

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Fakulta architektury

Ústav památkové péče

Uplatnění kulturně-historických hledisek v konceptu ochrany kulturní krajiny (ověřovací studie metodického přístupu)

Diplomová práce

Václav Fanta

Dobřichovice, 2013

vedoucí práce: Ing. arch. Milena Hauserová, CSc.

prof. Ing. arch. Akad. arch. Václav Girs

konzultace: doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.

Ing. arch. Jan Pešta

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Autor, diplomant: Václav Fanta

AR 2012/2013, letní semestr

Název diplomové práce:

česky: Uplatnění kulturně-historických hodnot v konceptu ochrany kulturní krajiny (ověřovací studie metodického přístupu)

anglicky: Application of cultural and historical values in cultural landscape protection (testing study of methodical approach)

Jazyk práce: čeština

Vedoucí práce: Ing. arch. Milena Hauserová, CSc., Ústav památkové péče FA ČVUT
prof. Ing. arch. Akad. arch. Václav Gíra, tamtéž

Oponent:

Klíčová slova ČJ: kulturní krajina, památková péče, prostorové plánování, ochrana kulturního dědictví, historická geografie, Lysá nad Labem, Petrovice, střední Čechy

Klíčová slova AJ: cultural landscape, cultural heritage management, spatial planning, cultural heritage protection, historical geography, Lysá nad Labem, Petrovice, central Bohemia

Anotace ČJ: Práce se zabývá možnostmi aplikace metody stavebně-historického průzkumu a památkového hodnocení na kulturní krajinu. Ve dvou případových studiích (Petrovice a Lysá nad Labem) se provede historický výzkum krajiny, hodnocení a návrh režimu rozvoje území. Uvedená metoda je použitelná. Výsledky jsou srovnány s hodnocením krajinného rázu.

Anotace AJ: The thesis deals with the possibilities of application of the building-archaeology-method and cultural-and-historical-evaluation-method on cultural landscape. In two case studies (Petrovice area and Lysá nad Labem area), there is made the his-

torical research of landscape, evaluation and design of the area-development-regime. The mentioned method is serviceable. The results are compared with the landscape-character-evaluation.

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité informační zdroje v souladu s „Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.“

V Dobřichovicích dne 24. května 2013.

podpis autora

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉHO ÚKOLU 2011/2012:

Diplomant: *Bc.*
Bc. Václav Fanta (nar. 14. 7. 1987)

Diplomový úkol (téma): Uplatnění kulturně historických hledisek v konceptu ochrany kulturní krajiny (ověřovací studie metodického přístupu)

Stručný popis úkolu (zadání):

Předmětem diplomové práce je praktické ověření možnosti modifikovat metody užívané při stavebněhistorickém průzkumu staveb a sídel pro účely analytického výzkumu a památkového hodnocení kulturní krajiny. Ověření bude provedeno na dvou stanovených výsekcích kulturní krajiny: okoli Lysé nad Labem (krajina výrazně formovaná novověkými zásahy) a Petrovicku (krajina s významnými stopami středověkých struktur). Obě řešená území jsou vymezena čarou v mapových přílohách, které jsou nedílnou součástí tohoto zadání. V rámci úkolu bude zpracována historická rešerše k dějinám sledovaných krajinných výseků, určení historických vrstev významných pro vytváření historického obrazu obou výsoké krajiny, analýza historických procesů a jejich konkrétních projevů v jednotlivých historických vrstvách, identifikace historických kulturních jevů, a jejich pozůstatků a stop, které se uplatňují v nynějším obrazu krajiny a jejich památkové hodnocení.

Cílem úkolu je finální návrh režimu území, který bude směrovat k ochraně identifikovaných hodnot, jejich optimálnímu uplatnění a k vhodné rehabilitaci těch částí území, které jsou v současnosti znehodnoceny.

Při sledování kulturních jevů v krajině bude vždy brán zřetel na jejich interakci s přírodním prostředím.

Rešerse při zpracování tématu využije kromě dostupné literatury údaje z Ústředního seznamu kulturních památek, registrů státní ochrany přírody a jiných zpracovaných návrhů krajinných památkových zón. Při zpracování zohlední již užívané metodické postupy zaměřené na ochranu krajinného rázu.

Rozsah práce:

Elaborát historického výzkumu krajiny pro oba vybrané vzorky.

Bude obsahovat tyto části:

I: Analytická část:

1) historická rešerše - výtah z publikovaných pramenů a literatury k

tématu zaměřený na identifikaci rozhodujících historických vrstev a dějin v nich

- 2) **analytické mapy** pro stanovené historické vrstvy 1: 25 000 (+ detailní náhledy měř. dle potřeby)
- 3) **identifikace kulturněhistoricky významných jevů v současné podobě krajiny 1: 25 000 - 1: 30 000**
- 4) **textová část průzkumu s komentářem k jednotlivým mapám**
- 5) **výběrová inventarizace** hodnotných jevů, výtvarů a stop včetně výstřelné fotodokumentace

II. Památkové hodnocení území, z něhož vyplýne návrh režimu (rozšíření na části)

- a) s ochranou dochovaného stavu
- b) s úpravou dochovaného stavu včetně stanovení rámcových pravidel pro ně
- c) určené k přešlechnutí dochovaného stavu včetně stanovení rámcových pravidel pro něj

Pro území b-c budou přitom rozšířeny a samostatně formulována jednorázová optimalizační opatření a návrhy režimů pro zachézení s těmito územími. Rozsah částí a,b,c bude zachycen v mapových přílohách (1: 25 000) s případným doplněním detailů v podrobnějším měřítku.

III. Závěr: Porovnání obou vzorků, výhodnocení, doporučení pro další výzkum.**Vedoucí diplomové práce:**

Ing. arch. akad.arch. Václav Girs, Ing. arch. Milena Hauserová, CS

Konzultant diplomové práce: doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.

Zadání diplomové práce: 7. 2. 2013

Diplomová práce započne: 7. 2. 2013

Odevzdání diplomové práce: 24. 5. 2013 do 12.00 hod.!!!

V Praze 7. 2. 2013

Prof. Ing. arch. akad. arch. Václav Girs
Vedoucí Ústavu 15114

Děkan FA ČVUT:

Ing. arch. Milena Hauserová

Poděkování

Především autor velmi děkuje své rodině za podporu.

Autor by rád vyjádřil svůj velký dík svému dědovi *Josefu Fanta* a svým kolegům *Marcovi Bělorovci* a *Radeovi Mikulášovi* za dlouholeté inspirování, podporu a výběc za přivedení ke krajinnářskému tématu.

Autor by rád poděkoval *Ing. arch. Mileně Hauserové* za vedení práce a za mnohé konzultace a cenné rady, dále *prof. Václavu Gárovi* za možnost zpracovat diplomovou práci touto na Fakultě architektury nezávaznou formou.

Autor by chtěl poděkovat všem konzultantům a těm, kteří přispěli radou nebo připomínkou ke vzniku této práce, a to jmenovitě:

ing. arch. Janu Peitovi za konzultace k památkové ochraně kulturní krajiny a za doporučení studijního území Petrovicko,

doc. Ivani Vorlové a *prof. Karlu Maierovi* za připomínky o ochraně krajinného rázu a územním plánování,

Dušanu Romportlovi a *Kristině Molnářové* za připomínky z oboru fyzické geografie a krajinné ekologie,

Jindřichu Prachovi za připomínky k ochraně přírody,

ing. Martinu Weberovi za připomínky z oboru krajinné architektury,

Zuzaně Šenoldové za drobnou konzultaci v oboru mezinárodního práva a

dr. Magdaléně Jelinkové, *Addéle Jelinkové* a *Michaelce Allison Štampachové* za závěrečnou korekturu práce.

Dalej by autor rád poděkoval *ing. Jiřímu Knapilovi* z agentury CENIA a Českém úřadu zeměměřickému a katastrálnímu za laskavé poskytnutí digitálních geografických dat.

Tato práce byla podpořena granty Studentské grantové soutěže ČVUT č. SGS 12 / 081 / OHKI / 1T / 15

Proměna památky v krajinné a č. SGS 12 / 203 / OHKI / 3T / 15 *Sociální vzešlý a pád a jeho odraz v architektuře*.

Kontakt

Václav Fanta

e-mail: vaclavfanta@seznam.cz

tel.: +420 732 543 832

Obsah	
1. Úvod	1
1.1 Krajina jako památnka	1
1.2 Případové studie	2
1.3 Definice a používané zkratky	3
2. Právní rámec ochrany kulturní krajiny	6
2.1 Mezinárodní smlouvy	6
2.2 Právní rámec ochrany kulturní krajiny v ČR	7
3. Kulturní a historické hodnoty krajiny (KHHK)	9
3.1 Zmapování současného stavu poznání	9
3.1.1 Památková péče	9
3.1.2 Ochrana krajinného rázu	9
3.1.3 Další obory a diskuse s odborníky	10
3.2 Aplikace památkových (a přibuzných) hodnot na kulturní krajiny	10
4. Postup práce v případových studiích	13
4.1 Úvod	13
4.2 Historický výzkum krajiny (HVK)	13
4.2.1 Úvod	13
4.2.2 Analýza kartografických pramenů	14
4.2.3 Katalog sídel	14
4.2.4 Grafická prezentace poznatků	14
4.3 Identifikace kulturních a historických hodnot a jejich rozdílnosti v krajině	16
4.3.1 Pozitivní hodnoty dochované a reliktní	16
4.3.2 Negativní hodnoty	17
4.3.3 Negativní hodnoty	17
5. Případová studie Petrovicko	19
5.1 Charakteristika a vymezení území	20
5.2 Přírodní podmínky	21
5.2.1 Geologické, geomorfologické a pedologické faktory	21
5.2.2 Klimatické faktory	22
5.2.3 Vegetační faktory	23
5.3 Historický vývoj	23
5.3.1 Úvod, stav poznání	23
5.3.2 Pravěk	23
5.3.3 Rám sředověk a část vrcholného středověku (do 13. století)	24
5.3.4 Od 14. století do třicetileté války	26
5.3.5 Od třicetileté války do přelomu 18. a 19. století	28
5.3.6 19. a 20. století	30
5.3.7 Shromáždění	31
5.3.8 Grafická prezentace poznatků	32
5.4 Evidence a hodnocení	35
5.5 Současný stav ochrany krajiny	36
5.6 Zásady rozvoje území	37
5.6.1 Úvod	37
5.6.2 Obecné zásady ochrany a obnovy krajiny	37
5.6.3 Typy ochraňovaných zón	38
5.6.4 Řešení detailu	41
6. Případová studie Lysá nad Labem	43
6.1 Charakteristika a vymezení území	44
6.2 Přírodní podmínky	45
6.2.1 Geologické, geomorfologické a pedologické faktory	45
6.2.2 Klimatické faktory	46
6.2.3 Vegetační faktory	46
6.3 Historický vývoj	47
6.3.1 Úvod, stav poznání	47
6.3.2 Pravěk	47
6.3.3 Sředověk	48
6.3.3 Od husitských válek do konce 16. století	51
6.3.4 Od třicetileté války po konec 18. století	51
6.3.5 19. a 20. století	53
6.3.6 Shromáždění	55
6.3.7 Grafická prezentace poznatků	55
6.4 Evidence a hodnocení	57
6.5 Současný stav ochrany krajiny	58
6.6 Zásady rozvoje území	59
6.6.1 Úvod	59
6.6.2 Obecné zásady ochrany a obnovy krajiny	59
6.6.3 Typy ochraňovaných zón	59
6.6.4 Řešení detailu	63
7. Diskuse	65
7.1 Aplikace metod využitelných historického příkrovu na kulturní krajiny	65
7.1.1 Metoda	65
7.1.2 Srovnání výsledků případových studií	65
7.2 Aplikace památkového hodnocení na kulturní krajiny	67
7.2.1 Metoda	67
7.2.2 Srovnání výsledků případových studií	67
7.2.3 Porovnání výsledků případových studií s "Výhodnocením krajinného rázu Středočeského kraje"	68
7.3 Návrh zásad rozvoje území	69
7.3.1 Metoda	69
7.3.2 Srovnání výsledků případových studií	69
7.3.3 Porovnání výsledků případových studií s "Výhodnocením krajinného rázu Středočeského kraje"	70
7.3.4 Obecné zásady managementu krajiny	71
8. Závěr	72
9. Přílohy a doplňky	73
9.1 Odhad rozsahu obdělávané půdy	73
9.1.1 Úvod	73
9.1.2 Postup práce	73
9.1.3 Změna rozsahu obdělávané půdy ve středověku a v rámci novověku	74
9.1.4 Shromáždění a závěr	74
9.1.5 Katalog vesnic	75
9.2 Katalog sídel ke kapitole „případová studie Petrovicko – historický vývoj“	78
9.3 Katalog sídel ke kapitole „případová studie Lysá nad Labem – historický vývoj“	99
9.4 Výpis z Ustředního seznamu kulturních památek České republiky (Petrovicko)	120

9.4.1 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky	120
9.4.2 Mapy památkových rezervací a zón	120
9.5 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky (Lysá nad Labem)	122
9.5.1 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky	122
9.5.2 Mapy památkových rezervací a zón	122
9.6 Přírodní park Petrovicko	123
9.7 Stručný popis a fotodokumentace typických projevů KHHK (Petrovicko)	125
9.8 Stručný popis a fotodokumentace typických projevů KHHK (Lysá nad Labem)	129
9.9 Srovnání <i>Výkrocenou KR Středočeského kraje</i> s hodnotami identifikovanými památkovou péčí	132
9.9.1 ObKR Jistebnicko – Miličínsko	132
9.9.2 ObKR Sedlčánsko	133
9.9.3 ObKR Nymbursko	134
9.9.4 ObKR Mladoboleslavsko	135
9.10 Pylové analýzy a vývoj klimatu	136
9.11 Analýza Vogtovy vědry	137
9.12 Barometr mapy panství Lysá nad Labem	138
9.13 Seznam fotografií, obrázků, grafů, tabulek a map	139
10. Prameny, literatura a zdroje dat	141
10.1 Literatura (včetně rukopisů a elaborací SHP)	141
10.2 Právní pořádek	144
10.3 Internet	145
10.4 Mapy	146
10.5 Archivisatie (včetně nálezových zpráv) a databáze	147
10.6 Předměsky	148

1. ÚVOD

1.1 Krajina jako památka

Motto: „*Nejvou dvě historie – lidská a přírodní, ale jen jedna, která je posledních pár milionů let společná.*“ přísl Václav Cílek (Cílek a kol. 2004, s. 30)

V poslední době je patrná tendence, že by se památkové péče měla zaměřit i na kulturní krajiny (Hájek 2005, s. 147 – 154). Dokladem toho je např. množství řešených grantů na toto téma¹ a rostoucí zájem veřejnosti o kulturní krajiny². Tento teoretický zájem o rozšíření oboru ostře kontrastuje se skutečným stavem: vyhlášené krajinné památkové zóny zajímají jen nepatrný zlomek kulturní krajiny České (Kupka 2010, s. 134). Souborná metodika pro jejich vyhlašování nebo řízení neexistuje, vyhlášené krajinné památkové zóny nemají vyhotovené plány ochrany a přeje a NPÚ vydává svá odložená stanoviska v této věci ad hoc (J. Žižka, ústní sdělení 2011). Takový stav je jistě více než neuspokojivý.

Jedním ze způsobů, jakým by možla památkové péče na kulturní krajiny nahlížet, je převzít (či mírně modifikovat) metody užívané při stavebně-historickém průzkumu a památkovém hodnocení staveb a sidel. O to se tento práce pokusí na dvoch případových studiích. Cílem této práce je zjistit, zdali je metoda SHP a památkového hodnocení aplikovatelná na kulturní krajiny, případně jakými musí projít modifikacemi. Za tím účelem je také nutno zpracovat režimy právního stavu ochrany kulturní krajiny v ČR a režimy, jak na hodnoty krajiny nahlíží některé příbuzné obory.

Kulturní krajina je nesmírně komplexní fenomén, v němž se prolínají procesy přírodní, historické, kulturní, sociální, ekonomické apod. a navzájem se ovlivňují. Památková péče se zabývá jen některými dílnami aspektu (především kulturním a historickým). Z čehož plyne, že vstup památkové péče do kulturní krajiny je nutné pouze jedinou z mnoha oborových vstupů a že by měl být konzultován s oborem ochrany přírody a dalšími obory.³

Ačkoliv definic pojmu „krajina“, resp. „kulturní krajina“ lze nalézt desítky (Weber a kol. 2004, s. 58 – 63, Sklenička 2003, s. 8 – 15), v této práci je krajina definována jako spojení části zemského povrchu s charakteristickým prostředím, které je ovlivněno přírodnimi, historickými a kulturními faktory. Kulturní krajina je potom krajina, do níž v mimotožnosti zašel člověk (kulturní krajina nese následky ekonomického využívání člověkem).

Krajinný ekolog Josef Fanta [2012]⁴ si klade otázku, jaké alternativy budoucího vývoje má v současné době česká krajina: (1) návrat k maloplošné krajinné mimotožnosti, obnova staré krajiny – lze jen ve velmi výjimečných případech, obecně nikoliv; (2) pokračování v současných způsobech nakládání s krajinou – to vede k ničení hodnot a neudržitelnému hospodaření (viz Sklenička 2011); (3) potřeba nové organizace a uspořádání krajiny – jediné rozumné řešení.

Aby bylo možno smysluplně formulovat, s kterými částmi krajiny by se mělo v budoucnu jakým způsobem pracovat, je potřeba znát (mimo jiné) jejich hodnoty. Operační instrukce pro implementaci dohody o ochraně světového dědictví uvádí „kulturní krajiny jsou kulturním dědictvím a představují „společná díla přírody a člověku“⁵. Z toho vyplývá, že kulturní krajina má hodnoty přírodní (jde o dílo přírody) i hodnoty kulturní (jde o dílo člověka). Ochrana přírodních hodnot se zabývá obor ochrany přírody, ochranou kulturních hodnot se zabývá obor památková péče.⁶ Chceme tedy nahlížet na krajiny jako na památku.

Základní metodický postup v památkové péči, který se používá na stavební část kulturního dědictví, je tento: analytický popis objektu (inventarizace, evidence, stadium histone atd.) → hodnocení objektu → návrh, jak s objektem mít. V našem případě bude postup obdobný, jen objektem bude krajina. Nejprve se provede popis, který se skládá z analogie stavebně-historického průzkumu a inventarizace všech krajinných jevů v zajímatých územích. Ty budou poté hodnoceny a na základě hodnocení bude navrheno, jak s dotyčnými krajinnými jevy mít.

Současný památkový zákon s ochranou mimo vyhlášené rezervace a zóny nepočítá. Tato práce se zabývá možnostmi ochrany i mimo vyhlášené památkově chráněné území.

Jedná se (alespoň v českém prostředí) o první autorovu známý pokus svého druhu z hlediska oboru památkové péče. Práce podobného zaměření se zpracovávají z hlediska ochrany krajinného rázu či krajin.

¹ Např. „*Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu prostřednictvím institutu krajinných památkových zón*“, „*Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci a rovnací vytváracích snaze v období od 17. do počátku 20. století a dál*“ [19].

² Viz např. práce „*Práce na usnesení vlády o implementaci Evropské úmluvy o krajinách*“ [20] nebo práce „*Za obnovu zaměstnání krajiny*“ [21].

³ Analogicky bychom mohli říci, že vstup památkové péče do opravy historické stavby je nutné pouze jedinou z mnoha oborových vstupů: opravy historických staveb nejsou dílat bez stáří, restaurátorů, stavebních historiků, odborníků na TZB apod.

⁴ Poem: citace v knižních závorkách „[]“ odvozují se předložku (plní citace je uvedena v románské literatuře a promísení).

⁵ Originální znění (překlad autorky): „*Cultural landscapes are cultural properties and represent the „combined work of nature and of man“.*“

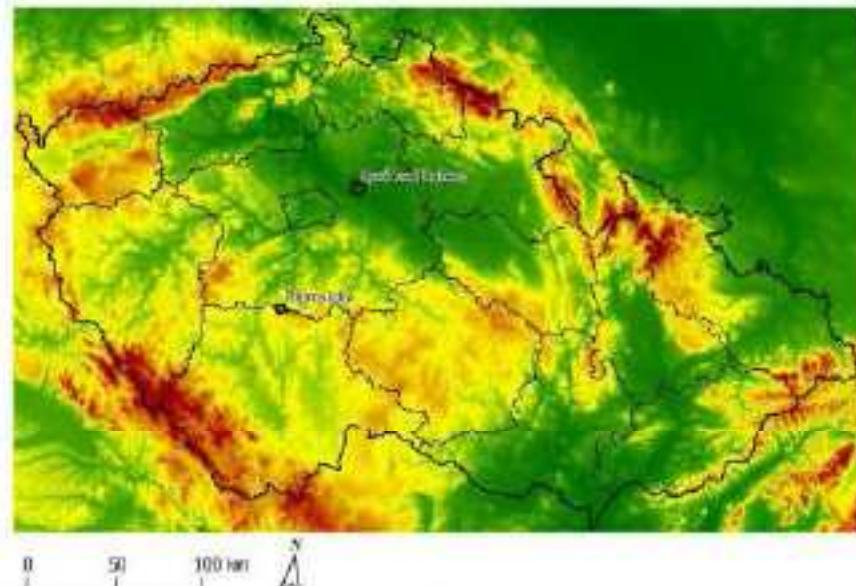
⁶ V případě krajinných a přírodních hodnot se nejdříve vytváří vztah. Leckde se tyto hodnoty překrývají. Nelze tedy říci, „když patří je přírodní hodnota, a odkud začíná hodnota kulturní“. Jde o plynulejší proměnu od ryzí přírodní krajiny (především přírodní hodnoty) po krajiny plné urbanizovanou (především kulturní hodnoty).

nášké architektury i na jiných vysokých školách v ČR, např. na Fakultě životního prostředí ČZU nebo na Zahraniční fakultě Mendelovy univerzity. Bude zajímavé srovnat, nakolik se výsledky této práce budou podobat závěrám ochrany krajinného rázu. Vzhledem k tomu, že obě dvě případové studie budou prováděny ve Středočeském kraji, bude možno pro závěrečné srovnání využít *Jírovcovou krajinnou rázu Středočeského kraje* (Vorel a kol. 2009).

1.2 Případové studie

U rámci práce byly provedeny dvě případové (ověřovací) studie v různých oblastech středních Čech, a to Petrovice na České Sibiři a okoli Lysé nad Labem.

Aby práce obsahovala krajní polohy podoby krajiny středních Čech, byly záměrně vybrány krajiny s různými přírodními podmínkami, odlišným historickým vývojem a charakterem krajiny.

Mapa 1: Poloha případových studií v rámci ČR na podkladě výškové mapy (zelan – nízky, červen – kdy). Zdroje dat: (DmÚ 25), (FA ČVUT), (SRTM). Data pořízena a zpracována © GISAT (2007).

Pohorská krajina Petrovice, jehož přírodní podmínky jsou spíše nepříznivé (Hnádiarová a kol. 2009), bylo kolonizováno na sklonku 12. a 13. století (Kupka 2011, s. 214). Lze říci, že jeho stádlová struktura se ustálila v předhájohorském období (Sedláček 1909). Zdejší krajina nebyla příliš poznamenána novověkými zásahy. Zachovalo se zde velké množství drobných krajinných prvků: meze, remizky, solitérní stromy, polní cesty, kamenné zídky apod. Rovněž se jedná o území s mimořádně cennou lidovou architekturou (Pešta 2003, s. 19). Zkoumaná oblast byla pracovně vymezena jako katastrální území Petrovice, Kojetina, Porešina, Obděnice, Vilasovy a Žemličkovy Lhoty a dílčími přesahy mimo tento prostor.

Obrazek 1: Charakteristický obraz krajiny Petrovicka (vlevo románský kostel v Obděnicích). Foto autor, 2013.

Lysá nad Labem a její okolí byla vybrána jako opačný typ krajiny. Tento rovinatý prostor, jímž protéká řeka Labe, spadá do tzv. staré sídelní oblasti s přiznivými přírodními podmínkami (Hrnčiarová a kol. 2009), osidlen konfintuálně již od pravěku, ale postupné osidlování krajiny zde probíhalo v průběhu celého středověku i značné části novověku (Kačka 1998). Na přelomu 17. a 18. století pak bylo okolo Lysé poznámeno krajinskými zásahy uměnímiloňového hraběte F. A. Šporka, z nichž se bohužel mnoho nezachovalo (Semotanová 2007). Zkoumaná oblast byla vymezena jako katastrální území Lysá nad Labem. Litole a Staré Lysé z dálky přesahly mimo tento prostor.

Obrazek 2: Charakteristický obraz krajiny u Lysé nad Labem. Foto autor, 2012.

1.3 Definice a používané zkratky

Pro účely této práce se rozumí následující:

Krajina – spojité části zemského povrchu s charakteristickým prostředím, které je ovlivněno přírodními, historickými a kulturními faktory, do krajiny tedy patří i sídla.

Historie, minulost – časové období, které končí prvně teď.

Kulturní krajina – krajina, do níž v minulosti různou mírou zasáhl člověk; životní prostředí člověka.

Krajinný prvek – část krajiny, fyzicky předmět (např. cesta, mez, rybník, vesnice...). Jakoukoliv krajinnou (fyzickou) část krajiny můžeme popsat jako krajinný prvek. Geometricky může být prvek bodový, liniový nebo plošný.

Krajinná vazba – myšlená charakteristika, která se vztahuje k části krajiny. Krajinná vazba může být vizuální nebo kompoziční, některé krajinné vazby mohou být vizuální i kompoziční. Geometricky může být vazba bodová, liniová nebo plošná.

Vizuální krajinná vazba – příhledy a pohledy na významné místa v krajině a charakteristické panoramata sídel, jak jsou vnímána v současné době.

Kompoziční krajinná vazba – kompoziční vztahy a cesty v krajině, komponované krajina.

Symbolická místa – místa odkazující na symbolické, asociativní a diaforenní souvislosti (tj. odkazující např. na umělecká díla, historické osobnosti či události, a to jak reálné, tak fiktivní apod.); srovnej s Kupkou (2010, s. 55 – 77).

Krajinné rozhraní – hranice mezi plošnými krajinnými prvky nebo mezi krajinným prvkem plošným a krajinným prvkem liniovým (např. okraj sídla, okraj lesa, okraj pole u cesty apod.).

Krajinné jevy – krajinné prvky, krajinné vazby, krajinné rozhraní a symbolická místa; srovnej s Cílkem a kol. (2004, s. 12 – 17).

Hodnota (zde: kulturní a historická) – stavová veličina, která popisuje vztah hodnotícího subjektu k hodnocenému objektu v určitém kontextu, resp. vztahy hodnocených objektů v určitých kontextech mezi sebou, a to skrze hodnotící proces a na ose více hodnotné – méně hodnotné (resp. pozitivní hodnota – neutralní hodnota – negativní hodnota). Hodnota je veličina relativní (vzájemná) a do značné míry subjektivní. Hodnoceným objektem jsou zde krajinné jevy.

Kulturní a historické hodnoty krajiny (dále jen „KHHK“) – soubor hodnot identifikovaných v krajině z kulturního a historického hlediska (podrobněji viz kapitola 3). Nositeli kulturních a historických hodnot krajiny jsou krajinné jevy.⁷

Plán péče – soubor opatření, které směřují k ochraně a k rozvíjení nositelů kulturních a historických hodnot krajiny, přenesené tedy k ochraně a rozvíjení krajinných jevů a vlastnosti.

Institut (určitého oboru) – soubor nástrojů, postupů, opatření, metod a pravidelního rámce řešeného oboru (např. „institut památkové péče chrání budovu“ znamená „budova má statut kulturní památky a v případě stavebních zásahů do ní bude NPÚ požadovat provedení SHP, bude vydávat odborná stanoviska pro stavební úřad a provádět dohled při stavbě“).

Management – řízení, plánování. Pod pojmem „management krajiny“ se rozumí „soubor nástrojů, postupů, procesů a opatření, která usměrňují rozvoj krajiny“.

Kulturní stabilita krajiny S_k – veličina, měřící míra změny krajiny v čase.

Krajinná struktura, struktura krajiny – soubor krajinných jevů na určitém území, charakteristika krajiny.

Primární krajinná struktura – struktura krajiny dáná přírodními podmínkami, přírodní charakteristika krajiny.

Sekundární krajinná struktura – struktura krajiny dáná historickým vývojem, historická a kulturní charakteristika krajiny.

Tertiární krajinná struktura – struktura krajiny dáná vnitřním člověka, kulturní a symbolická charakteristika krajiny.

Obnova (krajinného prvku, krajiny) – činnost směřující k znovuvytvoření důležitého krajinného prvku, resp. činnost směřující k obnově, úpravě, či nové tvorbě znehodnocené krajiny, cílem je návrat pozitivních hodnot.

Přirodě blízká krajina – část krajiny s malým významným vlivem člověka, tj. místa kulturně méně dotčená (např. nivy potoků a řek, rašeliniště, skály atd.), či místa, kde je současný vliv člověka menší, než v minulosti (např. zarostlé ihory).

Měřítko krajiny – typické rozměrové vztahy v určité krajině (typické rozlohy staveb, veskovských usedlostí, městských čtvrtí; typické vzdálenosti mezi drobnou zelení v krajině, mezi horizonty, typická převýšení...).

⁷ Příklad rozdílu mezi hodnotou a jejímu nositelem: hodnota je cena ráfí, nositel hodnoty je starý česec; hodnotu je hodnotí dle člověka, nositele hodnoty je rybník apod.

Používané zkratky:

IVM – I. vojenské mapování

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

ČGS – Česká geologická služba

DOSS – dotčený orgán státní správy

DPZ – dálkový průzkum Země

GIS – geografické informační systémy

HG – historická geografie

HVK – historický výzkum krajiny

CHKO – chráněná krajinná oblast

KHHK – kulturní a historické hodnoty krajiny

KPZ – krajinná památková zóna

KR – krajinný ráz

k. s. – krajinná struktura

lidar – digitální model reliéfu Země vytvořený metodou leteckého laserového skenování

LS50 – letecké snímkování z 50. let 20. století

LS201x – letecké snímkování po r. 2010

MPR – městská památková rezervace

MPZ – městská památková zóna

NPP – národní přírodní památka

NPR – národní přírodní rezervace

NPÚ – Národní památkový ústav

ObKR – oblast krajinného rázu

OP – ochrana přírody

PP – památková péče, přírodní památka, přírodní park (mimo rezervu dle kontextu)

PR – přírodní rezervace

PS – památný strom

PÚR – politika územního rozvoje

RP – regulační plán

SHP – stavebně-historický průzkum

SK – stabilní katastr

ÚAP – územně analytické podklady

ÚP – územní plán

ÚPD – územně plánovací dokumentace

ÚPP - územní plánovací podklady

ÚS - územní studie

VPR - vesnická památková zóna

VPZ - vesnická památková rezervace

VÚMOP, v. v. i. - Výzkumný ústav melioraci a ochrany půd, v. v. i.

ZPF - zemědělský půdní fond

ZÚR - zásady územního rozvoje

2. PRÁVNÍ RÁMEC OCHRANY KULTURNÍ KRAJINY

V České republice se ochranou kulturní krajiny zabývá několik právních nástrojů. Jde zejména o ochranu krajinného rázu, dale o územní plánování, ochranu přírody a památkovou péči. Problematickou kulturu krajiny se zabývají i některé mezinárodní smlouvy, jimiž je ČR vzdána.⁸

V ČR dosud neexistuje komplexní nástroj k ochraně kulturních a historických hodnot krajiny (Kapka 2010, s. 134), problematika je rozčleněna do několika dílčích oborů, kterým se více či méně úspěšně (ne)dají ji uplatňovat v praxi (Sobková 2010, s. 29). Tím se pochopitelně vytrácí myšlenka komplexního náhledu na krajiny, která je nutné potřebovat.

Popisem způsobů legalizativní ochrany kulturní krajiny v záhledi se zabývá např. Weber a kol. 2004, s. 130 – 154, Rappou 2008, Cílek a kol. 2011, s. 270 – 272 a Kiesow 2012, s. 85 – 100.

2.1 Mezinárodní smlouvy

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, World Heritage Convention)

Úmluva, uzavřená na podzim r. 1972 v Paříži, definuje kulturní a přírodní dědictví a způsob nakládání s ním. Pro téma ochrany kultury krajiny je důležitý článek 1, kde se praví: „*Pro účely této úmluvy budou za „kulturní dědictví“ považovány (...) výtvory člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou hodnotu z dějin, estetického, etnologického či antropologického hlediska,*“ a dále článek 3, který hovoří o závazcích „*začlenení tohoto dědictví do komplexních plánovacích programů*“ a „*právě odpovídajících politických, vědeckých, technických, administrativních a finančních opatření pro ochranu, ochranu, zachování, prezentaci a obnovu tohoto dědictví*“, tedy o potřebě přijetí plánu ochrany a peče příslušných pamětníkostí.

Operační směrnice pro implementaci dohody definovala základní typy kulturních krajin:

(1) Krajiny navržené a vytvořené člověkem – komponované krajiny, zahrady, krajiny komponované z estetických důvodů atd. Příkladem takové krajiny v ČR je např. komponovaná krajina v okoli Kukusu, Žehušic, Lednice apod.

(2) Organicky vytvářené krajiny – krajiny vytvořené působením sociálních, ekonomických, administrativních nebo náboženských procesů v součinnosti s přírodním prostředím. Tyto krajiny se dílečně nazývají.

⁸ Pouze některé články jsou doprovázeny interpretacemi, v nichž byly jednotlivé mezinárodní smlouvy přijímány, čímž bylo dokumentováno zájem o problematiku.

(a) reliktní krajiny, tj. krajiny s ukončeným vývojem a (b) pokračující krajiny, tj. krajiny, kde změnované procesy stále fungují. Příkladem takových krajin je např. oblast České Sibiře (typ a) nebo zemědělská krajina v rumunském Banátu (typ b).

(3) Asociativní krajiny – krajiny spojené se silným náboženským, historickým, uměleckým nebo jiným odkazem nebo obsahující přírodní prvky s kulturním významem. Příkladem takové krajiny by mohlo být např. bojiště po významné bitvě.

Operační směrnice dále definuje historické cesty jako součást dědictví.

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe)

Úmluva, přijatá v r. 1985 v Grasandě, definuje v článku 1 architektonické dědictví jako památky, pozoruhodné různým způsobem, architektonické soubory, tj. homogenní soubory budov a „místa: kombinované díla člověka a přírody, jimiž jsou oblasti částečně zastavěné a dostatečně charakteristické a homogenní (...) která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem“; pro smluvní strany díle vyplývá povinnost „*přijmout zákonářská opatření na ochranu architektonického dědictví*“ (článek 3) a povinnost „*přijmout integrovanou politiku konzervace*“, která „*stanovuje ochranu architektonického dědictví jako základní cíl plánování územního rozvoje měst a venkova*“ (článek 10); dále je zde několikrát zmínována nutnost spolupráce v oblastech kulturní politiky, životního prostředí a územního plánování (články 10 a 13).

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná) (European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised))

Úmluva, přijatá v r. 1992 ve Vídni, zdůrazňuje, že „*archeologické dědictví je základním prvkem pro pochopení minulosti celého lidstva*“. Archeologické dědictví je zde chápáno jako „*velké pozůstatky a stopy po lidstvu z minulých období*“ (článek 1), a to včetně souvisejícího prostředí. Úmluva dále zdůrazňuje, že ochrana archeologického dědictví „*by se měla odvíjet v politice územního plánování měst i venkova*“ (preambulu).

Evropská úmluva o krajině (European Landscape Convention)

Úmluva, přijatá ve Florencii v r. 2000, je nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem vztahujícím se ke krajině. Úmluva konstatouje, že členské státy Rady Evropy si jsou vědomy významu krajiny (z hlediska udržitelného rozvoje, veřejného zájmu, součásti evropského dědictví a součásti kvality lidského života a to všude), zároveň si však uvědomují, že vývoj technik a postupů v oblastech využívání krajiny a v ekonomice urychluje změny krajiny. Dále že si přejí „*reagovat na pravou významnost užívání vysoké kvality krajiny*“.

„Učí krajiny a hrát aktivní roli při jejím rozvoji“, stejně tak vyjadřují původčení, že „*krajina je klíčovým prvkem bloku jednotrvc i společnosti*“ (předmět). Úmluva definuje krajinu jako územní vnější obyvateli (článek 1). Úmluva zavazuje smluvní strany, aby uznaly krajinu jako základ jejich identity, aby zavedly strategie a zásady umožňující ochranu, správu a plánování krajiny; aby posilyly účast veřejnosti a místních orgánů v uvedených strategiích; a především „*zahrnout krajinu do svých politik územního a určitelského plánování, do své kulturní, environmentální (...) politiky*“ (článek 5). Smluvní strany se rovněž v úmluvě zavázaly podporovat vzdělávací programy, které se zaměří na „*hodnoty spojené s krajinou*“ a na problematiku jejího plánování. Úmluva dále požaduje, aby každá strana vymezila a vyhodnotila na svém území vlastní typy krajiny; dleto by každá strana definovala tzv. cílové charakteristiky krajiny, tj. přání a požadavky obyvatel; a dále aby každá strana přijala nástroje, zaměřené na ochranu a plánování krajiny (článek 6).

Shnutí

Ze zmínovaných dokumentů, které byly Českou republikou ratifikovány (zvláště z Evropské smluvy o krajině), vyplývá povinnost přijmout opatření na ochranu a management kulturní krajiny, a to zvláště v souvislosti politiky ochrany přírody a kulturního dědictví a politiky územního plánování.⁹

2.2 Právní rámec ochrany kulturní krajiny v ČR¹⁰

Počle současného památkového zákona lze chránit jen to, co je zapsáno v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky. Z toho vyplývá, že aby mohla státní památková péče něco efektivně chránit, musí to být zapsané ve zmíněném seznamu jako kulturní památka, památková rezervace nebo zóna. Na krajinu by se měl vztahovat institut krajinné památkové zóny, který je ovšem nedostatečně využíván. Kupka (2010, s. 134) uvádí, že zai dve desítky vyhlášených KPZ (často o velikosti několika národních katastrů) postihují pouze dílčí segmenty a jednotlivé prvky kulturní krajiny. Pokud by byly krajinné památkové zóny vyhlášeny v ČR v počtu několika set kusů, mohla by být ochrana kulturní krajiny jejich prostřednictvím efektivní. Taktéž se ovšem jedná jen o poskytnutou „kapku v oceánu“. Dalším nedostatkem je absence plánů péče pro vyhlášené zóny (J. Žižka, ústní sdělení 2011).

Nelze ovšem zapomínat na fakt, že památková péče chrání mnohé významné dominanty v krajině jako kulturní památky (hrady, kostely, zříceniny) a větší množství sídel jako památkové rezervace či zóny.

Zákon o ochraně přírody a krajiny rozlišuje ochranu zvláštní (kam patří např. CHKO, které se zřizují k ochraně všech hodnot krajiny) a obecnou (ta se vztahuje na celé území státu); ta lze provádět registrací významných krajinných prvků nebo ochranou pomocí institutu ochrany krajinného rázu (Kupka 2010, s. 135 – 136 a dle).

S pomocí územního plánování lze chránit kulturní krajinu v zásadě dvěma možnými způsoby: (1) zákonem limity (chráněná území, ochranná pásmá, památky apod.) a (2) osvíceným projektantem a osvícenou obcí, tj. zastupitelstvem.

V případě (1) pak platí, že při přípravě UPD vstupuje do procesu plánování orgán státní ochrany přírody (resp. památkové péče) aby dotčeny orgán státní správy a může vznikat požadavky a vydávat stanoviska, pokud je v území právě řešené UPD limit OP či PP, např.: CHKO, ÚSES, VPZ. Pokud tam takový limit chybí, nemůže se k němu příslušný DOSS vyjádřit.

V případě (2) sami osvícení projektant dělají na to, aby nebyla krajina zbytečně poškozována, příp. se snaží o její obnovu. Ale jedna o vzájemné případy a nelze na charakter projektanta spolehlít. Osvojené obce je třeba k tomu, aby návrhy osvíceného projektanta odchylasla, příp. aby iniciovala vlastní.

Územní plánování je velmi silný nástroj, který by měl stát na konečném stupni plánovacího procesu. Měly by do něj dílčí vstupy jednotlivých oborů. V následující tabulce jsou uvedeny rámcové způsoby, jakými se může územní plánování vyjádřit k ochraně krajiny. Velice důležité jsou ÚAP a ZÚR, protože řídí územní rozvoj na větším území, než je území jednoho katastru.

⁹ Latašek (2001) uvádí, že po ur. evropské Ústavě mají mezinárodní smlouvy zodůvodněný charakter, tj. jsou součástí prvního řádu ČR s postavením před zákony, které již na ně nemusí odkazovat.

¹⁰ Tato problematika je dleto popsána v české literatuře (Kupka 2010, s. 134 – 157), protože zde autor omezi jen na vlastní případy.

Tabulka 1: Dokumenty územního plánování ve vztahu k ochraně kulturní krajiny

dokument	úroveň	možné způsoby ochrany kulturní krajiny
FUR	republika	Pouze absenci konfliktu rozvojových ploch a os s územími se zvláštními hodnotami.
UPD – ZUR	kraj	Stanovením (ne)rozvojových území a území s určitým statusem ochrany krajiny
UPD – UP	obec	Ochrana / obnova lokálních prvků krajiny.
UPD – RP	část obce	Ochrana / obnova lokálních prvků krajiny.
UPP – UAP	ORP	Stanovení hodnot a limitů, ochrana / obnova lokálních prvků krajiny
UPP – US	různé	Ochrana / obnova lokálních prvků krajiny.

3. KULTURNÍ A HISTORICKÉ HODNOTY KRAJINY (KHHK)

Cílem této kapitoly je odpovědět na otázku, co jsou to kulturní a historické hodnoty krajiny. Pojmenování kulturních a historických hodnot krajiny (dalej jen „KHHK“) vychází ze společenských požadavků na ochranu veřejného zájmu a je formulováno odborníky (srovnej s požadavky Evropské úmluvy o krajině).

Hodnota vychází z vlastnosti hodnoceného objektu (viceméně objektivních) a ze vztahu, který k němu hodnotící subjekt má. Tento vztah má složku racionalní (objektivní poznání, měřitelné veličiny) a iracionální (emoční, symbolickou apod.). Mohli bychom obrazně říci, že

$$\text{hodnota} = \text{vztah} \cdot \text{vlastnost}$$

kde vlastnost náleží oboru reálných čísel a vztah k hodnotě náleží oboru komplexních čísel (mají reálnou a iracionální složku).

Majer a kol. (2012, s. 70) uvádí, že hodnoty území mohou nabývat pozitivního, neutrálního i negativního rozsahu.

Je nutno zdůraznit, že níže uvedená reflexe hodnot je obrazem současného stavu společnosti, její myšlence a poznání. Nejde tedy o sbírku pravd, ale o postálosti, které mohou být v čase a v prostoru proměnné.¹¹

3.1 Zmapování současného stavu poznání

Velice obsáhlý přehled KHHK zmiňuje Kupka (2010, s. 7 – 133) v publikaci *Krajiny kulturní a historické*. Při studiu literatury (např. Kovář 2012, s. 141 – 150) se nicméně ukázalo, že krajině je možno přisoudit i některé další hodnoty. Cílem následujícího stručného soupisu je získat kvantitativní informace o možných kulturních a historických hodnotách krajiny, a to stan různých oborů (památková péče, ochrana krajinného rázu, historická geografie, krajinná ekologie apod.).¹²

3.1.1 Památková péče

Gura a Hanzl (2005) uvádějí jako důležité fenomény pro památkovou hodnotu střední krajiny a barvostnost fasád.

Hájek (2005, s. 147 – 154) uvádí, že by se měla památková péče zajímat o kulturní krajiny.

Hauerová (2011) uvádí tyto hodnoty památek: hodnota historického dokumentu – přímá (svědčí o historických skutečnostech), hodnota historického dokumentu – nepřímá (spojení s významnou osobou či událostí), celistvost (mj. i rozpadová transformace), uplnost, cena stáří, jedinečnost, unikátnost, typičnost, kulturní dílo (hodnota lidského výtvaru), symbolická hodnota (odkazuje mimo sebe, symbol), hodnota souvztažnosti a relativnosti hodnot (Hradčany pro Prahu – boží muka pro vesnice), autenticita (proměna v čase), emocionální působnost, relativní stálost (kotva v měnícím se světě); kromě toho upozorňuje na problematiku památek (ne)užívaných – kontinuita, stabilita apod. – funkční / prostorová.

Kiesow (2012, s. 70 – 84) uvádí tyto důvody pro ochranu památek: umělecké, vědecké, technické, historické a urbanistický význam.

Láška (1995) uvádí jako hodnoty památek stopy stříří a rozpadu, které mohou být žádoucí i nežádoucí, integrum (celistvost), autenticitu (věrohodnost); dále upozorňuje na problematiku „náležitěho stáří“.

Nuvalík (2011) upozorňuje na potřebu ochrany archeologického dědictví.

Pěšta (2003, 2006) uvádí jako hodnotu zachovanou středověkou kulturní krajiny a historické mosty.

Slavík (2013) uvádí tyto hodnoty památek: integrita (celistvost), patina (stopy stříří), autentičnost (věrohodnost), pravdivost a dochovnost.

Na připadových studiích se díle otevírá, zdali je možno některé z uvedených památkových hodnot vztáhnout na konkrétní kulturní krajiny, příp. jak bude nutno některé hodnoty modifikovat.

3.1.2 Ochrana krajinného rázu

Kupka (2010, s. 7 – 133) uvádí tyto nositele krajinných hodnot: dochované průkry, objekty a soubory (archeologické stopy, cenné objekty a soubory), dochovaná urbanistická a sídelní struktura, dochované krajinné struktury (komponovaná kulturní krajina, stopy hospodářské činnosti a explorační krajiny), místní dochování významu (místa pověsti, místa historických událostí, pouťní místa, místa spojená s významnými osobnostmi a uměleckými díly) a dále také vizuální význam prvků historické krajiny (dominanty, kompozice, orientace, symboly, novodobé a dnešní kulturní dominanty).

Vorel & Kupka (2011) uvádějí tyto hodnoty krajiny: charakter krajiny, krajinný ráz, paměť krajiny, identita krajiny a dochování významu místa.

¹¹ Pro upínkov je dleto uvést, že hodnoty dleto identifikované v konkrétních případových studiích jsou de facto hodnotami pouze potenciálními, protože je-li hodnotícím subjektem společnost, tak jedná oas má právo hodnotit. Odborník ji může nazývat mísitelnou mísitelnou a mísitelnou k krajinám.

¹² Proto, je-li některý jev, vlastnost, prvek apod. značně jako hodnota v jednom oboru, nemusí být značně značně i u dalších oborů, ačkdy o něm někdo mluví hovoří. Podrobnější výklad a význam jednotlivých hodnot je možno dočítat v odkazované literatuře. Následující rozhovor si všimne pozice těch krajinných fachem, kteří souvisejí s KHNK.

Löw & Michal (2003) považují za hodnotou přítomnost těchto vlastností krajiny: historické krajiny, typy lidového stavitelství, památkové stavby, autonomní historická území, kulturní místa v krajině, zachované kulturní památky v krajině a kulturně – historické památky v krajině.

3.1.3 Další obory a diskuse s odborníky

Krajinný ekolog Josef Fanta (2001b) uvádí za významnou identitu krajiny (ta má složky kulturně-sociální, ekonomicko-hospodářskou a přírodně-ekologickou, přičemž u kultury krajiny jsou tyto složky v rovnovaze).

Památkářka Milena Hauserová (ústní sdělení, 2012) považuje za hodné pozornosti asociativní prvky, primární krajinnou strukturu, ostrov přírody blízké krajiny a míru záruky.

Botník a krajinný ekolog Pavel Kovář (2012, zejména strany 109, 141 – 150) uvádí jako téma z ekologie krajiny, která mají vztah k jejímu kulturnímu a historickému vývoji, například systémy ekologické stability, systémy permanentní kultivace plodin, disturbance, tropy – problematika oproti této půdě, restaurace a management. Dle Kováře (2012, s. 134) může být motivace k ochraně přírody účelová či eticky imperativní (nemocit).

Geografové Kučera a kol. (2012) zmíní katedrální kostely a městské památky.

Územní planovači Masa a kol. (2012, s. 70, 75) učebnici hodnoty vlastní a něčlověk, dle kterých jsou vazby mezi hodnotami, které mohou být v zásadě trojího druhu: vzajemné se posilující, vzajemné se oslabující a vzajemné nezávislé.

Geolog Radek Mikuláš (ústní sdělení, 2012) upozorňuje na problematiku nové divočiny.

Krajinná ekoložka Kristina Molnárová (ústní sdělení, 2013) zdůrazňuje význam způsobu užívání krajiny.

Stavební historik Jan Pešta (ústní sdělení, 2012) považuje za důležité orientační prvky, přírodní prvky (relativní krajiny), míru čitelnosti (míru záruky), užitkovou krajiny, podzemní stavby a zámkové prvky.

Krajinný ekolog Petr Sklenička (2003, s. 115 – 126) zdůrazňuje význam mj. vhodnosti krajiny pro její využívání a význam rozptýlené zeleně v krajině a vizualizace vlastnických vztahů [Sklenička 2012].

Historický geograf Robert Šimánek (2009) uvádí tyto hodnoty krajiny: pojistné jména, dnuhové složení fauny a flóry, dochované relikty středověké krajiny (včetně hranič).

Entomolog Robert Tropák (2011) hovoří o významu stabilitu způsobu obdělávání luk a stepí.

3.2 Aplikace památkových (a příbuzných) hodnot na kulturní krajinu

Šíře výše zmínovaných hodnot je mimořádně velká. Také se ukazuje, že některé hodnoty zmínované jedním oborem se v určité obměně objevují i u jiných oborů.¹⁴

Aplikujeme-li památkové hodnoty, které uvádí výše zmínovaná odborná literatura a výše zmínovaní odbornici, na kulturní krajiny¹⁵ a přidáme-li k nim hodnoty krajinného rázu z dalších oborů podle výše citované odborné literatury, můžeme říci, že kulturní a historické hodnoty krajiny jsou následující:¹⁶

(1) Symbolická a asociativní hodnota

Tyto hodnoty souvisejí s hodnoticím subjektem, nevykázávají z hodnoceného objektu samého. To jest, Objekt se stává symbolem (odkazuje mimo sebe) [Hauserová 2011], či na člověka emoceionálně působí. V krajině se jedná zejména o místa duchovního významu: místa pověsti, místa historických událostí, pouhá místa, místa spojená s významnými osobnostmi a uměleckými nebo literárními díly, kulturní místa v krajině (Kupka 2010, s. 55 – 77), a to i v případech událostí či osobnosti fiktivních nebo historicky nedoložených (M. Hauserová, ústní sdělení 2012, J. Pešta, ústní sdělení 2012).

(2) Mentální a sociální hodnota

Tyto hodnoty souvisejí s významem krajiny jejimi obyvateli. Jedná se o „místo, kam lidé rádi chodí“, turistickou lokalitu a vůbec způsob, jakým obyvatelé užívají krajiny (srovnej s Evropskou dohovorou o krajině).

(3) Hodnota historického pramene

Cela krajina je hmotný historický pramen, má tedy vědeckou hodnotu pro pozitivní mimulosť [Hauserová 2011], (Gojda 2000).

¹⁴ Např. užitkové střemhlavy a nová divočina v lesní zóně zalesnily jiné podložky její romantický ráz až.

¹⁵ Zde samé dojde ke změně přístupu a náhlodu na tyto hodnoty. Hodnoty samotní základní využití se náhlodě památkové hodnoty byly změny pro zároveňnost přesnosti, značně se přesouvají do přesnosti krajinného rázu předchozího – je tedy jasné, že je nutno změnit náhlod přístup k jejich identifikaci (je nutno „svolit objektu s jinou charakterem vazitelnosti“).

¹⁶ Nutno poznat, že základní hodnoty se nevýjimcne prohlašují, resp. základním krajinným jevům můžeme přihlásit více hodnot, např. historická cesta je historický pramen, kulturní dílo, krajinný prvek, procesový systém atd. V jiných případech tychom mohou nazvat i na stranu, že některé hodnoty budou mít v konkrétních krajinných jevů proškátně pořadoviny, např. seriální opařitých phau – kulturní dílo vs. přírodní proces. Pro jedip osenzaci jsou zmínované hodnoty uspořádány do logických celků a jsou vymenovány typické nositelé těchto hodnot.

(4) Hodnota kulturního díla

Tyto hodnoty souvisejí s hodnotou lidské price; patří sem i umělecká hodnota [Láska 2012]. V krajině se jedná zejména o dochované prvky, objekty a soubory (archeologické stopy, cenné objekty a soubory), dochovanou urbanistickou a sídelní strukturu, dochované krajinné struktury (komponovaná kulturní krajina, stopy hospodářské činnosti a exploitation krajiny), stavební památky včetně např. drobné sakrální architektury v krajině a lidové architektury a člověkem organizované přírodní jevy (rybníky, hospodářské lesy, polní systémy atd.) (Kupka 2010, s. 7 – 54, Pešta 2003).

(5) Estetická, vizuální a smyslová hodnota

Tyto hodnoty souvisejí se smyslovým vnímáním člověkem. V krajině se jedná zejména o vizuální vazby, pohledové osy, orientaci, dominantu, horizont, ale i charakteristické obrazy (panoramata) a ráz krajiny (blíže Lew & Michal 2003). Kromě obvyklé chápání vizuálního významu nelze zapomínat ani na významy vnímané ostatními lidskými smysly, zejména sluchem a čichem (Skleníčka 2003, s. 22).

(6) Hodnota stáří a rozpadu

Tyto hodnoty souvisejí s (užlechnutým) stářím a cenou stáří vůbec – památky jsou relativně stálými prvky v rychle se měnícím světě (M. Hauserová, ústní sdílení 2011). Tyto hodnoty souvisejí ale také s rozpadovými procesy a jejich následky – s potinou, rozpadovou transformací, procesy a stopami stáří a rozpadu, mísou zámků a rozpadlostí nebo proměny památek v řadě vlivům přírodních a kulturních procesů (Láska 1995). „Stáří památky“ je proces, jehož hodnocení dosíží na kontextu (Láska 1995). Samostatnou kapitolou by potom mohlo být míra čitelnosti (resp. míra zámků) památky. V krajině se jedná zejména o fyzický rozpad krajinných jevů (např. hráz vypuštěného rybníka) či o jejich zarůstání mladovou vegetací (sukcese, tzv. nová divočina) [Mikuláš 2013].

(7) Hodnota prostorové stability (stability prostorových prvků)¹⁵

Tyto hodnoty souvisejí se stabilitou (kontinuitou) krajinných prvků v čase. To znamená, že konkrétní krajinné prvky setrvávají v daném místě po určité čas. V krajině se jedná o jakékoli krajinné jevy. Např. od josefského mapování nezměněná trasa cesty, románský kostel na kopci, rybník v údolí pocházející z doby před třicetiletou válkou – všechny tyto prvky jsou v čase stabilní ve smyslu prostorové stability. Toto téma souvisejí i s ekologickou infrastrukturou krajiny (systémy ekologické stability), protože některé z prostorově (a funkčně) zvláště stabilních prvků se mohou stát různými prvky USESu. K hodnotě prostorové stability patří i např. urbanistická struktura sídla, výškové hladiny, krajinná rozhazání apod. [Láska 2012].

¹⁴ „Prostorově“ se zde může ve smyslu říkat i plánování.

(8) Hodnota funkční stability (stability funkčního využití krajiny)¹⁷

Tyto hodnoty souvisejí se stabilitou (kontinuitou) užívání krajinných prvků v čase.¹⁶ To znamená, že konkrétní krajinné prvky jsou užívány určitým způsobem po určitý čas. V krajině se jedná o jakékoli krajinné jevy. Např. od josefského mapování nezměněná trasa cesty může být prostorově stabilní, ale když se již po ní posledních 50 let nechodi a je zarostlá, tak nemůže být o funkční stabilitě řeči. Funkční stabilita – nebo též stabilita způsobu obhospodařování – je důležitá i z ekologického hlediska (Kovář 2012, K. Melášová, ústní sdílení 2013). Bývalá pastvina, která se již několik desetiletí nespásá, zvolna zaroste – může být v terénu patrná (tj. je prostorově stabilní), ale již jako pastvina nefunguje a jako les funguje jen velmi krátkou dobu (tj. je funkčně nestabilní). Např. v některých přírodně chráněných územích se kosi bývalé louky, aby se na nich udržela taková květena, která vyžaduje pravidelné kosení. Funkční stabilita krajiny souvisejí i s ekologickou infrastrukturou krajiny (systémy ekologické stability), protože některé z funkčně (a prostorově) zvláště stabilních prvků se mohou stát různými prvky USESu.

(9) Hodnota stability vzhledu

Tato hodnota dříve souvisejí s předešlými dvěma. Krajinný prvek může mít stejnou prostorovou polohu, může být používán stejným (nebo podobným) způsobem, a přesto může být jeho vzhled jiný, neboť je ovlivněn dalšími faktory (M. Hauserová, ústní sdílení 2013). Příkladem budíž silnice ve stopě historické cesty: trasa je stejná, funkční využití rovněž, ale vzhled se proměnil (prašní cesta → asfaltová silnice).

(10) Hodnota přírody

Příroda je samozřejmou součástí kulturní krajiny; je prostředím, s nímž člověk pracuje; přírodní a kulturní jevy a procesy spolu interagují a spoluvytvářejí kulturní krajiny. V krajině se jedná zejména o primární krajinnou strukturu, místa „přírodně blízké krajiny“ (např. člověkem málo dotčené či naopak opuštěné lokality, do nichž se zvolna vrace příroda), přírodní „řámcem“ kulturního díla (např. naletové dřeviny rostoucí na mezi, nebo vodní poměry v krajině, které vytvořily přírodně podmínky pro vznik rybniční sítě apod.), ekologickou infrastrukturou krajiny, systémy ekologické stability (Kovář 2012) nebo druhové složení fauny a flóry (Šimůnek 2009).

(11) Hodnota etická

Člověk může být ve svém konání vlivem etickou motivací: neučestnit. Toto pravidlo dobré vystihuje stará moudrost: „ztrácí strany se nekácejí, starí koně neříkejí a ztrácí domy nebourají“ [22] – jen proto, že jsou již staré a nemohou nám sloužit, je nebudeme likvidovat. Stejně jako lze říci, že každý živočich či

¹⁵ „Přírodně“ se zde může ve smyslu říkat i plánování.

¹⁶ Analogicky bychom mohli říci o stavbách: základ historického domu, která se stále používá k obývání, je funkčně stabilní – a například bývalá kachyně, v níž se již neváří, není funkčně stabilní.

rostlina má právo na život (Kovář 2012, s. 134), tak můžeme prohlásit, že starý dům má právo na to, nebyt zbourán, protože existuje. Podobného smyslu je i citát Josipa Plečníka: „ještě někdy jsem neboval, co naši otcové učili dobro.“ (Valens 2012, s. 34).

(12) Hodnota významu a kontextu

Tyto hodnoty souvisejí s mhou jedinečnosti či typičnosti jejich nositelů a s kontextem, v němž se nacházejí. Jak moc je určitý jev v té a v té krajině jedinečný, jak moc je jedinečná taková krajina v rámci okresu / kraje / státu / Evropy? Je tento určitý jev typickým zástupcem určitého prostředí, určité krajiny či pozdnatkovem minulých procesů? Je jistě rodiště, můžeme-li v intenzivně zemědělsky ohospodařované krajině Polabí poslední zachovalou mez, nebo můžeme-li v extenzivně využívané a postupně opouštěné krajině České Sibíře takových mezi desítky. Stejnou hodnotu mohou mít Hradčany pro Prahu a boží muka pro vesniči (Hauserová 2011). Jedinečnost a typičnost jsou hodnoty statistické, tedy měřitelné (M. Hauserová, říšní sdělení 2013). Význam (nebo vztah – viz koeficient v rovnici na začátku kapitoly 3) může být určován různými vlivy a na různých rovinách (lokální / regionální / globální).¹⁹

(13) Identita krajiny

Jak uvádí J. Fanta (2001b), identita a integrita krajiny sestává ze tří složek: esteticko-kulturní, ekonomické a ekologické. Jsou-li tyto tři složky ve vzájemné rovnováze, pak tepové teboly je krajina trvale udržitelná. Tyto tři složky navíc podmínají charakter krajiny, její celkový ráz. Identita krajiny do kulturních hodnot ještě patří, avšak aby bylo možno se k ní vyjádřit, je nutno znát i hodnoty přírodní a hospodářské.

Zejména v populárně-naučné literatuře je často jako hodnota krajiny značována tzv. „paměť krajiny“. Jen malokterý autor ovšem definuje, co tomu skutečně myslí (např. Sklenička 2003, s. 110). Odhalédneme-li od semantického problému²⁰, lze předpokládaný obsah tohoto pojmu²¹ rozšířit na mnohem hodnoty staré, hodnoty kulturního díla, hodnoty historického pramenů, symbolické hodnoty a hodnoty prostorové a funkční stability.

Nahledneme-li, jakým způsobem se v Česku v praxi obvykle vyjadrují právní nástroje k ochraně KHHK (viz tabulka níže), zjistíme, že teoreticky je možno jednu každou hodnotu ochránit alespoň jed-

ním nástrojem, nicméně taková „víceinstitucionální“ ochrana by jistě byla nesmírně komplikovaná, spíše však nereálná. Což souhlasí s Kupkovým (2010, s. 134) a M. Hauserovou (říšní sdělení, 2013) tvrzením o potřebě komplexního nástroje na ochranu kulturních a historických hodnot krajiny.

Tabuľka 2: Účinnosť nástrojov ochrany kultúry krajiny vzhľadom k značeným hodnotám (A – ano, N – ne)

hodnota	obvyklá ochrana prostredníctvím institutu				
	pamatkové péče	krajinného rázu	územního plánování	komplexních poz. uprav	ochrany pří- rody
symbolická a asocia- tivní	A	A	N	N	N
mentální a sociální	N	A	A	N	N
historický pramen	A	N	N	N	A
kulturní dílo	A	A	A	N	A
estetická a vizuální	A	A	A	N	A
cena stříd. a rozpadu	A	N	N	N	A
prostorová stabilita	A	A	A	N	A
funkční stabilita	N	N	A	N	A
stabilita vzhledu	A	A	N	N	A
příroda	N	A	A	A	A
etika	A	A	A	N	A
význam	A	A	A	N	A
identita	A	A	A	N	A

Poznámka: Tato práce se v níže uvedených případových studiích zabývá jen některými ze značených hodnot. Nezabývá se mentálnimi a asociativními hodnotami, hodnotami stability funkčního využití, hodnotami etickými a estetickými, hodnotami pramenicím z archeologických nálezů, některými hodnotami přírodními a identitu krajiny, a to z toho důvodu, že (1) identifikace řečených hodnot již mnohě vyžaduje spolupráci mnoha oborů (estetika, krajinný ráz, krajinná ekologie, sociologie), a to v takové intenzitě, kterou již nelze zastat občasnosť konsultací s odborníkem, a (2) jejich zpracování by vydalo na několik samostatných diplomových prací.

¹⁹ K problematice významu a klasifikaci v hodnocení krajinného rázu např. Vorel & Kupka 2011, s. 95.

²⁰ „Paměť je „schopnost paměti i nervového soustavy uchovávat a poskytovat informace o předešlých zkušenostech“ [23]. Jelikož krajina nemá centrální nervovou soustavu, nemůže mít paměť.

²¹ Schopnost uchovávat prvky a jeví pocházejících z lidské činnosti, které vytvořily charakter krajiny (Josef Fanta, říšní sdělení 2013).

4. POSTUP PRÁCE V PŘÍPADOVÝCH STUDIÍCH

Zde je uveden postup práce, který se použije na případové studie Petrovicko a Lysá nad Labem. Nejde tedy o obecně platnou metodiku.

Aby bylo možno případové studie a jejich identifikované hodnoty mezi sebou porovnat, byl zvolen takový postup práce, aby výsledna analýza byla pokud možno co nejméně subjektivní.²²

4.1 Úvod

Na začátku se uvede vymezení řešeného území a jeho stručná geografická charakteristika.

Dale jsou sledovány stavající možnosti ochrany kulturní krajiny, a to prostřednictvím institutů památkové péče (nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky a památkové rezervace a zóny, a to i navrhované) a ochrany přírody a krajiny (maloplošná a velkoplošná chráněná území, evropsky významné lokality a památné stromy a ochrana krajinného rázu). Požadované informace jsou dostupné na internetu na stránkách Národního památkového ústavu [10], [11], Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky [12] a Středočeského kraje (Vozel a kol. 2009).²³

Připraví se rešeňe přírodních podmínek (geologie, geomorfologie, klima, půdy, vegetační kryt), a to s ohledem na vlastnosti prostředí a možnosti hospodaření. Rešeňe se zaměří zejména na možné využití stavebního materiálu, úrodnost půd, klimatický region, riziko povodní, topografie a reliéf terénu, hustota a spád vodních toků, těžbu nerostných surovin, druhovou skladbu lesa apod.

4.2 Historický výzkum krajiny (HVK)

4.2.1 Úvod

Studium historického vývoje krajiny, bez nějž nelze smysluplně provádět její hodnocení, je oborem transdisciplinárním. Uplatňuje se zde zejména následující „tradici“ obory (blíže viz odkazovaná literatura): historie, historická geografie (Semotanová 2006, Lipský a kol. 2011), prostorová archeologie (Gojda 2000 a dál), dějiny osídlení, historický urbanismus (Kuča 1997 a dál), stavební historie, ale i paleobotanika (Pukovník 2011), paleoekologie (Ložek 2011) a de facto i historická geologie.

Historický výzkum krajiny (dalej jen „HVK“) se zabývá proměnami krajiny v čase, jako takový je součástí oboru historická geografie. Časově je vymezen počátkem středověké kolonizace, tj. přelomem raného a vrcholného středověku až současnosti. Jeho cílem je podchycení obrazu sídelního systému a krajiny v historických vrstvách.

HVK částečně vychází z metodiky stavebně-historického průzkumu (viz Macák 2001).²⁴ Protože se však zabývá jiným objektem, plýne z toho jiná pramenová základna i jiné související obory a odlišná metoda práce. HVK se zabývá výhradně poznaváním minulosti, nikoliv hodnocením. To je samostatná kapitola (viz dale).

HVK využívá tyto prameny a jejich edice: (1) prameny prané (v této práci jsou využity zejména edice novověkých soupisů osob a majetku), (2) prameny kartografické a obrannové (staré mapová díla, veduty měst, staré fotografie) – viz níže, (3) prameny hmotné (archeologické výzkumy, stavebně-historické průzkumy, přírodovědecké výzkumy²⁵), (4) odbornou literaturu (encyklopédie²⁶, přehledová literatura, regionální vlastivědná literatura různé kvality, monografie), (5) prameny DPZ (historické a aktuální ortofotomínky, lidarová data²⁷) a (6) terénní prizkum.

Území, o němž bude HVK zjišťovat informace (dalej jen „Ú-HVK“), je oca 2krát až 3krát větší, než území samotné případové studie (dalej jen „Ú-PS“).

Správně by měl vytleskati, četbu a výklad písavných pramenů a písavného operátoru kartografických pramenů zpracovávat odborník, tj. historik. Protože před zahájením práce nebyla historická rešeňe zpra-

²² I. aby byl vztah subjektivního pohledu zpracovatele zajímava identifikace KHHK výrazně omezen. Dáni m. to je někdy kvůli tomu, že historické definicemi nosili hodnoty, např. parametrické definicemi hedvábných vesnických sídel podle Encyklopédie českých věrozemí (Pešta 2003). Jen Pešta sice mohl vytvořit vztahy do své knihy dle svého subjektivního názoru, ale jeho kritické zpracování identifikace KHHK je z jeho knihy přece stejně.

²³ Zejména paleobotanická a paleoekologická výzkumy, blíže viz Pukovník (2011).

²⁴ Zejména encyklopédie měst (Karol Kněžík), věznic (Jan Pešta), hradů (Tomáš Durdík), hradišť (Michal Lutovský, Magdalena Bernová), historického místopisu (August Sedláček) a dále související památek (Emiliano Poche a další autoři).

²⁵ Digitální modely terénu různého měřence leteckého laserového skenování, blíže např. Gojda a kol. (2010), Gojda (2015).

²⁶ U památkově cennějších území, která nebyla vytiskena, může být někdy problém dokumentaci nizkovat.

covina odborníkem, musel se pokusit o její zpracování autor: nejede tedy o plnobodnotnou historickou rešerší, ale o výtaž z publikovaných (resp. dohledatelných) edic pramenů s literaturou.

4.2.2 Analýza kartografických pramenů

Dalším vstupem je podrobná analýza mapového operaře kartografických pramenů, která se provádí již jen na Ú-PŠ. Porovnají se mapy josefského mapování²¹, císařské otisky stabilního katastru²², letecké snímky z 50. let 20. století a aktuální letecké snímky²³. Cílem této analýzy je poznání změn krajiny v horizontu 250 let (porovnává se cestní síť, rozsah lesů, rybářská a sídla, vizualizace vlastnických vzájemností, vodní toky a údolní nivy, významné stavby v extraktivním – mlýny, kostely apod., konkrétní legenda se přizpůsobi situaci).

U starých map je při jejich analýze mít na zřeteli jejich vyslovenou schopnost a cíl, pro který byly pořizovány. Müllerova mapa Čech (r. 1720) není pro tuto analýzu příliš vhodná kvůli svému příliš nositému měřítku. Mapy I. vojenského mapování (josefského) zachycují krajini českých zemí 60. a 80. let 18. století v měřítku 1 : 28 800, „*byly zhotoveny pro potřeby státních vojenských i civilních orgánů*“ (Semotnová 2006, s. 41). Tyto mapy nejsou geometricky přesné a některé krajinné prvky zachycují schematicky (např. lesy). Na druhou stranu jsou velmi podrobné při záznamu sídel, cest, samot, teréních útvarů (kvadratických útvarek, náspů, spod.), rybniční a vodní sítě. Jejich významem tkví především v tom, že zachycují krajinu před průmyslovou revolucí či na jejím počátku [24].

Mapy císařských otisků stabilního katastru zachycují krajinu ve 20. – 40. letech 19. století v měřítku 1 : 2 880 a v některých případech (zejména intravilány sídel) i větším (Semotnová 2006, s. 44). Mapy SK jsou mapy katastrální, zachycují tedy vlastnické poměry a způsob využití parcel. Z toho např. vyplývá, že „čára v polich“ na mapě SK říká, že tam byla hranice dvou pozemků, ale již neriká, jak tato hranice fyzicky vypadala. Teoreticky tam mohla být maz (např. na svažitých pozemcích), zidka nebo plot, prostě rozhraní různých zemědělských kultur nebo (pokud např. na obou parcelách hospodařil stejný zemědělec) nemusela být tato hranice v terénu vůbec patrná.²⁴

Stará kartografická díla vynikají také velkou kresliskou zručnosti autorů a jsou překrásnými uměleckými díly.

4.2.3 Katalog sídel

Z odborné literatury a editovaných pramenů se pořídí výpisy do tzv. katalogu sídel (pro obě dvě případová území uveden v příloze). Ten se sestaví z katalogových listů, v nichž jsou uváděny v literatuře a edicích pramenů dohledané zmínky o příslušném sídle (resp. krajině v jeho okolí). Katalogový list je doplněn výřezem z topografické mapy a v jeho záhlavi se pro lepší orientaci uvádějí tyto informace: název, první zmínka v písemných pramenech (resp. jiný způsob datace), odhad doby vzniku s přesností na století (resp. na přesné století) a topografická poloha sídla.

Ve znacné části případů první písemná zmínka o sídle neznamená jeho vznik, ale potvrzení existence. U mnoha sídel např. z Drahanské vrchoviny byla archeologicky prokázána existence sídla výrazně dříve, než kdy se o dotyčných sídlech prvně zmíňovaly písemné prameny (Černý 1992, s. 125 – 127). V případě mimořádně vlastnický stabilních oblastí s drobnou feudální držbou (např. na Petrovicku) se „držba“ sídla pravděpodobně dědila (tj. majetek nebyl prodíván), a nebyl tak nouzou dobu vůbec dřívod k písemnému záznamu. Z toho vyplývá odhad, že sídlo mohlo vzniknout třeba i sto nebo více let před první písemnou zmínkou.

4.2.4 Grafická prezentace poznatků²⁵

Za účelem lepší orientace ve vývoji krajiny se připraví tyto účelové mapy a grafy (jejich obsah závisí na charakteru použitých pramenů):

Účelové mapy

Sídelská struktura – znázorňuje relief terénu, řešení území, vodní toky, sídla a jejich stáří, dále tzv. rozsah obdělávané plochy²⁶ a předpokládané trasy či směry rané středověké komunikační sítě (s šípkami, kam která cesta smělovala).

A.1 Hypotéza obrazu předhabské krajiny – znázorňuje retrospektivní hypotézu odvozenou z map josefského mapování doplněných o zjištěné historické údaje. V některých částech (zejména rozsah zalesnění, rozsah a tvary mezních pásů, přesný průběh cest apod.) se jedná o kvalifikovaný sice, ale přece jen odhad.

²¹ Dostupné na adrese oldmaps.zoolab.cz.

²² Dostupné na adrese archivskusy.czsk.cz.

²³ Dostupné na adrese kortumovace.czma.cz.

²⁴ Pod tímto pojmem se rozumí např. mazec.

²⁵ Souvisej s Černým a kol. (2009, s. 32): „Existence a parametry jsou totiž dle náročnosti různé různé.“

²⁶ Grafická prezentace pozastává se provádět na Ú-HVK, s výjimkou map A.1, A.2, A.3, A.4, B.1, B.2, B.3, C.1, C.2, které se provádí na Ú-PŠ.

²⁷ Na toto téma zmínil autor mikrostudii (uváděna v příloze), na jejichž základě bylo možné tento rozsah s určitou mírou nepřesnosti odhadnout. V mapě A.0 se rozsah obdělávané plochy vyznačí kruhy se středy v příslušných sídlech a odpovídajícími poloměry. Kruchim jsou pro větší názornost přizpůsobeny různé barvy podle různých historických období.

A.2 Značky krajiny mezi josefíkým mapoviním a císařskými otisky stabilního katastru – znázorňuje značku (tj. úbytek / přibytok / bez značky) výše uvedených krajinných prvků v uvedeném období.

A.3 Značky krajiny mezi císařskými otisky stabilního katastru a leteckým snímkováním z 50. let 20. století – znázorňuje značku (tj. úbytek / přibytok / bez značky) výše uvedených krajinných prvků v uvedeném období.

A.4 Značky krajiny mezi leteckým snímkováním z 50. let 20. století a aktuálním leteckým snímkováním – znázorňuje značku (tj. úbytek / přibytok / bez značky) výše uvedených krajinných prvků v uvedeném období.

B.1 Dlouhodobě stabilní krajinné prvky – znázorňuje ty krajinné prvky, které jsou v mapě A.1 uvedeny jako neměnné a zároveň v mapě A.2 uvedeny jako neměnné a zároveň v mapě A.3 uvedeny jako neměnné. V případě mezních pásů se opět jedná o odhad. U cest je třeba rozlišit, zda-li jsou stabilní v trase (tj. jejich přesný průběh je neměnný), či zda-li jsou stabilní pouze ve směru (pak se jejich konkrétní trasa může v průběhu času měnit, ale obvykle jsou spojovány stále stejné body). U rybníků je nutno mít na paměti, že jejich břehová linie se v průběhu času mění.

B.2 Sídla využívající krajinné prvky – znázorňuje, když se krajinné prvky poprvé objevují na kartografických podkladech. Mapa zobrazuje všechny krajinné prvky zachycené v příslušných mapových podkladech, včetně zamílkých. Důvod zobrazení i zamílkých prvků je různá míra jejich „dochovanosti“ (celk / relikt / stopa apod.).

B.3 Zamílké krajinné prvky – znázorňuje všechny krajinné prvky, které jsou (obecně) ve starším kartografickém pramenu uvedeny, ale v mladším nikoliv.

D.1 Míra zániku zamílkých krajinných prvků – znázorňuje komunikace, vizualizace vlastnických vztahů, vodohospodářské úpravy a komponované plochy, a to ty, které jsou uvedeny v mapě B.3. Je znázorněna míra jejich zániku (celá zamílka / částečná stopa / dobie částečná stopa / menší část dochovávaná v reliktu / větší část dochovávaná v reliktu)⁷¹, podkladem pro vyhodnocení míry záhovalostí jsou aktuální letecké a lidské snímky.

Grafy

(1) Vznik osidlení a rozподílený počet sídel – graf vzniku sídel znázorňuje, kolik sídel vzniklo v příslušném století (podle kvalifikovaného odhadu délky – viz výše). Protože je datování sídel odhadem nepřesný, použije se také tzv. rozpočítaný počet sídel na století. Ten se připraví podle vztahu:

$$P_t = \frac{P_c}{2} + \frac{P_{t+1}}{4} + \frac{P_{t-1}}{4}$$

kde P_t je rozpočítaný počet sídel pro století t , P_c (resp. P_{t+1} , P_{t-1}) je počet sídel, u nichž se odhaduje vznik ve století t , (resp. ve století $t+1$, $t-1$).

(2) Rychlosť vzniku sídel (rychlosť vzniku sídel nechť udává, kolik sídel vznikne za časovou jednotku). Průměrná rychlosť vzniku sídel se spočítá podle následujícího vztahu:

$$R_t = \frac{s}{\Delta t}$$

kde R_t je průměrná rychlosť vzniku sídel pro časové období t , s je počet sídel vzniklých za časové období t a Δt je doba trvání časového období t . Pro účely této práce byla zvolena jednotka [počet sídel / století⁻¹], je tedy zřejmé, že Δt bude udávat počet let, po kterém trvalo období t , dělený 100. Jako časová období t byly zvoleny tyto historické epochy, jejichž časová vymezení byla s přihlednutím k přesnosti vstupních dat (tj. odhadu doby vzniku sídla) silně zjednodušena:

raný středověk	(9. století – přelom 11. / 12. století),
vrcholný středověk	(12. století – přelom 14. / 15. století),
období do třicetileté války	(15. století – přelom 16. / 17. století) a
období po třicetileté válce	(17. – 18. století).

Výsledný graf je sloupcový, na vodorovné ose je vynesen čas, na svislé ose zvolena jednotka.

(3) Poměr počtu sídel vzniklých v jednotlivých historických obdobích. Zde se přejmenuje časová období t vymezená pro rychlosť vzniku sídel a setle se umožní sídel vzniklých v příslušném období. Pro výsledné součty za jednotlivá časová období t se poté spočítá procentuální podíl větší součtu sídel vzniklých za všechna časová období (tj. od 9. do 18. století). Výsledný graf je koláčový.

(4) Topografické polohy a dostupnost vodního zdroje – koláčové grafy znázorňující podíly sídel podle příslušných topografických poloh a dostupnosti vodního zdroje.

(5) Přírodní charakteristiky osidlení – znázorňuje přírodní charakteristiky sídel v závislosti na době jejich vzniku.

⁷¹ Rovněž můžete sám posoudit, že výše je částečná dochování částečného krajinného prvku obvykle více či méně dobrá, než je výše a vztahována na leteckých snímcích (příklad: množství trávy, kruh využitelného rybníka). Stopa jde v terénu a na leteckých snímcích moc dobré poznat nejsou, obvykle ji lze poznam na lidarovém modelu jako určitou trávu (příklad: zamílká cesta mezi polí, dnes roztroušená).

4.3 Identifikace kulturních a historických hodnot a jejich nositelů v krajině

Prvním krokem hodnotičího procesu je analytický popis (evidence) všech hodnocených objektů včetně sběru dat a terénního průzkumu. Při inventarizaci staveb, resp. sídel se vypracovává pro každý prvek stavby, resp. pro každou stavbu zvláštní inventarizační karta. Autor se domnívá, že takto podrobný postup (zpracovávat podrobně inventarizační karty pro jeden každý krajinný jev – jednu každou cestu, jeden každý kus lesa, jeden každý rybník atd.) je v měřítku 1:25 000 zbytečně podrobné a náročnost takového úkolu by byla nedůmčná mimo použitelných informací. Proto je nutno přistoupit k určité generализaci,³⁶ popis bude zachycovat typické projevy a stručné popisy všech typů krajinných jevů, které se vyskytují v řešeném území (tj. typická cesta, typické sídlo, typický les atd.). Grafické přílohy evidence budou fotografie popisovaných typů krajinných jevů a inventarizační mapa, která se sestaví s použitím topografické mapy doplněné o terénní průzkum a poznatky HVK.

Druhým krokem hodnotičího procesu je samotné hodnocení. Kulturní a historické hodnoty krajiny jsou v řešených územích identifikovány s ohledem na možný způsob následné péče (ochrana / obnova / úpravy); a to nikoliv podle typů hodnot (hodnota stříbra, hodnota kulturního díla atd.), ale podle typů jejich nositelů (cesta, sídlo, rybník atd.). Důvody jsou ryze praktické: regulativy budou regulovat zacházení s krajinnými jevy (tedy s nositelem hodnot), nikoliv s hodnotami samotnými. Při hodnocení se přihlídí k dalším faktorům (např. význam). Hodnocení se provádí podle postupu popsánoho níže.³⁷

Jednotlivé části krajiny (resp. řešených případových studií) se rozdělí s ohledem na výskyt: (1) dochovaných pozitivních hodnot (ochrana), (2) zaniklých pozitivních hodnot (obnova, rozvoj), (3) negativních hodnot (úprava, přejeření).

³⁶ Použitou s generalizací při vypracovávání posudkového hodnocení ostatních památkově chráněných území (Dolu 2012) včetně obvyklého SHP zpravidla (Hájek 2001).

³⁷ Z následujícího hodnocení byly vyloučeny některé umělosti zásahu: silnice, vlněná stopy apod. a m. z těch důvodu, že pro jejich hodnocení ještě nejsou dostatečný časový odstup (zpravidla s Peškou 2012), a také, že v naší době byl, díky specifickým společenským, politickým, technickým a ekonomickým podmínkám, umožněn časem rozvoj výrazně odlišný od předešlého, který se však značným hodnotizem projevoval (a projevoval) vultice negativní (např. Hájek 2008). Autor si (až na výjimky) nevzdal součebné průvody hodnot. Nařízením pochyb o tom, že např. dla významných sochařských skulptur (např. Martin Rájčák, Ladislav Lánsky, Josef Pleško a další) jsou významnými pozitivními hodnotami. Přední tradiční / součebné je pro různé krajinné jevy různý, obvykle se tak dívá na přelomu 19. a 20. století či v polovině 20. století (zpravidla s Peškou 2012).

Poté se vymezí ochranné jednotky (území s přibližně homogenním výskytem nositelů hodnot), pro něž jsou naformulovány příslušné zásady rozvoje s ohledem na identifikované hodnoty.³⁸ Zpracuje se též detaily ve větším měřítku, kde bude pečováno o jeden každý krajinný jev. Zvláštní důraz je třeba klást na ochranu parcelních čar v extravilámu³⁹ a na řešení problematiky okraje sídla ve smyslu budoucího rozšíření sídla.

4.3.1 Pozitivní hodnoty dochované a reliktní

Za nositele pozitivních hodnot krajiny se považují především (1) krajinné prvky primární krajinné struktury, (2) dochované či reliktní krajinné jevy sekundární krajinné struktury, tj. kulturně-historického prostředí, (3) krajinné jevy terciární krajinné struktury.⁴⁰

Nositelé (1) se identifikují s použitím těchto indikátorů:

les podle [DMÚ 25] (s výjimkou mimolesní zeleně),

významné geomorfologické dominanty a

všechny části přirodně blízké krajiny (např. údolní nivy a nivní louky, skalní výchozy, maloplošná přírodně chráněná území, památné stromy apod.).

³⁸ Vymezení ochranných jednotek se provádí ručně („od oka“). Vymezení by vše mohlo být provedeno elektronicky – analýzou četnosti jednotlivých indikátorů a následnou generalizací, ale v řešených případech bylo potřeba přistát ještě možnosti dalších indikátorů (význam, vlastitost, atd.) a celý postup by se značně zkomplikoval. Autor se domnívá, že ruční (ještě subjektivní) postup je v těchto případech dovolitelný.

³⁹ V určitou dobu mohou být jednotky, ležící dole k základu hlinické parcelace (J. Veselý), území užívané 2013; V. Gira, území užívané 2012), což je jen jistě neblahý. Parcelní čáry jsou nejsou velice stabilitní fenomén v krajině, ale mají totiž významnou stabilizační funkci na ostatní části krajiny. Parcelní čáry prostorově fixují znaky krajinného pravka, zvláště ty drobnější – cesty, masy, zahrady, drobnou životovou zálež., nivy apod. Budou-li parcelace u nízkých pravků zahvažovány, budou tyto pravky téměř odolat případným destruktivním procesům a v případě obnovy zaniklého pravka budou pokud bude zachována hlinická parcelace, jeho obnova jednodušší. Hlinická parcelace se může také díky svým modelem pro jíž značkování komplexní pozemkové úpravy s krajinnou plánovací (zpravidla se Skleníkem 2011, s. 64 – 65).

⁴⁰ Toto členění vychází z metodických pokynů užívaných při hodnocení krajinného rázu (Veselý a kol. 2009, část E, s. 6), který je výsledkem Výrobeního krajinného rázu Sředoslovanského kraje (Veselý a kol. 2009, část E, s. 6), kde se uvádí následující „metody jednotlivých charakteristik a charakteristik vlastních krajinných hodnot“: (a) přirodní charakteristiky (pravky svrchní a zároveň základní zákon vegetace), (b) kulturní a historické charakteristiky (kulturní osídlení a cestovní síť, vlastníctví zdejší a historické architektury, kulturní dominandy, dominantu různé krajinné struktury), (c) estetické vlastnosti (estetické hodnoty) krajinného rázu (významnost prostoru, konfigurace pravků, význam dominant, rezilenciabilita a rezilientnost scenérii, harmonie prostorových vztahů, harmonie rovnitosti, přirodní charakter scenérii).

Nositelé (2) se identifikují s použitím těchto indikátorů:⁴²

důmohodobě stabilní krajinné prvky (mapa B 1),

architektonické a urbanistické jevy: hodnotné stavby a sídla, zejména: všechna vesnická sídla, která zmiňuje Pešta (2003), všechny stavby či soubory lidové architektury vzniklé do pol. 20. století, dalej zvláště významné stavby (např. zámek, klášter, architektonicky cenné moderní vila apod.), dále všechny stavby v extenzivním vzniklé do r. 1900, dále všechny technické stavby vzniklé do r. 1900, všechny památkově chráněné stavby, všechny sakrální stavby (včetně drobné sakrální architektury), všechna památkově chráněná tisem a historická jádra měst,⁴³ příp. další mladší stavby (výběrem),

ostatní významné urbanistické struktury (části sídel, které nemusí vynikat zvláště významnou architekturou, ale jejich prostorová struktura je rozhodně významná, např. vilové čtvrti z období I. republiky), vymezují se jen námoř indikátor architektonické a urbanistické jevy,

všechna vodohospodářská díla vzniklá do r. 1900 a mladší vodohospodářská díla městského rozsahu (např. mlýnské náhonky, rybníky),

pozůstatky všech hospodařskou činnosti člověka vytvořených krajinných prvků vzniklých do pol. 20. století (tj. včetně mezi, polních a lesních cest, mostů, plužin, zidek, lomů, zahrádky apod.),

všechny komunikace vzniklé do pol. 20. století (včetně železnic) a

všechna mimolesní zelen podle [DMÚ 25].

Nositelé (3) se identifikují s použitím těchto indikátorů:

kompoziční vazby a komponované úpravy a

místa symbolického a duchovního významu.

Kolem jednoho každého indikátoru (s výjimkou indikátoru G) se vytvoří obalová zóna o vzdálenosti 25 m.⁴⁴ Výsledná plocha (za všechny indikátory dohromady) se označí jako oblast A.

Indikátor „vizuální vazby“ tvorí oblast B.

4.3.2 Pozitivní hodnoty zaniklé

Nositelé zaniklých pozitivních hodnot se identifikují s použitím těchto indikátorů:

zaniklé krajinné prvky (mapa B 3, resp. mapa C 2),

zaniklé krajinné prvky, které „bežný turista“ v krajině nerozezná,

zaniklé komponované úpravy,

stavby znehodnocené a

zaniklé významné stavby nebo areály.

Kolem jednoho každého indikátoru se vytvoří obalová zóna o vzdálenosti 10 m (u pozůstatků vodohospodářských úprav 20 m, u pozůstatků komponovaných úprav a staveb 25 m, u zaniklých ramen velkých vodních toků 25 m). Výsledná plocha (za všechny indikátory dohromady) se označí jako oblast C.

4.3.3 Negativní hodnoty⁴⁵

Za nositele negativních hodnot krajiny se považují ty krajinné jevy, které

nepatří mezi nositele pozitivních hodnot (dochovaných či zaniklých), a zároveň

se jedná o části sídel či dopravní, obchodní, technické, zemědělské, průmyslové, energetické nebo vodohospodářské stavby nebo velká úpravy nebo i méně známé

jejich stavební provedení, měřítko nebo použitá urbanistická struktura naprostě neodpovídá lokálním tradičním stavitelským zvyklostem, a zároveň

nejsou kulturními památkami ani u nich neprobíhá proces vyhlášení za památku ani nejsou v mapách památkových rezervací a zón uvedeny jako hodnotné.

Kolem jednoho každého indikátoru se vytvoří obalová zóna o vzdálenosti 25 m.⁴⁶ Výsledná plocha (za všechny indikátory dohromady) se označí jako oblast D.

Z uvedeného je patrné, že některé oblasti se mohou navzájem překrývat (z důvodu své prostorové blízkosti, např. historická cesta v těsném okolí novostavby hypermarketu; či z důvodu nejednoznačnosti,

⁴² V případě významně znehodnocených krajinných jevů (např. bývalý lipní Kartov zámeček Byňček) se tyto přesouvají do indikátoru „stavby znehodnocené“.

⁴³ Za historická jádro města se pro tyto účely považuje i sami odpovídající rozsah městského sídla.

⁴⁴ Obalová zóna se zde provádí z důvodu ochrany neblízkého okolí indikátoru – princip minimálního ochranného pásmá a ochrany blízkého okolí, které často obsahuje dležité krajinné jevy (např. cesta se zámkem), maloploky platí i dale. U některých zemských hodnot je „ochranné pásmo“ menší – otevřitý přízemí co chránit (s výjimkou archeologických stop). Všechny obalové zóny v této práci se vytváří v softwaru QGIS pomocí nástroje „Obalové zóny“.

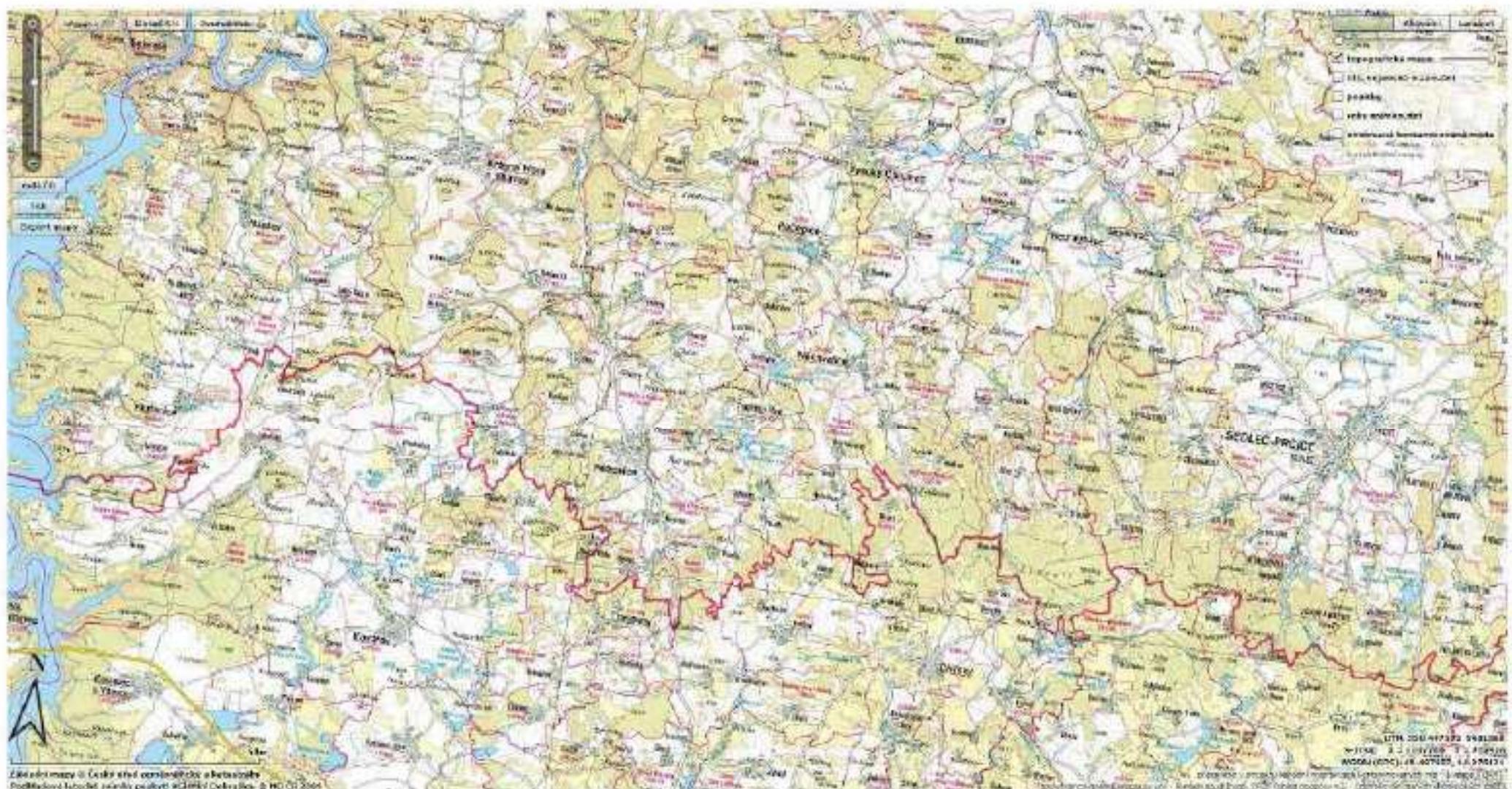
⁴⁵ Možná někdo nazívá „negativní hodnoty“ bylo například jinou terminologií (např. „značně znehodnocené zóny“). Za negativní považují se totiž otevřitý označení takové stavby (např. soubory), které oponenti dosavatní měřítko struktur krajiny, je to zaniklou značnou využitelnou (otevřitým soudobým) sociálním, politickým a ekonomickým procesy (výsledkem jsou pak např. panelové sídliště, rezidenční a komerční suburbanizace, velké dopravní stavby). Jen vlast skutečně negativní? Nejjednodušší je o „přirozené“ změny, ke kterým docházelo vždy k nim docházelo jen rychleji a s větší intenzitou? Nelze vysouvat, že to někdo bude za 20 let naházeno jinak.

⁴⁶ Zde jde o princip „minimálního dosahu negativního hodnoty“.

do které zóny daný jev patří, např. velice slabě dochovaný relikt cesty – je to hodnota dochovaná či zamílká?).

Potenciálem pro další výzkumu by byla analýza viditelnosti v prostředí GIS provedená pro zvláště významné místa, dominanty, místa s velkou koncentrací hodnot apod. Ale to je již práce pro specialistu (geoinformatika).

5. PŘÍPADOVÁ STUDIE PETROVICKO

Mapa 2: Okoli Petrovice. Zdroj: IZM ČR.

5.1 Charakteristika a vymezení území

Tato kapitola se zabývá historií osídlení a krajiny na Petrovicku na České Sibiři (okr. Příbram), identifikací historických a kulturních hodnot krajiny v této oblasti a návrhem opatření skoušících k jejich ochraně a peči. Řešené území bylo vymezeno katastrálním územím Petrovice, Kojetina, Poresina, Obděnice, Vilasovy a Žemličkovo Lhoty, nicméně následující historický rozbor se zabývá i problematikou některých sídel v okolí. Obsah řešeného území je 20.46 km^2 .

Mapa 3: Vymezení řešeného území Petrovicko. Zdroj dat: [DMÚ 25].

Území se nachází v odlehém kraji asi na poloviční cestě mezi Sedlčany a Milevska. Průměrná nadmořská výška se pohybuje kolem 500 m. Terén území je značně členitý (Březnická pahorkatina) [KČT 39]. Geologickým podložím jsou intruzivní horniny (Hručiarová a kol. 2009). Půdy jsou zde spíše neutrodné [9].

Oblast byla kolonizována relativně pozdě, až na přelomu 12. a 13. století (Pešta 2003, s. 18). V Obděnicích a v Nechvalicích se nacházejí románské kostely. Veľký kolonizační boom zařila krajina v období do třicetileté války (Sedláček 1909), které vyvrcholilo pobytom Jakuba Krčína z Ječka v Obděnicích kolem r. 1600 (Kuthan – Stecker 2005). Po třicetileté válce následovala stagnace a k dalšímu většemu rozvoji již nedošlo.

Sídelní struktura Petrovicka sestává z drobných vesnic o několika usedlostech. Významnějším sídlem je zde pouze Petrovice, které leží při silnici ze Sedlčan do Milevska. Nejbližší železnice je odhad na 12 km (Sedlčany), resp. 15 km (Milevsko).

Na Petrovicku se nalézá velmi mnoho hodnotných staveb lidové architektury (Pešta 2003, s. 19). V krajině se do dnešních dnů dochovalo velké množství mezi, polních cest a drobné sakrální architektury. Tento fenomén tvorí jeden z charakteristických rytmů Petrovicka.

5.2 Přírodní podmínky

Tento popis se nevztahuje přímo k jednotlivým sídlům, ale „globálně“ k celkovému řešenému území. Veškeré údaje v této kapitole jsou odcíteny z *Atlasu krajiny České republiky* (Hrušáková a kol. 2009), pokud není uvedeno jinak.

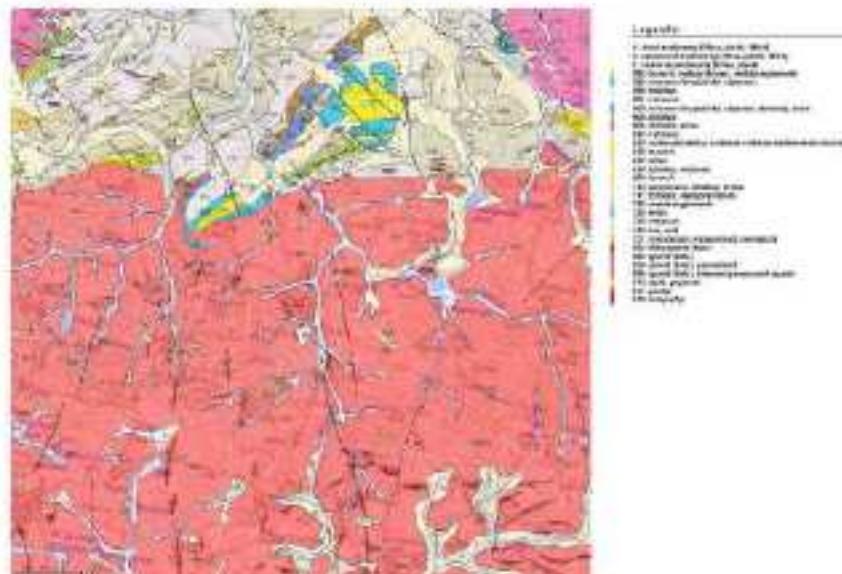
5.2.1 Geologické, geomorfologické a pedologické faktory

Oblast patří do bohemika (variské vyvřelé horniny). Kvarterní pokryv je v řešeném území minimální. Pouze v okolí Skoupého se vyskytují vápence. Habart (1941) zaznamenává několik lomů na vápenec. Nedaleko od Petrovicka, v Krásné Hoře, se ve středověku těžilo zlato (Kuča 1998). Geologické podloží se výrazně podepsalo na utváření mnoha drobných urbanistických prvků – zdelek, které nalezneme ve vesnicích i ve volné krajinné (Pešta 2003).

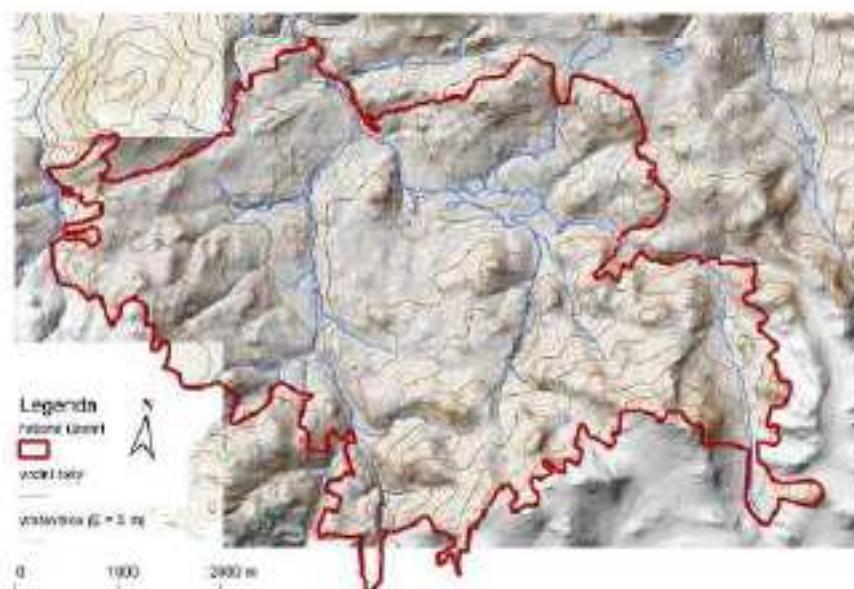
Oblast Petrovicka patří do pahorkatin (geomorfologicky celek Březnická pahorkatina), má velice členitý reliéf a hustou síť vodních toků. Průměrná výška se zde pohybuje kolem 500 m. n. m. [KČT 39]. Kopcovitý krajina vytváří zajímavé topografické situace – naprostá většina zdejších sídel je umístěna na svahu či v údolí. Výjimkami jsou např. Petrovice či Obořnice, které leží na návrší, resp. ostrožně. Ale tato sídla jsou velice starého původu a lze se domnívat, že při vybírání polohy pro jejich umístění hrála roli předešlá obranyschopnost.

Půdotvorným substrátem jsou zvětralinové staré vyvřeliny – intruziv, horniny žulového typu (Tomášek 2007). Z pedologického hlediska se jedná o hnědé půdy kyselé, zemitost je převážně hlinitopísčitá (Tomášek 2007). Bonita půdy nejsou nikterak velká – spíše převažují půdy méně úrodné [9].

Z hlediska úrodnosti půd je zajímavé, že většina sídel v okolí Petrovic má v tereziánském katastru (r. 1757) uváděnou bonitu půdy tříd 7 či 8, tedy nejméně úrodné půdy – 7. třída znamenala trojnásobek sklizně oproti výsevu, 8. třída dvouaplnásobek (Chalupa a kol. 1964, Chalupa a kol. 1970).

Mapa 4: Zjednodušená geologická mapa 1:50 000 (zmenšeno). Zdroj: [26].

Mapa 5: Ráliéf terénu a vodní toky. Lidarový snímek Jará původně. Zdroje dat: [DMÚ 25], [DMR 4G] Mapový pořídkadlo © Český úřad zeměměřický a katastrální.

Mapa 6: Mapa tříd ochrany ZPP. Zdroj: [9].

Mapa 7: Mapa půdních typů. Zdroj: [9].

5.2.2 Klimatické faktory

Průměrná měsíční teplota vzduchu (1961 – 2000) se v řešeném území pohybuje od -2°C v lednu přes 7°C v dubnu a říjnu k 17°C v červenci. Průměrná roční teplota (1961 – 2000) vzduchu je 6°C . To je o něco méně, než je průměrná hodnota teploty vzduchu pro celou ČR ($7,3^{\circ}\text{C}$ [5]). Teploty na Petrovicku jsou v ročním průměru o 2 až 3°C nižší, než teploty ve staré sídelní oblasti Čech.

Průměrný úhrad sražek (1961 – 2000) se v řešeném území pohybuje od 100 mm v období prosinec – únor ke 200 mm v období červen – srpen. Průměrný roční úhrad sražek (1961 – 2000) je přibližně 600 mm (roční průměrná hodnota pro ČR je asi 670 mm – D. Romporth, ústní sdělení 2012). Průměr sezónních úhrad výšky nového sněhu (1961 – 2000) je 10 cm. Sražky na Petrovicku jsou v ročním průměru o 50 až 100 mm intenzivnější, než ve staré sídelní oblasti Čech, v zimě a v létě jsou rozdíly nepatrné.

Řešené území spadá do klimatické oblasti mírné teplé.

V souvislosti s vývojem klimatu je třeba připomenout jeho časovou proměnlivost: středověké teplé období, zahrnující zhruba léta 1000 – 1300 s maximem kol. r. 1200, a navazující malou dobu ledozon, která panovala zhruba od 14. do 19. století s „lokálními“ extrémy v polovině 15. století a od poloviny 18. do poloviny 19. století „globálního“ extrému dosáhlého v 1. polovině 17. století (Behringer 2010).

Mapa 8: Mapa klimatických regionů. Zdroj: [9].

5.2.3 Vegetační faktory

Mapa potenciální přirozené vegetace v řešeném území zobrazuje bukové a/nebo jedlové doubravy, ve vyšších polohách pak bukové bučiny. Mapy rozšíření vybraných typů přirozené a polopřirozené vegetace (zahrnující vegetaci, která se na lokalitách skutečně vyskytuje nebo vyskytovala v nedávné době) zde zobrazují bučiny.

5.3 Historický vývoj

5.3.1 Úvod, stav poznání

Tato část byla zpracována na základě studia publikovaných pramenů, literatury a výběrných archiválií k tématu. Zjištěné údaje byly zaznamenány v katalogu sítí (uveden v příloze). Text byl pro větší přehlednost rozdělen do několika kapitol, které se zabývají charakteristickými obdobími historického vývoje.

Informace byly čerpány především z encyklopedických publikací (*Městský slovník historickém království českém* od Augusta Sedláčka, *Městská jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* od Antonína Profouse a jeho pokračovatelů, *Města a městec v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Karla Kuči a *Encyklopédie českých vesnic* od Jana Pešty, *Soupis památek z pera Antonína Podlahy a encyklopedická řada Umělecké památky Čech*, zpracovaná pod vedením Emmera Poche).

Přírodně a archeologické poznatky, které by mohly vnést světlo do vývoje krajiny Petrovicka, jsou bohužel velmi chudé. Jesté údaje lze čerpat alespoň z map pravděpodobnosti výskytu archeologických kultur, které uvádí Pokorný (2011, s. 244 – 251).

Významným současným vlastivědným dilemem, které se touto oblasti zabývalo, je čtyřidílna práce Čeněka Habarta Sedláčkové, *Sedlec a Potštejn*, postupně vydávaná ve 20. a 30. letech 20. století. Habart nashromáždil velké množství informací, ačkoliv ani ne všechny jím uvedené údaje lze nekraticky přejímat. Zajímavé jsou též prace Zdeňka Boháče ze 70. let, které se zabývají především dějinami osídlení Středočeského Povltaví v období před husitskýma válkami (např. Boháč 1978).

5.3.2 Pravěk

Z pravděpodobnosti výskytu archeologických nálezů lze vyvodit, že tato oblast nepatřila mezi příkře ohlbené při osídlování české kotliny; v prostoru mezi Sedlčany a Milevskem nalézajíme osídlení pouze pro horizonty následující doby bronzové (1250 – 1025 / 950 BC), vice pro dobu halštatské D až doby laténské A (625 / 600 – 400 / 380 BC), doby laténské (480 / 460 – 50 / 25 BC), načež nálezy mají a objevují se až v raném středověku (600 – 1200 AD); lze tedy říci, že z hlediska krajinné dynamiky patří tato oblast spíše do „pravěké divočiny“, event. do „siedební periferie“, než do území trvalejší osídlených (Pokorný 2011, s. 244 – 253).

5.3.3 Raný středověk a část vrcholného středověku (do 13. století)

Celá oblast přibližně na jih od řek Sázavy a Berounky je v Kosmově kronice, ale i v jiných písemných pramenech raného středověku zmiňována velmi zřídka (Sláma 1976). Oblast Středního Povltaví byla pravděpodobně osídlená jen částečně, v několika opěrných bodech.

Studium osídlení této oblasti v raném středověku se musí opřít především o pozůstatky archeologie. Na nevelkém prostoru severozápadně od Sedlčan bylo archeologicky doloženo přemyslovské hradiště u Nalžovického Podluží, které lze datovat na sklon 10. a 11. století (Čverák a kol. 2003). Známe několik zmínek o okolních vsích z 11. století (Petrovicku jsou nejblíže Porečice, dle knížete Oldřicha klášteru ostrovskému; Sedláček 1909, Profous 1951), to svědčí o existenci tzv. přemyslovské sídelní komunity v této oblasti (Sláma 1976). Z poloviny 12. století víme o dvorci prvních Vlkovců, který byl nedlouho archeologicky odkryt v Prčici [6]. Ke konci 12. století vzniká nedaleko od nad úmělicky klášter (Sedláček 1909). Roku 1184 je zmiňována obec Bratřejov, ležící jen několik km od Petrovic (Profous 1947). Lze tedy říci, že s postupujícím 12. stoletím se kolonizační proces postupně blíží i na Petrovicko.

Obrázek 3. Pečeť Vlka z Prčice na listině z r. 1220. Zdroj: [18].

Habart (1925) se domnívá, že skarze toto území vedla již před první kolonizační vlnou, již Pelta (2003) dívá do přelomu 12. a 13. stol. stezku či stezky, spojující Sedlčany s Milevskem, resp. Křivou Horu s Milevskem, jež se mohly dílit u Petrovic.⁴⁸

V této souvislosti můžeme vznést otázku, zdali Kosmovu zmiňovanou cestu z Prahy kolem hory Osek, „když se chodí do končin krajce Bechyňského“ (Bláhová – Fiala eds. 1975, s. 15), nemohla vést přes Kamýk, Petrovice a Milevsko, což by zřejmě odpovídalo přímo trase (k problematice polohy „bechyňské

cesty“ na jihozápadním okraji Prahy viz např. Bolina – Klimek 2010 a další, tam citovaná literatura). Petržák (1998) uvádí ve své mapě hlavních obchodních stezek v Čechách v 10. století komunikaci, která by výle uvedené trasy přibližně odpovídala. Boháč (1978) píše, že „Kosmova cesta“ procházela Kninem a překraňovala Vltavu brodem v Cholině. Bez bližšího výzkumu se však identifikace Kosmovy bechyňské cesty s Petrovickem jeví značně odvážná.

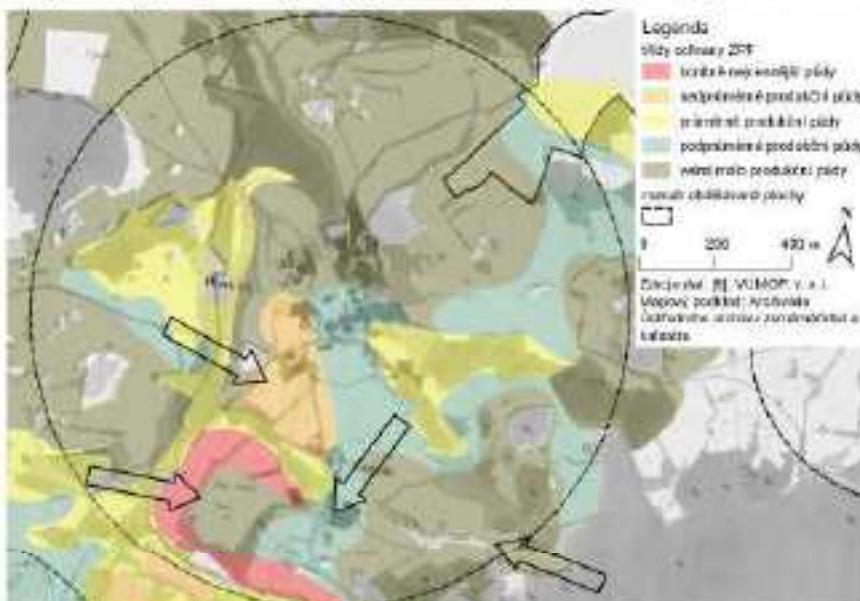
Petrovice a Obděnice jsou sice zmiňovány spolu s Počepicemi sř. r. 1219 (Sedláček 1909, Profous 1951). Nicméně již v 80. letech 12. stol. jsou zaznamenáni bratři Petr a Obden, u nichž lze předpokládat jistou spojitost se zmiňovanými sídly (Kněž 2002). Vzhledem k tomu, že v Obděnicích je románský kostel, o němž se některí badatelé domnívají, že může být stejněho stáří jako osa zmínka o Petru a Obděnovi (Merhautová 1971, několikrát ta sama s ním nesouhlasí), lze se oprávněně domnívat, že Petrovice a Obděnice byly osídleny již před koncem 12. století. Milena Hauserová (ústnu sdělení, 2013) vyslovila domněnkou, že kostel pochází z konce 12. století a dále uvádí, že uměleckohistorické datování je obtížné, neboť výtvarné detaily se nedochovaly, nicméně je zde potenciál pro dendrochronologické datování. Je pravděpodobné, že i některá další sídla, která jsou zmiňována v písemných pramenech až ve 13. století, jsou starší (analogicky platí i pro sídla zmiňovaná v pozdějších staletích). Byl-li držitelem sídla „místní drobný feudal“, v jehož rodu se tento majetek dědil, a sídlo tak nebylo obchodováno, nemáme o sídle písemný záznam.

Obrázek 4. Kostel v Obděnicích. Foto autor, 2013.

⁴⁸ O této teorii se zmiňuje i SHP historického jádra Petrovic, který uvádí dálkové cesty z Kamýka na Milevsko, resp. z Milevska na Sedlčany a k brodu pod hradem Orlík (SURPMO 1983).

Jih od Obděnic se nachází části říšské plužiny. Tato se nalézá vnitř vymezeného rozsahu obdělivné půdy a na jihovýchodě lepší bonitu, než jaká je v širém okolí k dispozici (viz níže uvedená mapa). Lze vyslovit hypotézu, že tato plužina je pozůstatkem polního systému z doby vzniku Obděnic.⁴⁷

Mapa 9: Obděnice. Porovnání plužin zachycených mapou stabilního katastru s rozsahem ochrany ZPP a rozsahem obdělávané půdy. Dochované části hypoteticky raně středověké říšské plužiny očiveny řípkami. Mapa SK byla pro lepší přehlednost převedena do černobílé formy. Zdroje dat: [9], [BPEJ]. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zaměření a katastru.

Přelom 12. a 13. století a celé 13. století je však v tomto kraji úplným kolonizačním „boomem“.

Chronologicky výčet prvních zmínek o sídlech:

<u>Týnčany</u>	(r. 1205; Sedláček 1909).
<u>Petrovice</u>	(r. 1219; Sedláček 1909).
<u>Obděnice</u>	(r. 1219; Profous 1951).
<u>Krašovice</u>	(r. 1219; Sedláček 1909).
<u>Počepice</u>	(r. 1219; Sedláček 1909) a

⁴⁷ Tato i následující hypotézy o zdejší plužině jsou pouze posouzení autorev domnělky. Vycházejí z předpokladu, že obyvatelé pravděpodobně zemědělský hospodářství v území původně vymezeném rozsahem obdělávané půdy. Dále přistálou tvary plužina příslušně odpovídají zemědělským postupům a sociálně-politickým procesům (říšská říšská / středověká země / zemědělská) (Beneš 2013).

Kojetín (r. 1220; Sedláček 1909, přičemž ten ještě píše o tom, že tato ves držel již na konci 12. století Vítěz z Prčice); k nimž se o pár desítek let později přidal

Vysoký Chlumec (r. 1235; Profous 1949).

Kumiček (r. 1260; Profous 1949) a

Nechvalice [v písemných pramenech zmínkovány až 1350 (Merhartová 1971), ale nedávno dendrochronologické datování určilo staré kamenného kostela na rok 1268/9 (Sommer – Stecker 2011) – ostatně již dříve mnozí badatelé datovali tento kostel do 3. čtvrtiny 13. století (Merhartová 1971)]. Na přelomu století pak následovaly

Sedlčany (r. 1294; Kněž 2004) a

Krásná Hora [sice zmínkována až 1341, ale jak uvádí Kačka (2002a), z listin je zřejmá její existence již k r. 1310].

Obrázek 5: Kostel v Nechvalicích. Foto autor, 2013.

Na tomto příkladu můžeme vidět obecný jev, totiž že „nájem obyvatel ve 13. a 14. století způsobil kolonizaci v ýše položených oblastí, pro něž tehdejší zemědělské způsoby obdělávání nebyly vhodné“ (Dreslerová 2009, s. 64). Nájem obyvatel v tehdejší době probíhal v celé Evropě, což značí např. Beinhinger (2010).

Mnohá sídla (Počepice, Kojetín, Nechvalice) byla umístěna do míst, o nichž s určitou nezamejstnatelnou mírou pravděpodobnosti můžeme říci, že jimi procházely raně středověké komunikace spojující Sedlčansko s Milevskem (viz výše). Abychom byli spravedliví, nelze však vyloučit ani opačný postup:

totíž že ona komunikace, doposud třeba v terénu nezakotvená, se po vzniku zmíněných ves na ně fixovala (o prostorové pomějivosti starých pozemních spojů s o nejednoznačnosti při jejich hledání obecně viz Cendelin 2005). Každopádně asi nebudezeno daleko od pravdy, prohlásíme-li, že v polovině 13. století již s velkou pravděpodobností existovaly tyto cesty: Kojetín – Petrovice – Krašlovice, Petrovice – Kuniček, Krašlovice – Týnčany, Pofelice – Vysoký Chlumec – Počepice – Bratřejov – Nechvalice, Bratřejov – Petrovice – Obděnice.

Je třeba zmínit, že v tomto území doposud chybí větší město, hrad (Vysoký Chlumec vznikl až později) či klášter (Milevsko je vzdáleno od Petrovic asi 12 km).

V souvislosti s touto kolonizační vlnou se nabízí otázka, proč byly osídleny právě tyto polohy. Můžeme se domnívat, že markantními činiteli, jež umístění sídel určovaly, byly vedle již zmíněné hypotetické přítomnosti komunikačního tahu především přírodní podmínky (viz výše), zejména pak topografická poloha (zvláště u Obděnic a Chlumce).

5.3.4 Od 14. století do třicetileté války

Z doby 14. a 15. století pocházejí zmínky o velkém množství sídel. Jak již bylo naznačeno výše, lze se domnívat, že leckterá sídla jsou třeba i o století starší, než jak uvádějí písemné prameny; ostatně Černý (1992) uvádí ve svých výkrocích z Doudlebské vrchoviny mnoho takových případů. Chronologický výčet prvních zmínek o sídlech je následující (ale mějme na paměti, že jejich skutečné stáří je s velkou pravděpodobností větší):

<u>Blahova Lhota</u>	(r. 1365; Profous 1949),
<u>Kuní</u>	(r. 1369; Profous 1949),
<u>Hrazany</u>	(r. 1373; Profous 1947),
<u>Bratříkovice</u>	(r. 1381; Pešta 1999),
<u>Rybniček</u>	(r. 1382; Profous 1949),
<u>Zahrádka</u>	(r. 1395; Profous – Svoboda 1957),
<u>Brod</u>	(r. 1407; Pešta 1999),
<u>Radejice</u>	(r. 1407; Pešta 1999),
<u>Radostín</u>	(r. 1414; Profous 1951),
<u>Vlaka</u>	(r. 1450; Kučta 2011),
<u>Vilasova Lhota</u>	(r. 1486; Pešta 2003),
<u>Žemličkova Lhota</u>	(r. 1486; Profous 1949),
<u>Skočov</u>	(r. 1470; Profous – Svoboda 1957),
<u>Mašov</u>	(r. 1488; Pešta 2003),

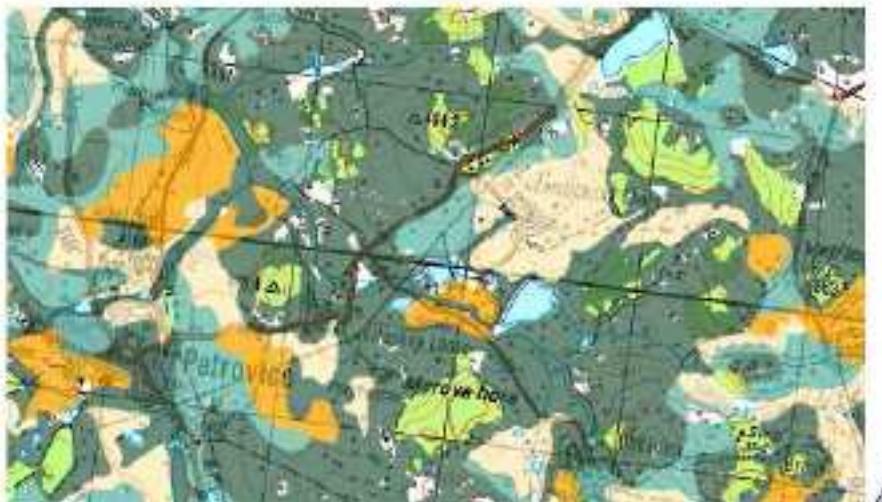
Potšín (r. 1488; Pešta 2003) a
Krchov (r. 1497; Profous 1949).

V okolí Žemličkovy Lhoty se rozprostírá bývalá traťová plážina, o níž lze vznést předpoklad, že může být vrcholně středověkého stří (v návaznosti na staré vesnice). Bohužel, současný systém hospodaření je spíše velkoplošný a mnohé parcelní čáry již nejsou v krajině patrné [1].

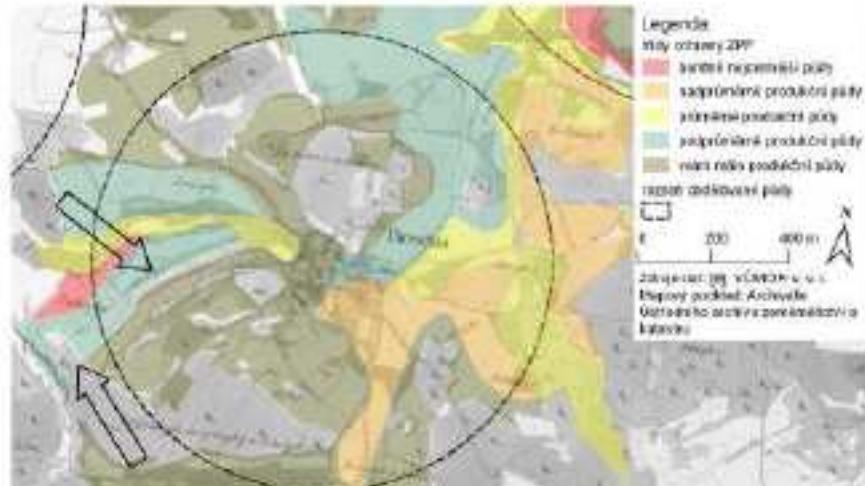
Mapa 10: Parcelní situace v okolí Žemličkovy Lhoty zacílená mapou stabilního katastru znázorňuje pravděpodobně vrcholně středověkou traťovou plážinu. Mapový podklad: Archivália Ustředního archivu zeměměřictví a katastru.

Pešta (2003, s. 288) uvádí, že Vilasova a Žemličkova Lhota „vznikly na nevýhodných a chudých zemědělských půdách“. Podle tříd ochrany ZPF, které odřízejí bonusu plán, platí uvedené rozdíly pouze pro Vilasovu Lhotu; naopak Žemličkova Lhota se nachází přesně na enklávě výrazně úrodnějších půd, než jaké jsou v okolní krajině [9].

Mapa 11: Mapa řídí ochrany ZPF v okolí Lhoty (oranžová – nadprůměrné produkční půdy, světle žlutá – průměrné produkční půdy, modrozelená a žlutozelená – malo produkční půdy). Zdroj: [9].

Na jihozápadním okraji Porešina se nachází mimořádně dobré zachované část dílčové plužiny. Opět se lze domnívat, že lze jejich vznik spojit se vznikem vesnice, tedy 14. nebo 15. století.²⁸

Mapa 12: Porovnání plánu zachycených mapou stabilního katastru s řídími ochrany ZPF a rozlohou obdelíkové půdy. Dochované části hypoteticky vrcholové středověké zahrady označeny základními tvary. Mapa SK byla pro lepší přehlednost převedena do černobílé formy. Zdroje dat: [9], [BPEJ]. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.

Často jsou zmínovány i tvrze, nicméně zde je na místo opatrnost, neboť se může jednat o malá feudální sídla, která nemusí být zcela vyznázuměny opevněná:

tvrz Obděnice (r. 1333; Poche 1978),

hrad Vysoký Chlumec (r. 1382, upravován v druhé polovině 16. století; Durdík 1999),

tvrz Kuni (r. 1382; Profous 1949 – ale již na začátku 20. stol. uváděna jako zaniklá; Podlaha 1901),

tvrz Nechvalice (r. 1502; Sedláček 1909),

tvrz Zálužka (r. 1513; Profous 1949),

tvrz Krakovice (r. 1544; Profous 1949),

tvrz Počepnice (r. 1544; Profous 1951) a

tvrz Rybnišek (r. 1544; Profous 1949).

Tento výčet pak můžeme doplnit o kostely: počátkem 14. století byl postaven gotický kostel v Petrovicích (připomínaný r. 1350; Kuča 2002b), ve 14. století je také zmínován farní kostel v Počepnicích (Sedláček 1909).

Význam zmínovaného období pak podtrhují zmínky o mlýnech:

mlyn U Radčí (řádopis zmiňovaný již ve 14. století (I.; Habert 1925),

mlyn u Bláhovy Lhoty (mlýn s vročením 1507/8 je nejstarším spolehlivě datovaným mlýnem v Česku; Křivánková – Štěpán 2000).

²⁸ Nejdříve zajímavost, že v místech výskytu lesa jsou možné zvratné půdy. Je možné, že by císařovci / novovládci po vytvoření parcel zjistili, že půda v některých místech „mísí zedavu“ a nechali ji zarovnat lesem? Na mapě josefinského mapování z 2. poloviny 18. století je na severním a jihozápadním okraji Porešina rozloha lesa menší, než na cca 70 let mladší mapě stabilního katastru. Nicméně je otázkou, na kolik je v této věci mapa josefinského mapování přesná.

Červený mlýn u Kralovicr. 1544; Habart 1925),
Kalivodíř mlýn v Radčině (r. 1557; Habart 1925),
Petrovický mlýn (r. 1557; Habart 1925),
mlýn Melena (r. 1581; Habart 1925) a

mlýn Žemličkova Lhoty čp. 10 (r. 1600, vročení na hraniči; Krivanová – Štěpán 2000; avšak Kuthan – Stecker (2005) jej uvádí již v polovině 16. století).

SHP historického jádra Petrovic uvádí ve sklepeních zámku druhomě použitý pozdně gotický portál (SÚRPMO 1983), což ukazuje na existenci významné stavby. Autor se domnívá, že tento portál nelze vztáhnout k novostavbě petrovického kostela na zač. 14. století, neboť ve 14. století a zvláště v tak odlehém kraji by bylo na takový portál příliš brzy. Bohužel bez bližších informací lze jen spekulovat o přesnéjším časovém zařazení.

Tragickou kapitolou v dějinách osídlení byly husitské války. Neúsel jin amilevský klášter, vypálen byl 23. dubna 1420 (Sedláček 1909); ani město Sedlčany, Sedláček (1909) o nich přímo piše: „po roce 1420 město dobyto od Taborů“, požár nasledoval (Kučta 2004). Autorkovi nejsou známy zmínky o vypalování a drancování vesnic v okolí Petrovicka.

Ačkoliv mizíme mnoho průznaminek o sídlech z doby po husitských válkách, lze se oprávněně domnívat, že se jedná pouze o zaznamenání již delší čas existujících lokalit. Můžeme tedy např. hypoteticky vztáhnout založení Vilasovy a Žemličkovy Lhoty již do 14. století, nebo dokonce ještě dříve.

Samostatnou kapitolou pak byla pozemková držba a pobyt významného rybníkaře Jakuba Krčíma z Jeřábu a Sedlčan na Obděnicích v letech 1593 – 1603 (Kuthan – Stecker 2005). Ten upravil kostel (Podhája 1898a), tvrz a pivovar a provedl další stavební zásahy v obci (Kuthan – Stecker 2005). Krčín byl rovněž významným majitelem pozemků – kol. r. 1600 mluví krátkou dobu patřily Petrovice, Skoupý, Žemličkovu Lhotu a Obděnice. Lze se domnívat, že Jakub Krčín má „na svědomí“ i řadu rybníků, zbudovaných ve zdejším kraji (Pešta 2003), nicméně to není doposud doloženo žádnými faktickými údaji a zůstává to tak pouze v rovině dohadů. Urbář z r. 1637 pro obděnické panství uvádí 9 rybníků (Kuthan – Stecker 2005).

Obrázek 6. Jakub Krčín z Jeřábu a Sedlčan na vyobrazení v Sedlčanském hancionálu z konce 16. století.
Zdroj: [16].

Významným pramenem z poloviny 17. století je berní rula. Ta navic mnohá vyslovídá i o časech předešlých: lze očekávat, že v těchto letech třicetileté války i v následujících letech nastal vltum stavební činnosti a nová sídla vlnbec nevznakala.⁴⁹ Avšak pokud berní rula uvádí pro Petrovicko a okolí minimum usedlostí pustých (Doskočil ed. 1954), lze z toho vydovit, že (a) třicetiletá válka zde neměla tak ničivý účinek jako jinde a (b) můžeme předpokládat, že berní rula s určitou mírou přiblížnosti popisuje již původní stav, tj. na začátku 17. století. A protože rozsah záštitby, který berní rula uvádí, se v mnoha případech nejen prakticky neliší od o století mladšího Terezského katastru (Chalupa a kol. 1964, Chalupa a kol. 1970), ale dokonce se příliš neliší od současného stavu [ZM ČR], můžeme se s jistotou mírou licence domnívat, že rozsah obdělávaného území byl na začátku 17. století u některých vesnic zhruba stejně velký, jako dnes. Autor připomíná, že tato myšlenka je poměrně odvážná a zaslouží si v budoucnu podrobnejší rozbory.

5.3.5 Od třicetileté války do přelomu 18. a 19. století

Vzhledem k tomu, že v Berní rule jsou k Petrovicku velmi zřídka uváděny pusté usedlosti (Doskočil ed. 1954), lze se domnívat, že třicetiletá válka se drobným usín na Petrovicku vylouila. To ovšem balhužel nelze tvrdit o větších sídlech:

- Nechvalice – 23% usedlostí pustých,
- Obděnice – 25 % usedlostí pustých,
- Petrovice – 13 % usedlostí pustých,

⁴⁹ Nelze vyloučit zanikace nebo pádovou reorganizace sídel mizérních vesnic, stejně tak stavu technických objektů souvisejících s válkou – ovšem žádaj takový případ na Petrovicku není autorem zná.

Podejnice – 22 % usedlostí pastýřských.

Sedlčany – 23 % usedlostí pastýřských.

Sedlec – 20 % usedlostí pastýřských.

Vysoký Chlumec – 27 % usedlostí pastýřských; oproti tomu některá městečka využívala relativně dobré (např. Krásná Hora – „pouze“ 11 % usedlostí pastýřských); Deškočil ed. (1954).

O tom, že v období po třicetileté válce následovala velká stagnace a útlum rozvoje, svědčí údaje z tereziánského katastru (tj. o zhruba sto let mladší záznam): ten uvádí stejně či jen o mílo větší (méně než 10 %) počty usedlostí ve všech (Chalupa a kol. 1964, Chalupa a kol. 1970). Ostatně i v současné době [ZM ČR] se počty usedlostí v některých vesích příliš neliší od stavů zmínovaných katastru ze 17. a 18. století. Nové vsi od třicetileté války nevznikají žádou.

Cely novověk je poznamenán ochlazováním klimatu, které započalo již ve 14. a 15. století; v první polovině 17. století dosahuje extrému tzv. malá doba ledová (Behninger 2010). Rozmanitá přírodní (chladné období) se tak přidává k rozmaru lidskému (třicetiletá válka).²⁰

Z těchto časů jsou rovněž záznamy o mnoha katastrofách, které osídlení postihly. Habart (1925) uvádí v rámci celého Sedlčánska v r. 1680 mor a v letech 1771 – 1773 neúrodu a hlad. Zvláště ve městech bývaly častými nebezpečnými požáry; kupříkladu Milevsko bylo takto postiženo v letech 1640, 1749, 1843 (Kuča 2002a) a obecně byl jeho stav v druhé polovině 17. století bidný (Sedláček 1909). Sedlčany na tom nebyly o mnoho lépe. Sedláček (1909) píše: „v letech 1643 a 1645 poplavené město od Švédů (...) skrz ty a takové věci město klesalo a v 18. století mnoho protivenský zkoušelo od vrcholu“. Další požáry následovaly v letech 1648 (kdy shořelo celé město), 1680, 1783, 1802 a pokračovaly dál; k tomu se přidal mor v letech 1649, 1680 a 1712 a cholera v letech 1832, 1866 (Kuča 2004). Útrap nebylo uletěno ani dvojměstí Sedlec-Práče, kam zavítala černá smrť v letech 1640 – 1648, 1649, 1680, 1772 a cholera v r. 1836; krom toho jej postihly požáry v letech 1648 a 1845 (Kuča 2004). Množství požárů a morových ran spadá do časů výše uvedených útrap či krátce poté, což naziv v kombinaci s již zmínovaným ochlazením klimatu vytváří skutečně mimorádně kruhná období.²¹

V oblasti Petrovicka se nachází spíše méně usedlé půdy [9]. (Chalupa a kol. 1964, Chalupa a kol. 1970), což mohlo být jeden z významných faktorií novověké stagnace (pak by se ovšem nabízel otázka, zda bylo výhodnější využívat zdejší výhodnější půdy).

zdali by toto nemohl být faktor stagnace i ve starších obdobích; pokud ano, jaký mohl vliv na středověkou kolonizaci?)

V 17. a 18. století se Petrovicko nachází na rozhraní dvou panství – chlumeckého (Lobkovicové, rozhodují jejich držav narůstají zvláště v první polovině 17. století, kdy Polyxena z Lobkovic vyučuje pobělohorské konfiskáty) a orlického (Eggenbergové a později Schwarzenbergové); Sedláček (1909), Habart (1925), Pešta (2003). Možná, že odlehla poloha v rámci panství přispěla ke stagnaci oblasti.

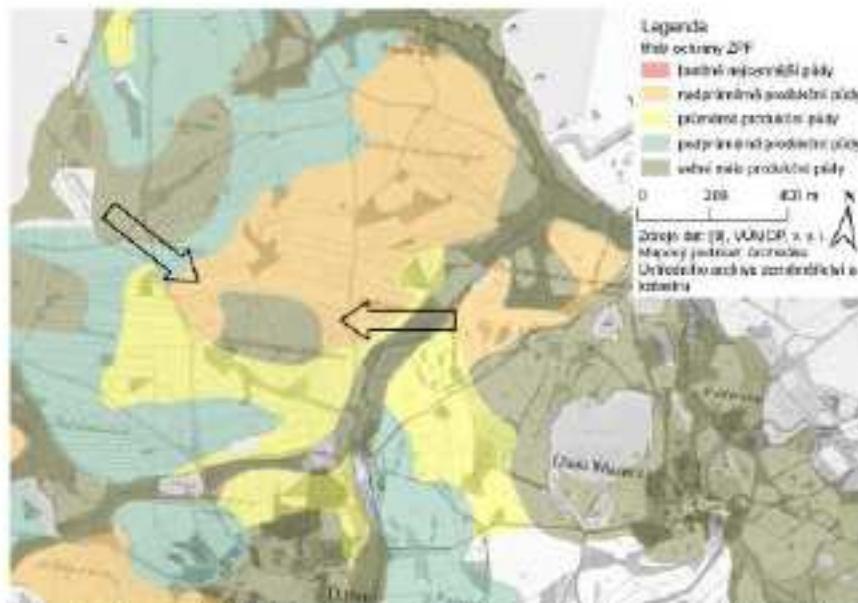
Obrázek 7: Polyxena z Lobkovic. Zdroj: [17].

Za významnější stavební aktivitu lze považovat činnost březnických, později novoměstských jezuitů, kteří vlastnili Petrovice (a pár okolních vsí), kde barokně přestavěli kostel a postavili repositorium – jedná se o jednu z mála barokních architektur na Petrovicku a okoli (Kuča 2002b, Pešta 2003), snad s výjimkou stavebních úprav na hradišti Vysoký Chlumec (Durdík 1999) a přestavby Počepického kostela r. 1790 (Podlahá 1898a). Je otázkou, zdali přítomnost jezuitů měla vliv na vznik velkého množství drobné sakrální architektury ve zdejší krajině.

Jezuitská pole se nacházela na méně členitém terénu a úrodnějších půdách [9] severně od Petrovic. V druhé polovině 18. století byla v rámci rasibuzínské reformy rozparcelována (Habart 1941). Tento proces je dobré patrný na mapách stabilního katastru (viz obr.), kde lze pozorovat velké lamy zemědělské půdy (pozůstatky jezuitského hospodaření) očividně dříhotně rozřízené na úzké „rasibuzínské“ parcely. Rovněž je zajímavé, že bývala jezuitská pole se „černou náhodou“ nacházela na místech s moudřejšími půdami, než je v okolí běžné [9], viz následující mapa.

²⁰ Chladná počasí (na začátku běžné zimy a vlnky ledu) mohou podle Příhoda (1988, in: Behninger 2010) ve svých dřívějších (kolem dohadovaného výškovinného života a podél stavu dobytí) způsobovat rezilování cenné půdy a snížení podílu travnatých ploch. Ameč si zde mohou posoudit, zdažit se mohou jenové jevy projevit v řešení dřívější, vylídlalo by si to zároveň konzistentní s předchozími odbovníky.

²¹ Není však vyloučeno, že důvod, proč ustane z novověku významně více zpravidla o katastrofách než ze starších období, může být ten, že v jiných období se takové zpravidla nedocházelo (či všecky nebyly zaznamenány).

Mapa 13: Severní okraj Petrovic. Porovnání půdnic zazkycovaných mapou stabilního katastru z trídami ochrany ZPF. „Raabtační pole“ očášeny šipkami. Mapa SK byla pro lepší přehlednost převedena do černotiské formy. Zdroje dat: [9], [BPEL]. Mapový pozičník: archivace Českého archivu zeměměřictví a katastru.

V 60. letech 18. století proběhlo josefské zapováni, které zachytalo podobu krajiny Petrovicka očima vojenských důstojníků. Rozsah sídel (snad s výjimkou Petrovic) se od této doby prakticky nezměnil, stejně tak se velmi dobře zachovala cestní síť a mnohé rybníky. Velkou proměnou ovšem prošly lesy – krajina byla ve 2. polovině 18. století výrazně více odlesněna, než jak je tomu nyní. Odlesněné byly i vrcholky některých kopçí.

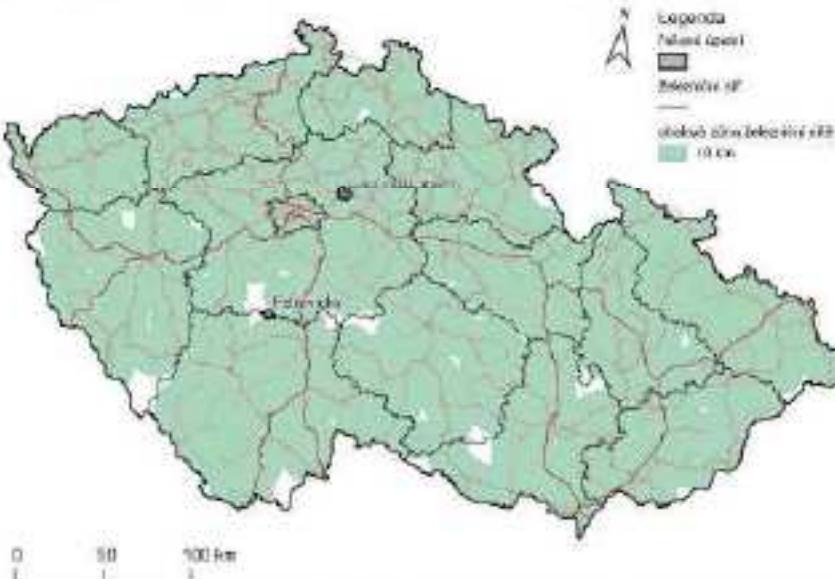
5.3.6 19. a 20. století

V tomto období se rovněž objevují současné stavby lidové architektury, o nichž Pešta (2003, s. 19) piše takto: „Nejstarší dochované datované stavby pocházejí z prvních dvou třetin 18. stol. (Kojatin, Mašov). Rekonstrukce klasicistní kol. r. 1800. (...) Mladší zděná zástavba je většinou velmi prostá.“ Z 18., 19. a 20. století tež pochází velké množství drobné sakrální architektury v krajině, které je na Petrovicku požehnané (Habart 1941), ale třeba také dobré dochovaný mlýn v osadě Brod z 1. poloviny 19. století (Pešta 2003). Porovnáním map stabilního katastru a současného stavu lze navíc nahlédnout, že intravilány mnohých sídel se v tomto období prakticky nezměnily.

Mapa stabilního katastru, která zobrazuje zdejší krajiny ke 30. letům 19. století, již podrobě zaznamenala parcelní situaci. Z porovnání SK s předcházejícimi a následujícími kartografickými prameny lze říci, že v 19. století se zde nic moc významného nedělo.

V roce 1866 za války s Pruskem prošla tento krajenská pruská vojska, svítek nezpusobila větších škod; ačkoliv obyvatelstvo využívala, platila odškodné (Habart 1925).

Ve druhé polovině 19. století, kdy v českých zemích došlo k bouřlivému rozvoji železnice, se tento nový druh dopravy Petrovicku využíval „širokým oblonkem“ nejbližší železniční stanice jsou v Sedlčanech (železniční trať č. 223 Olbramovice – Sedlčany, provoz zahájen r. 1894; [2]) a Milevsku (železniční trať č. 201 Tábor – Ražice, provoz zahájen r. 1889; [3]), obě dvě jsou vzdáleny přibližně 12 až 15 km a byly zřízeny relativně pozdě. Petrovicko je dle autorem provedené analýzy jednou z nejhůře železniční dopravou dostupných oblastí v Česku (viz níže uvedená mapa). Tento fakt k stimulaci rozvoje území jistě nepřispěl. V souvislosti s absencí železnice se Petrovicku využíval i průmysl.

Mapa 14: Dostupnost železniční sítě v ČR v současné době. Zeleně jsou vyznačena místa, odkud je to k nejbližší železniční trati minimálně 10 km. Zdroje dat: [FA ČVUT], [ÚMÚ 15].

V první polovině 20. století k velkým změnám krajiny nedochází, jedinou výjimkou je snad výstavba silnic (Habart 1941) a mimo rozcílení zástavby Petrovic [1].

Ve druhé polovině 20. století dochází (pravděpodobně v souvislosti se změnou zemědělského hospodaření) k zaměstnání krajiny, jak lze názorně vidět na porovnání leteckých snímků z 50. let 20. století a

těch současných [1], viz obr. níže. Jedná se o názorný příklad ústupu člověka z krajiny a zaslování vlivu přírody (srovnej se Sádlem a kol. 2008). V jiných místech začíná člověk naopak hospodařit s mnohem větší intenzitou a ji nejdíme úměrným „citem“ pro rovnováhu krajiny. příkladem takového konzumu je výstavba průmyslového areálu na severním okraji Petrovic. Sezlování zemědělské půdy se naštěstí nedotklo celého řešeného území, ale jen okoli Petrovic a návštěvni mezi Petrovicemi a Obděnicemi.¹²

V posledních dvaceti letech dochází k odlovi až 10 % obyvatel z oblasti (Sykora a Mulišek 2012), v čemž lze vidět pokračování výše popsaného trendu.

Dnešní návštěvník Petrovicka má dojem, že se ocítí na konci světa.

Obrázek 8: Porovnání leteckých snímků stejného místa (Obděnice) z let 1953 (v levé části stránky) a 2011 (v pravé části stránky) lze zhlédnout, že v posledních 60 letech krajina Petrovicka značně zarušla. Zajímavé je tuzí porovnání rozsahu a tvaru ploch zemědělské půdy. Zdroj: [1].

5.3.5. Shrnutí

Dějiny vývoje Petrovicka je zajímavou sondou do historie osidlování naší krajiny. Nejprve to bylo území ležící stranou „velkého děnu“ a pravěkých center, pak následoval obrovský středověký boom (Sedláček 1909), který pokračoval až do přelomu 16. a 17. století. Při něm vznikla hustá síť drobných sídel, jejich zemědělské zázemí (plotiny, rybničky) i komunikační osnova (cesty). Ale po třicetileté válce veškerý rozvoj ustal. Díky tomu se do dnešní doby zachovala pozdně středověká struktura krajiny. Kraji se využívala barokní velkohospodářství (s výjimkou petrovických jeskyní), technické výrobky moderní doby (zeleznice a průmysl) i některé negativně vnímané procesy ve 20. století (např. sezlování pozemků).

Je na první pohled překvapující, jak území, které bylo ve vrcholném středověku intenzivně kolonizováno a i v 15. či 16. století zde vzniklo několik sídel, násled po třicetileté válce začalo stagnovat a jeho rozvoj se prakticky zastavil.

Ondry Petrovicka v novověku – krajiny bez výrazných změn – jsou velmi zajímavé právě v kontextu proměn, které naše krajinu po celé toto období zahrávají. Asi milionteré území v Česku (s výjimkou horšských oblastí) je tak málo dosáheno novověkými zásahy.

Avisk stále zůstávají některé otázky nerozloženy: (1) jaké jsou důvody novověké stagnace v kontextu se středověkým rozvojem?, (2) ověření staré plužin u Obděnic a Porečina – jsou skutečně mezemí a cestami? [1].

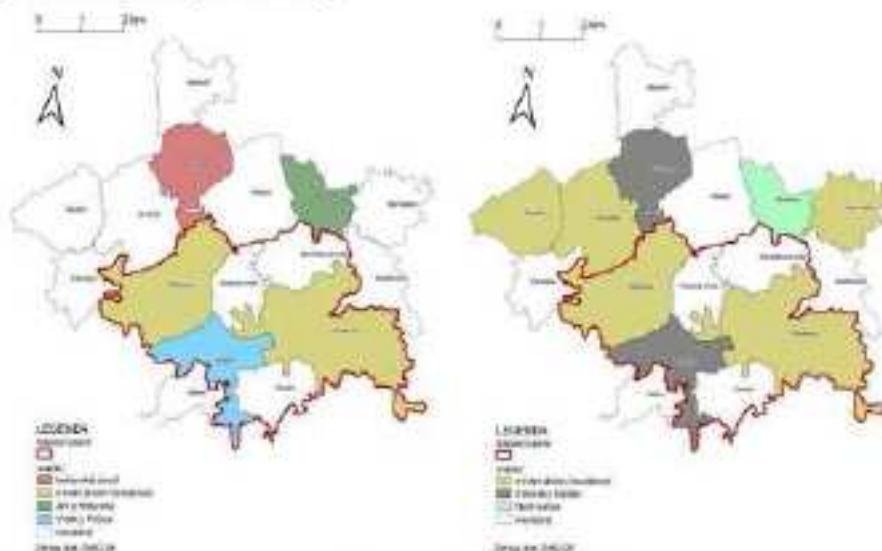
¹² Negativní následky na členosť mládeži vidit např. na poli východně od Kejdic, označené následně názvem V Lovlích, kde jsou na současných leteckých snímcích dobro rozpoznané rýhy od vodní eroze (zatáčka) v 80 let staré slámy a v pozemkový konflikt způsobuje, že v místech jedné rýhy byl dříve potok; jiná místa, jimiž dnes stéká voda, byla dříve „přerušena“ mezemí a cestami) [1].

středověkého původu? (3) jak to bylo s vývojem komunikační sítě – okutečně tady procházely raně středověké cesty do jižních Čech? (4) jaké je stáří mezi, cest, kyp kamenní, zidků a dalších drobných krajinných prvků na Petrovicku? (5) jaký byl rozsah lesů v různých dobách (možná otázka pro pyšovou analýzu)? (6) jak se do utváření této konkrétní krajiny promítal vývoj zemědělství a změny přírodních podmínek?

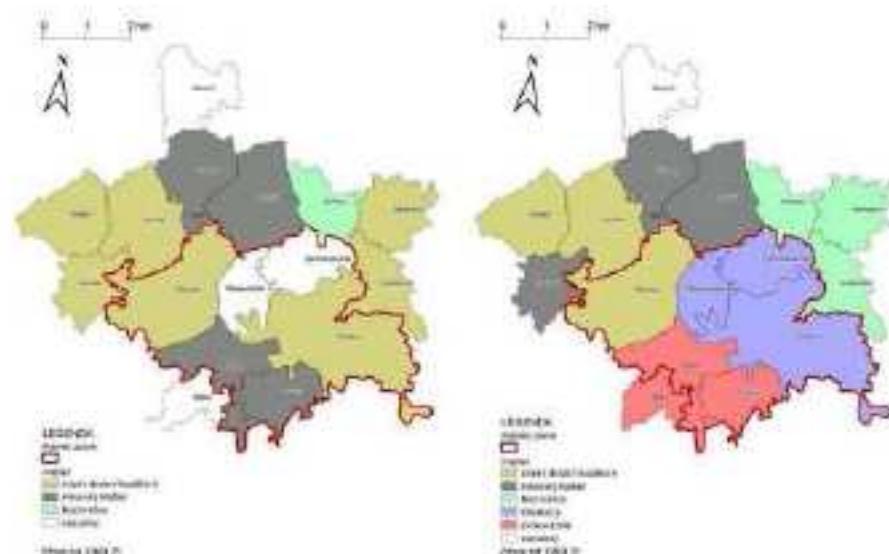
5.3.6 Grafická prezentace poznatků

Majetková držba

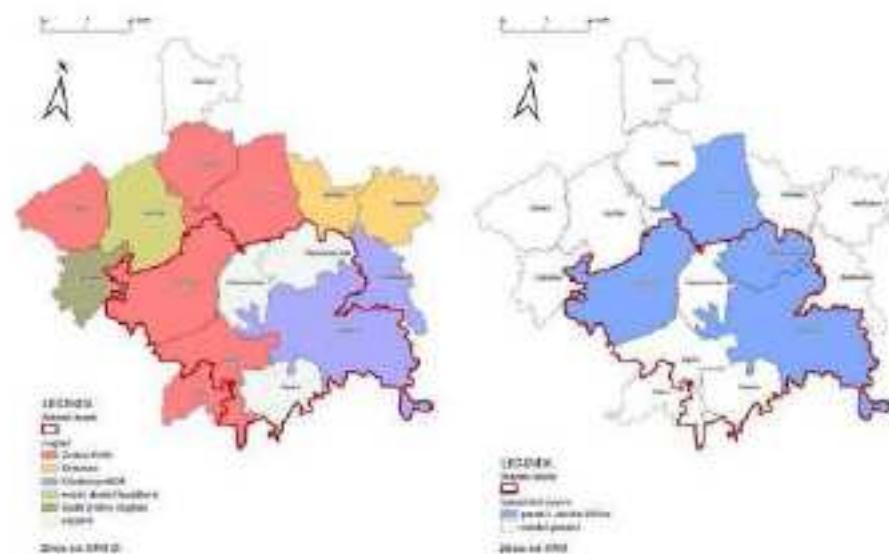
Níže jsou uvedeny mapy majetkové držby jednotlivých obcí a její procentu. Zvláště je patrné, že až do vrcholného středověku zde retvávala rozdrobení majetková držba drobných feudálů. Významným majitelem pozemků v oblasti byl ve starých obdobích především milovský klášter, jehož aktivita končí s husitskou válkou (Sedláček 1909). Poté postupně přebírá přední místo v rozsahu držby zvíkovské (později orlické) panství, ale kolem r. 1600 si nelze nepovztahnout významného vzepětí obdělnického panství Jakuba Krátkého z Jelčan (Sedláček 1909). Po tisícileté válce jsou dřívějším majiteli některé statky pro aktivitu „na špatné straně“ konfiskovány a později vykoupeny převážně Polycenou z Lebkovic, která tak významně rozšiřuje chlumecké panství (Sedláček 1909). V 17. století pak přichází do Petrovic jezuité (Sedláček 1909).

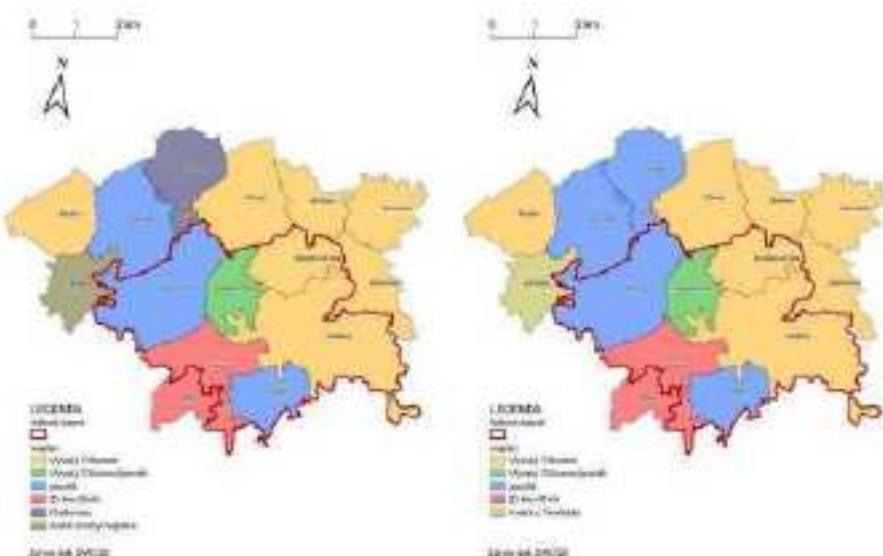
Mapa 15: Stav majetkové držby na Petrovicku ve 12. století (vlevo) a ve 13. století (vpravo). Zdroje dat: [DMÚ 25], [ZM ČR].

Mapa 16: Stav majetkové držby na Petrovicku ve 14. století (vlevo) a v 15. století (vpravo). Zdroje dat: [DMÚ 25], [ZM ČR].

Mapa 17: Stav majetkové držby na Petrovicku ve 16. století (vlevo). Pozn.: „MDF“ značí „místní drobný feudál“. Rozsah obdělnického panství Jakuba Krátkého z Jelčan kol. r. 1600 (vpravo). Zdroje dat: [DMÚ 25], [ZM ČR].

Mapa 18: Stav majetkové držby na Petrovicku v 17. století (vlevo) a v 18. století (vpravo). Zdroje dat: [DMÚ 23], [ZM CR].

Vývoj osídlení

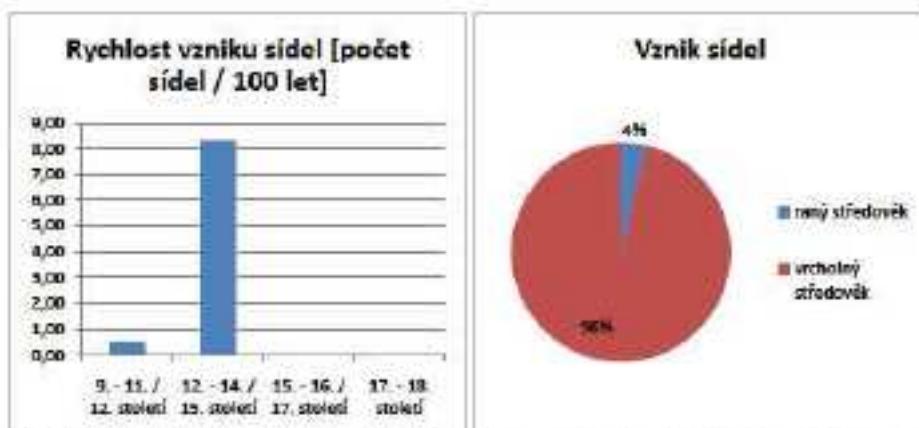
Byly připraveny mapy a grafy dokumentující vývoj krajiny a osídlení. Do zpracovávaného souboru byla zahrnuta všechna sídla, uvedená v katalogu sídel (uveden v phloze), s výjimkou Milevska, Sedlčan, Sedlice-Prčice a Krásné Hory. Řečenská čtvrť nebyla do zpracování zahrnuta z důvodu prostorové diskontinuity zpracovávaných sídel mezi Petrovickem a zmíněnou čtvrtí.

Z níže uvedených grafů vzniku sídel je patrné, že naprostá většina sídel (96 %) zde vzniklo ve vrcholném středověku (tj. v období přibližně od začátku 12. do konce 14. století). V pozdějších dobách již nevznikala sídla žádná. Graf udávající počet sídel vzniklých v příslušném století názorně dokumentuje středověkou průměrnou sídelní síť a novověkou stagnaci.

Z hlediska topografických poloh lze konstatovat, že naprostá většina sídel byla založena buď na svahu, nebo v údolí. Topograficky dobré hajitelné polohy (kopce, ostroh) zaujmají minimum případů, taková sídla vznikala především ve 12. a ve 14. století. Skoro 90 % sídel je také umístěno v těsné blízkosti vodního zdroje.

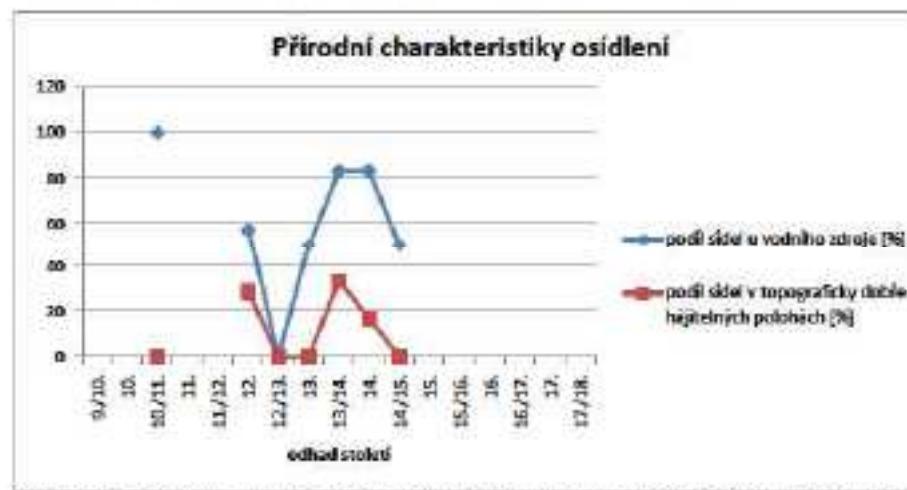
Obrázek 9: Vývoj kolonizačního procesu dokumentovaný počtem sídel v příslušném století. Zpocítěný počet sídel udává počet sídel částečně rozpoložených do sousedících období (kvůli nepřesnosti datování), výsledkem je „plynulejší křivka“. Graf je pouze orientační, neboť vlastní data nejsou příliš přesná.

Obrázek 10: Grafy zachycující vývoj kolonizačního procesu: graf rychlosti vzniku sídel (vlevo) a graf poměru počtu sídel vzniklých v jednotlivých obdobích (vpravo).

Obrázek 11: Grafy dokumentující některé přírodní charakteristiky základní sídel.

Obrázek 12: Graf dokumentující „oblibenost“ určitých poloh pro základání sídel v určitých staletích.

Mapy

Na dalších vložených listech jsou uvedeny mapy dokumentující vývoj osidlení a krajiny, připravené zejména na základě analýzy kartografických pramenů.

- 1) Sídelní struktura
- 2) Hypotéza obrazu předbělohorské krajiny
- 3) Změna krajiny mezi josefským mapováním a stabilním katastrem
- 4) Změna krajiny mezi stabilním katastem a leteckým snímkováním z 50. let 20. století
- 5) Změna krajiny mezi leteckým snímkováním z 50. let 20. století a aktuálním leteckým snímkováním

- 6) Dlouhodobě stabilní krajinné prvky
- 7) Staří krajinných prvků
- 8) Zaniklé krajinné prvky
- 9) Míra zániku zaniklých krajinných prvků

Sídelní struktura Petrovicka

1:50000

4 km

Kamýk nad Vltavou, Praha

Sedicany

LEGENDA

odhad stáří

- █ 10. - 11. století
- █ 11. století
- █ 11. - 12. století
- █ 12. století
- █ 12. - 13. století
- █ 13. století
- █ 13. - 14. století
- █ 14. století
- █ 14. - 15. století
- █ 15. století
- █ 15. - 16. století
- █ 16. století
- █ 16. - 17. století
- █ 17. století
- █ 17. - 18. století
- █ 18. století

hyp. směry komunikačních tahů
--- raný středověk

droje dat: DMU 25

For more information about the study, contact Dr. Michael J. Hwang at (319) 356-4550 or via email at mjhwang@uiowa.edu.

Zdroje dat: DMÚ 25

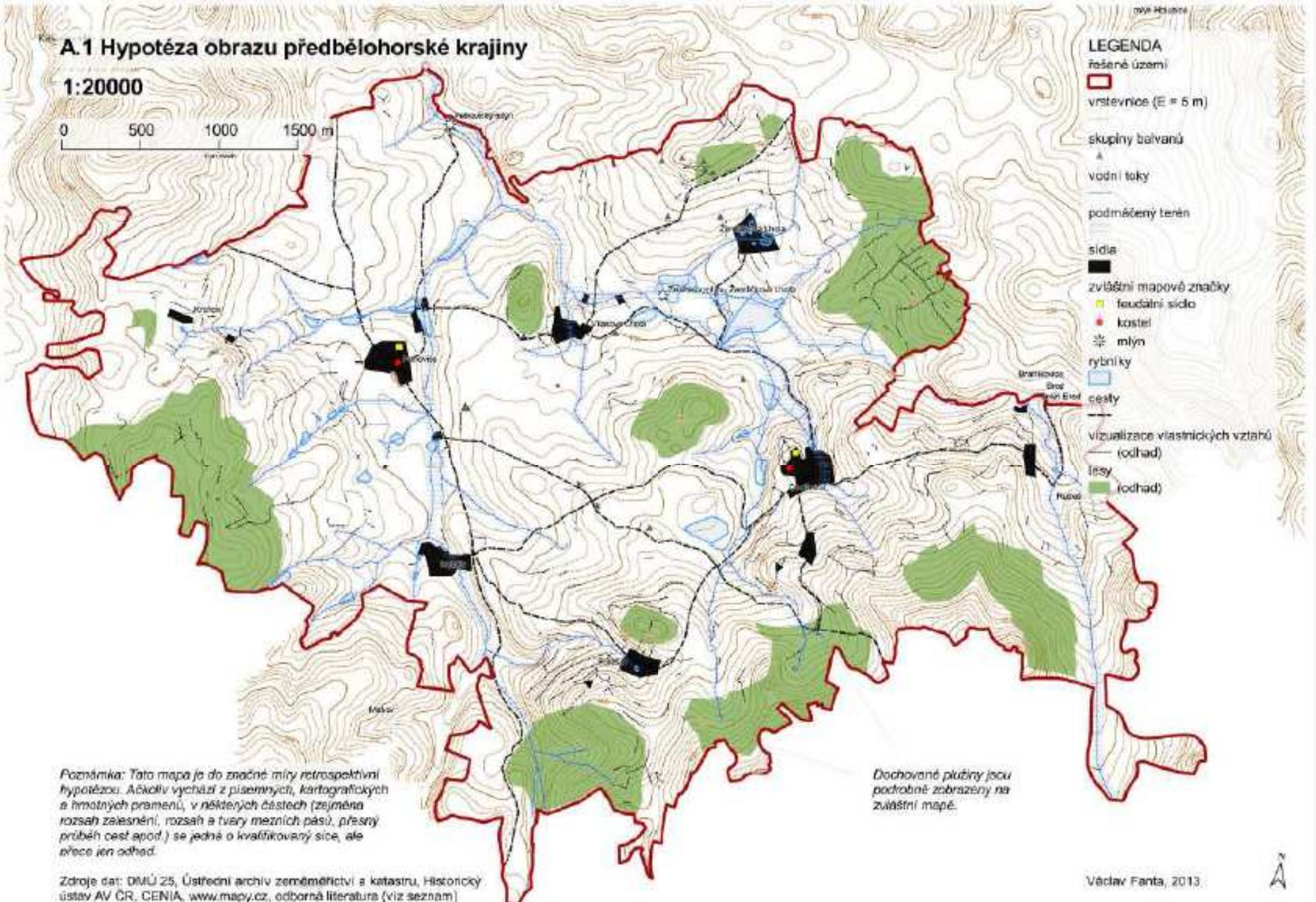
Digitized by srujanika@gmail.com

Digitized by srujanika@gmail.com

A.1 Hypotéza obrazu předbělohorské krajiny

1:20000

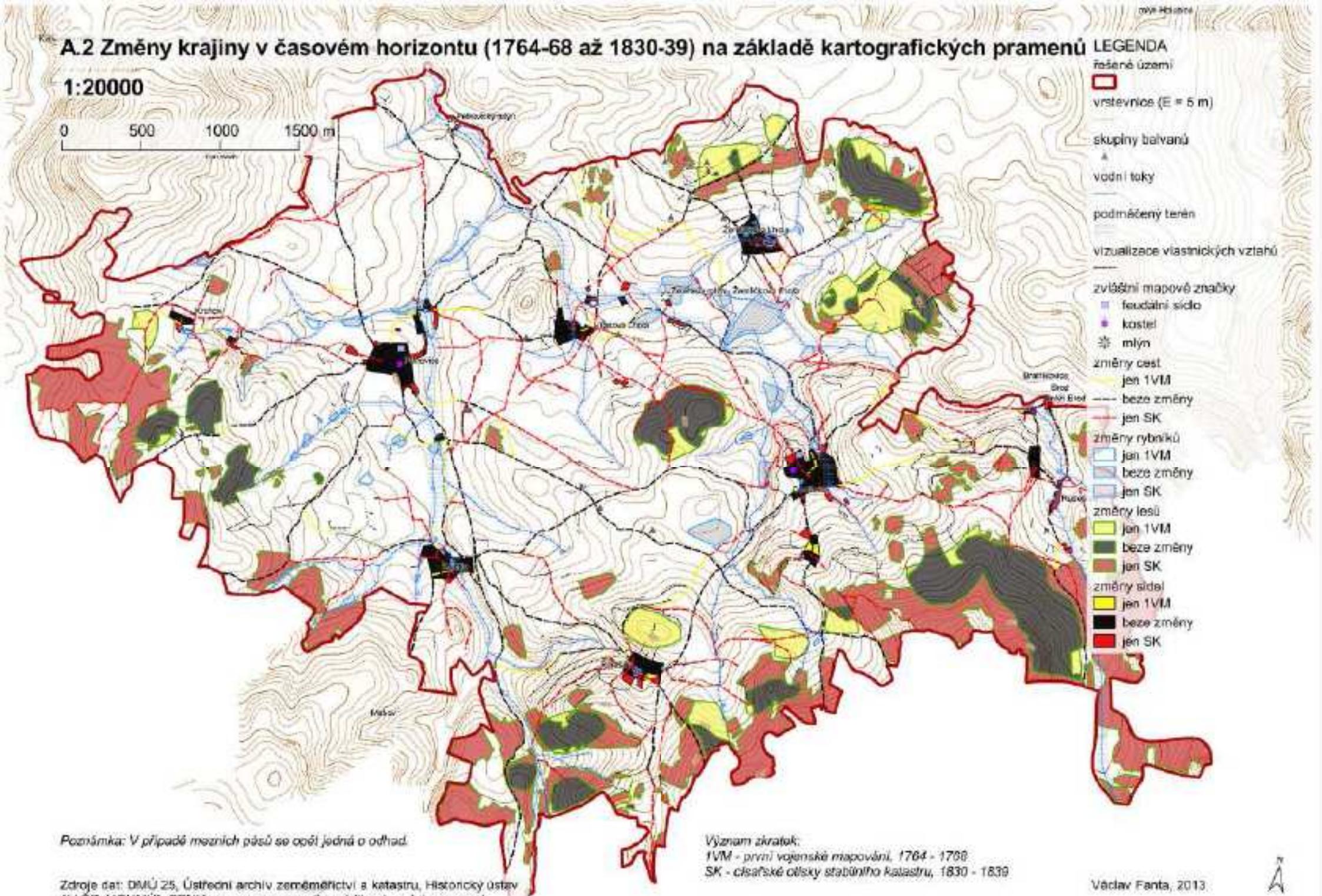
0 500 1000 1500 m

A.2 Změny krajiny v časovém horizontu (1764-68 až 1830-39) na základě kartografických pramenů

1:20000

0 500 1000 1500 m

Poznámka: V případě mezních pásů se opět jedná o odhad.

Zdroje dat: DMÚ 25, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Historický ústav AV ČR, VGHMÚF, CENIA, www.mapy.cz, odborná literatura (viz seznam)

Význam zkratok:

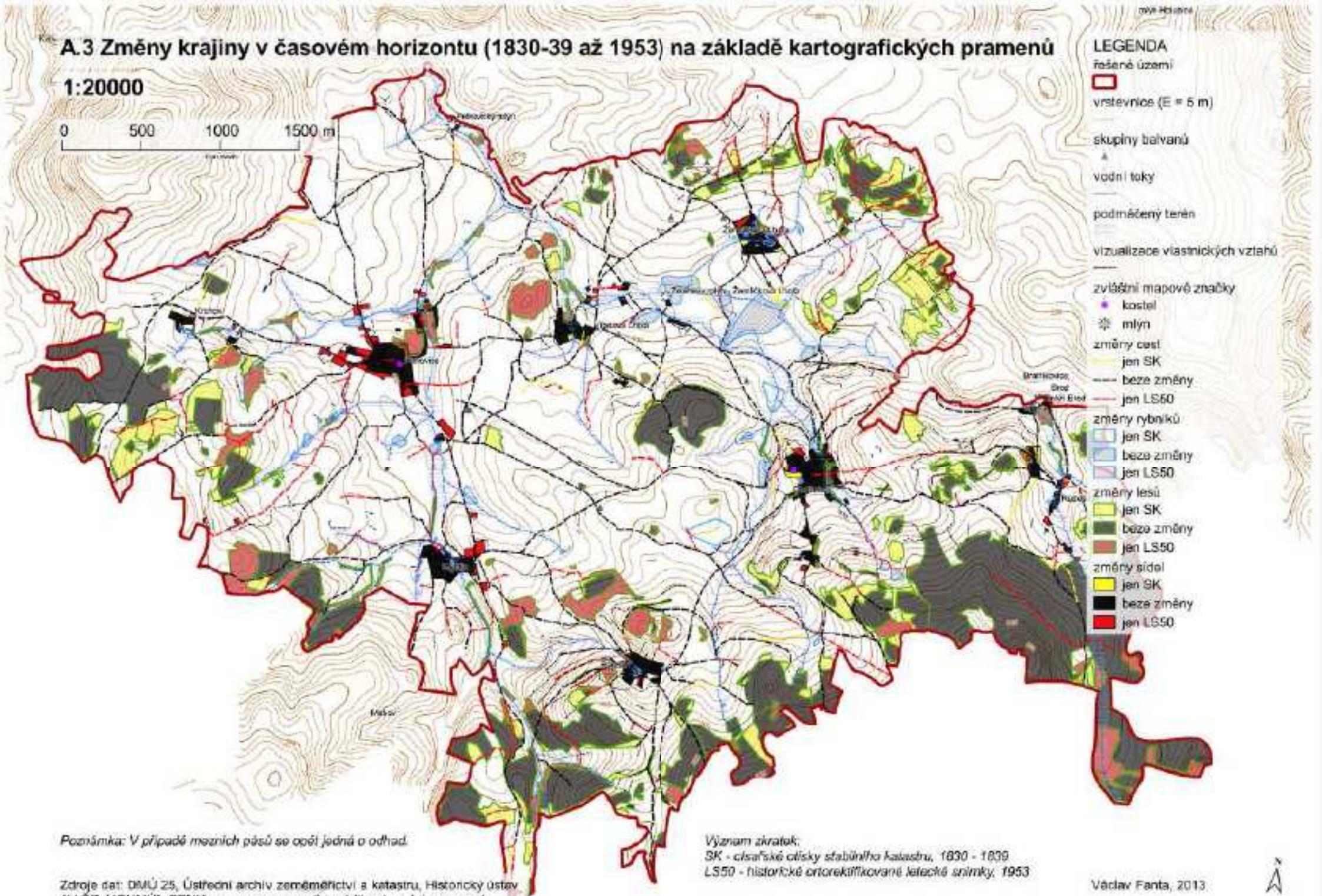
IVM - první vojenské mapování, 1764 - 1768
SK - císařské olšský statutárního katastru, 1830 - 1839

Václav Fanta, 2013

A.3 Změny krajiny v časovém horizontu (1830-39 až 1953) na základě kartografických pramenů

1:20000

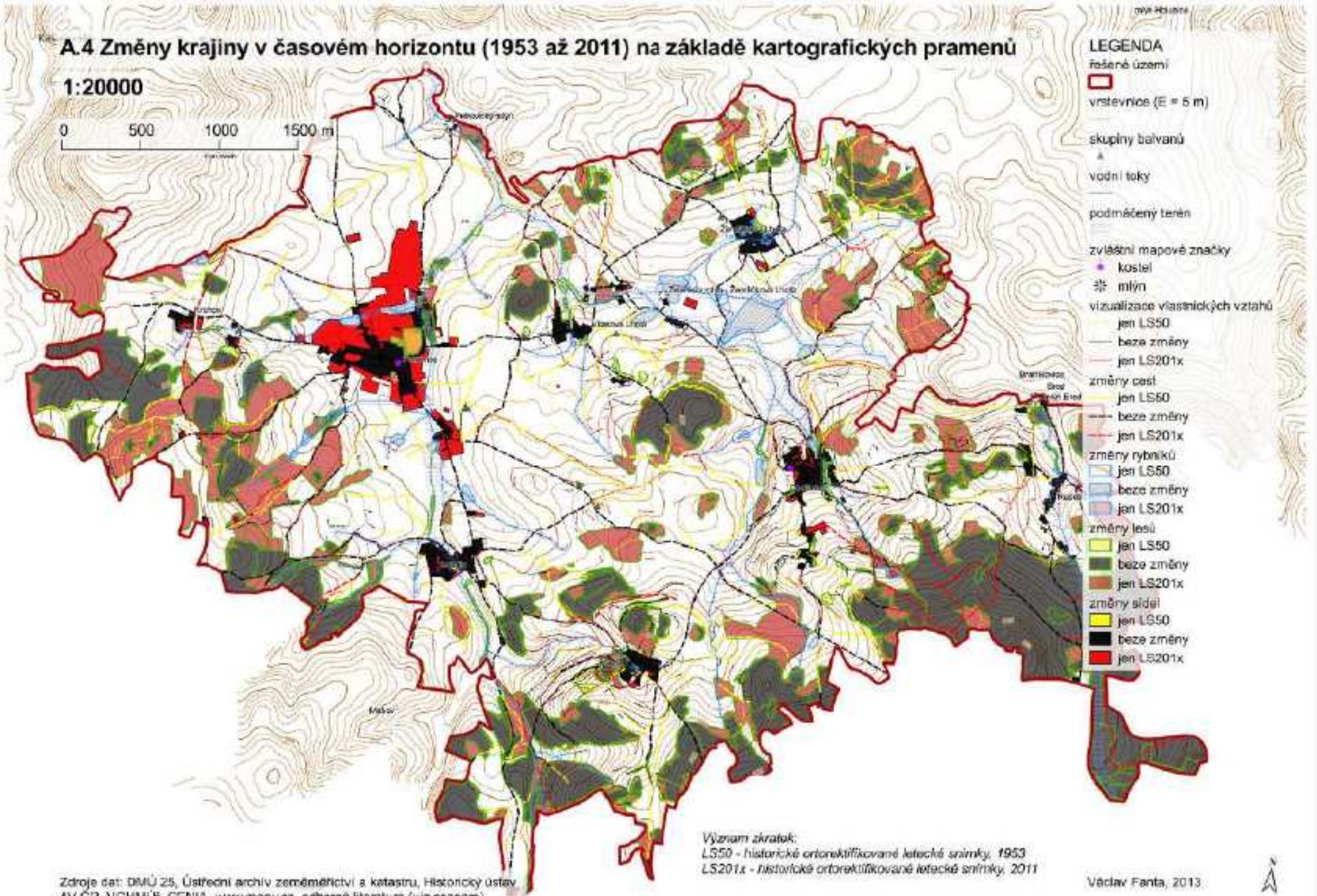
0 500 1000 1500 m

A.4 Změny krajiny v časovém horizontu (1953 až 2011) na základě kartografických pramenů

1:20000

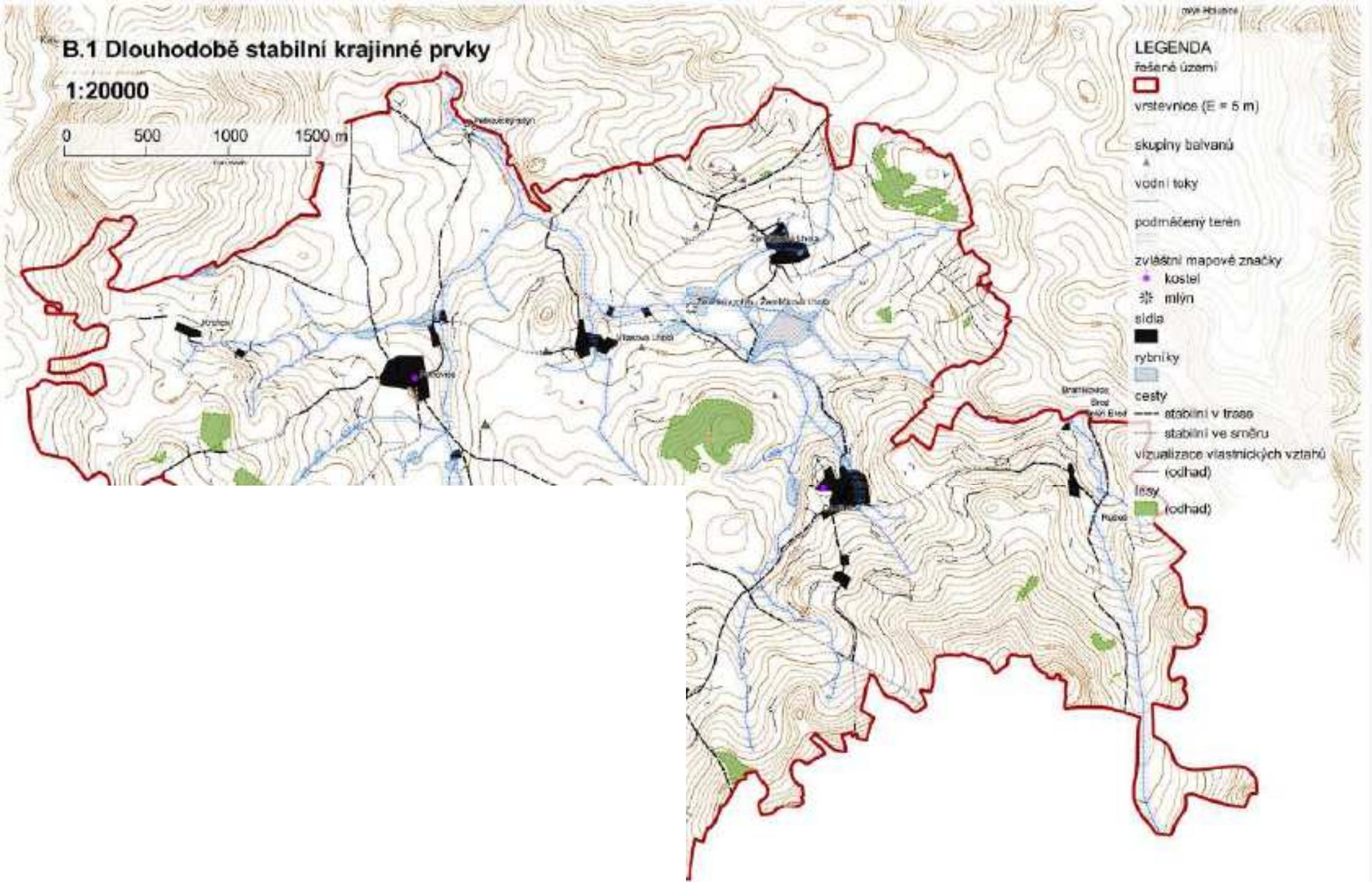
0 500 1000 1500 m

Kašperské Hory B.1 Dlouhodobě stabilní krajinné prvky

1:20000

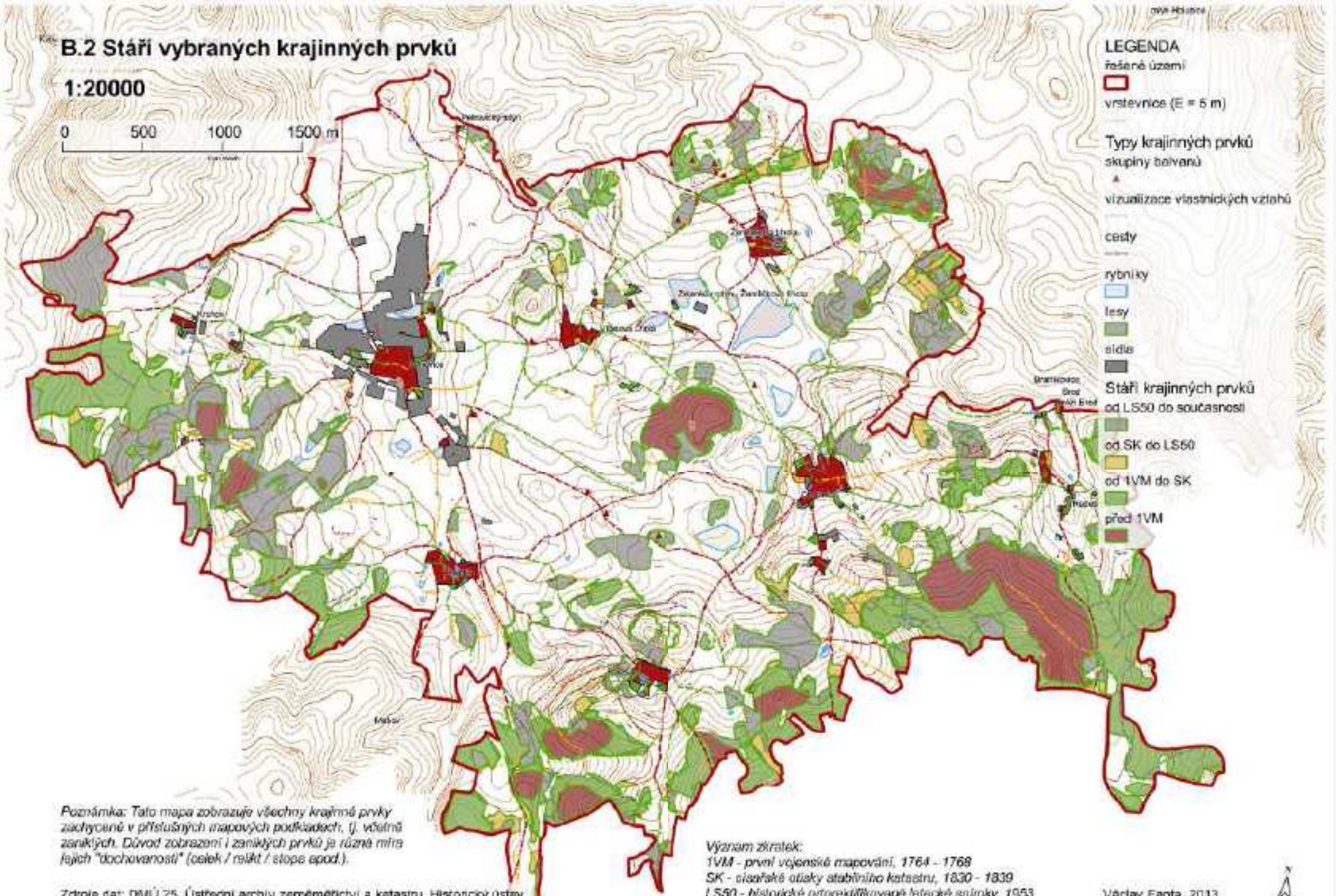
0 500 1000 1500 m

Kap. B.2 Stáří vybraných krajinných prvků

1:20000

0 500 1000 1500 m

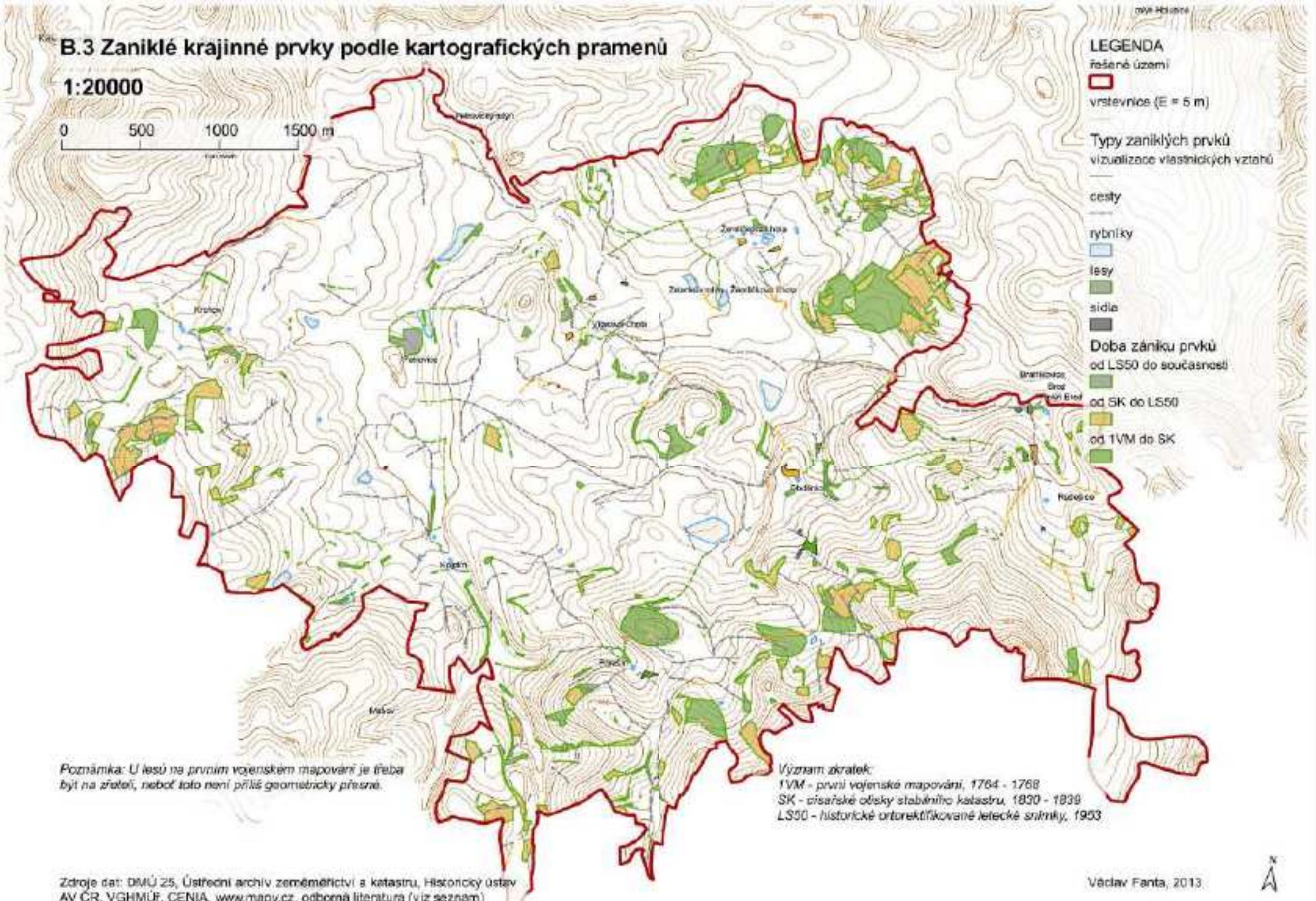
Zdroje dat: DMÚ 25, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Historický ústav AV ČR, VGHMÚF, CENIA, www.mapy.cz, odborná literatura (viz seznam).

Václav Fanta, 2013

Kapitola B.3 Zaniklé krajinné prvky podle kartografických pramenů

1:20000

0 500 1000 1500 m

D.1 Míra zániku zaniklých krajinných prvků

1:20000

0 500 1000

1500 m

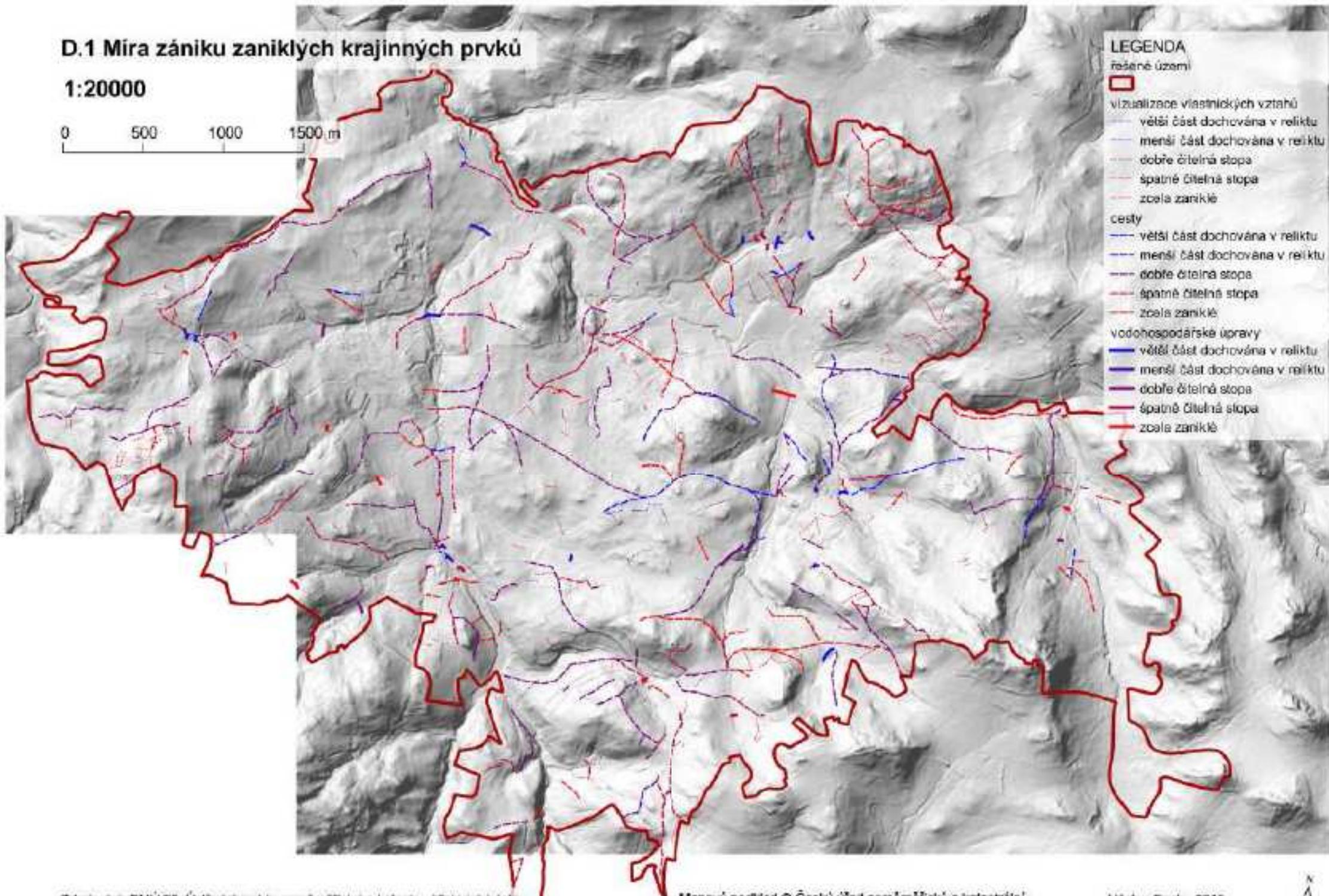
LEGENDA

řešené území

- vizualizace vlastnických vztahů
 - větší část dochována v reliktu
 - menší část dochována v reliktu
 - dobře čitelná stopa
 - špatně čitelná stopa
 - zcela zaniklé

cesty

- větší část dochována v reliktu
 - menší část dochována v reliktu
 - dobře čitelná stopa
 - špatně čitelná stopa
 - zcela zaniklé
- vodohospodářské úpravy
- větší část dochována v reliktu
 - menší část dochována v reliktu
 - dobře čitelná stopa
 - špatně čitelná stopa
 - zcela zaniklé

5.4 Evidence a hodnocení

Evidence byla provedena s využitím [DMÚ 2S], [DMR 4G], HVK, terénního průzkumu, starých map, historické a současné ortofotomapy [CENIA]. Výsledky jsou vykresleny v inventarizační mapě. Typičtí zástupci nositele KHHK jsou uvedeni v příloze.

Hodnocení nositele KHHK (identifikace KHHK) bylo provedeno podle postupu popsáного v kapitole 4. Výsledky jsou vykresleny v mapě kulturních a historických hodnot krajiny.

Poznámky k hodnocení symbolických míst: obdélnická tvrz – spojení s pobytom Jakuba Krčma z Jelčan, Husova kazatelna – lidová pověst praví, že z tohoto kamene kázal Mistř Jan Hus (bastionicky nedoloženo).

Poznámky k hodnocení komponované krajiny: park u petrovického zámku – asi jediná komponovaná plocha v celém řešeném území.

Mapy

Na vloženém listu je inventarizační mapa. Mapa s vyznačenými hodnotami je složena na konci práce.

Inventarizační mapa

1:20000

0 500 1000 1500 m

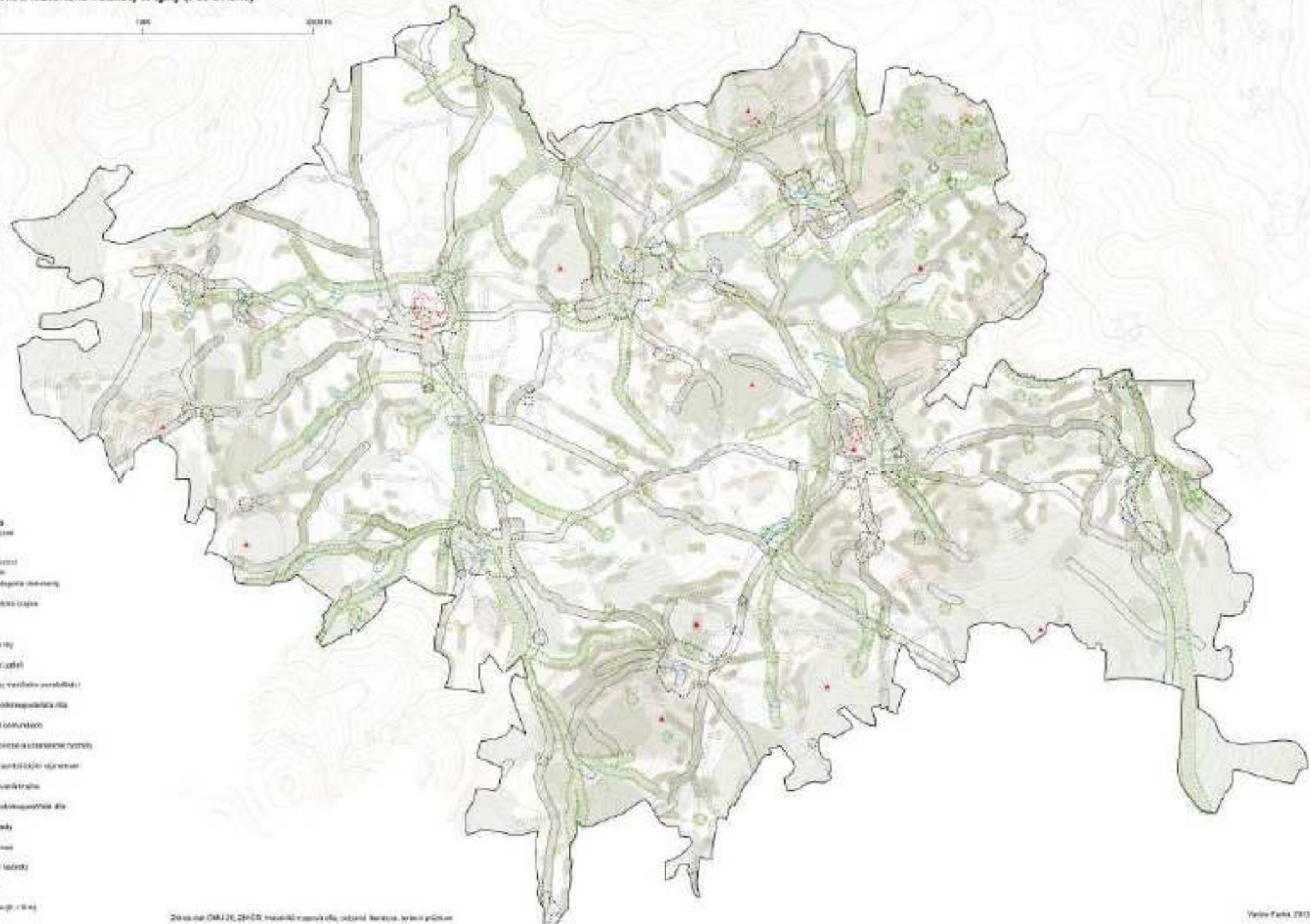
- Legenda
- pevné území:
- výchozy skal a hromady kamení
 - drobňá sakrální architektura
 - zániklé cesty
 - zániklé meze
 - zániklé vodohospodářské úpravy
 - budovy
 - vodní toky
 - soulitění stromy
 - liniová zelen
 - komunikace
 - srázy
 - lesy
 - vodní plochy
 - údolní nivy
 - vrstevnice ($E = 5$ m)

Kulturní a historické hodnoty krajiny (Petrovicko)

卷之三

130

- 10 -

5.5 Současný stav ochrany krajiny

Podle památkového zákona jsou v řešeném území v současné době (jaro 2013) chráněny dvě vesnické památkové zóny (Porešín a Kojetín) a 14 kulturních památek (kostely v Petrovicích a Obděnicích, několik prvků dřevní sakrální architektury, tvrz v Obděnicích, zámek a jezuitská rezidence v Petrovicích a vesnické domy, přesný výčet kulturních památek a mapy VPZ jsou uvedeny v příloze) [10], [11]. Na konci 20. století byl zpracován návrh na krajinnou památkovou zónu Petrovicko (Pešta 1999, mapa uvedena v příloze), která však nebyla vyhlášena. Porovnáme-li současné možnosti ochrany s faktem, že odborná literatura (Pešta 2003) hovoří o Petrovicku jako o oblasti s mimořádně zachovalou lidovou architekturou, lze přijmout názor, že současný stav ochrany stavebních památek je více než nedostatečný.

Podle zákona o ochraně přírody a krajiny jsou v řešeném území v současné době (jaro 2013) chráněny dvě přírodní památky (Husova kazatelna a Vrškámen) a jedna europejsky významná lokalita systému Natura 2000 (Obděnické rybníky) [12], dále byl na podzim roku 2008 vyhlášen Středočeským krajem přírodní park Petrovicko [14]. Zmiňovaný přírodní park, který v sobě obsahuje skoro celé řešené území [15], byl zřízen za účelem „ochrany krajinného rázu krajiny s významnými soustředěními přírodními a estetickými hodnotami, zejména zachovanými charakteristickými geomorfologickými prvky, mimolesními dřevinami a rostliny“ [14]. V nařízení o vyhlášení přírodního parku se dále uvádí, ke kterým činnostem („přemístování a odvážení kamenných fragmentů, poškozování a odstraňování maz, skal, kamenných teras a suchých zdelek; provádění terénních úprav mimo zastavěná území zdeleběh celků“) je nutno mít souhlas orgánu ochrany přírody [14] (plné znění nařízení je uvedeno v příloze).

Vyhodnocení krajinného rázu Středočeského kraje (Vorel a kol. 2009, část G, s. 75) navrhuje rámec zásady pro funkci a ochranu krajinného rázu s ohledem na vyhlášený přírodní park:

- „(a) omezení plánování rozsahu výstavby a omezení změn ve využití území z důvodu zachování harmonického měříku a vztahu v krajině,
- „(b) respektování dochované struktury osídlení a urbanistické struktury obcí při rekonstrukcích zároveň,
- „(c) přísné posouzení zálohování zastavěného území obcí a navrhovaných regulativ, omezení plánování nové výstavby, upřednostnění výstavby uvnitř zastavěného území obce (transformace funkcí, recyklace stavebního fondu, úměrné zahnutí zástavby),
- „(d) omezení možnosti výstavby nových průmyslových, skladových a velkokapacitních zemědělských staveb a areálů na území [přírodního parku].“

Tentož dokument dále navrhuje následující omezení činností z důvodu ochrany krajinného rázu podle § 12 zákona o ochraně přírody a krajiny:

- „(a) Na území [přírodního parku] platí omezení takových změn v krajině, které by vedly k zásahům do klavních znaků a rysů přírodní charakteristiky – do morfologie terénu (např. těžební činnost, skládky, silniční a dálniční stavby), do vegetačního krytu (odlesnění, zalesnění) a do vodoteče a vodního režimu (technické úpravy a využití toků a rybníků, nové vodní nádrže nad 1 ha), je nutno respektovat typickou skladbu krajinných prvků ve využívajících polohách (mozaika lesů, polí a luk).
- „(b) Na území [přírodního parku] platí omezení plánování výstavby a omezení změn ve využití území z důvodu zachování harmonického měříku a vztahu v krajině. Z toho důvodu je nutno vyloučit možnost umisťování stavobr využívajících se z drobnějšího měříku prastarového členění krajiny a respektovat absenci výrazně mimořádných a měřítkově vybízejících prvků.
- „(c) Nová výstavba, přestavby a dostavby budov a zářezů za neumí vizuálně nepriznatelné projevovat na vizuálních horizontech a v blízkosti dominantních míst krajiny.
- „(d) Na území [přírodního parku] je omezena možnost rozšíření zastavěního území sídel mimo kontakt se současně zastavěným územím. Nelze rozširovat samostatné části zastavěného území (areilly mlynů).
- „(e) Na území [přírodního parku] je nutno respektovat harmonické zapojení zástavby do krajinného rámu a respektovat dochovanou a typickou urbanistickou strukturu.
- „(f) Na území [přírodního parku] je nutno respektovat dimenze, měřítko a hmoty tradiční architektury u nové výstavby zahnuté v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. U kontaktu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.“

Vyhodnocení krajinného rázu Středočeského kraje dle v části „územně analytické podklady“ stanovuje ochranná opatření pro každou oblast krajinného rázu. Petrovicka se dotýkají následující ochranné podmísky (Vorel a kol. 2009, část H, s. 54 a 117, výběr, upraveno):

- „(a) respektování a ochrana vřelých luk a pastvin s hojnými rozptýlenými dřevinami,
- „(b) ochrana vegetačních prvků liniové zeleně podél drobných vodotečí jakožto důležitých prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot, ochrana doprovodných porostů rybníků,
- „(c) respektování dochované a typické urbanistické struktury, novaj venkovských zdelek bude v cenných polohách orientován do současné zastavěného území (z respektování znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím,
- „(d) zachování siluet a charakteru okrajů obcí z cennou architekturou, urbanistickou strukturou a cennou lidovou architekturou, zachování měříku a formy tradičních staveb při novodobém architektonickém výrazu u nové výstavby v polohách mimo kontakt s cennou lidovou architekturou,

(e) omezení možnosti umísťení staveb a technických zařízení výškového charakteru (výška přes 20 m na volném prostranství nebo přes 3 m nad obklopující lesní porost) na exponovaných horizontech (zejména okraje Sedlecko-Prácheckého).

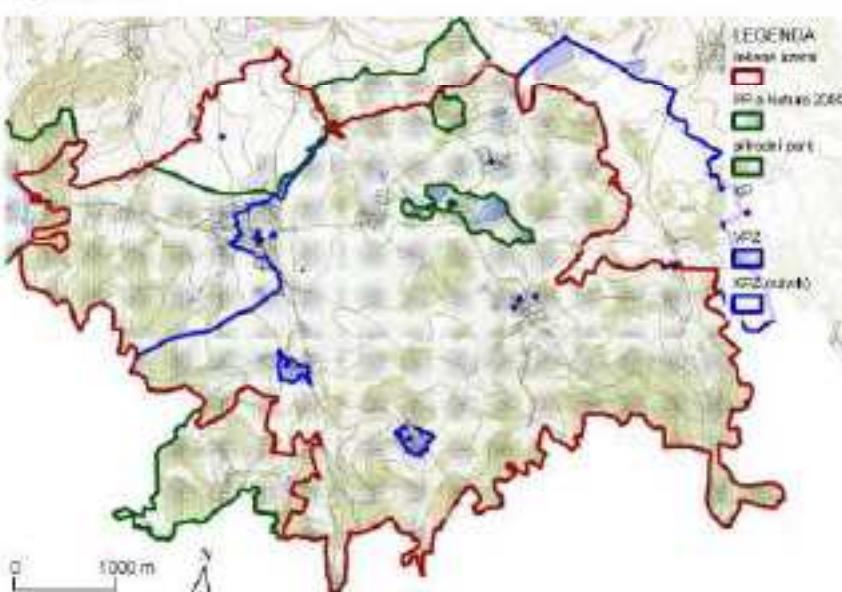
(f) respektování typické skladby krajinných prvků ve vyvýšených polohách (mocatka lesů, polí a luk) i ve sníženinách (Dublovice, Mariánské, Sedlec),

(g) omezení možnosti výstavby ve volné krajinné,

(h) respektování siluet a kulturních dominant historických sídel."

Lze konstatovat, že ochrana krajinného rázu se zde vztahuje na velké množství přítomných hodnot (snad s výjimkou cest, drobné sakrální architektury či parcelace). Otázkou je, zdali jsou stanovená ochranná opatření formulována dostatečně detailně, další problém by mohl nastat ve vymahatelnosti a uplatnění výše uvedených ochranných opatření v praxi.

Současný stav ochrany krajinného rázu se v porovnání s identifikovanými hodnotami teoretičky jeví jako dostatečný, diskutabilní ovšem zůstávají příliš obecné formulace ochranných opatření a jejich pravidly vymahatelnost.

Mapa 19: Současný stav ochrany krajiny v případovém území Petrovického podle zákona o ochraně přírody a krajiny (zelené mapové znaky) a podle památkového zákona (modré mapové znaky). Zdroje dat: [DMU 15], [10], [11], [12], [14], [15].

5.6 Zásady rozvoje území

5.6.1 Úvod

Zásady rozvoje území (dále jen „zásady“) jsou oborevným výstupem památkové péče, na jehož přípravě by v reálu bylo vhodné spolupracovat s oborem ochrany přírody. Nejdříve se tedy o územní plán, neboť tento dokument neřeší problematiku dopravy, infrastruktury, demografických potřeb, ekonomické aktivity atd.

Tyto zásady by se mohly stat podkladem pro přípravu územně plánovacích podkladů nebo územně plánovací dokumentace. Vzhledem k tomu, že zásady vycházejí z aktuálně identifikovaných hodnot, které vycházejí z aktuálních vědeckých poznatků a aktuálního zájmu společnosti, lze platnost zásad odhadnout na 10 – 15 let.

Tyto zásady se vztahují k řešenému území, které je vymezeno katastrálnimi územími obcí Petrovice, Kojetín, Porešín, Obděnice, Vilasova Lhota a Žemličkova Lhota (dále jen „území“). Nedílnou součástí zásad je mapa se zakreslem hranice území a s vyznačenými ochrannými jednotkami (dále jen „ochranná mapa“) a mapa s vyznačenými hodnotami krajiny (dále jen „hodnotová mapa“). V ochranné mapě je u hranic zastavěného území stanoveno, jak by se mělo s touto hranicí dálé zacházet (nezastavovat / dorovnat okraj / větší výstavba možná).

Předmětem ochrany je kulturní krajina jako celek (tj. včetně např. vesnic, rybníků, lesa, pložin, údolních náv., cest atd.).

5.6.2 Obecné zásady ochrany a obnovy krajiny

Cílem ochranných opatření je uchování a ochrana dochovaných pozitivních hodnot krajiny a jejich udržitelný rozvoj a úprava znehodnocených částí krajiny. Při jakýchkoliv zásazích do území musí být pozitivní hodnoty narušovány pokud možno co nejméně. Cílem není zakázat běžně úpravy a používání krajiny v duchu tradičního a selského zacházení s krajinou, ale znemožnit takové aktivity, které by vedly k ničení či poškozování dochovaných pozitivních hodnot.

Protože kontinuitu charakteru zastavěného i nezastavěného prostředí ovlivňuje nejen prostorový rozsah zástavby, ale i jeho tempo¹², doporučuje se omezit rychlosť zástavby / přestavby, resp. dalších významných změn v území. V současné době nelze přesně odhadnout konkrétní hodnoty rychlosti, které by byly „dovolené“ (doporučuje se provést územní studii).

¹² Zrovnač Čížek a kol. 2011, s. 279 (mimoúhradní zákon o sídelním otevření, tvrdí): „Tyto hodnoty [řídícího ohniska] jsou vlastně podrobeny dynamice a v důsledku bezpočtu vlny podél krajiny rychleji změňují.“

Protože na celkovém obrazu krajiny se velmi podílí její městsko, je z hlediska památkové péče zájem na udržení celkového městského krajiny. Nové zásahy by se mely podřídit stávajícímu městskému krajiny.

Doporučuje se při návrhu nových krajinných prvků (z důvodu prestopaosti krajiny, ekologické stability, protirozích opatření, větrolanů atd.) snažit se o zachování zamílké historické krajinné pravky či se jimi (a jejich ekologickou funkcí) alebo inspirovat.

U všech prvků, které jsou nějakým způsobem znehodnoceny (nejen stavby, ale i vodní toky, nivy, pole, cesty atd.), se doporučuje jejich uprava do lepšího stavu. Ta nemusí nutně součít k obnově zamílkého historického stavu, ale může z něj inspiračně využít (viz výše).

U zamílkých či poškozených prvků a vazeb komponované krajiny se doporučuje zvážit návrat do historické podoby či její připomínku.

Rozšiřování zástavby do extravilánu je přípustné pouze v okolí sídla (plocha do 50 m od současné hranice zastavěného území). Rozšiřovat zástavbu do adolních niv se nedoporučuje.

Pokud je patrný zájem veřejnosti o obnovu krajiny či její upravy, které povedou ke zvýšení jejich hodnot, je na místě jiný využití vstříc (v takovém případě je možno některé z uvedených zásad porušit). Bylo by vhodné větší zásahy do krajiny (např. výstavbu větších objektů) předem projednat s obyvateli.

Doporučuje se na území se zvláště vysokou koncentrací dochovaných hodnot vyznačit turistickou trasu či naučnou stezku.

5.6.3 Typy ochranných zón

Ochranné jednotky (zóny) jsou vymezeny v ochranné mapě. Ochranné jednotky jsou vymezeny podle použitého managementu území, nekoliv podle příkazových hodnot. V blízkosti jiného typu ochranné zóny se doporučuje přihlédnout k jejím zásadám. Vymezení typů krajinných jevů a zón se bere podle hodnotové a ochranné mapy. Pod pojmem „je zájem“, resp. „je zájem na zachování“ se rozumí „z hlediska památkové péče je zájem na zachování“. V ochranné mapě je vyznačeno, kterých směrem by se měla sídla rozvíjet.⁴⁴

I. zóna ochrany

Stav:	mimořidně hodnotná krajina bez náročných jevů
Cíl zájed:	uchování stavu
Způsob zacházení:	strukturní ochrana a drobná optimalizace

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrázek 13: Uvedlost v Porečíně. Foto autor, 2013.

- Je zájem na zachování všech tradičních staveb⁴⁵ včetně drobných staveb a parteru venic. Všechny stavby by mely respektovat typickou prostorovou a hmotovou skladbu v místě, zejména výšku či stavby, patroviny, sklon a tvar střechy, umístění oken, typický obrys plátna, barevnost, materiály a střešní krytiny. Nová výstavba za dodržení některého podmínek není vyloučena.
- Hodnotné stromy⁴⁶ rostoucí na veřejných prostranstvích by se nemely kicer (pokud k tomu nejsou zvláště, zejména bezpečnostní důvody). Při výměně / doplnění / optimalizaci zeleně bylo dobré volit v krajině přirozeně druhý. Pokud je takový strom pokácen / vyvražden / jinak zamílkne, měla by být na stejném místě vysazena náhrada.
- Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a řídkých niv.⁴⁷
- Doporučuje se v ÚPD navrhovat následující funkční využití: bydlení trvale, bydlení dočasně, nerušicí služby či nenařízající výroba, drobná zemědělská výroba.
- Doporučuje se pro intravilány sídel zpracovat regulační plány

⁴⁴ Ze tradiční se považují stavby do poloviny 20. století a stavby mladší provedené technologiemi.

⁴⁵ Např. tradiční (v krajině přirozené) dřeviny, ovocné stromy, stromy starší více než 100 let, komponovaná zeleď...

⁴⁶ V I. zóně se nevyskytují nevhodné meliorační úpravy (bezovená koryta apod.).

⁴⁷ Všechny ostatní směry se považují za nevhodné pro rozvoj sídel. Pod pojmem „dopravní struktury sídla“ se rozumí provedení urbanistických úprav či rozšíření zástavby maz. o 2 body dešti.

- (d) Za nevhodné zásady se naopak považuje zásadní změna parcelace, další zpřevložení plochy na veřejném prostranství, používání materiálů neschůťitelných s tradičním prostředím vesnice (např. plastová okna, betonové ohrazení zdi), výsadka v prostředí nepřirozených druhů dřevin, půdní výstavby atd.

Pravidla a zásady pro činnost v extravilánu:

Obrazek 14: Cesta na pole, lemovaná kamenem zámkou. Okolo Poraška. Foto autor, 2013.

- (a) Je zájem na zachování všech tradičních staveb. Není přípustné rozšířování zástavby do extravilánu (to platí i pro okoli samot). Je povolena pouze výstavba drobných stavebních objektů duchovního, symbolického či informačně turistického významu.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně. Hranice lesa by měla zůstat přibližně neměnná. Pokud strom rostoucí mimo les zanikne, doporučuje se na stejném místě vysadit náhradu (platí jen pro komponovanou zelen – aleje, stromořadí, čáby u kapličky apod.).
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv. Je zájem na zamezení manipulace se skalními útvary a hromadami kamení.¹²
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest a jejich reliktů, mezi, zidek a pláží. U cest je zájem na zachování jejich příčného profilu včetně souvisejících prvků v okolí (např. cesta a alej). U nezpevněných cest je zájem na typu povrchu.
- (e) Je zájem na zachování těch rozhrančovacích čar pozemků, které jsou od r. 1948 neměnné. Při komplexních pozemkových úpravách se doporučuje respektovat stav parcelace před novodobým scelováním pozemků v 50. letech 20. stol. Toto pravidlo platí jen tehdy, pokud to není v rozporu s ostatními zásadami.
- (f) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití maloplošné využívání krajiny, extenzivní zemědělská činnost, udržitelné pěstování lesa, omezení rekreační funkce, soft-turistika apod. Doporučuje se preferovat biodiverzitu (i z hlediska využívání polí, osevních plánů...).

- (g) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich nahrazení novou výstavbou. Je doporučeno odstraňovat takovou náletovou vegetaci, která vizuální vazbu znehodnocuje (nenechat vizuální vazbu zaniknout).
- (h) Pokud je to zmysluplné, doporučuje se obnovit některé významné zaniklé krajinné prvky.

II. zóna ochrany

Stav:	hodnotná krajina bez rušivých jevů
Cíl zásad:	uchování struktur krajiny
Způsob zacházení:	ochrana a drobná optimalizace; jsou připraveny mírné změny, které se podílí charakteru existující struktury

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrazek 15: Náměstí v Petrovicích. Foto autor, 2013.

- (a) Všechny stavby by měly respektovat typickou prostorovou skladbu v místě, zejména výšku zástavby, sklon a tvar střechy, barevnost a střešní krytina.
- (b) Hodnotné stromy rostoucí na veřejných prostranstvích by se neměly kácet (pokud k tomu nejsou zvláště bezpečnostní důvody). Při výměně / doplnění / optimalizaci zeleně by bylo dobré volit v krajině přirozené druhy. Pokud je takový strom pokácen / vyvražden / jinak zanikne, mělu by být na stejném místě vysazena náhrada.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv.
- (d) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití: bydlení trvalé, bydlení dočasné, neručící služby či nemateriální výroba, drobná zemědělská výroba.

¹² Výjimkou z tohoto pravidla může být i ten, že mám kámen, používaný při stavebních aktivitách v regionu.

Pravidla a zásady pro činností v extravilánu:

Obrazek 16: Cesta z Petrovic do Obděnic. Foto autor, 2013.

- (a) Je zájem na zachování všech tradičních staveb. Rozšíření zástavby do extravilánu je přípustné max. o 10 % zastavěné plochy sídla (to platí i pro okoli samot). Všechny stavby by měly respektovat typickou prostorovou skladbu v místě, zejména výšku zástavby, sklon a tvar střechy, barevnost a střešní krytiny. Mimo okoli sídel je povolen pouze výstavba drobných stavebních objektů duchovního, symbolického či informačně-turistického významu.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně. Hranice lesa by měla zůstat přibližně nezměněna.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv. Je zájem na zamezení manipulace se skalními útvary a hromadami kamení.
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest a jejich relikti, mezi, zidek a plužin. U cest je zájem na zachování jejich přírodního profilu včetně souvisejících prvků v okolí (např. cesta a alej). U nezpevněných cest je zájem na typu povrchu.
- (e) Doporučuje se v UPD navrhnut následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, extenzivní zemědělská činnost, udržitelné pěstování lesa, omezená rekreační funkce, soft-turistiky apod. Doporučuje se preferovat biodiverzitu (i z hlediska využívání polí, osevných plánů...).
- (f) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich nametení novou výstavbou.
- (g) Doporučuje se smysluplně obnovit zamklé krajinné prvky, členit krajini na menší plošky, vymezit v zemědělské krajině plochy mimolesní zeleně.

III. zóna ochrany

Stav:

„průměrná“, neutralně vnímaná krajina (bez zvláštních hodnot, ale bez většího množství náročných jevů)

Cíl zásad:

postupný nárůst pozitivních hodnot

Způsob zacházení:

změny by neměly vybočovat ze stávajících zvyklostí, měly by se orientovat na zlepšení, „mámy pokrok v mezích zákona“

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrazek 17: Mladší zástavba na okraji Petrovic. Foto autor, 2013.

- (a) Všechny stavby by měly respektovat s ohledem typickou výšku zástavby, sklon a tvaru střechy.
- (b) Hodnotné strony rozložené na veřejných prostranstvích by se neměly kádat (pokus k tomu nejsou zvláště, zejména bezpečnostní dívody).
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv.
- (d) Doporučuje se v UPD navrhnut následující funkční využití: bydlení trvale, bydlení dočasné, nerušicí služby či nerušicí výroba, drobná zemědělská výroba.

Pravidla a zásady pro činnosti v extravilánu:

- (a) Je zájem na zachování všech drobných staveb tradičního rázu. Rozšíření zástavby do extravilánu je přípustné max. o 20 % zastavěné plochy sídla (to platí i pro okoli samot). Všechny stavby by měly respektovat typickou výšku zástavby v místě. Mimo okoli sídel je povolen pouze výstavba drobných stavebních objektů duchovního, symbolického či informačně-turistického významu.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv.
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest a jejich relikti, mezi a plužin.

- (e) Doporučuje se v ÚPD navrhnut následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, zemědělská činnost, pěstování lesa.
- (f) U všech rušivých prvků (zejména staveb) se doporučuje je nechat obrátit vegetaci, aby se pohledově neuplatňovaly, zejména v dálkových pohledech, nebo je přestavět / upravit tak, aby byly méně rušivé.
- (g) Doporučuje se smysluplně obnovit zaniklé krajinné prvky, členit krajinu na menší plošky, vymezit v zemědělské krajině plochy mimolehlé zeleně. Při této činnosti se doporučuje zvážit obnovu historických principů (inspiraci historickou zkušeností).
- (h) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich narušení novou výstavbou.
- (i) Doporučuje se vizualizovat vlastnické vztahy, které jsou petrififikovány dlouhým trváním. Vizualizace se může provést např. různými zemědělskými kulturami, vytvářením nových krajinných prvků (cesty, stromořadí, mize. ÚSES) atd. Vizualizace by se měla provádět tak, aby se při tom zároveň nezarušily vizuální a kompoziční vazby.
- (j) Pokud je to třeba, doporučuje se revitalizovat vodní toky.

IV. zóna ochrany

Stav:	<i>„naučná krajina“</i> (Fanta 2001a), zdevastovaná, znehodnocená
Cíl zásad:	zlepšení stavu krajiny
Způsob zacházení:	obnova, přihlédnutí k historické zkušenosti

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

- (a) Všechny stavby by mely respektovat typickou výšku zástavby v místě.
- (b) Hodnotné stromy rostoucí na velejúcích prostranstvích by se nemely káct (pokud k tomu nejsou zvláštní, zejména bezpečnostní důvody).
- (c) Doporučuje se kolem rušící zástavby vysadit izolační zelení (zabránění vizuálního uplatnění rušících prvků).
- (d) Pokud je to možné, doporučuje se rušící stavby upravit tak, aby byly méně rušivé (např. úpravy povrchů, použité bary, úprava tváří, optické členení fasády atd.), může jít i o „kamoflážní“ úpravy.

Pravidla a zásady pro činnosti v extravilánu:⁶⁹

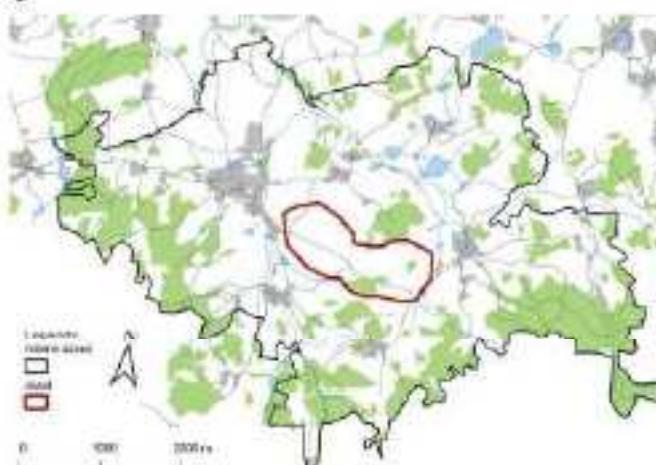
- (a) Je zájem na zachování všech drobných staveb tradičního rázu. Rozšíření zástavby do extravilánu je přípustné max. o 25 % zastavěné plochy sídla. Všechny stavby by mely respektovat typickou výšku zástavby v místě.
- (b) Je zájem na zachování mimolehlé zeleně

⁶⁹ Pouz.: Na Petrovicku se IV. zóna v extravilánu prakticky nevyvíjí (tomu je upřímně formulace zásad).

- (c) Doporučuje se v ÚPD navrhnut následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, zemědělská činnost.
- (d) U všech rušivých prvků (zejména staveb) se doporučuje je nechat obrátit vegetaci, aby se pohledově neuplatňovaly, zejména v dálkových pohledech, nebo je přestavět / upravit tak, aby byly méně rušivé.

5.6.4 Řešení detailu

Ve vybrané části území byla navržena detailní ochranná opatření pro konkrétní krajinné prvky a vazby.

Mapa 20: Vymezení řešeného území detailu. Zdroj dat: JDMU 23.

Tabuľka 3: Ochranná opatření, detail.

číslo	typ	zacházení	komentář
A1	drobná sakrální architektura	obvyklá památková ochrana	nenechit, nepoškozovat, přesouvat jen z důvodů zachování, příběžně udržovat
C1	cesta zaniklá	neřešit	nechát být, bez ochrany
C2	cesta zaniklá	obnova	obnova příčného profilu, vysadit parapet, nechat zarůst limozou zelení, povrch nezpevnovat
C3	cesta reliktní	zprůchodnění	ochrana příčného profilu a zidek v blízkosti cesty, častečné vykloubení náletových dřevin za účelem zprůchodnění pro pěší, povrch nezpevnovat

			novat
C4	cesta rekultiv.	konzervace	nechat zarist
C5	cesta nezpevněná	běžné užívání	ochrana příčného profilu z zidek v blízkosti cesty, povrch nezpevňovat
C6	cesta zpevněná	běžné užívání	ochrana příčného profilu
L1	les s pozůstatky tradičního zemědělství	konzervace	nezasahovat
L2	remízek na poli	neřešit	nechat být, neníčit, povolená těžba dřeva pro potřebu místních obyvatel
L3	zarostlá mez	neřešit	nechat být, neníčit, povolená těžba dřeva pro potřebu místních obyvatel
L4	les	řeši orgán OP	les zachovat
L5	les v nivě	řeši orgán OP	les zachovat
M1	mez zaniklá	neřešit	nechat být, bez ochrany
M2	mez zaniklá	částečná obnova	obnova příčného profilu, vysadit pář stromů, nechat zarist limbovou zeleni
M3	mez	konzervace	nechat zarist
M4	mez	konzervace	nechat zarist, ale udržovat průchod pro pěší
P1	viklan	řeši orgán OP	nepoškozovat
S1	soliční stromy a skupiny keni	neřešit	nechat být, neníčit, povolená těžba dřeva pro potřebu místních obyvatel
S2	významné stromy	řeši orgán OP	nekacet, ošetřovat
S3	zanechte skupiny balvanů	neřešit	nechat být, neníčit, povolená těžba dřeva pro potřebu místních obyvatel
U1	úvoz	konzervace	nechat zarist, ale udržovat průchod pro pěší
V1	vizuální vazba	ochrana	ochrana před zastavěním, nechat zarist, ochrana před výraznými zásahy do terénu, které by mohly ovlivnit obraz krajiny
V2	vizuální vazba	konzervace	ochrana před zastavěním, nechat zarist, ochrana před výraznými zásahy do terénu, které by

			mohly ovlivnit obraz krajiny
Z1	zidka	prezentace	nechat zarist
Z2	zidka	konzervace	nechat zarist

Mapy

Na vložených listech je mapa s vyznačeným ochranným opatřením a mapa s řešením detailu.

Ochranná opatření

1:20000

0 500 1000 1500 m

Legenda

řešené území

rozšíření sídel

jen trochu (dorovnání struktury)

rozvoj vhodný

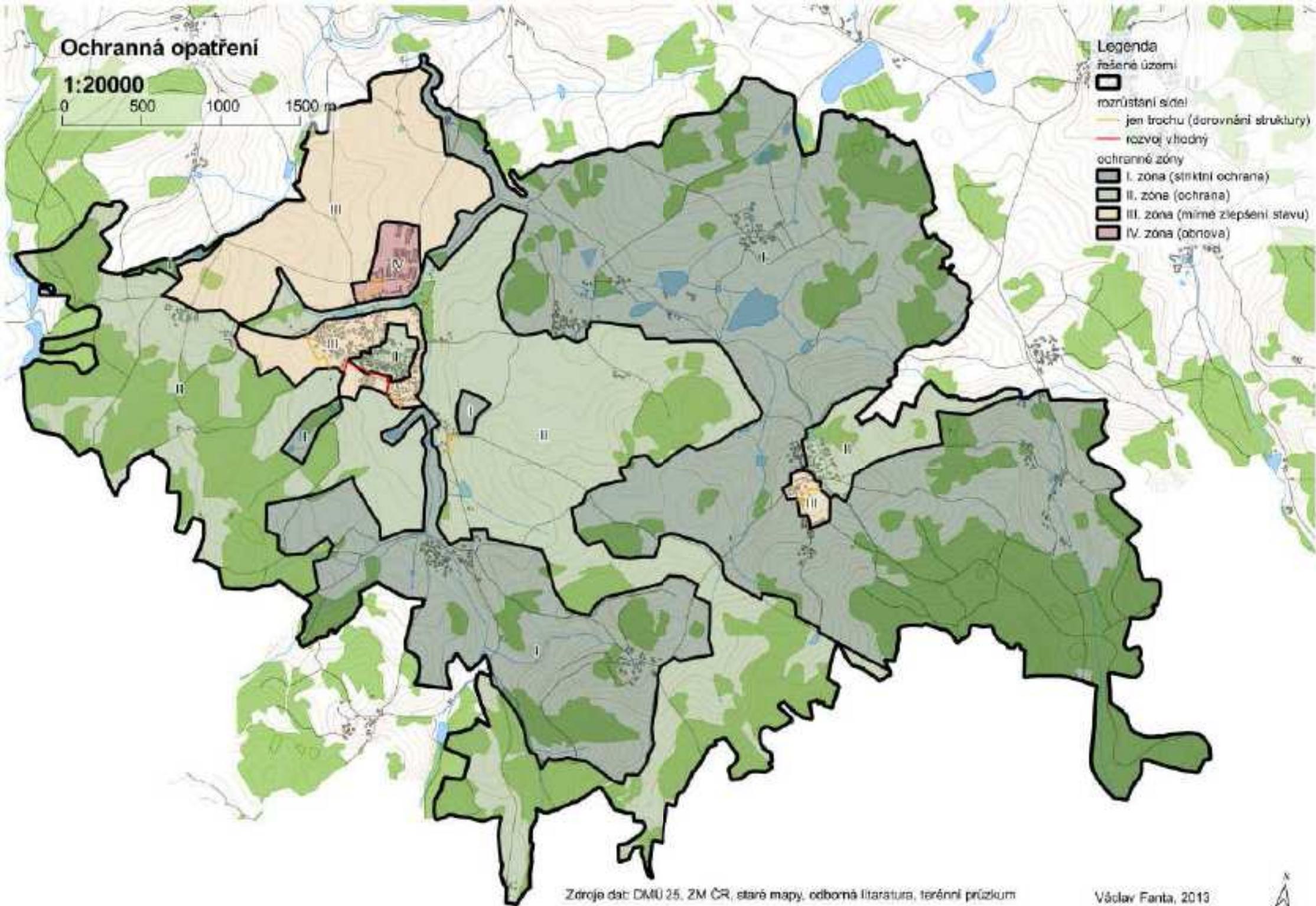
ochranné zóny

I. zóna (strukturální ochrana)

II. zóna (ochrana)

III. zóna (mimě zlepšení stavu)

IV. zóna (obnova)

Zdroje dat: DMÚ 25, ZM ČR, staré mapy, odborná literatura, terénní průzkum

Václav Fanta, 2013

Detail

1:5000

0 100 200 300 m
E = 5 m

Vlčková Lhotka

Legenda

řešené části detailu

bodové prvky

- drobná sakrální architektura
- solitérní stromy a skupiny keřů

▲ výška

● zarostlé skupiny balvanů

liniové prvky a vazby

— cesta nezpevněná

— cesta reliktní

— cesta zaniklá

— cesta zpevněná

mez

mez zaniklá

úvoz

zídka

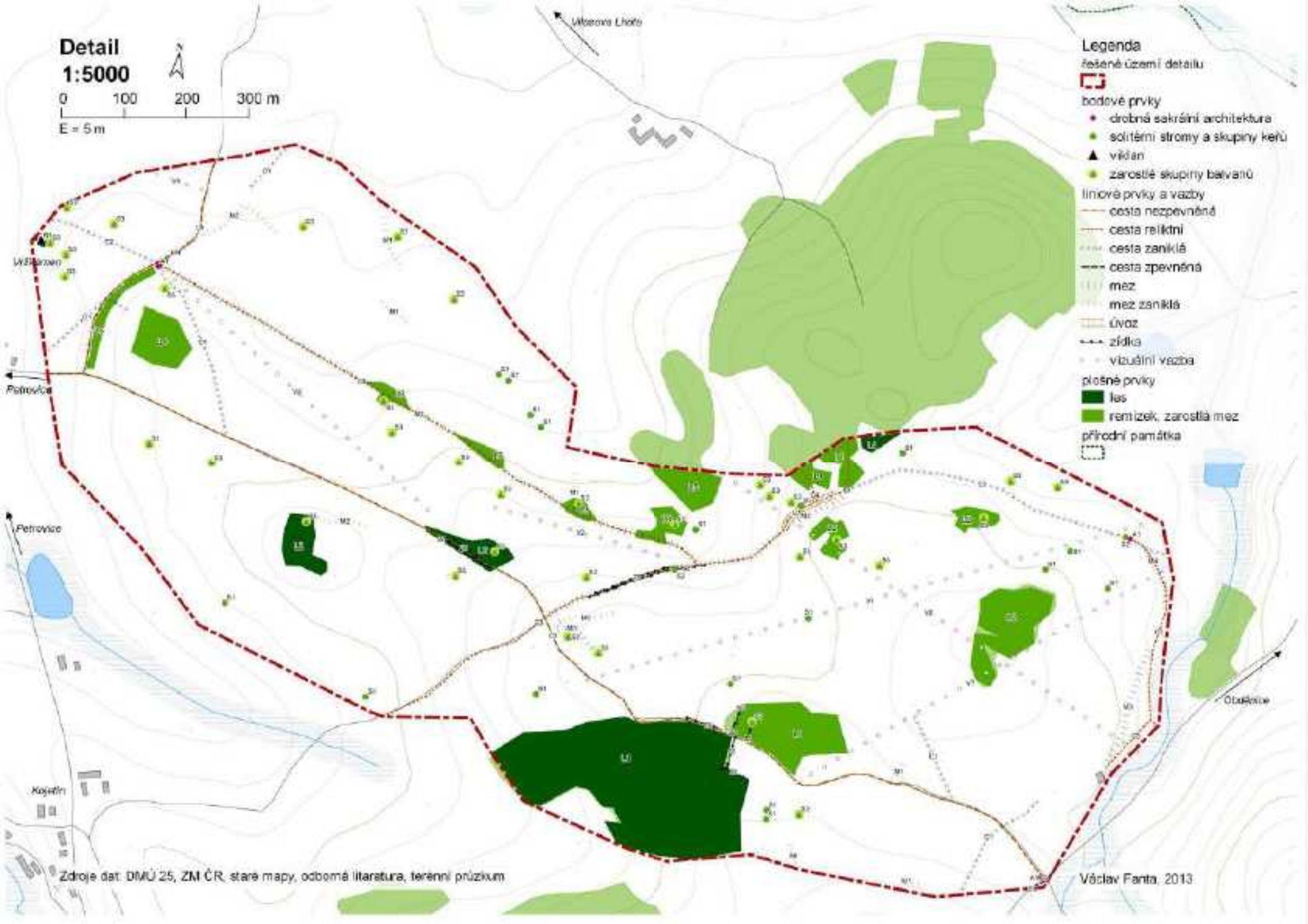
— vizuální vazba

plošné prvky

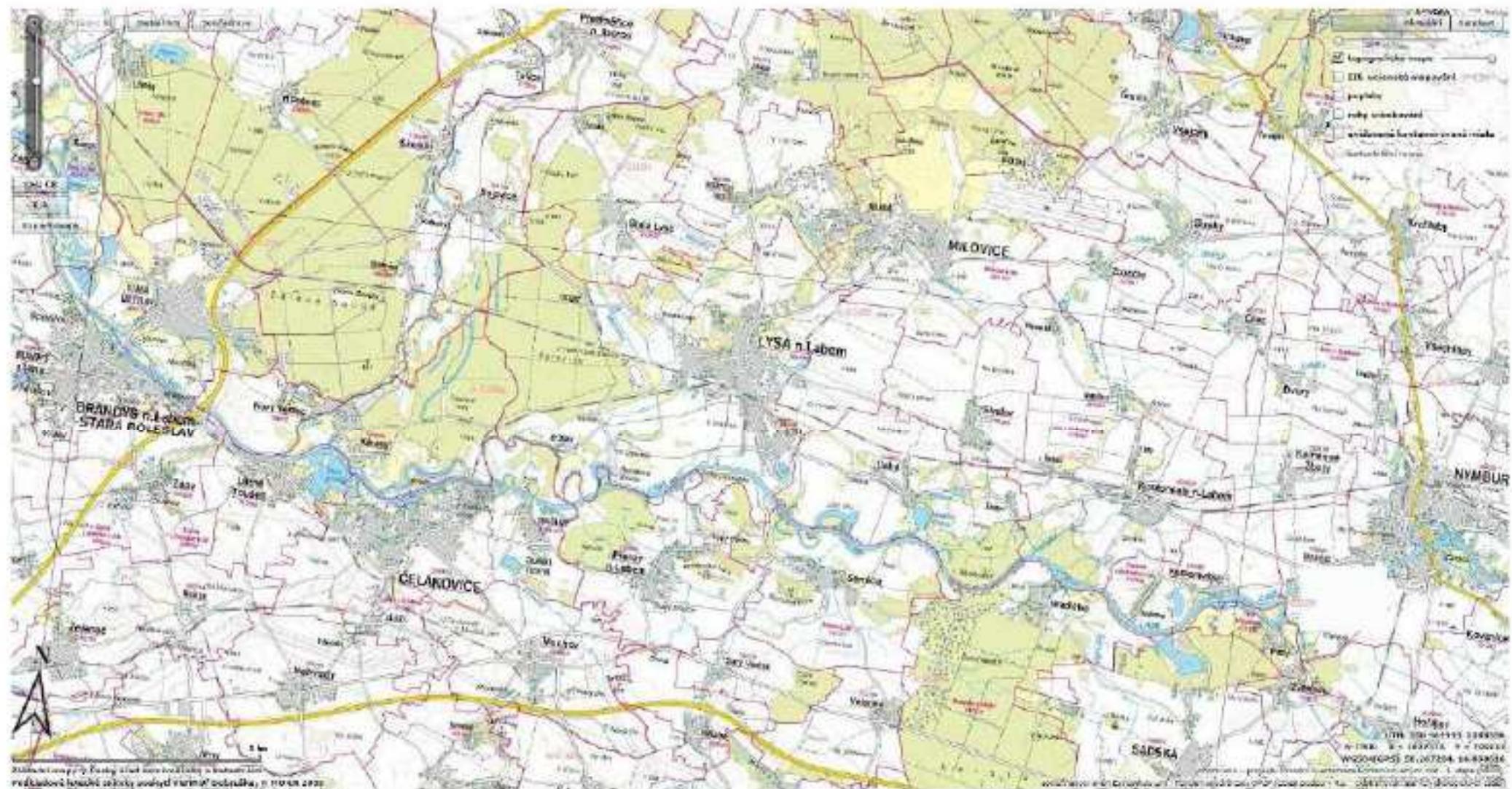
■ les

■ remízek, zarostlá mez

přírodní památka

6. PŘÍPADOVÁ STUDIE LYSÁ NAD LABEM

Mapa 2.1 · Okoli Lysé nad Labem. Zdroj: [ZM ČR]

6.1 Charakteristika a vymezení území

Tato kapitola se zabývá historii osidlení a krajiny v okolí Lysé nad Labem (okr. Nymburk), identifikací historických a kulturních hodnot krajiny v této oblasti a návrhem opatření sloužících k jejich ochraně a péči. Řešené území bylo vymezeno katastrálními územíma Lysá nad Labem, Litole a Staré Lysé, mezi něž následující historický rozbor se zabývá i problematikou některých sídel v okolí. Obsah řešeného území je $43,06 \text{ km}^2$.

Mapa 22: Finanční řízení vzdálenosti Lysá nad Labem. Zdroj dat: [DMLU 25]

Území se nachází v tzv. staré sídelní oblasti Čech, osídlené kontinuálně již od pravěku [Archiv ARUP], která má velice příznivé klimatické podmínky pro zemědělskou činnost (Hmčiarová a kol. 2009). Oblast, která je součástí Polabské nížiny, je velice rovinatá, s občasými vystupujícimi kupami několik desítek metrů vysokými, které vytvářejí dominanty krajiny. Na takových vývýšeninách lze často nalézt pozůstatky po starém osídlení (Čtverák a kol. 2003). Významným fenoménem a přirozenou osou území je tok Labe, který je lemován pozůstatky mnoha bývalých ramen, z nichž některá jsou chráněna jako přírodní rezervace (např. Hrbáčkovy timě u Byšiček).

Sředověká kolonizace v této oblasti začala již kolem 11. – 12. století (Kučka 1997, 1998) a zintenzivnila se ve stoletích následujících. Skrz tento region procházely již od raného středověku dálkové trasy (Kučka 1997). Nedlouho po třicetileté válce přešlo panství Lysá do majetku generála Šporka, jehož syn

Franzíšek Antonín Šporc, mecenáš umění, vybudoval v okoli Lysé barokní komponovanou krajinu se sochami, poustevnami, alejemi, zámecky, oborami, bažantnicí apod. (zachycena na vedutě kartografa J. G. M. Vogta r. 1712); buhařel se však ze zmíněné krajinské kompozice do dnešní doby dochovala pouze torza (Semotanová 2007). V 19. a 20. století prodělalo město Lysá i okolní krajina bouřlivý rozvoj – zavedení železnice, rozšířování zástavby města, regulace Labe, kolektivizace zemědělství v polovině 20. století (Kučka 1998).

Sidelní struktura se skládá z větších sídel, která jsou často navázána na mesta s významnými přírodními charakteristikami (kopec, brod, třídenné plody). Oblast se nachází v řádku západu Prahy, je dobře dopravně dostupná.

6.2 Přírodní podmínky

Tento popis se nevztahuje přímo k jednotlivým sídlišť, ale „globálně“ k celkovému řešení vnitřního území. Veškeré údaje v této kapitole jsou odečteny z *Atlasu krajiny České republiky* (Hnáčková a kol. 2009), pokud není uvedeno jinak.

6.2.1 Geologické, geomorfologické a pedologické faktory

Rešené území není z geologického hlediska jednotné, vyskytuje se zde několik charakteristických oblastí: (1) nížinatá oblast kolem velkých řek, (2) z ní vystupující kopce a (3) hřbet, na němž stojí zámek Bon Repos.

Geologickým podložím v širokém inundacním pásmu Labe a Jizery jsou převážně ríční a uvnitř sedimenty (písek, hлина, štěrk), občas se vyskytuji navážné pisky [26]. Toto území je rovinaté s maximálními výškovými rozdíly (nadmořské výšky se pohybují kolem 180 – 200 m. n. m.). Zdejší půdy jsou v okolí Labe a Jizery velmi trudné, nicméně se objevují i půdy s velmi nízkou bohatostí [9]. Nejčastějším půdním typem jsou fluviální [9]. Severozápadně od obce Dvorce se vyskytují navážné pisky [26], v současné době kryté lesem (srovnej s níže uvedeným lidarovým snímkem).

V oblasti Vinařek, zámeckého kopce v Lysé a krajiny na východ od Lysé se vyskytují převážně olšovce a výpence [26]. Ty vytvářejí několik charakteristických terénních útvarů, které vystupují z okolní velmi ploché krajiny o 40 – 50 m. Přídy na nich jsou spíše středně těžké, tvrdce reziliný [9]. Tyto rohožárky se staly v případech nejstaršími členkami osídlenými polohami v krajině (viz dale).

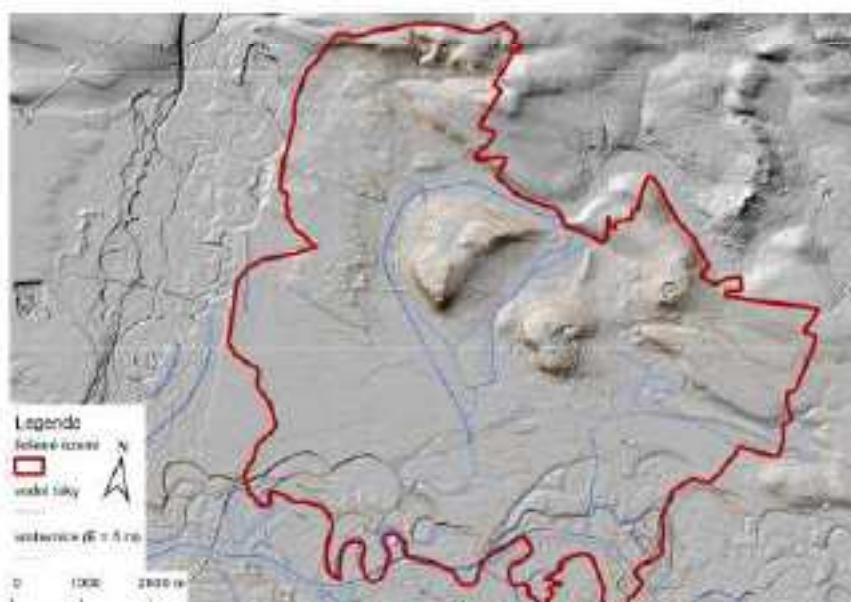
Severně od toku Mlynářice je krajina tvořena pískovci, které vytvářejí těžle stoupající hřbet [26]. Ten dosahují výšky až 210 m a v několika místech se zde až na několik svýměk nepacházejí [9].

Samočasným fenoménem je řeka Labe, která v příběhu mnoha tisíciletí vyvářela různá ramena a meandry a terasy, než byla na začátku 20. století zregulována (Kučka 1998). Určení stáří jednotlivých zaniklých ramen by bylo zajímavou úlohou. Pokorný (2011, s. 200) zmíní, že zaniklé labské rameno poblíž Ovčář radiokarbonově datované $11\,450 \pm 60$ BP (blíže k vývoji labské nivy viz Pokorný 2011, s. 182 – 202).

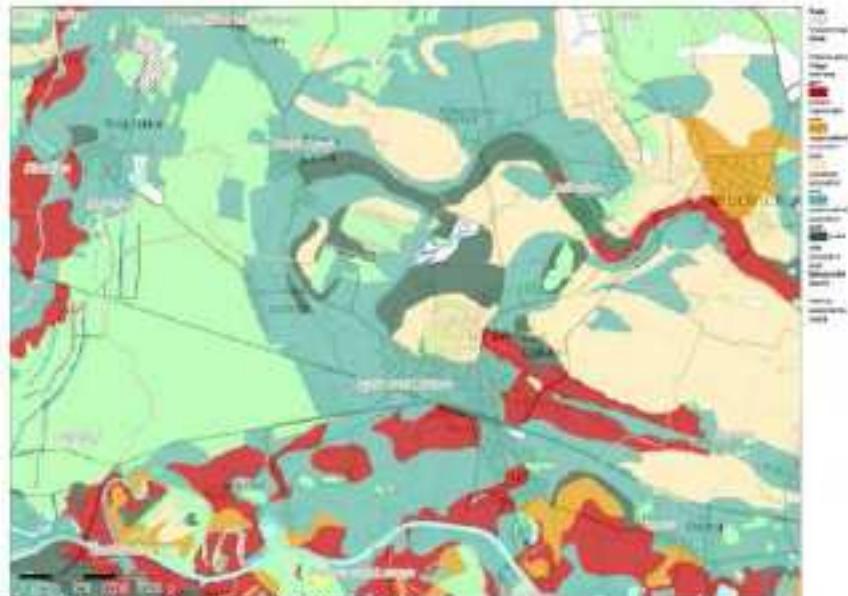
Dalšími charakteristickým typem prostředí jsou rašeliniště a údolní nivy (Hrabánská černava, zamklá labeká ramsena, niva Mlynářice poblíž Benátecké Vrutice), které jsou tvořeny rašelinami a slatinami.

Mapa 23: Zjednodušená geologická mapa 1:50 000 (změněno). Zdroj: [26].

Mapa 24: Reliéf terénu a vodní toku Líďákovy zimník (skrátky písmeněny). Zdroje dat: [DMU 25], [DMU 4G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální.

Mapa 25: Mapa tříd ochrany ZPF. Zdroj: [9].

Mapa 26: Mapa půdních typů. Zdroj: [9].

6.2.2 Klimatické faktory

Přiměrná měsíční teplota vzduchu (1961 – 2000) se v řešeném území pohybuje od -1°C v lednu k 19°C v červenci. Přiměrná roční teplota (1961 – 2000) vzduchu je 8°C . To je u něco více, než je průměrná hodnota teploty vzduchu pro celou ČR ($7,3^{\circ}\text{C}$ [5]).

Přiměrný úhrn srážek (1961 – 2000) se v řešeném území pohybuje od 100 mm v období prosinec – únor ke 150 – 200 mm v období červen – srpen. Přiměrný roční úhrn srážek (1961 – 2000) je přibližně 500 – 550 mm (roční průměrná hodnota pro ČR je asi 670 mm – D. Romportl, ústava sčítání 2012). Průměr sezónních úhrnů výšky nového sněhu (1961 – 2000) je 4 cm.

Řešené území spadá do klimatické oblasti teplé, mírně suché [9].

Mapa 27: Mapa klimatických regionů. Zdroj: [9].

6.2.3 Vegetační faktory

Mapa potenciální přirozené vegetace v řešeném území zobrazuje v labiské nivě jilmové doubravy, v nivách ostatních řek pak jasenníky a olšiny. Velmi silně jsou zastoupeny doubravy a dubohabřiny. Na místě stávajícího velkého lesního komplexu na soutoku Labe a Jizery zobrazuje mapa lipové doubravy.

6.3 Historický vývoj

6.3.1 Úvod, stav poznání

Tato část byla zpracována na základě studia publikovaných pramenů, literatury a vybraných archiválií k tématu. Zjištěné údaje byly zaznamenány v katalogu sídel (uveden v příloze). Text byl pro větší přehlednost rozdělen do několika kapitol, které se zabývají charakteristickými obdobími historického vývoje.

Informace byly čerpány především z encyklopédických publikací (*Misztionár slovník historickém království českém* od Augusta Sedláčka, *Město jmena v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* od Antonína Profouse a jeho pokračovatelů, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Karla Kuči a *Encyklopédie českých vesnic* od Jana Pešty a dalších).

Významným zdrojem poznání především pro starší období jsou přírodovědné a archeologické poznatky (pylová analýza z Hněbanovské černavy a Staré Boleslaví⁴⁰, množství archeologických nálezů). Souhrnné údaje o vývoji osídlení v pravěku lze čerpat z map pravděpodobnosti výskytu archeologických kultur, které uvádí Pokorný (2011, s. 244 – 251).

Významným pramenem pro poznání novověké podoby krajiny jsou kartografická díla předcházející josefskému mapování: okolo Lysé nad Labem je zobrazeno na Vogtově vedutě z r. 1712 a mapě lysického panství z r. 1753. Rozbořen Vogtovy veduty a Šporkovy barokní krajiny vůbec se zabývala Eva Semotanová (2007).

6.3.1 Pravěk

Území v okolí Lysé patří k tzv. staré sídelní oblasti Čech, osídlené již od pravěku. Z oblasti mezi Nymburkem a Starou Boleslaví existuje množství archeologických nálezů a osídlení datovaných do těchto období:

neolit – osídlení vyvýšeného jádra Nymburku (Číverák a kol. 2003).

eneolit – hraněná osada v Laznách Touškách, osídlení vyvýšeného jádra Nymburku (Číverák a kol. 2003),

doba bronzová – fortifikace v Nymburku, osídlení Přerovské hory nehraněné (Číverák a kol. 2003), možná datace dvou kostér nalezených ve Staré Lysé [ARUP 2204/49], nález keramiky „z mladšího úseku pravěku“ v Lysé nad Labem [ARUP 9577/01].

doba železná – pravděpodobná existence hradiště z pozdější doby halštatské v Nymburku, hradiště na Přerovské hřídele z pozdější doby halštatské (Číverák a kol. 2003), kostrový hrob z laténské kultury poblíž Lysé nad Labem [ARUP 10709/66].

doba římská – zahloněná chata v Lysé nad Labem [ARUP 9577/01].

doba hradištní – hradiště na Přerovské hřídele, pravděpodobně hradiště na Semické hřídele (Číverák a kol. 2003), nálezy několika střepů „na Ostravě nad kvázi rybníku“ u Staré Lysé [ARUP 6213/47], v Nymburku nálezy ze 6. – 7. století a dvorec z 9. – 10. století (Kučta 2000), opevněné sídlo v Čelákovicích (Kučta 1997), vznik přemyslovského hradiště ve Staré Boleslavi – viz dále (Číverák a kol. 2003).

Na některých lokalitách (Nymburk, Přerovská hřídele) lze zaznamenat také kontinuální osídlení po velmi dlouhé období, u jiných je osídlení doloženo jen v některých dobách.⁴¹

Obrázek 18: Přerovská hřídele od jihovýchodu s dobře patrnými stopami ohrazení. Foto M. Špilda, zdroj: Číverák a kol. 2003, s. 265.

⁴⁰ Oba dva zmínované pylové diagramy jsou uvedeny v příloze.

⁴¹ Což může (ale nemusí) znamenat, že tato místa nebyla osídlena kontinuálně. Ostatně Pokorný (2011, s. 269) píše: „Pravěk Anglie je opovržení mohla využívat distančně, což znamená, že byla v průběhu času často kompletně opouštěna a znova obnovována.“

Z map pravděpodobnosti výskytu archeologických nálezů plyne, že ačkoliv byla široká polabská nížina osídlená takřka kontinuálně od neolitu, území na soutoku Labe a Jizery se osídlení v některých obdobích vyhýbalo (Pokorný 2011, s. 245 – 251). Nicméně i tak lze konstatovat, že okolo Lysé nad Labem patří do „prvňářské skupiny“ pravěkého osídlení (podle terminologie užité Pokorným 2011, s. 252). V pravěku šlo o oblast mimořádně „oblibenou“ a vhodnou k sídelním aktivitám. Některé lokality osídlené v pravěkých obdobích (např. Nymburk, Lysá nad Labem, Čelákovice) byly dokonce znova využity při pozdějším středověkém osídlování (viz dále).

Podle pylového diagramu ze Staré Boleslavi (Pokorný 2011, s. 266 – 267, diagram uveden v příloze) lze říci, že přibližně mezi 5. a 10. stoletím n. l. nedocházelo ve vývoji vegetace labeské nivy v okoli Staré Boleslavi k zásadním proměnám. Jak vypadala vegetace labeské nivy před založením hradiště ve Staré Boleslavi, píše Pokorný (2011, s. 268): „Místo (...) bylo pusté a zarazilo lesy; vlnule kolem, v jiném území obklopujícím z obou stran říční nivo, ale průběžně fungovala osídlená kulturní krajina (...). Slepé říční rameno se už dříve před založením Boleslavi změnilo na povahu rákosovou bažinu. Poblíž rostla bažinná olše a na následujících místech vzdole kolem byl les s převahou dubu. Známky lidského vlivu se objevují náhle [v období mezi lety 932 – 1168 n. l. – podle ¹⁴C].“

Na pylovém diagramu z Hrabáňovské černavy [PALYCZ], který ukazuje vývoj vegetace již od pleistocénu (od cca 15 000 př. n. l.), jsou době patrné změny ve vývoji krajiny: začínají je zvýšený podíl antropogenních indikátorů (zejména pšenice a ječmene) mezi lety 15 000 a 13 000 př. n. l. Poté se výrazně zmenšuje a znova narůstá sáz kolem r. 1000 n. l., tentokrát doplněn o žito. S nastupem holocénu (cca 8000 př. n. l.) dochází i k výrazným změnám vegetace: ustupuje do té doby dominantní borovice a na její místo se tláčí dub, smrk, jedle a další dřeviny.

6.3.2 Středověk

Středověké osídlování krajiny počíná v tomto území vznikem staroboleslavského hradiště, které nejspíše na počátku 10. století založil Spytihněv I. (Čtverák a kol. 2003). Hradiště mělo vynikající strategickou polohu na nevysokém ostrohu nad podmáčenou nivou⁵² – bylo ze tří stran chráněno bažinatou nivou, přístupné bylo jen po úzké silničce od severovýchodu, a bylo umístěno při brodu dálkové (tzv. žitavské či lužické) stezky přes Labe (Čtverák a kol. 2003). Před r. 932 bylo hradiště operním kamennou hradbou⁵³ (Kučka 1997). „[Boleslav I.] chce mít hrad kamennou hradbou zavřený, obyvatelstvo krutostí k založení jeho přímoří!“ (Sedláček 1909). Pro symbolické a duchovní vnitřní krajiny v pozdějších dobách měl velký význam zde spáchaná vražda knížete Václava. V 11. století zde vzniklo významné církevní cent-

rum (Čtverák a kol. 2003). To mohlo pravděpodobně vliv na vegetační poměry v okolí: je pravděpodobné, že Boleslavovo sídlo ještě „málo skryté uprostřed lesů a zdejší jen minimální vliv na vegetaci ve svém okolí“ (Pokorný 2011, s. 268). Kolem poloviny 12. století pak lidský vliv dostupuje do další fáze, kdy je již odčleněné okoli hradiště a probíhá zde pastva (Pokorný 2011, s. 268).

Obrázek 19: Kresba rekonstrukce staroboleslavského hradiště v 10. století. Podle I. Boháčové. Zdroj: Čtverák a kol. 2003, s. 290.

Významnou lokalitou raně středověkého osídlení této části Polabí je doposud nezcela jasné položení „Na Červeném hrádku“, která se nachází na jižním ostrohu kopce mezi dnešními sídly Lysá n. L. a Stará Lysá. SURPMO (1977) i Kučka (1998) vyslovují domněnku, že se v těchto místech mohlo nalézat knížecí dvorec s možnou věží, o němž se zmínilo Kosmas v souvislosti s úmrtím knížete Oldřicha roku 1034 (ve vesce Lysá přebýval Oldřichův oslepený bratr Jaromír). Pomenit jmeno „Hrádek“ je doloženo v 16. století (Kučka 1998). Je sice pravda, že se jedná o mimořádně významnou topografickou polohu, nicméně jasno do celé otázky by mohl vést ani až archeologický výzkum.

Roku 1088 je zmínována ves Fradiško (Sedláček 1909).

Dalším významným raně středověkým sídlem byla Lysá nad Labem, jejíž nejstarší část se s velkou pravděpodobností nacházela na zámeckém kopci, kam lze také umístit r. 1244 zmiňovanou a později zaniklou kapli sv. Desideria, u níž lze ovšem dívadlou předpokládat stáří z 11. či 12. století (Kučka 1998). R. 1199 se uvádí ves Kostelní Hlavná, příslušející k Lysé (Kučka 1998). Lysá byla na přelomu raného a vrcholného středověku polycentrickým sídlem – kromě pravděpodobně nejstaršího osídlení na zámeckém kopci (cca 12. století) je doloženo i osídlení v poloze na Tržní v jihozápadní části města (k r. 1293) a na Okrušku v severovýchodní části města (Kučka 1998). V urbanistické struktuře Lysé jsou pravděpodobně zachovány předlokační komunikační tahy (SURPMO 1977).

⁵² R. 1342 při povodni zničen kostel sv. Václava v Boleslavi (Kučka 1997).

⁵³ Me o nejstarší zmínce kamennou hradbou na zdejším území (Kučka 1997).

Na přelomu 12. a 13. století vzniká kostel v Čelákovicích (Falta 2012, s. 118), ovšem množství dřevěného lesa zde očekávat již ve 12. století (Kučka 1997). Dlouhé složkou obživy ve středověku zde bylo rybníkářství, r. 1409 jsou doloženy vinice (Kučka 1997).

Ve druhé polovině 13. stol. založen později zamklý hrad Mydlovary na pohořku v labaské insulaci (Durdík 1999). Opatř se jedná o mimořádně strategické využití přírodních podmínek (srov. se Starou Boleslaví).

V průběhu 13. století je zmínováno několik vsí:

Kostomlaty nad Labem (r. 1223; Profous 1949),

Přerov nad Labem (r. 1227; Sedláček 1909),

Benešská Vrutice (r. 1244; Sedláček 1909),

Litol (r. 1293; Sedláček 1909) a

Lázne Toušení⁶⁴ (r. 1293; Sedláček 1909).

Na přelomu 13. a 14. století dochází k několika zásadním změnám ve vývoji osídlení:

Pravděpodobně v pozdějších letech své vlády (kolem 1274 – 1278) založil Přemysl Otakar II. město Nymburk (Kučka 2000). Není dosud zcela jasné, zdali šlo o kontinuální pokračování předchozího osídlení (Čtverák a kol. 2003). Kučka (2000) uvádí, že prostor budoucího Nymburka byl ve 12. století neosídlen. Roku 1287 je v Nymburku doložen most (Kučka 2000), roku 1343 Nymburk vyhořel (Sedláček 1909).

Mezi lety 1290 – 1304 bylo v návaznosti na nedalekou Starou Boleslav a s ní spojený významný přechod přes Labe vysazeno městečko Brandýs nad Labem (Kučka 1997), pravděpodobně v té době byl zde založen hradec (Vlček 1999).

Ve 13. stol. bylo na emfyteutickém právu lokovino městečko Stará Boleslav (Kučka 1997).

Roku 1291 byl královský sládek Roudná pověřen, aby vysadil plánu v Lysé (a v některých okolních vesnicích) na německém pravu a vyměřil ji v lamy (Kučka 1998). Kučka (1998) se domnívá, že pravidelná severojižní parcelace plánu severně a jižně od Lysé může být pozůstatkem tohoto činnosti.

Mapa 28: Parcelní situace v okolí Lysé nad Labem zachycená mapou stavebního katastru. Šipkami označeny části severojižně parcelované plánu, o něž se Kučka (1998) domnívá, že byla vyměřena nedlouho po r. 1291. Mapový podklad: Archivatér Učeného archeologického ústavu zeměměřictví a katastru.

Kučka (1998) vyslovuje domněníku, že na konci 13. století byla založena jihovýchodní část Staré Lysé na úpatí Vinařek (r. 1293 je ve Staré Lysé zmínováno tržiště). Týž uvádí, že na lokalitě Ostrov (severo-východně od Staré Lysé) bylo archeologicky doloženo osídlení ze 13. – 14. století, uzměné nálezové zprávy z archivu Archeologického ústavu jediné zde nalezené stopy iadi výrazně neurčitější do doby hradištní [ARUP 6213/47]. K roku 1293 je doložen královský rybník pod Starou Lysou, kolem nějž se rozprostíraly tři rozsáhlé louky (Kučka 1998).

Do blíže neurčeného období středověku byly datovány nálezy keramiky v poloze Vlaka proti Sedlánkám⁶⁵ [ARUP 6222/47].

Další vsi jsou zmínovány v průběhu 14. století:

Sojovice (r. 1345; Profous & Svoboda 1957),

Plešnéřice nad Jizerou (r. 1352; Profous 1951),

Sejnáře (r. 1352; Profous & Svoboda 1957),

⁶⁴ Na zdejším hradě pěnoval r. 1398 Karol IV., měl viděti (Sedláček 1909).

⁶⁵ Pravděpodobně se jedná o lokalitu Hrnka východně od Sedlánků.

Sedlánky (r. 1375; Profous & Svoboda 1957) a

Milovice (r. 1396; Profous 1951).

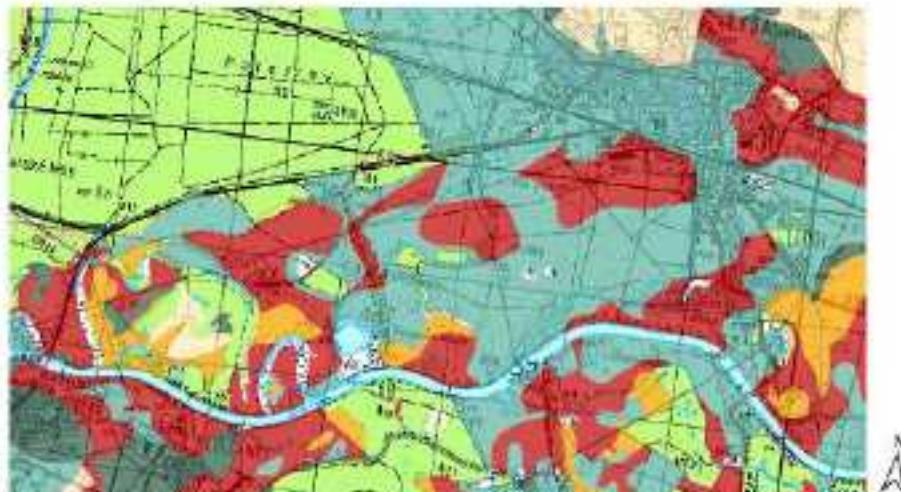
Nesmírně zajímavý je zmínka o Stratovu: „v části velkého lesa Doubravy byla r. 1357 ves Stratov zařízena (...) od Půty z Častošovic na panství kostomlatském“ (Sediáček 1909). Což značí, že východně od Lysé se ve 14. stol. nacházel rozsáhlý les s (původně) pravděpodobně nezanedbatelným podílem dubu. Ostatné pojmenování „Doubrava“ se dodnes dochovalo v několika pomístních jméních v prostoru mezi Lysou a Stratovem [ZM ČR]. Podíl dubu na pykóvé analýze z nedaleké Hrabanovské černavy tvoří na přelomu 1. a 2. tisíciletí asi 10 %, a v průběhu středověku a novověku stále klesá [PALYCZ]. Lze tedy vyvodit domněnku, že v tomto středověku se východně od Lysé rozprostíraly dubové lesy, které byly postupně vykáceny.

Roku 1398 jsou prvně zmiňovány Byšičky, které se nacházely na jihovýchodním okraji nynější vsi toho jména, nesmíne již za Jana Jiřího (syna Jana Lucemburského, zemřel r. 1375) prokazatelně existoval nedaleko stejnojmenné vsi „most byšický“ na důležité spojnici z Prahy na Lysou (Kuča 1998). Asi 200 m jižně od současné návsi se na břehu zamklého labského ramene nachází torzo mostní opěry. Vzhledem k urbanistické situaci je velice pravděpodobné, že most předcházel založení dnešní vesnice (Pešta 2003). Dne názoru autora lze cíti „most byšický“ založit se zmiňovaným torzem.

Obrázek 30: Pozůstatky mostu u Byšic. Foto autor, 2013.

Okoli Byšic a labského úmrtce vůbec je charakteristické výskytem mimořádně říodných půd, které mohly jistě nezanedbatelným způsobem ovlivňovat vznik zdejšího osídlení.

Mapa 39: Mapa vnitřní ochrany ZPF v okolí Byšic (červená – bohatě nejčastěji půdy, oranžová – nadprůměrně produkční půdy, světlé žlutá – průměrně produkční půdy, modrozelená a žedozelená – méně produkční půdy). Zdroj: [9].

Velmi důležitá je rovněž předpokládaná situace středověkých komunikací. Řetězem územím procházelo několik cest, z nichž některé jsou zařazovány již do raného středověku. Nejvýznamnější byly zejména tyto komunikace:

- Tzv. zemská cesta do Polska, která směřovala z Prahy na Toušení, odkud pokračovala na Lysou, Nymburk a dále na Hradec Králové (Senotanová 2007). Tato cesta podmínala podélno osu Lysé (SÚRPMO 1977). V Toušení r. 1293 prokazatelně existoval přívoz (Kuča 1998). Lze se domnívat, že přes zmiňovaný most u Byšic mohla směřovat větev této cesty (Kuča 1998).
- Již zmiňovaná cesta z Prahy přes Starou Boleslav do Lužice (Čtverák a kol. 2003). Roku 1317 je zde doložena existence mostu přes Labe (Kuča 1997).
- Cesta ze Šaska do Rakous, která procházela Čelákovicemi (Kuča 1997).
- Cesta od Českého Brodu na Nové Benátky procházející Lysou (SÚRPMO 1977). V prostoru Semice byl jeden ze čtyř historicky známých brodů přes Labe (Čtverák a kol. 2003), přívoz v Litoli doložen r. 1293 (Kuča 1998).

Mapa 30: Parcelní situace v okolí Staré Lysé zachycená mapou středověkého katastru. Kuča (1998) vyzdvihuje následující jihovýchodní část vsi byla založena na přelomu 13. a 14. století. Zajímavá jsou pojmenování: „U Touškovské cesty“ a „Na Hradci“ (zdroj: s tiskem). Mapový podklad: Archivace Ústředního archivu českého státu a katastru.

6.3.3 Od husitských válek do konce 16. století

V první polovině 15. století se Polabím prohnaly husitské války: v letech 1420 a 1421 hořela Stará Boleslav, r. 1421 Čelákovice (Kuča 1997), r. 1421 „Právě opanovali Toušení“ (Sedláček 1909). Husité také vypálili hrad v Lysé nad Labem (Vlček 1999).⁶³ Během válek zmizel klášter angustominiánů v Lysé (SURPMO 1977), byl vyvrácen klášter v Nymburku (Sedláček 1909) a s výjimkou jedné usedlosti zmizela celá ves Byšický (Kuča 1998, Semotanová 2007).⁶⁴

V 15. století jsou zmíněvána tato sídla:

Kostomlaty (r. 1437; Sedláček 1909),

Osová (r. 1478, r. 1558 titula 6 usedlostí; Kuča 1998),

Kamenec Zboží (r. 1495; Profous & Svoboda 1957) a

Ostří

(r. 1503; Profous 1951).

V 15. a zvláště v 16. století nastává značný hospodářský vzestup: V okolí Lysé je v tomto období doloženo pěstování surovin nutných pro produkci vzněšených nápojů – r. 1478 se uvádějí vinice a chmelnice, pravděpodobně na zámeckém vrchu pod klášterem a Na Viničkách, kde jsou doloženy ještě v 16. století (Kuča 1998).

Významnou krajinotvornou činností se v 16. století stalo vodohospodářství: pravděpodobně r. 1530 byl vybudován rybník Hladoměř pod Starou Lysou (kterou v té době tvorilo pouhých 7 usedlostí) a v 1. polovině 16. století byl napuštěn Strmolyský rybník (Kuča 1998). R. 1584 byla provedena dílní regulační úprava říční Jizery – pravděpodobný přesun říčního koryta z Boleslaví do Touškova; v 16. století je doložen i technicky vyspělý mlýn v Čelákovicích pod touží (Kuča 1997).

Mezitým mezi lety 1548 – 1553 byl vybudován most v Litni (Kuča 1998) a v letech 1568 – 1569 byl vybudován kamenný most ve Staré Boleslaví (Kuča 1997).

Kolem poloviny 16. století se v oblasti pozdějšího Káraného rozprostíral „dubový, vlnký les, kde byla chována černá zvěř pro lovy“ (Profous 1949).⁶⁵

V 16. století potkaly Lysou dvě katastrofy: r. 1530/31 je zaznamenaný mor, r. 1558 požár (Kuča 1998). V téže době také zmizel hrad Mydlovary (r. 1561 uváděn jako pustý) (Durdík 1999).

6.3.4 Od třicetileté války po konec 18. století

V první polovině 17. století zasáhla Polabi třicetiletá válka, která zanechala v dějinách stupu vskutku krvavou. Během války byly třikrát zapáleny Čelákovice, pokaždé jinou válčící stranou (Kuča 1997), současně tam bylo „loupeno a drancováno“ (Sedláček 1909). Mamoriádné škody zanechala válka v Lysé (SURPMO 1977), město za války dvakrát vyhořelo (Kuča 1998), byla zničena více než třetina domů (Doskočil ed. 1953, 1954) a vydrancován zámek (Semotanová 2007). Z Nymburka uteklo po r. 1621 150 rodin, r. 1628 % města i s kostelem shodily, r. 1634 je zaznamenáno vráždění obyvatelstva vojáky, r. 1639 byl Nymburk na 33 týdnů obsazen Švédy (Sedláček 1909). Za války vyhořel kostel v Brandýsu nad Labem (Sedláček 1909) a jak uvádí Merianova rytina, „město bylo od Švédů zničeno“.

Válka si vybrala svou daň i na venkově: zde zpustla ves Ostří a zamířila poplužní dvůr v Byšickách (Kuča 1998). Některé vesnice válku přešly relativně dobře (Kamenec Zboží), v jiných zamířila třetina usedlostí (Litla), nebo dokonce až 2/3 usedlostí (Kostomlaty) (Doskočil ed. 1953, 1954).

⁶³ Pouzeji pěstování žlutnicí na pozdně gotický zámek, datují i první provádění v 16. století (Vlček 1999).

⁶⁴ Veškeré usedlosti však pravděpodobně počínají znovu osídlení této lokality: r. 1542 je uváděno „v Byšickách zdejší pevnost“ (Profous 1947).

⁶⁵ Srovnaj s mapou potenciální přirozené vegetace – viz přírodní potenciál.

Obrázek 21: Merianova rytina dvojměstí Brandýse a Staré Boleslav z r. 1640. Za pozornost stojí namísto mlýny a přemostění Labe, hradec v Brandýse, zámek nováček (centrální motiv), vypálená Stará Boleslav, opavští, ústí Sázavy (dnes se vlivem vodního průtoku) a v pravém horním rohu je zobrazeno město s hradbami a popiskem: „Die Stadt Brandeis von den Schwäbischen Runenken,” což lze volně přeložit jako „město Brandýs od Švábských runováno [značeno]“. Reprogr. dostupný např. ve Flíčkově (1999).

R. 1647 císař Ferdinand III. daroval panství Lysá generálovi Janovi ze Šporku (Sedláček 1909). Když jeho syn, František Antonín Špork (1662 – 1738), převzal r. 1684 správu panství, započalo se jedno z nejvýznamnějších období v dějinách Lysé nad Labem, neboť tento velký duch se po svých pobytích ve Francii u dvora Ludvíka XIV. rozhodl upravit krajinnu v něž žil, k obrazu svému (Semotanová 2007).

R. 1696 zahájil Špork radikální přestavbu zámku, kterou projektovali pravděpodobně G. B. Alliprandi a F. M. Kaňka (Vlček 1999). Ve stejný rok také zahájil budování okrasné zahrady v Lysé (Semotanová 2007).

Na přelomu století založil Špork dvě poustevní sv. Františka v lesích západně od pozdějších Dvoreč (Kuča 1998) a sv. Václava při vstupu zemské cesty na své panství (Semotanová 2007). Druhá z jmenovaných byl rozsáhlý areál budov, zahrad, soch, vodotrysků atd., jenž dominoval 24 m vysoký větrný mlýn (Semotanová 2007, viz západní část níže uvedené veduty).

V první čtvrtině Šporkova zakladatelská mince pokračovala. V plochém údolí západně od Lysé založil bažantnice (Semotanová 2007), na návrší nad Starou Lysou zámeček Bon Repos, při pražské silnici špitil Karlov a různě po svém panství čtyři vesnice: Šnepov, Vápenisko, nové Bytčky se slavnou radiální návsí a Doubravu (Kuča 1998, Sedláček 1909). V základání vesnic pokračovali i další majitelé lyského

panství: před r. 1790 byla obnovena zaniklá ves Osová s novým názvem Čihadla (Profous 1947) a r. 1760 založena ves Dvorce (Semotanová 2007).

Na začátku 18. století jsou na jižních a západních svazích zámeckého kopce v Lysé dozdobeny vinice (Semotanová 2007). Po 1733 založil F. A. Špork rozlehly zámecký park (Semotanová 2007).

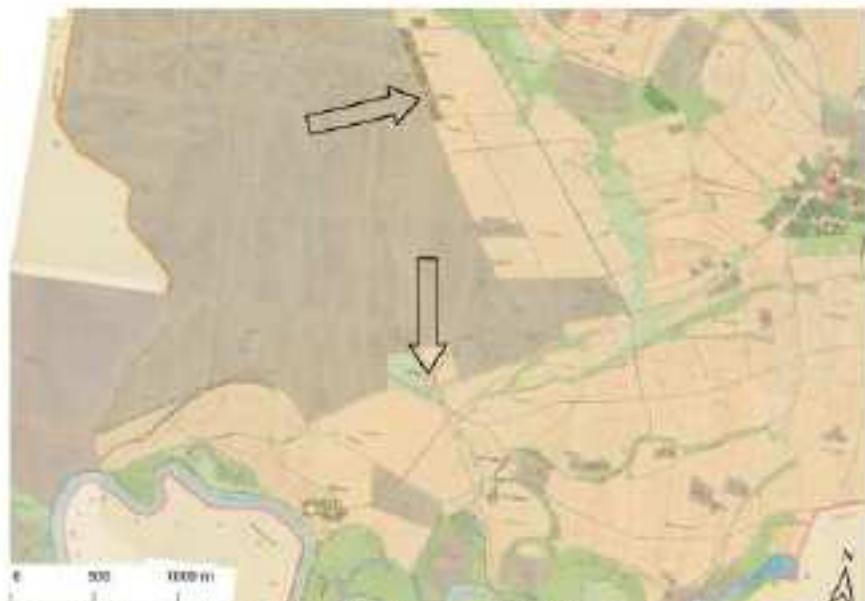
Bolužel, mnoho ze Šporkových zásahů nedlouho po jeho smrti zcela nebo alespoň částečně zaniklo: poustevna sv. Václava byla již r. 1734 opuštěna, poustevna sv. Františka se dochovala jen v nezřetelných lesních přísečích a porost bažantnice byl r. 1837 vykácen; v současné době jsou již stopy barokní krajiny v okoli Lysé jen velmi nezřetelné (Semotanová 2007).

Krajina doby Šporkovy je zachycena na vedutě panství z r. 1712 a na mapě z r. 1752. Analýzou veduty se podrobně zabývala Semotanová (2007).

Barokní krajina, kteří kolem Lysé nakrátko za doby Šporkova života fungovala, musela být nimořadně zajímavým vjemem pro tehdejšího člověka. Zvláště je-li porovnán až nebetyčný kontrast uspořádané, organizované, pravidelné barokní krajiny a „divoké“, neprostupné, podmáčené, zarostlé labské nivy s jejimi četnými rameny a lužními lesy. Může být otázkou, zdali barokní člověk vnimal soudobé kulturní procesy jako naplnění biblických slov o „naplnění a podmanění země“.

Obrázek 22: Veduta panství Lysá nad Labem z r. 1712, autor J. G. M. Vogt. Analýza veduty uvedena v příloze. Dostupné on-line. URL: <http://veduty.bach.cz/veduty/PaginatorResult.action?_sourcePage=RuPiGJcKZTAuLDqaiTEUX6VbW7y2puRaW2i5yc9JPi3D&row=0>.

Mapa 31: Rhozopadní část katastru Lysé na mapě státního katastru. Zajímavá je zejména parcební situace v okolí dvoru Karlov a vsi Dvorce (označeny šipkami): velké, scelé lány odpovídají vrchnostenskému pásu („barokní ŽCL“), kterého tiskla politika svého občasného využívání jednotlivým zemědělcům. Velký les v západní části mapy nese povinné jméno „Bar“ (strovně s mapou potenciální přirozené vegetace – viz išed této kapitoly). Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.

Pravděpodobně již před začátkem třicetileté války začaly pouště k chrámu sv. Marie v Boleslaví (Sedláček 1909). R. 1674 bylo dokonce podél cesty z Prahy do Boleslaví vystavěno 44 kapliček (Kuča 1997), z nichž několik se zachovalo dodnes.

Zajímavá je situace kolem přechodu přes Labe v Litoli: r. 1742 byl doposud stojící most spálen francouzským vojskem, obnovený most spálili Prusové r. 1744 a ačkoliv by o rok později obnoven, stihla jej r. 1750 povodeň; poté zde fungoval přívoz (Kuča 1998, Semotanová 2007). Z uvedené frekvence výstavby a destrukce přemostění vyplývá, že se jednalo o mimofádně důležitý přechod Labe. Podobná situace existuje v Toušku: zde Prusové rovněž r. 1744 spálili most, který ovšem zcela zmizel r. 1781 a již nebyl obnoven (Kuča 1998).

Druhá polovina 18. století je typická zakládáním rozlehlých vesí: asi r. 1777 byla založena osada Písek u Staré Boleslaví, v letech 1771 – 1781 byla založena ves Královice u Brandýsa nad Labem a r. 1787 byla vyzámena osada Jirina u Čelákovic (Kuča 1997). R. 1777 byla založena osada Káčany (Profous 1949).

V 18. století byl také založen dvůr Alžbětin ve Staré Lysé (Kuča 1998). Někdy v prvních dvou třetinách 18. století také zamířil rybník Hladoměř východně od vsi Dvorce (Kuča 1998). V 18. století je doloženo několik požárů a mořových ran v Lysé (Kuča 1998).

6.3.5 19. a 20. století

V první polovině 19. století přichází industrializace a proměna společnosti (možnost volného pohybu obyvatel), což má mj. za následek značné rekonstrukce základní dopravní sítě (Pešta 2002). Zemská cesta do východních Čech, procházející přední Lysou (SÚRPMO 1977), která v 18. století mýjela město z jižní strany (Kuča 1998), byla r. 1834 odklelena na druhý břeh Labe (Semotanová 2007), čímž Lysá přišla o výhodnou polohu na důležité dopravní tepě.

V 70. letech 19. století dorazila do Lysé železnice (trať č. 231 z Prahy přes Čelákovic na Nymburk) (Pešta 2001), která definitivně „přefizila na dvě části“ pozůstatky poustevní sv. Václava. Nedlouho předtím také konečně vznikl kamenný most v Litoli přes severní lábské rameno (Kuča 1998).

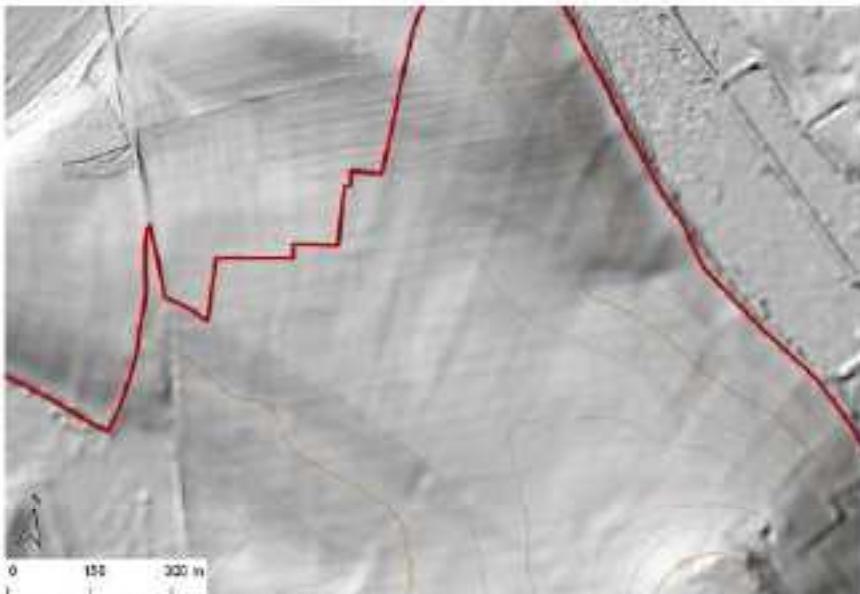
Obrázek 23: Zelezniční trať v podzemních mlhách nedaleko Slatova. Foto autor, 2012.

Ve druhé polovině 19. století také dochází k vypuštění starolyského rybníka (Kuča 1998) a v 90. letech se u Litoli začíná s regulací Labe (Semotanová 2007). Tento proces ovšem vyvrcholí až ve 20. a 30. letech 20. století, kdy dojde ke zregulování a napřímení toku (Semotanová 2007).

V 19. století jsou rovněž zničeny hrady Nymburku (Sedláček 1909). V té době také začíná intenzivním růstem měst, který pokračuje až do současnosti [SK], [1]. (Kuča 1998).

V první polovině 20. století pokračují procesy, nastartované v předešlém století: dokončení regulace Labe a postupující výstavba sídel. V druhé polovině století pak dochází k zásadním změnám v zemědělském hospodaření, které se velmi silně promítly do tváře krajiny: byly sceleny mnohé pozemky, krajina se z maloplošné stala velkoplošnou a došlo k zásadní změně jejího měřítka (i z hlediska funkčního využití); v krajině se začaly objevovat primyslové a zemědělské stavby jiného měřítka, než doposud [1].

Na níže uvedených mapách je dobré patrné, jak se změny zemědělského hospodaření za poslední dvě století projevily do tváře krajiny. Na poli severně od Lysé zachycuje mapa stabilního katastru skupin mezi, která se dodnes dochovala ve formě terénních reliktů, viditelných snad jen laserovým skenováním. Přes ně vedou v typém tahu současné brázdy, zachycené i na běžném leteckém snímku.

Mapa 32: Pole severně od Lysé při cestě na Benešovskou Františku (kóta 214 „Na Lysku“). Snímek původně získaný lidarovým snímkem zachycuje pozůstatky mezi, zahrnutých do stabilního katastru (linie ve směru SV – JV) i současný velkoplošný způsob obhospodařování krajiny (oba ve směru Z – V). Srovnaj s následujícími mapami. Červená linka vymezuje řasové území. Severní okraj snímku zachycen podrobnejším laserovým skenováním. Zdroje dat: [DMÚ 2S], [DMR 4G], [DMR 5G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.

Mapa 33: Totož pole, lidarový snímek překryt mapou stabilního katastru. Zdroje dat: [DMÚ 2S], [DMR 4G], [DMR 5G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.

Mapa 34: Totož pole, lidarový snímek překryt aktuálním leteckým snímkem. Zdroje dat: [DMÚ 2S], [DMR 4G], [DMR 5G], [CENIA]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální.

6.3.6 Shrnutí

Revnitá oblast kolem Lysé nad Labem je charakteristická mimořádně starým osídlením, mnohdy trvajícím již od neolitu. V pravěku a v raném středověku byly k osídlování využívány zejména topograficky významné polohy (kopce, návrší, bredy). Již v raném středověku zde vznikla poměrně hustá síť sídel, které se v průběhu dalších století daleko rozrůstaly. Územním procházelo pravděpodobně již v raném středověku množství dálkových stezek (z Prahy do Lužice, z Prahy do východních Čech a Slezska, z Vídně do Sasku), které se v některých případech propaly až do současné prostorové struktury krajinu a sídel.

I vzhledem k umístění nedaleko Staré Boleslav, významného přemyslovského hradiště a později i významného církevního centra (Čtverák a kol. 2003) lze fiktivně, že tato oblast ležela „ve středu dějin“.

Zatímco základní sídelní systém pozdějších měst vznikal spíše v raném středověku (Boleslav, Lysá, Čelákovice), k jeho zahušťování drobnějšími vesnicemi docházelo především ve 13. a 14. století. V průběhu středověku také pravděpodobně došlo k velké proměně krajinu skrze vyklubání rozsáhlých lesů.

Tragickým obdobím se pro tento kraj staly husitské války, během nichž mnohokrát hořela města a mimo jednu usedlosti zcela zmizela ves Byšičky. Avšak tato pro těžké půdy v okolí hospodářsky velmi výhodná poloha byla využita poplužním dvorem, který je doložen v polovině 16. století. Po husitských válkách se tempo základního sídel snažilo.

V 16. století dochází k hospodářskému vzestupu. Je doloženo zakládání rybníků, vinic, chmelnic, výstavba mostů, mlýnů apod.

Další tragické období nastalo za třicetileté války. Snad každé město se stalo dějištěm několika požárů, zabíjení a vojenských akcí, snad každé město bylo alespoň z části pobořeno. Zanikly i některé vesnice (dvůr v Byšičkách, Osová).

O necelé století později ovšem nastalo období rozkvětu, jaké Lysá dlonu nepoznala: za doby F. A. Šporka byl zveleben zámek a jeho okoli, vystavěny dvě poustevny, založeny čtyři vesnice (a dvě další následovaly v pozdějších letech), vysazeny aleje, byly zřízeny obora, mlýn a bražnatnice. Do krajinu nechal hrabě Špork umístit sochy – vikunku, umělecky založený politik. Bohužel nedoucho po jeho smrti mnohé z jeho staveb zanikly.

V 19. a 20. století prochází Lysá rozvojem typickým pro českou krajinu: přichází industrializace, železnice, růst měst, regulace vodních toků, dopravní stavby a kolektivizace zemědělství, s jejímž následkem se potýkáme podnes.

Lysá a její okolí vždy „šlo s dobou“ – velké procesy, formující vývoj státu, se zde odrážely plnou měrou. Velký vliv zde měly nadregionální silné (dálkové cesty, zásobování Prahy atd.). Jde o příklad typického vývoje české kulturní krajiny.

6.3.7 Grafická prezentace poznatků

Vývoj osídlení

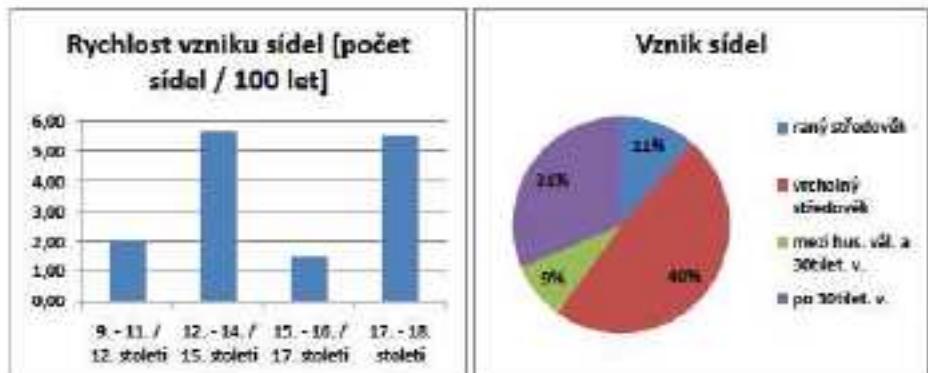
Byly připraveny mapy a grafy dokumentující vývoj krajiny a osídlení. Do zpracovávaného souboru byla zahrnuta všechna sídla, uvedená v katalogu sídel (uváděn v příloze).

Z našeho uvedených grafů vzniku sídel je patrné, že proces vzniku sídel měl zde dva vrcholy: jedním bylo období kolem 13. – 14. století, tím druhým potom novověk (17. – 18. století). Naopak výrazně méně sídel vznikalo v raném středověku a na přelomu středověku a novověku (kolem 15. – 16. století).

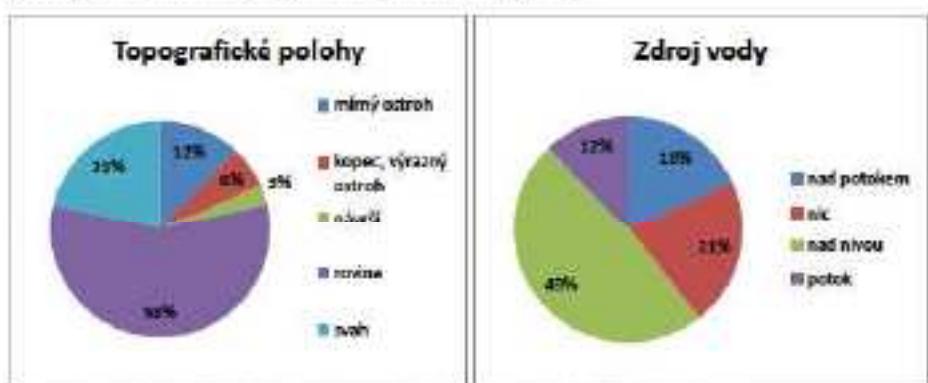
Z hlediska topografických poloh lze konstatovat, že skoro 60 % sídel bylo založeno na rovině (ostatně, v Polabí se nemí čemu divit). Topograficky dobré hajitelné polohy jsou zastoupeny jen ve zlomku případů (taková sídla vznikala především v raném středověku). Skoro polovina sídel je umístěna těsně nad mimořádnou pasou vodního toku (taková sídla vznikala především ve vrcholném a pozdním středověku).

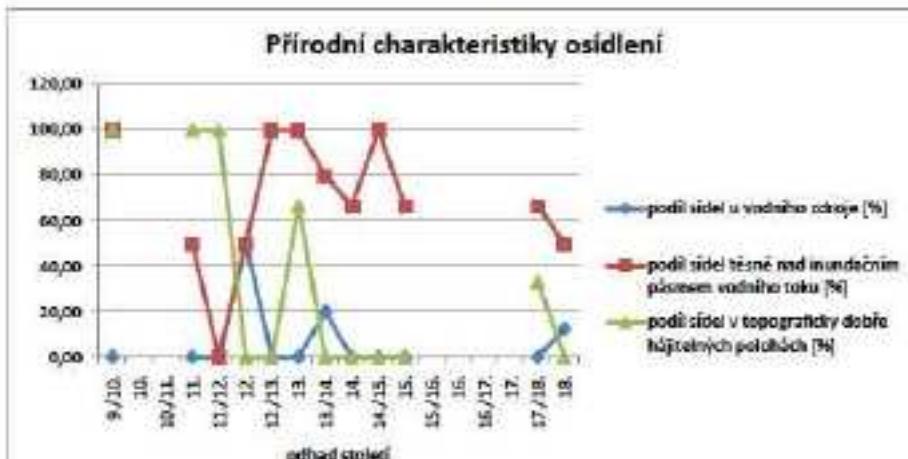
Obrázek 24: Vývoj kolonizačního procesu dokumentovaný počtem sídel vznikajících v předloženém století. Rozpočítavý počet sídel udává počet sídel částečně rozpočítaný do sousedících období (kvůli nepřesnosti datování), výsledkem je „plynnulejší křivka“. Graf je pouze orientační, neboť vstupní data nejsou přesně přesná.

Obrázek 25: Grafy zachycující vývoj kolonizačního procesu: graf rychlosť vzniku sídel (vlevo) a graf podílu počtu sídel vzniklých v jednotlivých obdobích (vpravo).

Obrázek 26: Grafy dokumentující některé přírodní charakteristiky zdroje vody.

Obrázek 27: Graf dokumentující „oblibenosť“ určitých poloh pro základání sídel v určitých záložích.

Mapy

Na dalších vložených listech jsou uvedeny mapy dokumentující vývoj osídlení a krajiny, připevněn zejména na základě analýzy kartografických pramenů:

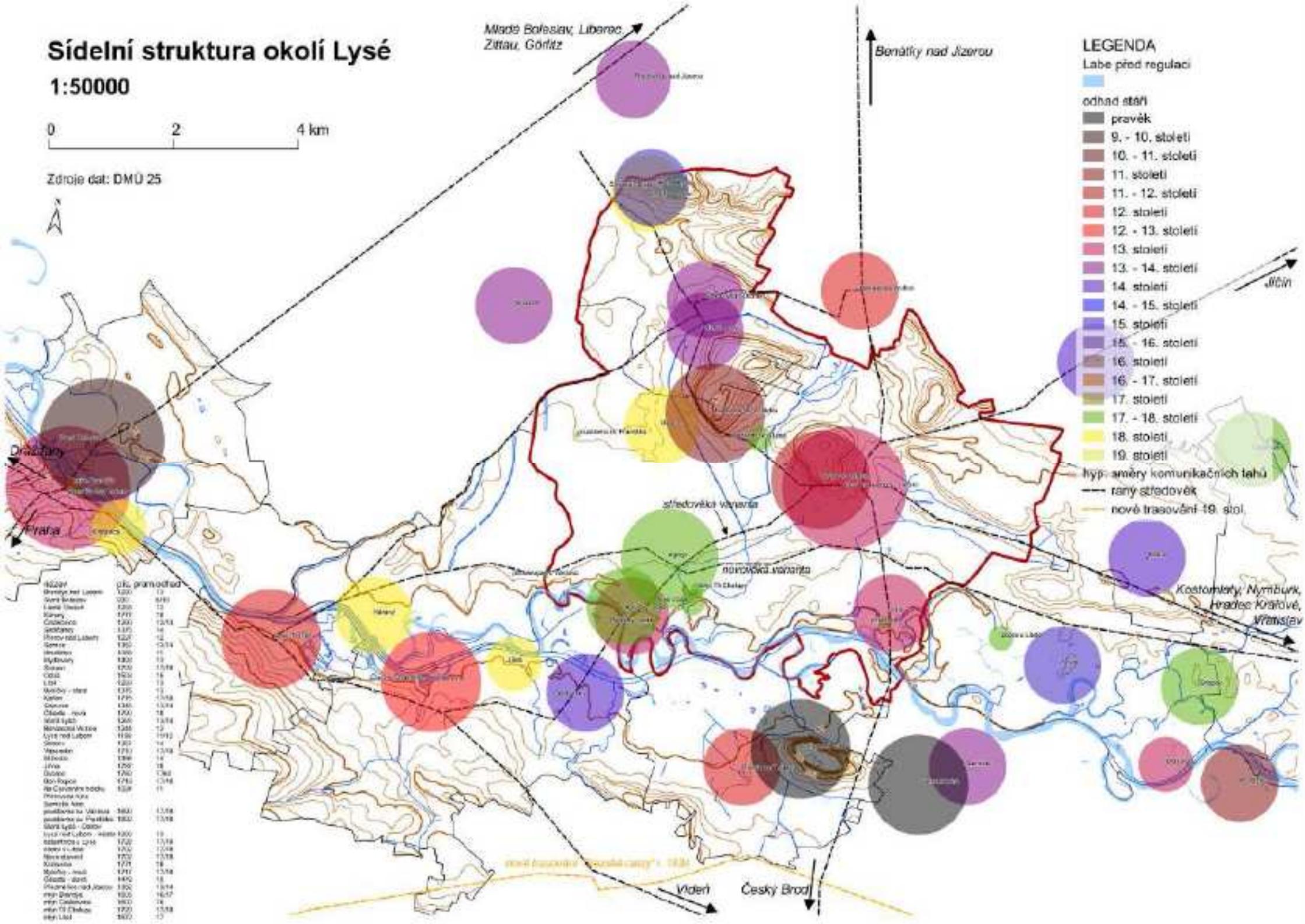
- 1) Sídelní struktura
- 2) Hypotéza obrazu předbělohorské krajiny
- 3) Změna krajiny mezi josefíským mapováním a stabilním katastrem
- 4) Změna krajiny mezi stabilním katastrem a leteckým snímkováním z 50. let 20. století
- 5) Změna krajiny mezi leteckým snímkováním z 50. let 20. století a aktuálním leteckým snímkováním
- 6) Dlouhodobě stabilní krajinné prvky
- 7) Staří krajinných prvků
- 8) Zamílké krajinné prvky
- 9) Míra zamílků zamílkých krajinných prvků

Sídelní struktura okolí Lysé

1:50000

0 2 4 km

Zdroje dat: DMU 25

A.1 Hypotéza obrazu předbělohorské krajiny

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

lesené území

vrstevnice ($E = 5$ m)

vodní toky (odhad)

podmáčený terén

tok Labe před regulací (odhad)

sídla

zvláštní mapové značky

feudální sídlo

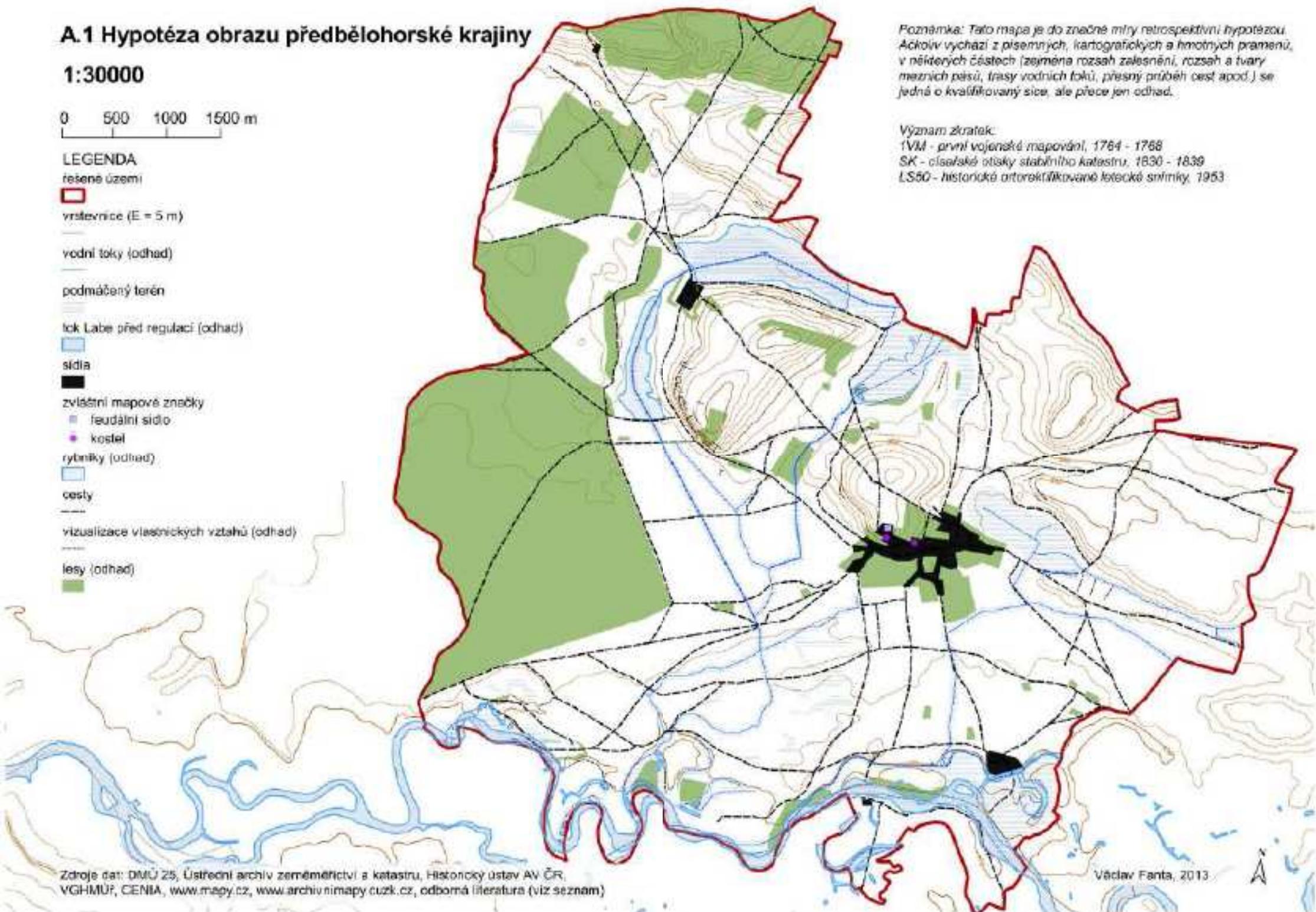
kostel

rybníky (odhad)

cesty

vizualizace vlastnických vztahů (odhad)

lesy (odhad)

Poznámka: Tato mapa je do značné míry retrospektivní hypotézou. Ačkoliv vychází z písemných, kartografických a horizontálních pramenů, v některých částech (zejména rozsah zalesnění, rozsah a tvary mezních pešů, trasy vodních toků, přesný průběh cest apod.) se jedná o kvalifikovaný sice, ale přece jen odhad.

Význam zkratek:

1VM - první vojenská mapování, 1764 - 1768

SK - císařské otisky stabilního katastru, 1830 - 1839

LS50 - historické ortorektifikované letecké snímky, 1953

A.2 Změny krajiny v časovém horizontu (1764-68 až 1842) na základě kartografických pramenů

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

řešené území

vrstevnice ($E = 5$ m)

vodní toky

podmáčený terén

tok Labe před regulací

vizualizace vlastnických vztahů (odhad)

zvláštní mapové značky

■ feudální sídlo

● kostel

● mlýn

změny cest

— jen 1VM

— bez změny

— jen SK

změny rybníku

■ jen 1VM

■ bez změny

■ jen SK

změny lesů

■ jen 1VM

■ bez změny

■ jen SK

změny sídel

■ jen 1VM

■ bez změny

■ jen SK

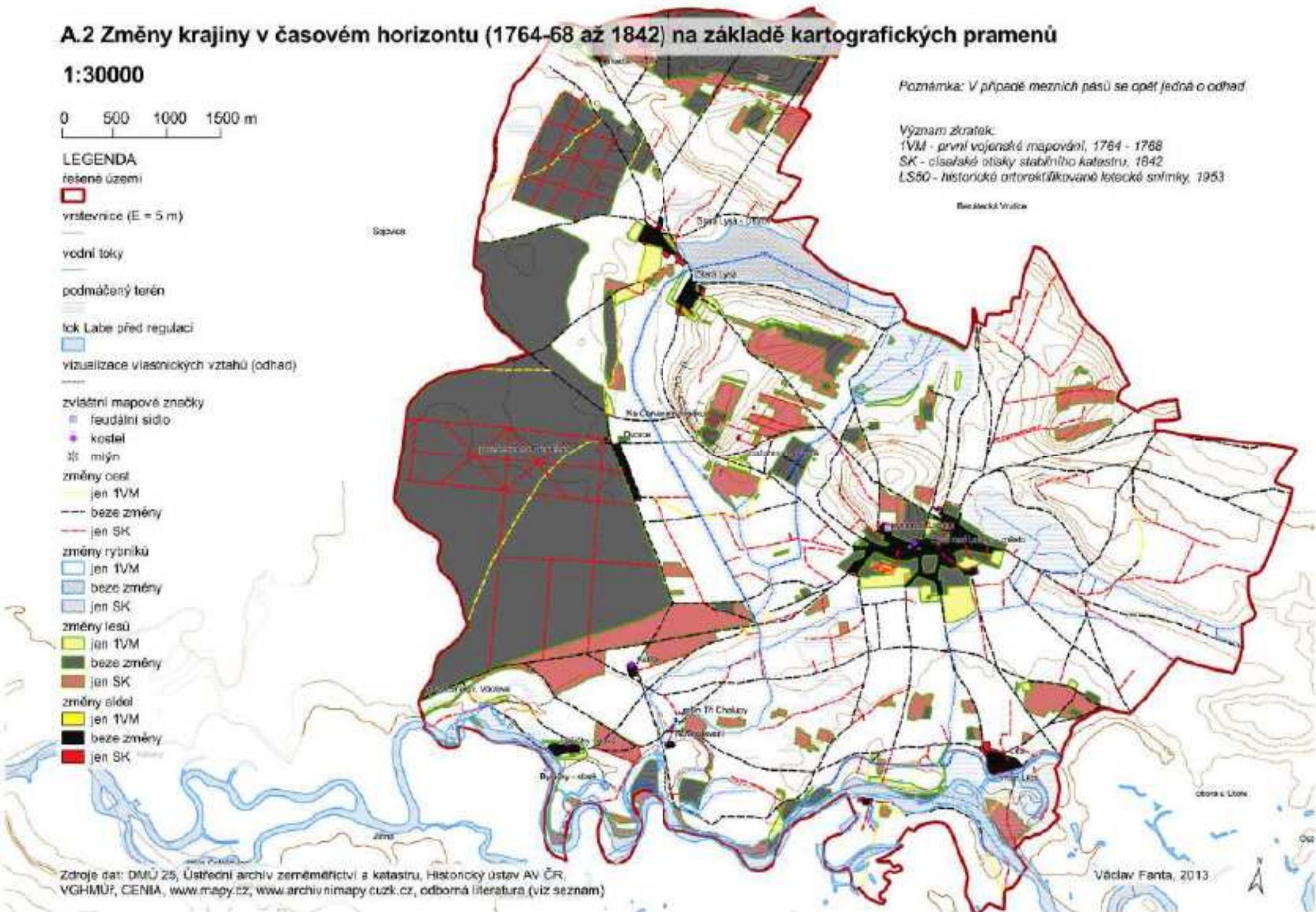
Poznámka: V případě mezních pásů se opět jedná o odhad

Význam zkratek:

1VM - první vojenské mapování, 1764 - 1768

SK - císařské otisky stabilního katastru, 1842

LS50 - historické ortorektifikované letecké snímky, 1953

A.3 Změny krajiny v časovém horizontu (1842 až 1953) na základě kartografických pramenů

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

řešené území

vrstevnice ($E = 5$ m)

vodní toky

podmáčený terén

tok Labe před regulací

tok Labe po regulaci

vizualizace vlastnických vztahů (odhad)

zvláště mapové značky

• kostel

* mlýn

změny cest

jen SK

— bez změny

— jen LS50

změny rybníků

jen SK

— bez změny

— jen LS50

změny lesů

jen SK

— bez změny

— jen LS50

změny sídel

jen SK

— bez změny

— jen LS50

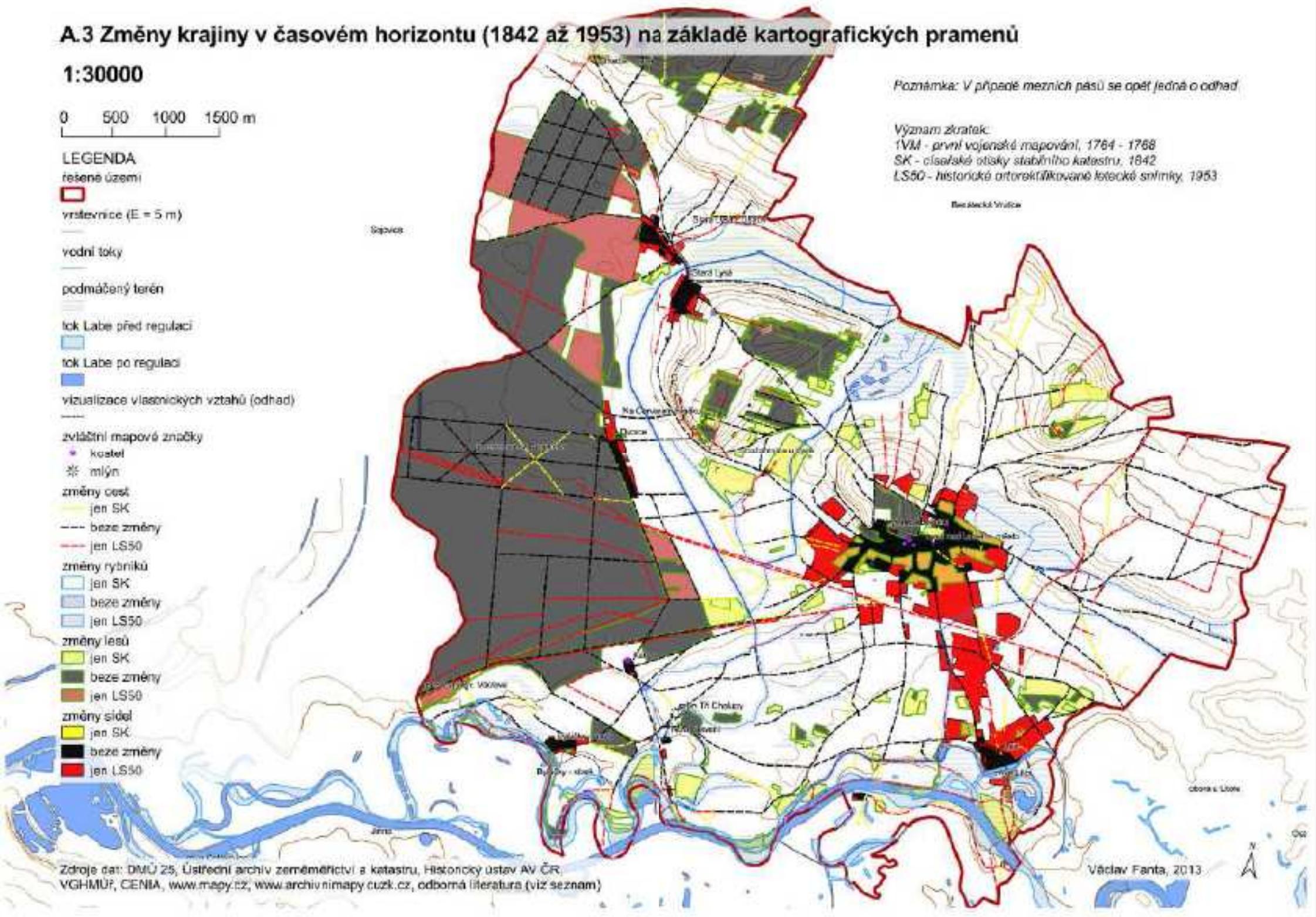
Poznámka: V případě mezních pásů se opět jedná o odhad

Význam zkratek:

1VM - první vojenská mapování, 1764 - 1768

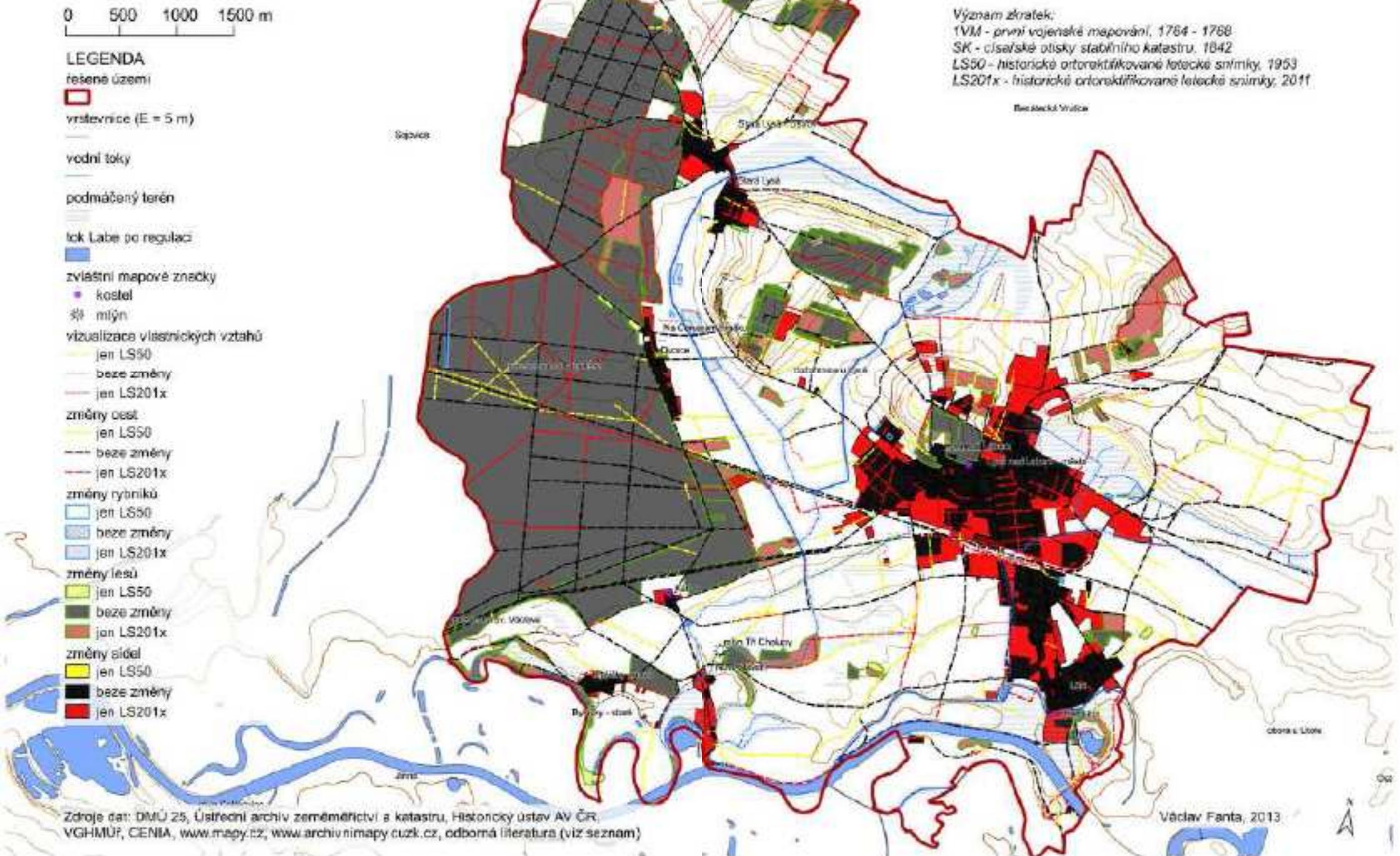
SK - císařské otisky stabilního katastru, 1842

LS50 - historické ortorektifikované letecké snímky, 1953

A.4 Změny krajiny v časovém horizontu (1953 až 2011) na základě kartografických pramenů

1:30000

B.1 Dlouhodobě stabilní krajinné prvky

1:30000

0 500 1000 1500 m

Legenda

lesené území

vrstevnice ($E = 5 \text{ m}$)

vodní toky

podmáčený terén

sídla

rybníky

cesty

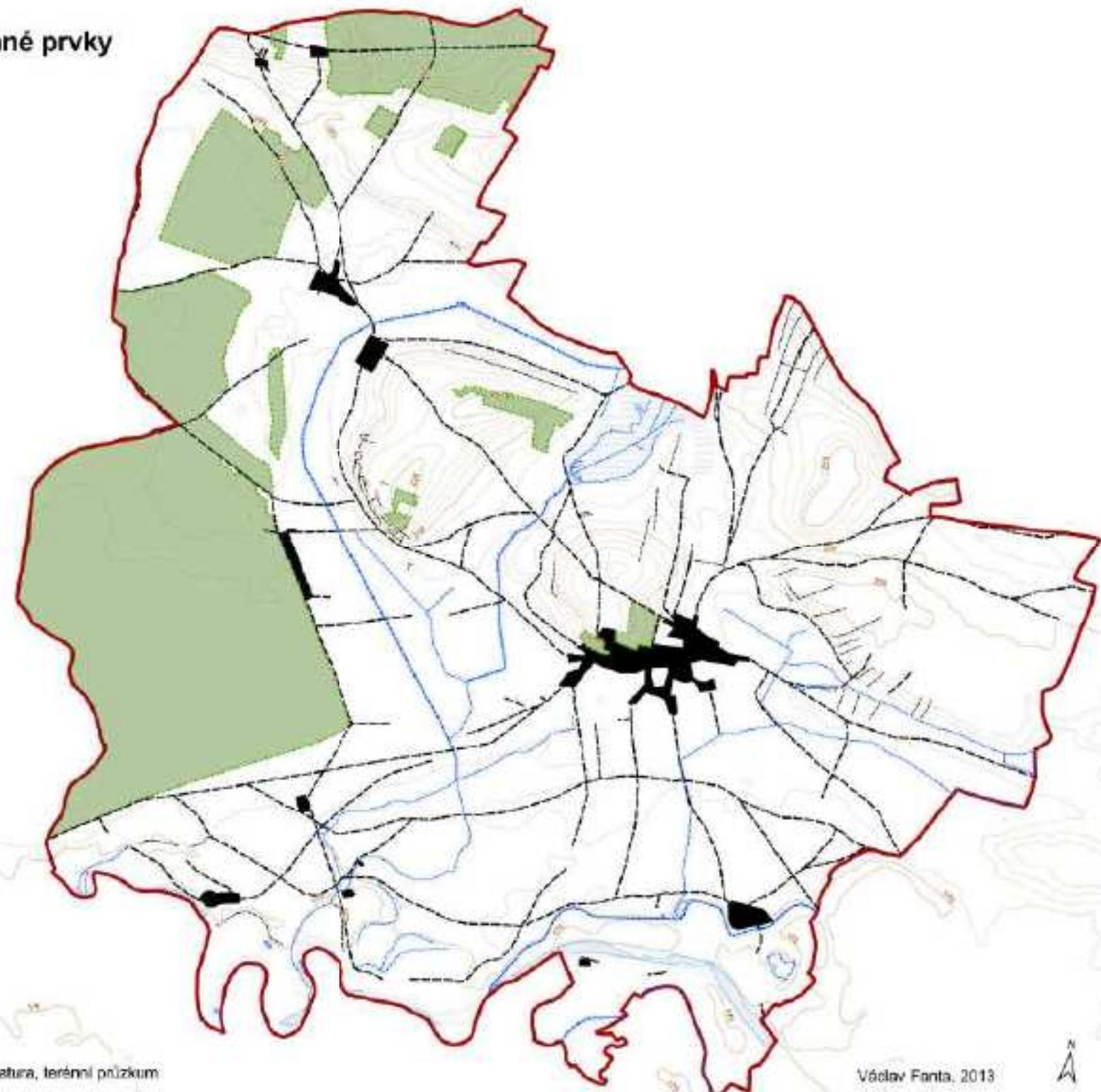
vizualizace vlastnických vztahů

(odhad)

lesy

Labo

B.2 Stáří vybraných krajinných prvků

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

ježené území

vrstevnice (E = 5 m)

Typy krajinných prvků

vizualizace vlastnických vztahů

cesty

rybníky

lesy

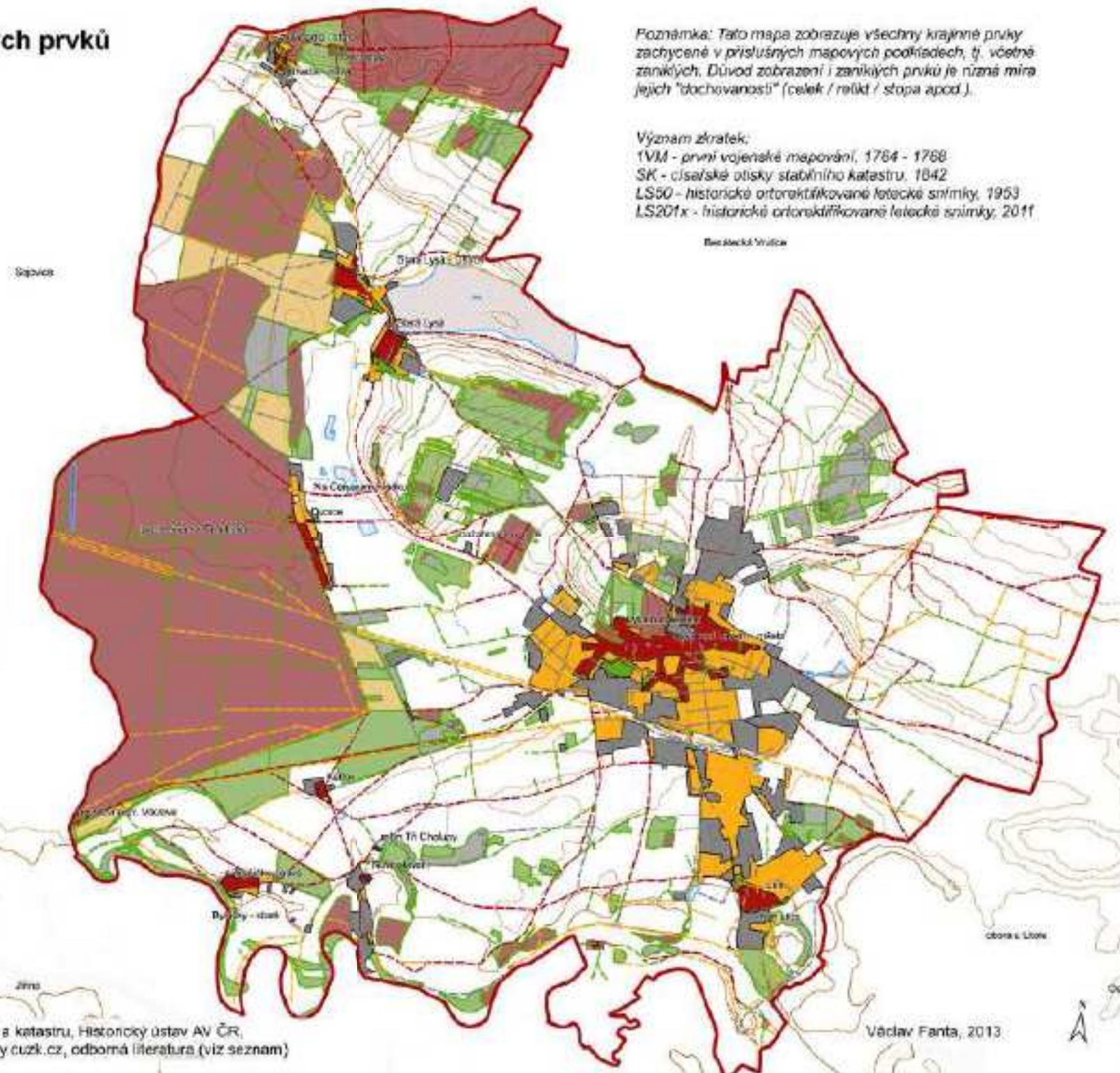
sídla

Stáří krajinných prvků
od LS50 do současnosti

od SK do LS50

od 1VM do SK

před 1VM

Poznámka: Tato mapa zobrazuje všechny krajinné prvky zachycené v příslušných mapových podkladech, tj. včetně zaniklých. Důvod zobrazení i zaniklých prvků je různá míra jejich "dochovanosti" (celok / relikt / stopa apod.).

Význam značek:

1VM - první vojenské mapování, 1764 - 1768

SK - císařské odkazy stabilního katastru, 1842

LS50 - historické ortoredukované letecké snímky, 1953

LS201x - historické ortoredukované letecké snímky, 2011

B.3 Zaniklé krajinné prvky podle kartografických pramenů

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

lesené území

vrstevnice ($E = 5$ m)

Typy zaniklých prvků

vizualizace vlastnických vztahů

cesty

rybníky

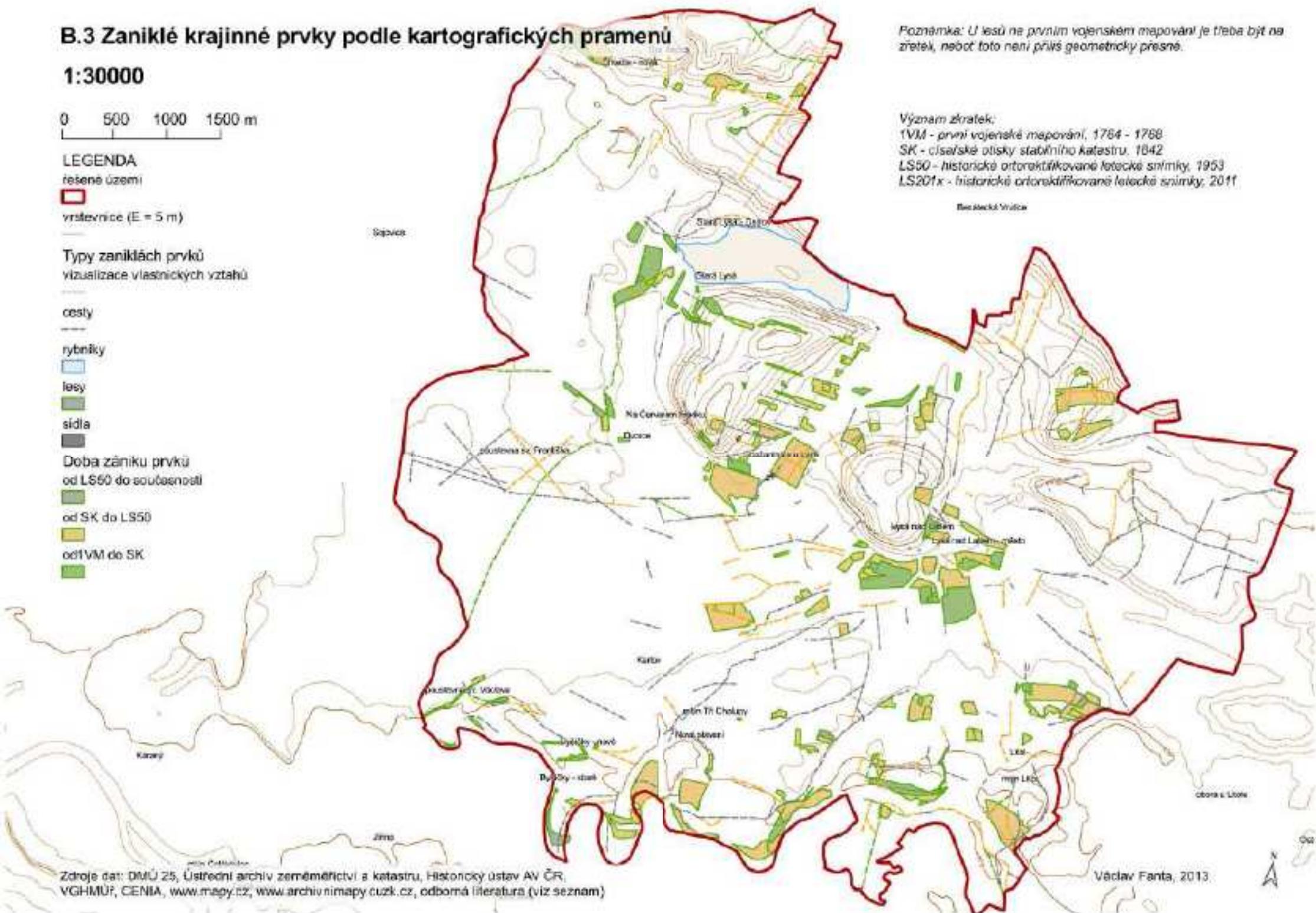
lesy

sídla

Doba zániku prvků
od LS50 do současnosti

od SK do LS50

od IVM do SK

Poznámka: U lesů na prvním vojenském mapování je třeba být na zreteku, neboť foto není příliš geometricky přesné.

Význam značek:

IVM - první vojenské mapování, 1764 - 1768

SK - císařské odkazy stabilního katastru, 1842

LS50 - historické ortorektifikované letecké snímky, 1953

LS201x - historické ortorektifikované letecké snímky, 2011

Václav Fanta, 2013

D.1 Míra zániku zaniklých krajiných prvků

1:30000

0 500 1000 1500 m

LEGENDA

řezené území

vizualizace vlastnických vztahů

— větší část dochována v reliktu

— menší část dochována v reliktu

— dobré čitelná stopa

— špatně čitelná stopa

— zcela zaniklé

cesty

— větší část dochována v reliktu

— menší část dochována v reliktu

— dobré čitelná stopa

— špatně čitelná stopa

— zcela zaniklé

vodohospodářské upravy

— větší část dochována v reliktu

— menší část dochována v reliktu

— dobré čitelná stopa

— špatně čitelná stopa

— zcela zaniklé

komponované upravy

— větší část dochována v reliktu

— menší část dochována v reliktu

— dobré čitelná stopa

— špatně čitelná stopa

— zcela zaniklé

zaniklé labeká ramena

— vztah k mapě stabilního katastru

Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální.

Zdroje dat: DMÚ 25, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Historický ústav AV ČR, VGHMÚF, CENIA, www.mapy.cz, www.archivnimapy.cz, odborná literatura (viz seznam)

Václav Fanta, 2013

6.4 Evidence a hodnocení

Evidence byla provedena s využitím [DMÚ 2S], [DMR 4G], HVK, terénního průzkumu, starých map, historické a současné ortofotomapy [CENIA]. Výsledky jsou vykresleny v inventarizační mapě. Typičtí zástupci nositelů KHHK jsou uvedeni v příloze.

Hodnocení nositelů KHHK (identifikace KHHK) bylo provedeno podle postupu popsáного v kapitole 4. Výsledky jsou vykresleny v mapě kulturních a historických hodnot krajiny.

Poznámky k hodnocení symbolických míst: zámeček Bon Repos a zámek v Lysé nad Labem – stavby spojené s působením F. A. Šporka, rodny dům Bedřicha Hrozného v Lysé nad Labem, „fortifikace“ Na Vinicích – možná místo hradku knížete Jaromíra (Kuča 1998), kaple u bývalé poustevny sv. Václava – odkazuje na světce, zavřeného v nedaleké Staré Boleslavě, je umístěna při cestě na Starou Boleslav při hranici býv. panství.

Poznámky k hodnocení komponované krajiny: zámeček Bon Repos – průsekы a aleje, poustevna sv. Františka – průsekы, zámecký park v Lysé – park se sochami a živými ploty, zámek v Lysé – poloha v prodloužení osy příjezdové cesty do Lysé od JZ (od Byšiček) a poloha nad klášterem, ulice v Litoli – komponované cesty a alej k oboře v Litoli, okolo poustevny sv. Václava – zbytky barokní zahrady, Byšičky – kontrast organizované barokní radiální vesnice a „divokého“ Laba, Karlov – kompoziční osa kostela namířena kolmo na přicházející cestu do Lysé.

Mapy

Na vloženém listu je inventarizační mapa. Mapa s vyznačenými hodnotami je složena na kočci příce.

Inventarizační mapa

1:30000

0 500 1000 1500 m

Legenda

řešené území

drobná sakrální architektura

zaniklé osady

zaniklé moze

zaniklé vodohospodařské úpravy

zaniklé komponované úpravy

zaniklá labská ramena

budovy

vodní toky

solitérní stromy

liniová zelen

komunikace

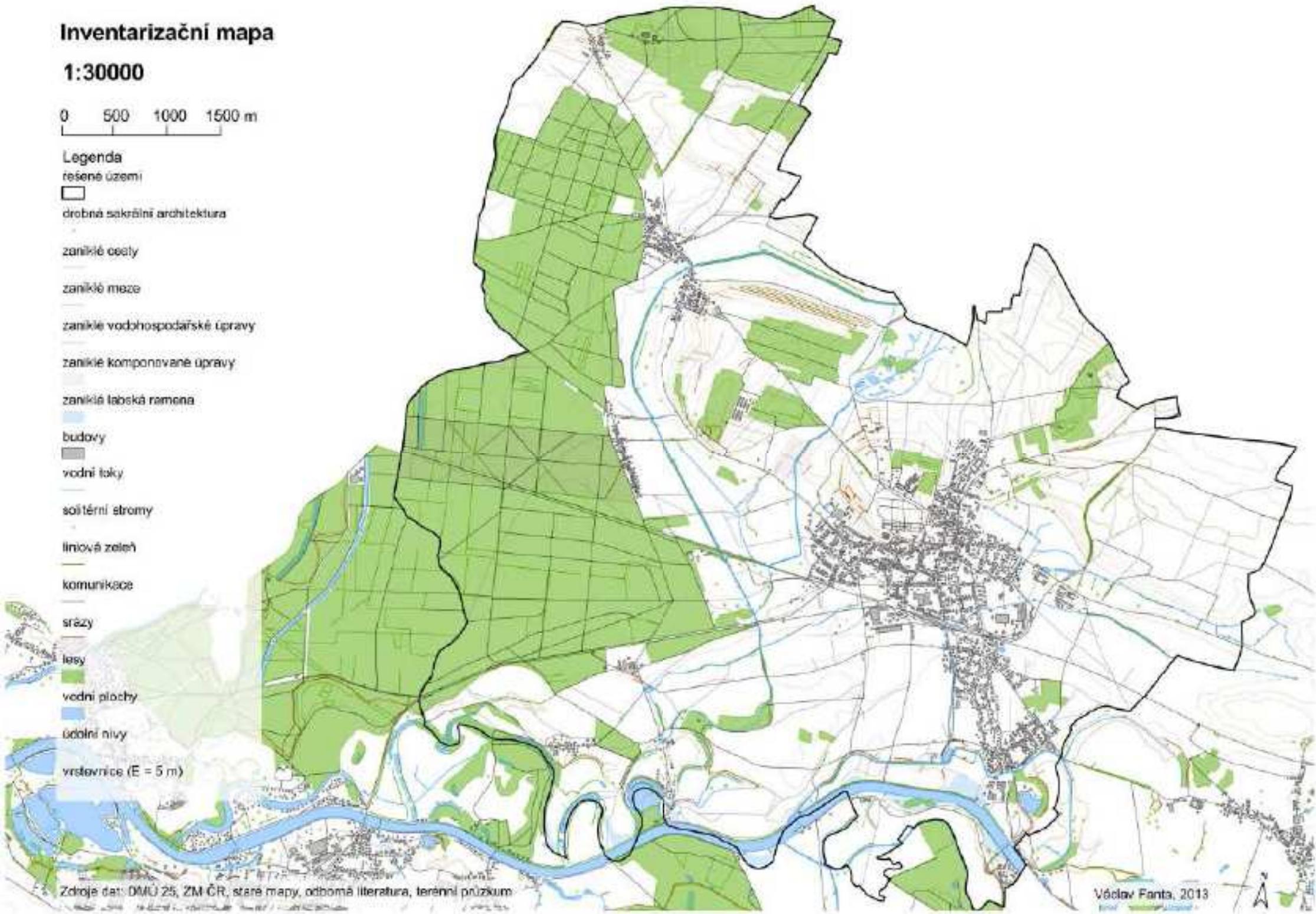
sražy

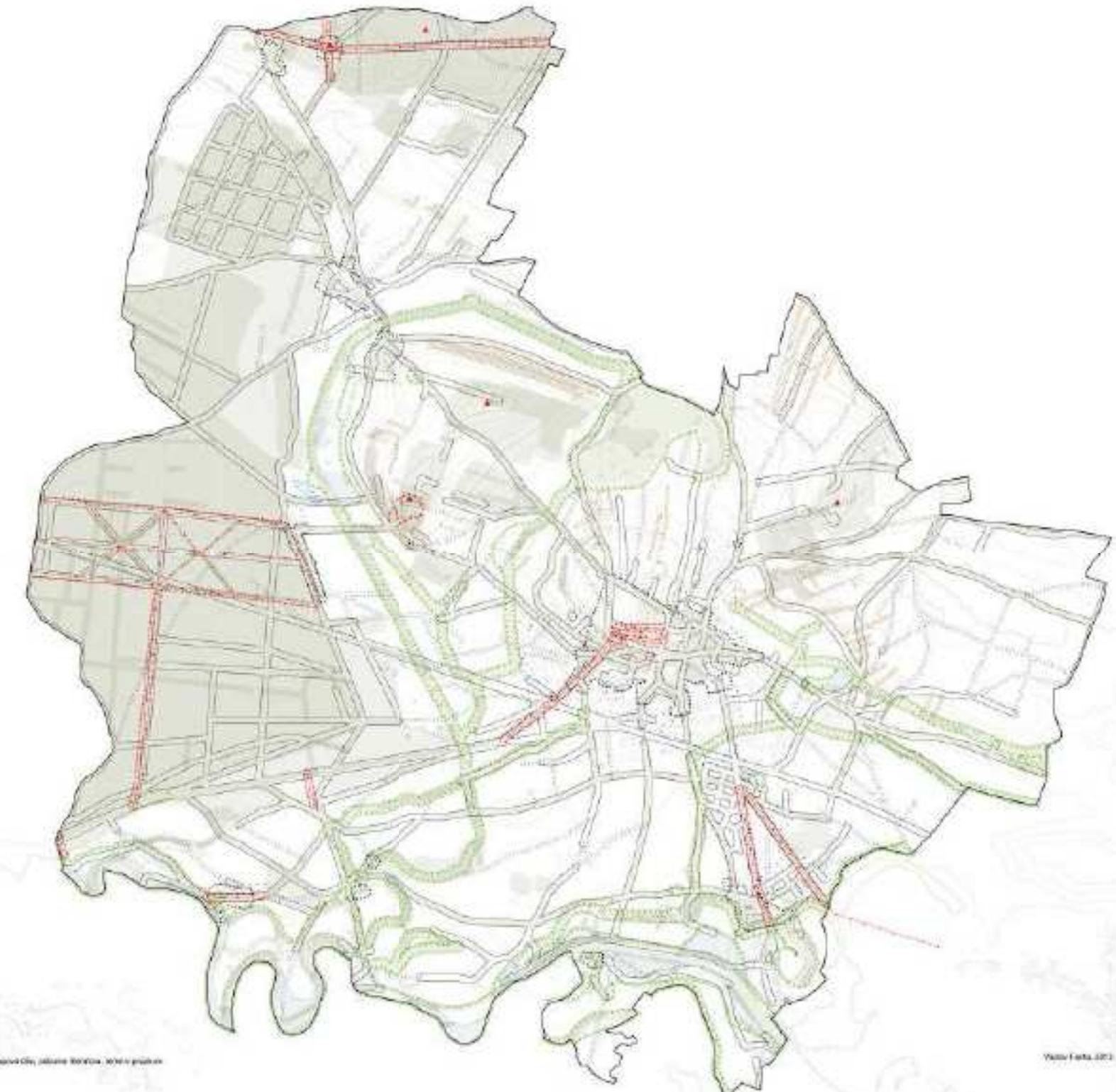
lesy

vodní plochy

údolní nivy

vrstevnice ($E = 5$ m)

6.5 Současný stav ochrany krajiny

Podle památkového zákona je v řešeném území v současné době (jaro 2013) chráněna jedna městská památková zóna (Lysá nad Labem) a 23 kulturních památek (zámek a kostel v Lysé, přídorys Bytček, dvůr Karlov, zámeček Bon Repos, několik domů a kapliček; přesný výčet kulturních památek a mapa MPZ jsou uvedeny v příloze) [10], [11]. Na základě uvedeného se památková ochrana staveb chledává v řešeném území jako dostatečná, i když zlepšení by byla ještě možná.

Podle zákona o ochraně přírody a krajiny jsou v řešeném území v současné době (jaro 2013) chráněna jedna národní přírodní památky (Hrabanovská černava), jedna přírodní rezervace (Hrbačkovy tůně), evropsky významné lokality systému Natura 2000 (zamkla labská ramena a Hrabanovská černava) a asi dvě desítky památných stromů (na návsi Bydžíček a poblíž osady Tři Chalupy) [12].

Vyhodnocení krajinného rázu Slezsko-českého kraje v části „zeměpisné analytické podklady“ stanovuje ochrannou opatření pro každou oblast krajinného rázu; okolo Lysé nad Labem se dotýkají následující ochranné podmínky (Vorel a kol. 2009, část H, s. 91 a 117, výběr, upraveno):

„(a) péče o dřevinou nelesní vegetaci (stromořadí, břehové porosty) členící polní krajiny, ochrana vegetačních prvků limnové zeleně podél vodních toků a vodních ploch jakožto ohleditelných prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot, zachování menších lužních lesíků podél potoků a v podmáčených depresech, ochrana a péče o molné louky a mokřady v blízkosti rybníků, respektování a ochrana zapojených pravomyslů na svazích a nad údolím Jizerky.

(b) zachování historických krajinných uprav a struktur kulturní krajiny včetně vazby na obce a na architektonické dominanty kompozicí v prostoru Lysé nad Labem, zachování siluet a charakteru okrajů obcí z cennou architekturou, urbanistickou strukturou a cennou lidovou architekturou.

(c) zachování dimenze, měřítek a form tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěními hodnotami krajinného rázu, v kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů zachování měřítek a formy tradičních staveb při novodobém architektonickém výrazu u nové výstavby v polohách mimo kontakt s cennou lidovou architekturou

(d) zlepšování charakteru prostředí odstraněním nevhodných a rušivých stavob a opravou nebo novým využitím devastovaných ploch.

(e) respektování struktury zemědělské krajiny ze zachováním stop historické kultivace a vztahu sídel a krajinného rámu;

(f) omezení možnosti výstavby výškových staveb (stolářky a věže) na výrazných terénních horizontech;

(g) respektování dochované a typické urbanistické struktury, rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současné zastavěního území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěním územím.“

Mapa 3.5: Současný stav ochrany krajiny v případovém koeně Lysá nad Labem podle zákona o ochraně přírody a krajiny (zelené mapové znacky) a podle památkového zákona (modré mapové znacky). Zdroje dat: JÚŘIUSI [10], JÚŘIUSI [11], JÚŘIUSI [12], JÚŘIUSI [13].

6.6 Zásady rozvoje území

6.6.1 Úvod

Zásady rozvoje území (dále jen „zásady“) jsou oborovým výstupem památkové péče, na jehož přípravě by v reálné bylo vhodné spolupracovat s oborem ochrany přírody. Nejedná se tedy o územní plán, neboť tento dokument nelze problematiku dopravy, infrastruktury, demografických potřeb, ekonomické náročnosti atd.

Tyto zásady by se mohly stát podkladem pro přípravu územně plánovacích podkladů nebo územně plánovací dokumentace. Vzhledem k tomu, že zásady vycházejí z aktuálně identifikovaných hodnot, které vycházejí z aktuálních vědeckých poznatků a aktuálního zájmu společnosti, lze platnost zásad odhadnout na 10 – 15 let.

Tyto zásady se vztahují k řešenému území, které je vymezeno katastrálnimi územími obcí Petrovice, Kojetín, Porešín, Obděnice, Vilasova Lhota a Žemličkova Lhota (dále jen „území“). Nedílnou součástí zásad je mapa se zakreslem hranice území a s vyznačenými ochrannými jednotkami (dále jen „ochranná mapa“) a mapa s vyznačenými hodnotami krajiny (dále jen „hodnotová mapa“). V ochranné mapě je u hranic zastavěného území stanoveno, jak by se mělo s touto hranicí dle zacházet (nezastavovat / dorovnat okraj / větší výstavba možna).

Předmětem ochrany je kulturní krajina jako celek (tj. včetně např. vesnic, rybníků, lesa, plužin, užitých uživ., cest atd.).

6.6.2 Obecné zásady ochrany a obnovy krajiny

Cílem ochranných opatření je uchování a ochrana dochovaných pozitivních hodnot krajiny a jejich udržitelný rozvoj a upora znehodnocených částí krajiny. Při jakýchkoliv zásazích do území musí být pozitivní hodnoty narušovány pokud možno co nejméně. Cílem není zakázat běžné úpravy a používání krajiny v duchu tradičního a slušného zacházení s krajinou, ale znemožnit takové aktivity, které by vedly k ničení či poškozování dochovaných pozitivních hodnot.

Protože kontinuum charakteru zastavěného i nezastavěného prostředí ovlivňuje nejen prostorový rozsah zástavby, ale i jeho tempo⁶⁹, doporučuje se omezit rychlosť zástavby / přestavby, resp. dalších významných změn v území. V současné době nelze pěsně odhadnout konkrétní hodnoty rychlosti, které by byly „šamoučky“ (doporučuje se provést územní studii).

⁶⁹ Stvorce, Cílem z. kol. 2011, s. 270 (zakončký zákon o sídelním obnovu, uvád): „Tyto hodnoty [zakladajícího obnovu] jsou vlastně potřeba dynamické a v důsledku bezpečnosti vlivu podléhají rychlým změnám.“

Protože na celkovém obraze krajiny se velmi podílí její měřítko, je z hlediska památkové péče zájem na udržení celkového měřítka krajiny. Nové zásahy by se měly podídit stávajícím měřítka krajiny.

Doporučuje se při návrhu nových krajinných prvků (z důvodu prostupnosti krajiny, ekologické stability, protierozních opatření, větrolanů atd.) snesuplně obnovovat zaniklé historické krajinné prvky či se jimi (a jejich ekologickou funkcí) alešpři inspirovat.

U všech prvků, které jsou nějakým způsobem znehodnoceny (nejen stavby, ale i vodní toky, roky, pole, cesty atd.), se doporučuje jejich úprava do lepšího stavu. Ta nemusí nutně směřovat k obnově zaniklého historického stavu, ale může z něj inspiračně využít (viz výše).

U zaniklých či poškozených prvků a vazeb komponované krajiny se doporučuje zvážit návrat do historické podoby či její připomínku.

Rozšířování zástavby do extraktivního je přípustné pouze v okolí sídla (plocha do 50 m od současné hranice zastavěného území). Rozšířovat zástavbu do vzdálených miv se nedoporučuje.

Pokud je patrný zájem veřejnosti o obnovu krajiny či její úpravy, které povedou ke zvýšení jejich hodnot, je na místě jin vyjít vstříc (v takovém případě je možno některé z uvedených zásad porušit). Bylo by vhodné větší zásahy do krajiny (např. výstavbu větších objektů) předem projednat s obyvateli.

Doporučuje se na území se zvážit vysokou koncentrací dochovaných hodnot vyznačit turistickou trasu či naučnou stezku.

6.6.3 Typy ochranných zón

Ochranné jednotky (zóny) jsou vymezeny v ochranné mapě. Ochranné jednotky jsou vymezeny podle použitého managementu území, nikoliv podle přítomných hodnot. V blízkosti jiného typu ochranné zóny se doporučuje přihlédnut k jejím zásadám. Vymezení typů krajinných jevů a zón se bere podle hodnotové a ochranné mapy. Pod pojmem „je zájem na zachování“ se rozumí „z hlediska památkové péče je zájem na zachování“. V ochranné mapě je vyznačeno, kterých směrem by se měla sídla rozširovat.⁷⁰

1. zóna ochrany (mitrovědově hodnotné části krajiny)

Stav:	mimořádně hodnotná krajina bez rušivých jevů
Cíl zásad:	uchování stavu
Způsob zacházení:	strukturní ochrana a drobná optimalizace

⁷⁰ Všechny estetické směry se považují za nevhodné pro rozširování sídel. Pod pojmem „dosevní struktury sídel“ se rozumí provedení urbanistických opatření či rozběhni zástavby maximálně 2 fazy deca.

Pravidla a zásady pro činnost v intravilanu:

Obrázek 18: Zámek v Lysé nad Labem, dominanta širokého okolí. Foto autor, 2012.

- (a) Je zájem na zachování všech staveb starých 50 let včetně drobných staveb a uměleckých děl (zejména soch); všechny stavby by mely respektovat typickou prostorovou a hmotovou skladbu v místě, zejména výšku zástavby, sklon a tvar střechy, typický obrys přídorysu, barevnost a střešní krytiny. Nová výstavba za dodržení těchto podmínek není vyloučena.
- (b) Hodnotit: stromy⁷¹ vlastnosti ne veřejných prostranství by se měly kresct (pokud k tomu nejsou zvláštní, zejména bezpečnostní důvody). Při výměně / doplnění / optimalizaci zeleně bylo dobré volit v krajině půrozené dřeviny. Pokud je takový strom pokácen / vyvrácen / jinak zanikne, měla by být na stejném místě vysazena nahradu.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv.
- (d) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití: bydlení trvale, bydlení dočasné, nezajišťující služby či nerušící výroba, rekreační, zemědělská výroba.
- (e) Doporučuje se pro intravilány sídel zpracovat regulační plány.
- (f) Za nevhodné zásahy se opakovačky považuje zásadní změna parcelace, další zpevňování plochy na veřejném prostranství ve vesnicích, používání materiálů nedůležitelných s tradičním prostředím (např. plastová okna, betonové ohradní zdi atd.), výsadba v prostředí nepůrozených druhů dřevin (pokud se nejedná o zvláštní parkové úpravy), plánování výstavby atd.

Pravidla a zásady pro činnost v extravilanu:

Obrázek 19: „Dvořec“ na místě zaniklého labínského ramene uprostřed „kuhnovické“ polí. Foto autor, 2012.

- (a) Je zájem na zachování všech staveb starých 50ti let. Není přípustné rozšiřování zástavby do extravilanu. Je povolena pouze výstavba drobných stavebních objektů duchovního, symbolického či informačno-turistického významu.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně. Hranice lesa by měla zůstat přibližně neměnná. Pokud strom rostoucí mimo les zanikne, doporučuje se na stejném místě vysadit nahradu (platí jen pro komponovanou zelení – aleje, stromořadí, duby u kapličky apod.).
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků, údolních niv a zaniklých labských ramen (toto opatření se nevztahuje na revitalizaci vodních toků či obnovu zaniklých rybníků, která se napak shledává jako velmi pozitivní).
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest, jejich reliktů a mezi. U cest je zájem na zachování jejich příčného profilu včetně souvisejících prvků v okolí (např. cesta a alej). U nezpevněných cest je zájem na typu povrchu.
- (e) Je zájem na zachování těch rozhraněvacích čar pozemků, které jsou od r. 1948 neměnné. Při komplexních pozemkových úpravách se doporučuje respektovat stav parcelace před novodobým scelováním pozemků v 50. letech 20. stol. Toto pravidlo platí jen tehdy, pokud to není v rozporu s ostatními zásadami.
- (f) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, extenzivní zemědělská činnost, udržitelné pěstování lesa, soft-rekrece apod. Doporučuje se preferovat biodiverzitu (j.z hlediska využívání polí, osevních plánů...).
- (g) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich narušení novou výstavbou. Je doporučeno odstraňovat takovou náletovou vegetaci, která vizuální vazbu znichodnocuje (nenechat vizuální vazbu zarůst).
- (h) Pokud je to smysluplné, doporučuje se obnovit některé významné zaniklé krajinné prvky.

⁷¹ Např. tradiční (v krajině půrozené) dřeviny, evocné stromy, stromy starší více než 100 let, komponovaná zeleň...

- (i) Doporučuje se soudobým způsobem obnovit zaniklé či reliktní části komponované krajiny.
- (j) Pokud je to třeba, doporučuje se revitalizovat vodní toky.

II. zóna ochrany

Stav:	hodnotná krajina bez rušivých jevů
Cíl zásad:	ochování struktury krajiny
Způsob zacházení:	ochrana; jsou př容stěny mimo změny, které se podílí charakteru existující struktury

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrázek 30: Ves Čihadla u dálkového zaměstka Bon Repos. Foto autor, 2012.

- (a) Všechny stavby by mely respektovat typickou prostorovou skladbu v místě, zejména výšku zástavby, sklon a tvar střechy, barevnost a barvu střešní krytiny.
- (b) Hodnotné stromy rostoucí na veřejných prostranstvích by se nemely kácet (pokud k tomu nejsou zvláštní, zejména bezpečnostní důvody). Při výměně / doplnování / optimalizaci zeleně by bylo dobré volit v krajině půrozené druhy. Pokud je takový strom pokácen / vyvrácen / jinak zničen, měla by být na stejném místě vysazena náhrada.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv (toto opatření se nevztahuje na revitalizaci vodních toků či obnovu zaniklých rybníků, která se naopak shledává jako velmi pozitivní).
- (d) Doporučuje se v ÚPD navrhnut následující funkční využití: bydlení trvalé, bydlení dočasné, nerušicí služby či nerušicí výroba, rekreace.

Pravidla a zásady pro činnosti v extravilánu:

Obrázek 31: Niva Mlynářice, v pozadí Dvorce. Foto autor, 2012.

- (a) Je zájem na zachování všech tradičních drobných staveb. Rozšířování zástavby do extravilánu je přípustné max. o 10 % zastavěné plochy sídla. Všechny stavby by mely respektovat typickou prostorovou skladbu v místě, zejména výšku zástavby, sklon a tvar střechy, barevnost a barvu střešní krytiny. Mimo okoli sídel je povolena pouze výstavba drobných stavebních objektů duchovního, symbolického či informačně-turistického významu.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně. Hranice lesa by měla zůstat přibližně neměnná.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a údolních niv (toto opatření se nevztahuje na revitalizaci vodních toků či obnovu zaniklých rybníků, která se naopak shledává jako velmi pozitivní).
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest, jejich reliktů a mezi. U cest je zájem na zachování jejich původního profilu včetně souvisejících prvků v okolí (např. cesta a alej). U nezpevněných cest je zájem na typu povrchu.
- (e) Doporučuje se v ÚPD navrhnut následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, extenzivní zemědělská činnost, udržitelné pěstování lesa, soft-rekreace apod. Doporučuje se preferovat biodiverzitu (i z hlediska využívání polí, osevních plánů...).
- (f) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich nahrazení novou výstavbou.
- (g) Doporučuje se myšlenkou obnovit zaniklé krajinné prvky (zejména cesty a meze), členit krajinu na menší plošky, vymezit v zemědělské krajině plochy mimolesní zeleně.
- (h) Doporučuje se soudobým způsobem obnovit zaniklé či reliktní části komponované krajiny.
- (i) Pokud je to třeba, doporučuje se revitalizovat vodní toky.

III. zóna ochrany (neutrální části krajiny)

- Stav: „průměrná“, neutrálne vnitrohmá krajina (bez zvláštních hodnot, ale bez většího množství rušivých jevů)
- Cíl zásad: postupný nárůst pozitivních hodnot
- Způsob zacházení: změny by neměly vybočovat ze stávajících zvyklostí, měly by se orientovat na zlepšení, „mírný pokrok v mezích zákona“

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrázek 32: Kapličku na východním okraji Lysé. Foto autor, 2013.

- (a) Všechny stavby by měly respektovat v mistě typickou výšku zástavby, aktu a barvu střechy
- (b) Hodnotné stromy rostoucí na veřejných prostranstvích by se neměly kácet (pokud k tomu nejsou zvláštní, zejména bezpečnostní důvody).
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a říčních niv.
- (d) U znehodnocených staveb se doporučuje provést památkovou obnovu.

Pravidla a zásady pro činnost v extravilánu:

Obrázek 33: Pole svařující se k Hrabětínské černavě. Foto autor, 2013.

- (a) Rozširování zástavby do extravilánu je přípustné max. o 15 % zastavěné plochy, všechny stavby by měly respektovat typickou výšku zástavby v mistě, sklon a barvu střechy.

- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně.
- (c) Je zájem na zachování všech vodohospodářských staveb, vodních toků, náhonů, rybníků a říčních niv.
- (d) Je zájem na zachování všech ostatních pozůstatků historického hospodaření, včetně polních cest, jejich reliktů a mezi.
- (e) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, zemědělská činnost, pěstování lesa.
- (f) U všech rušivých prvků (zejména staveb) se doporučuje je nechat okrást vegetací, aby se pohledově neuplatňovaly, zejména v dálkových pohledech, nebo je přestavět / upravit tak, aby byly méně rušivé.
- (g) Doporučuje se smysluplně obnovit zaniklé krajinné prvky, členit krajinu na menší plošky, vymezit v zemědělské krajině plochy mimolesní zeleně. Při této činnosti se doporučuje zvážit obnovu historických principů (inspiraci historickou zkušeností).
- (h) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich narušení novou výstavbou.
- (i) Doporučuje se vizualizovat vlastnické vztahy, které jsou petrifikovaný dlouhým trváním. Vizualizace se může provést např. různými zemědělskými kulturami, vytvářením nových krajinných prvků (cesty, stromořadí, meze, ÚSES) atd. Vizualizace by se měla provádět tak, aby se při tom zároveň nezarušovaly vizuální a kompoziční vazby.
- (j) Pokud je to třeba, doporučuje se revitalizovat vodní toky.

IV. zóna ochrany (znehodnocené části krajiny)

- Stav: „neklasické krajiny“ (Fanta 2001a), zdevastovaná, znehodnocená
- Cíl zásad: zlepšení stavu krajiny
- Způsob zacházení: obnova, přiblížnost k historické zkušenosti

Pravidla a zásady pro činnosti v intravilánu:

Obrázek 34: Zdevastovaný hospodářský dvůr Karlov, původní barokní jítral. Foto autor, 2013.

- (a) Všechny stavby by měly respektovat typickou výšku zástavby v místě.
- (b) Hodnotné stromy rostoucí na veřejných prostranstvích by se neměly kácet (pokud k tomu nejsou zvláštní, zejména bezpečnostní důvody).
- (c) Doporučuje se kolem rušící zástavby vystavit izolační zelení (zabránění vizuálního uplatnění rušících prvků).
- (d) Pokud je to možné, doporučuje se rušící stavby upravit tak, aby byly méně rušivé (např. úpravy povrchů, použité barvy, úprava tváří, optické členění fasády atd.), může jít i o „kamouflage“ úpravy.
- (e) U znehodnocených staveb památkově cenných se doporučuje provést obnovu s respektem k památkovým hodnotám.⁷²

Pravidla a zásady pro činnosti v extravilánu:

Obrázek 35: Rovnáčková scéna pole mezi Lysou a Stratovem. Foto autor, 2013.

- (a) Rozširování zástavby do extravilánu je přípustné max. o 20 % zastavěné plochy sídla. Všechny stavby by měly respektovat typickou výšku zástavby v místě.
- (b) Je zájem na zachování lesů, remízků v polích a mimolesní zeleně.
- (c) Je zájem na zachování vodohospodářských staveb, vodních toků a údolních rr.
- (d) Doporučuje se v ÚPD navrhnutou následující funkční využití: maloplošné využívání krajiny, zemědělská činnost.
- (e) U všech rušivých prvků (zejména staveb) se doporučuje je nechat ohraničit vegetací, aby se pohledově neuplatňovaly, zejména v dálkových pohledech, nebo je přestavět / upravit tak, aby byly méně rušivé.
- (f) Doporučuje se smysluplně obnovit zaniklé krajinné prvky a vymezit v zemědělské krajinné plochy mimolesní zeleně. Při této činnosti se doporučuje zvážit obnovu historických principů (inspiraci historickou zkušeností).

⁷² Například u zámkovatého dvora Karlov nesí cílem mít tam muzeum, ale provádět základní údržbu a stavbu neopakovanou. Současný zemědělský provoz jistě nevede – naproti, je to pevný funkční stabilitu.

- (g) Je třeba dbát na zachování vizuálních vazeb a pohledů na významné dominanty, zejména je třeba zabránit jejich narušení novou výstavbou.
- (h) Doporučuje se vizualizovat vlastnické vztahy, které jsou petrifikačními dlouhým trvalinami. Vizualizace se může provést např. různými zemědělskými kultury, vytvářením nových krajinných prvků (cesty, stromořadí, meze, ÚSES) atd. Vizualizace by se měla provádět tak, aby se při tom zároveň nezarušovaly vizuální a kompoziční vazby.
- (i) Doporučuje se velké plochy oměj půdy smysluplně rozdělit na menší (např. zřízením cest, stromořadí, alejí, mezi, skupinami solitérních prvků atd.). Doporučuje se zlepšit prostupnosť krajiny zřízením nových pěších cest. Při návrhu takových opatření se doporučuje inspirace historickou zkušenosí.
- (j) Doporučuje se revitalizovat vodní toky.

6.6.4 Řešení detailu

Ve výtravné části území byla navržena detailní ochranná opatření pro konkrétní krajinné prvky a vazby.

Mapa 36: Příkazem řešeného území detailu. Zdroj dat: [DMU 25].

Tabuľka 4: Ochranné opatření, detail.

číslo	typ	zachování	komunikace
B1	drobná stavba technického zařízení	nechat na dožení	případě nechat ohraničit vegetací, aby se pohledově neuplatňovala

B2	drobná stavba	běžné užívání	obvyklá údržba
C1	cesta zaniklá	neřešit	nechat být, bez ochrany
C2	cesta zaniklá	obnova	obnova příčného profilu, vysadit pár stromů, nechat zarůst limovou zelení, povrch nezpevňovat
C3	cesta reliktní	zprichodnění	ochrana příčného profilu a zidek v blízkosti cesty, částečné vykloubení nálesových dřevin za účelem zprichodnění pro pěší, povrch nezpevňovat
C5	cesta nezpevněná	běžné užívání	ochrana příčného profilu a zidek v blízkosti cesty, povrch nezpevňovat
C6	cesta zpevněná	běžné užívání	ochrana příčného profilu
C7	cesta zaniklá	obnova formou protiúročného prvků	vytvoření příčného profilu, výsadba limové zeleně, prostupnosť pro člověka ke zvážení, povrch nezpevňovat
C8	cesta zaniklá	obnova	obnova příčného profilu, vysadit pár stromů, nechat zarůst limovou zelení, není požadována polohová přesnost, doporučuje se je situovat do blízkosti dalších krajinných prvků (stromů, remízků, niv atd.), povrch nezpevňovat
C9	pole	vytvoření nové cesty	vytvořit příčný profil, vysadit pár stromů, nechat zarůst limovou zelení, není požadována polohová přesnost, doporučuje se je situovat do blízkosti dalších krajinných prvků (stromů, remízků, niv atd.), povrch nezpevňovat
L3	zarostlá mez	neřešit	nechat být, neřešit, povolená těžba dřeva pro podřebu místních obyvatel
L5	les v nivě	řešit orgán OP	les zachovat
L6	asd	běžné užívání	pěše o sad zahradníkem, produkcí ovoce
L7	pole	obnova rozptýlené zeleně v krajině	vysazeni stromů (cca 1 strom na hektar), doporučuje se je situovat do blízkosti dalších krajinných prvků (cest, remízků, niv atd.), vysazeni aleji podél cest, fyzické zdůraznění vlastnic-

			kých vztahů, úpravy míst (javíčka, křížek v polích), event. obnova části zaniklých prvků, dětská hřiště, vysazení ovocných stromů apod.
M1	mez zaniklá	neřešit	nechat být, bez ochrany
M2	mez zaniklá	částečná obnova	obnova příčného profilu, vysadit pár stromů, nechat zarůst limovou zelení
M5	mez	ochrana	nechat být, neřešit
S1	solitérní stromy a skupiny kerů	neřešit	nechat být, neřešit, povolená těžba dřeva pro podřebu místních obyvatel
S2	významné stromy	řešit orgán OP	nekácer, odčerňovat
S4	zaniklé solitérní stromy	obnova	začít vysadit, není požadována polohová přesnost, doporučuje se je situovat do blízkosti dalších krajinných prvků (cest, remízků, niv atd.)
U2	úvoz	ochrana	ochrana příčného profilu, výsadba dřevin po stranách úvozu, udržování průchodu pro pěší
V1	vizuální vazba	ochrana	ochrana před zastavěním, nechat zarůst, ochrana před výraznými zásahy do terénu, které by mohly ovlivnit obraz krajiny
V2	vizuální vazba	konzervace	ochrana před zastavěním, nechat zarůst, ochrana před výraznými zásahy do terénu, které by mohly ovlivnit obraz krajiny
Z1	železniční trať		na vhodných místech doplnit limovou vegetaci, novou divočinu nekácer

Mapy

Na vložených listech je mapa s vyznačenými ochraňujícími opatřeniami a mapa s řešením detailu.

Ochranná opatření

1:30000

0 500 1000 1500 m N

Legenda

rozkáděné území

rozrůstání sídel

jen trochu (dorovnání struktury)

rozvoj vhodný

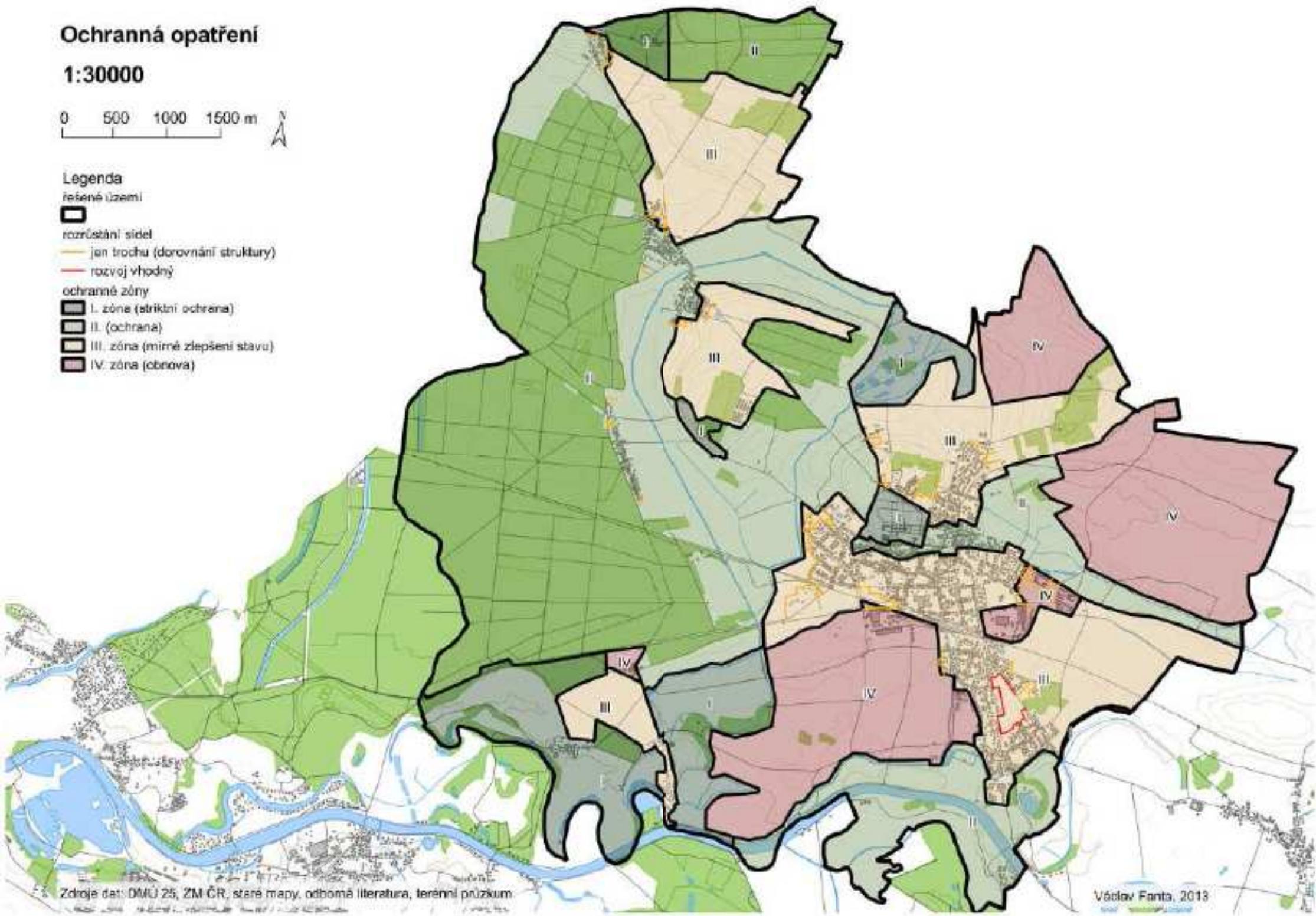
ochranné zóny

I. zóna (stříkání ochrana)

II. (ochrana)

III. zóna (mim. zlepšení stavu)

IV. zóna (obnova)

Detail

1:7500

0 100 200 300 m

E = 5 m

Mlýnice

U haje

Lysá n. L.

výměny naznačující
nepojení pěšími
cestami na ulice ve
městě

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

L

Legenda

řešené území detailu

bodové prvky

■ drobná stavba

● solitérní stromy a skupiny keřů

● zaniklé solitérní stromy

liniové prvky a vazby

— cesta nezpevněná

— cesta reliktní

— cesta zaniklá

— cesta zpevněná

— cesta nová

— mez

— mez zaniklá

— úvoz

— železniční trať

— vizuální vazba

plošné prvky

■ les

■ remízek, zarostlá mez

■ sad

■ obnova rozptýlené zeleně v krajině

Zdroje dat: DMÚ 25, ZM ČR, mapy.cz, staré mapy, odborná literatura, terénní průzkum

Václav Fanta, 2013

7. DISKUSE

V této práci byly řešeny tři základní okruhy témat: (1) aplikace metody stavebně-historického průzkumu na kulturní krajiny, (2) aplikace památkového hodnocení na kulturní krajiny a (3) návrh zásad rozvoje území. Přestože dvě zpracované případové studie nelze nazývat statisticky významným vzorkem, je možno přistoupit k určitému srovnání použitých postupů a porovnání výsledků studií.

7.1 Aplikace metody stavebně-historického průzkumu na kulturní krajiny

7.1.1 Metoda

Metoda historického výzkumu krajiny vychází z metody stavebně-historického průzkumu. Stavebně-historický průzkum je poznávací proces historického stavebního díla, historický výzkum krajiny je poznávací proces kulturní krajiny. Niže je uvedeno podrobnejší srovnání dílčích charakteristik obou metod.

Tabulka 5: Srovnání metod stavebně-historického průzkumu a historického výzkumu krajiny.

	SHP (podle Hauserové 2011)	HVK (analogické formulace podle SHP)
proč se to dělá?	<ul style="list-style-type: none"> Informační vstup pro historické disciplíny (edice a interpretace hist. pramenů). Vstup (neopomíratelný, avšak ne jediný) pro památkové hodnocení. Podklad (neopomíratelný, avšak ne jediný) pro přípravu územní plánovací dokumentace. 	<ul style="list-style-type: none"> Informační vstup pro historické disciplíny (edice a interpretace hist. pramenů). Vstup (neopomíratelný, avšak ne jediný) pro památkové hodnocení. Podklad (neopomíratelný, avšak ne jediný) pro přípravu územní plánovací dokumentace.
co to je?	<ul style="list-style-type: none"> Soubor všech v současné době dostupných metod vedoucích k poznání historické stavby a jejich proměn z hlediska jejich historických a kulturních hodnot. Vzniká na základě kritického vyhodnocení dílčích poznatků specializovaných 	<ul style="list-style-type: none"> Soubor všech v současné době dostupných metod vedoucích k poznání historického vývoje kulturní krajiny. Vzniká na základě kritického vyhodnocení dílčích poznatků specializovaných

	disciplín a jejich závěrečnou syntézou.	disciplín a jejich závěrečnou syntézou. ¹²
vztah k ostatním vědním oborům	Transdisciplinární týmová činnost (stavební historie, dějiny stavební kultury, dějiny urbanismu, obecná historie, etnologie, historická geografie, restaurativní archeologie, geodesie...)	Transdisciplinární týmová činnost (historická a fyzická geografie, prostoroví archeologie, dějiny osídlení, obecná historie, paleoekologie, dějiny urbanismu, vědy o Zemi, geodetika, dálkový průzkum Země, geoinformatika...)
potřebné znalosti ¹³	Např.: slovní, stavebních prvků, stavebních historických konstrukcí a technologií, historických postupů výstavby, historické typologie...	Např.: historického urbanismu, historického zemědělství a hospodářství, slovní krajinské architektury, historických krajinných forem...
používané metody	Stratigrafická analýza, pláštovová analýza, analýza prostorového a funkčního potenciálu, práce s modelem, analýza stop procesů atd.	Stratigrafická analýza ¹⁴ , pláštovová analýza (analýza komunikací), analýza prostorového a funkčního potenciálu (odhad rozsahu obdoblávivé půdy), analýza stop procesů atd.
vědecká práce	Základy historické práce a práce s prameny, kompatibilita interdisciplinárně získaných závěrů a jejich interpretace, pravidelnost závěrů, neúplnost poznání...	Základy historické práce a práce s prameny, kompatibilita interdisciplinárně získaných závěrů a jejich interpretace, pravidelnost závěrů, neúplnost poznání...

Lze tedy říci, že jednotlivé kroky jsou si navzájem velice podobné, ale přenáší se do jiného měřítka a využívají jiných pramenů. V oblasti značení a použití metod je u HVK ještě celá řada neznámých. Jejich odhalení je úkolem do budoucna, v oblasti poznávání historických krajinných struktur bude tento úkol ztěžován o fakt, že mnohé úkony krajiny jsou obtížně datovatelné.

7.1.2 Srovnání výsledků případových studií

Těžko by bylo možno v rámci středních Čech vybrat odlišnější území než Petrovice a Lysou nad Labem. Obě dvě území mají značně odlišné přírodní podmínky i historický vývoj. Petrovice je velice členitá pahorkatina, jejímž horninovým podložím je žula a písky jsou zde velice chudé, takže příznivé podmínky pro osídlení nevytvářejí. Rovinatý kraj u Lysé s lině tekoucím a do nedávné doby široce meandrujícím tokem Labe, jehož podložím jsou pískovce, opuky a kvarterní sedimenty, je obdařen velmi úrodnými půdami, jichž využili již pravěcí zemědělci. Na Petrovicích nastává mohutný civilizační boom

¹² V uvedených případových studiích nelze obsáhnout celý rozsah této definice. Bylo by to práce pro téměř specialistu.

¹³ Podle mě, pro dosažení analogi (nebo „zákonem svých zkrámení“).

¹⁴ O stratigraphických výrobcích v krajině např. Rappo 2008, s. 12 – 13.

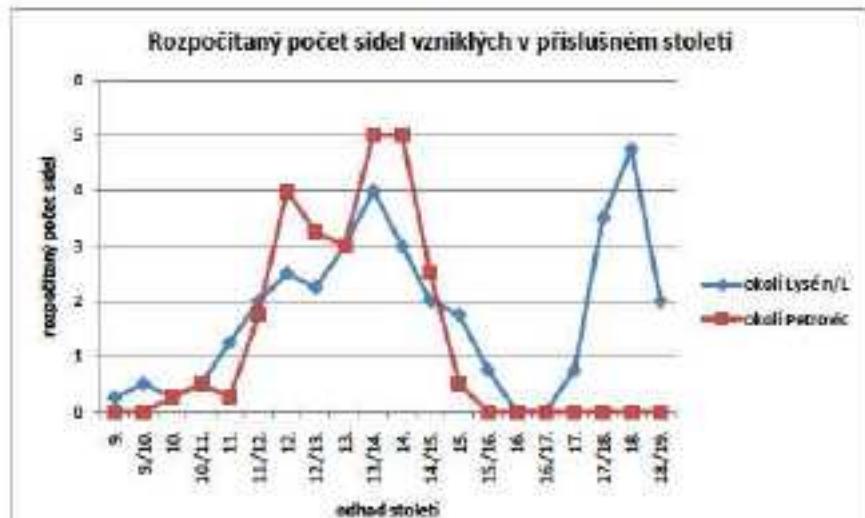
až na přelomu raného a vrcholného středověku, který trvá až do začátku 17. století, kdy oblast začíná stagnovat. Tento stav trvá až dodnes. Polabská novina je kontinuálně osidlena již od neolitu a osídlení se zde roví stále. Petrovicku se vynášly lassinské války i tisíciletá válka stejně jako železniční spojení, zatímco Lysá „dostala“ všechno vrchovat. Novověké krajinské úpravy by člověk na Petrovicku hledal marně, zato Lysá byla v 18. století skvělou ukázkou barokní komponované krajiny. V současné době Petrovicko stagnuje a nelze zde očekávat jiný vývoj než stále intenzivnější opouštění krajiny; Lysá se stále rozvíjí a lze očekávat, že se i nadále rozvíjet bude.

Vývoj kolonizačního procesu je dobré patrný z níže uvedeného grafu: zatímco na Petrovicku dochází k možnámu boomu přibližně od 12. do 14. století, který je následován celkovou stagnací, u Lysé dochází ke dvěma vlnám zakládání sídel – středověké (přibližně od 12. do 15. století) a novověké (17. a 18. století) – které jsou odděleny hůlkou cca od pol. 16. do pol. 17. století, na což mohla jistě vliv í tisíciletá válka.

Obě území mají naprostě odlišnou krajinnou dynamiku. Lze očekávat, že dynamika vývoje Petrovicka by byla výjimečná i v rámci širšího regionu, ale pro vyslovení takového závěru by bylo nutno provést větší množství případových studií.

Zajímavé je, že oproti odlišnému historickému vývoji mají obě dvě případová území přibližně stejný podíl plochy indikátoru prostorově stabilních prvků k celé ploše řešeného území: na Petrovicku činí 32,78 %, u Lysé 36,27 %.¹⁹ Lze tedy říci, že až třetina plochy řešených území se od dob josefáského mapování, které probíhalo až před 250 lety (Semančanová 2006), prostorově nezměnila.

Poznání historického vývoje krajiny a logiky historických procesů formujících krajina je nesmírně důležitým podkladem pro diskusi o budoucí podobě krajiny. V této oblasti je nezastupitelným partnerem obor historické geografie.

Obrázek 36: Vývoj kolonizačního procesu. Graf je pouze orientační (vstupní data nejsou přesná).

Historické poznání, prezentované v této práci, je vzhledem k použitým pramenům a metodě neplné. Bylo dosaženo základního orientačního stupně, který substituuje profesionální vstup. Jistě by bylo možno badat v urbaitech, archivech, specializované literatuře apod. Ale to je spíše nákol pro historika.

¹⁹ Poznámka: Protože byly srovnávány „světové“ a oblastové zóny, jsou tyto čísla zatíženy chybou, která zahrnuje první až oblastové zóny. Ve skutečnosti by byla tato čísla o něco nižší. Aler se domnívá, že i přes tento nedostatek je možno výsledné čísla mezi sebou porovnat.

7.2 Aplikace památkového hodnocení na kulturní krajinu

7.2.1 Metoda

Pro potřeby památkového hodnocení staveb není zavedena jednotná metodika identifikace hodnot, v literatuře (Mácek a kol. 2011, s. 59 – 60) lze nalézt jen doporučení. Postup použitý v této práci sice vychází z hodnot identifikovaných pro zastavěné prostředí, ale modifikuje je (s přihlédnutím k hodnotám identifikovaným příslušnými obory) tak, aby byly aplikovatelné na krajinu.⁷⁷ Výsledkem je rozšíření dimenze obvykle valmaných památkových hodnot na obecně životní prostředí člověka – jsou tak identifikovány „hodnoty kulturního prostředí“.

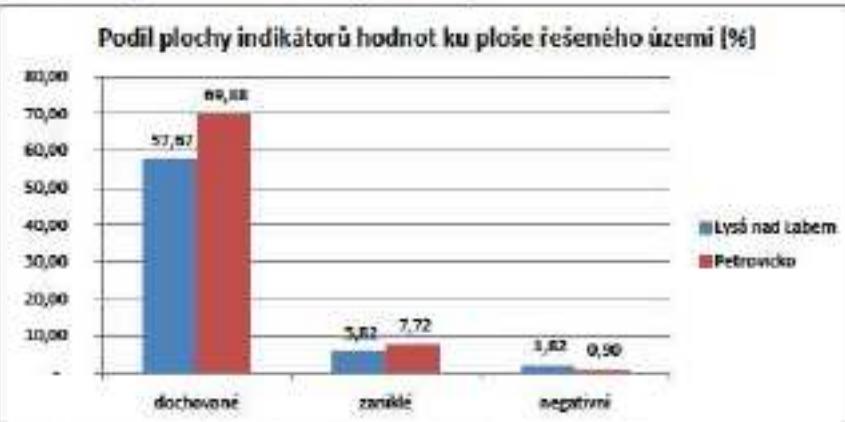
Do budoucna se při identifikaci hodnot krajiny nabízí blížší spolupráce s ochranou přírody a ochranou krajinného rázu.

7.2.2 Srovnání výsledků případových studií

Před započetím práce se očekávalo, že na Petrovicku budou identifikovány hodnoty spojené především s tradičním zemědělským hospodařením a lidovou architekturou, zatímco v okolí Lysé nad Labem se předpokládaly hodnoty spojené především s více či méně dochovanými pochoštaty barokní komponované krajiny hraběte Šporka a hodnoty spojené se zamklýnou meandry Labe.

Protože byly jednotlivé indikátory hodnot vyhodnocovány za použití GIS, lze tmy porovnat výsledné plochy jednotlivých oblastí A (dochované hodnoty), C (zamklé hodnoty) a D (negativní hodnoty) s plochou řešeného území i plochy indikátorů jednotlivých krajinných struktur vnitř ploše oblasti A (a tedy odpovídět, zdali se tvoří očekávaná potvrzení).⁷⁸

Z níže uvedeného grafu je dobře patrné (jsou-li plochy příslušných indikátorů vztaheny ku plochám řešených území), že na Petrovicku je výrazně více dochovaných hodnot, než u Lysé; zamklých a negativních hodnot je v obou dvou územích přibližně stejně.⁷⁹

Obrázek 37: Poměrné zastoupení jednotlivých oblastí hodnot (A, C, D).

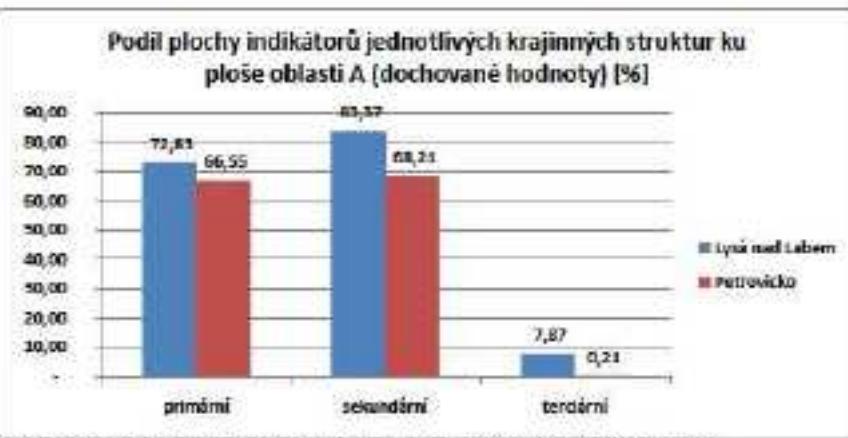
Zatímco na Petrovicku se jevy primárně a sekundárně krajinné struktury podílejí na celkovém obrazu krajiny přibližně stejnou mírou (a jevy terciární krajinné struktury prakticky vůbec), u Lysé nad Labem převažují jevy sekundární k. s. nad jevy primární k. s. Jevy terciární k. s. mají u Lysé sice malý, ale nezametbatelný podíl.

Na Petrovicku dosahují podíly ploch indikátorů jednotlivých krajinných struktur nižších hodnot (minimálně „menšího čísla“), než u Lysé. To znamená, že na Petrovicku jsou indikátory hodnot jednotlivých k. s. od sebe mnohem více odděleny (je zde vyšší podíl „čisté“ primární k. s. a „čisté“ sekundární k. s.), než u Lysé. Tam jsou naopak jednotlivé indikátory jednotlivých k. s. více provázány mezi sebou (tzn. je zde větší podíl krajinných jevů, které patří do primární i sekundární k. s. zároveň).

⁷⁷ Je však nutné uvedenému postupu říkat „památkové hodnocení“, když de facto z památkových hodnot vychází pouze částečná, příčasná možnost hodnoty další z ty památkové možnosti modifikuje. Mohla by být vhodnější termín použity v této práci: „identifikace krajinných a historických hodnot krajiny“ (výsledné hodnoty nazvou jen památkové, ale i krajinné, přírodní at.). Adjektivum „památkový“ vzniklo v jiném kontextu a pro jiný účel.

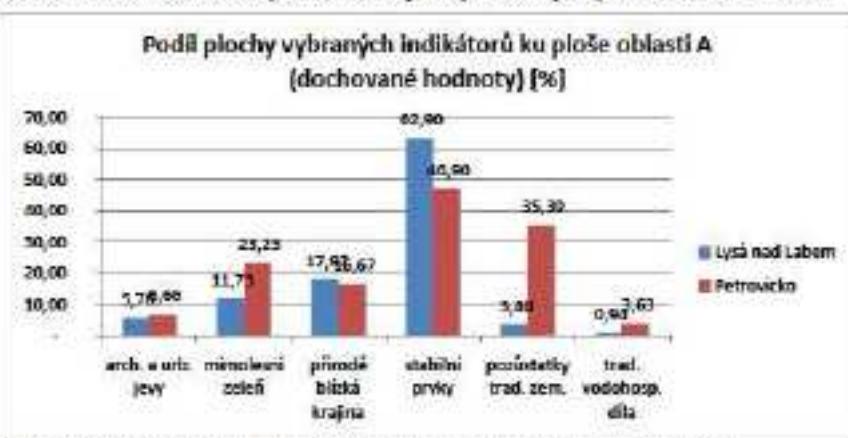
⁷⁸ Památná: Přesná byly výsledná „oblast“ pro příslušné souhvody indikátorů „dochovaný“ a obalové obory, jsou následující grafy záškodny shrbeny. Příklad by např. jedna stupnice indikátorů byla zaměřena na velmi malé plochy, pak součet ploch jejich obalových zón bude mít méně měří, než kdyby stejně indikátory byly od sebe více odděleny. Autor se domnívá, že i přes tento nedostatek mají následující grafy určitou výpočetní hodnotu.

⁷⁹ Ostatkové záškodny, záškodny bez posuvníku např. zamklou maz se mazlou částí kompozované krajiny (tj. k. s. sice určené grafy). Autor se domnívá, že by bylo vhodné v další práci použít koeficient, který by charakterizoval význam příslušného krajinného jevu (srovnej s Vondrák & Kupčová 2011, s. 93 – 94). Jakých konkrétních hodnot (minimálně číselních) by měl tento koeficient nastavovat pro příslušné indikátory, je již na somostannou práci.

Obrázek 38: Zastoupení krajinných struktur mezi nositeli dochovaných hodnot.

Z uvedeného grafu je patrné, že pozůstatky tradičního zemědělství se celkových hodnotách podílejí na Petrovicích výrazně více než v okolí Lysé. To samé platí i o tradičních vodohospodářských dílech a mimolesní zeleni, která se často vyskytuje právě na různých mezích, dochovaných plázních, jako doprovod cest atd. Zastoupení přírodně blízké krajiny a hodnotných architektonických a urbanistických jevů v dochovaných hodnotách je v obou dvou územích zhruba stejně. Překvapivě může být zjištění, že u Lysé nad Labem se na dochovaných hodnotách podílí stabilní prvky více než na Petrovicích.

Obrázek 39: Zastoupení vybraných indikátorů mezi nositeli dochovaných hodnot.

Použitá analýza porovnala plošné rozsahy jednotlivých indikátorů kulturních a historických hodnot krajiny ke plochám oblasti A (dochované hodnoty). Jak bylo ukázano, na Petrovicích jsou významnými nositeli hodnot pozůstatky tradičního zemědělského hospodaření, mimolesní zelená a tradiční vodohospo-

dářská díla, u Lysé napoprvé terciální krajinná struktura (tj. komponovaná krajina a místa symbolického významu) a prostorově stabilní krajinné prvky, což odpovídá předpokladům. Analýza neprokázala výraznější plošný rozsah hodnotných architektonických a urbanistických jevů na Petrovicích oproti okolí Lysé, což je překvapivé zjištění. Plošný rozsah těchto jevů je skutečně méně výrazný, což však nutně nemusí platit o jejich významu (viz výše).

Nositeli kulturních a historických hodnot krajiny jsou nicoméně i jevy, kteří nejsou jednoznačně plošně vymezenitelní a které tedy nelze porovnávat uvedenými grafy – např. vizuální vazby.

Lze konstatovat, že významnými a typickými (při srovnání v kontextu obou řešených území) nositelům kulturních a historických hodnot krajiny na Petrovicích jsou především pozůstatky tradičního hospodaření v krajině včetně mimolesní zeleně a soubory lidové architektury, u Lysé nad Labem jsou to pozůstatky komponované krajiny a zaniklá labská ramena. V obou dvou řešených územích k typickým nositelům KHHK jistě patří i významné architektonické dominanty (kostel v Obděnicích, zámek v Lysé atd.). Výsledky tedy odpovídají předpokladům.

7.2.3 Porovnání výsledků případových studií s Vyhodnocením krajinného rázu Středočeského kraje

Vedení této části práce bylo zjištěno, zdaž se identifikované hodnoty krajiny z hlediska památkové péče shodují s identifikovanými hodnotami krajiny z hlediska krajinného rázu. Pro porovnání byla využita studie Vočka a kol. (2009) *Vyhodnocení krajinného rázu Středočeského kraje, část H – Územně analytické podklady* (dále jen „*Vyhodnocení KR*“).

Zmiňovaná studie zpracovává asi 3/4 Středočeského kraje, které člení do 32 Oblasti krajinného rázu (dále jen „*ObKR*“). Do řešeného území Petrovic zasahuje ObKR Sedlčansko a ObKR Justebicko – Miličínsko. Do řešeného území Lysé zasahuje ObKR Nymbursko a ObKR Mladoboleslavsko. Srovnání bude provedeno na identifikovaných hlavních znacích a hodnotách KR. Bude porovnán soulad s identifikovanými hodnotami z hlediska PP.⁸⁰

Tabulky Vyhodnocení KR s vyznačenými soulady s hodnotami PP jsou uvedeny v příloze.

Ze srovnání hodnot a znaků identifikovaných ve zmínovaném *Vyhodnocení KR* s identifikovaných v této diplomové práci plynne, že v oblasti kulturní a historické charakteristiky a estetických hodnot KR

⁸⁰ Soulad identifikace hodnot podle PP a podle KR znamená, že podle přesného názvu znaku, hodnoty či indikátoru, ale podle smyslu a obsahu („co se tam myslí“).

dochází k přimku velké části hodnot z hlediska památkové péče a z hlediska ochrany krajinného rázu.⁵¹ Lze nicméně konstatovat, že v této práci aplikovaný postup je mnohem podrobnější (co se kulturních a historických hodnot týče), než uvedené *Vyhodnocení KR*, které ovšem řeší nesrovnatelně větší území.

Uvedené *Vyhodnocení KR* se příliš nezabývá zaniklými prvky, které se bezpochyby spolupodílejí na dnešním obrazu krajiny, a podrobnějším rozborom dochovaných pozůstatků historického hospodaření člověka v krajině. Obě lze odlišovat použitým měřítkem. Uvedené *Vyhodnocení KR* se oproti této diplomové práci mnohem intenzivněji zabývá znaky přírodní charakteristiky a estetických hodnot. Tato diplomová práce se na druhou stranu hlboučí zabývá studiem historických procesů a jejich logiky, což umožňuje jistou míru predikce budoucího vývoje.

Než vyuvíne obor památkové péče specifickou metodiku na hodnocení krajiny, bylo by asi na místě použít metodiku ochrany krajinného rázu, případně doplněnou o další hodnoty a znaky.

Bylo by dobré, kdyby byly při hodnocení krajinného rázu více zohledněny zamílké krajinné prvky, zejména komponované úpravy, aleje, rybníky, cesty atd., a pokud je to možné z důvodu podrobnosti, bylo zohledněno i detailní rozmaření dochovaných pozůstatků historického hospodaření a dlouhodobé tendence ve formování krajiny. Doporučuje se věnovat více pozornosti antropogenizm zásahům v minulosti a jejich následkům. Při detailním hodnocení krajiny (např. zvláště cenná území, plány KPZ, příprava ÚPP či ÚPD) se doporučuje inspirace v této práci použitou metodou.

7.3 Návrh zásad rozvoje území

7.3.1 Metoda

Na podkladě identifikovaných hodnot byla vymezena území ochranných jednotek (zón), pro něž byly naformulovány zásady rozvoje. Ochranné zóny byly definovány s ohledem na vhodný management, nikoliv podle přítomných hodnot. Výsledné zóny se liší od běžně užívaných kategorií ochrany v památkové péči (určující / dotvářející / doplňující).

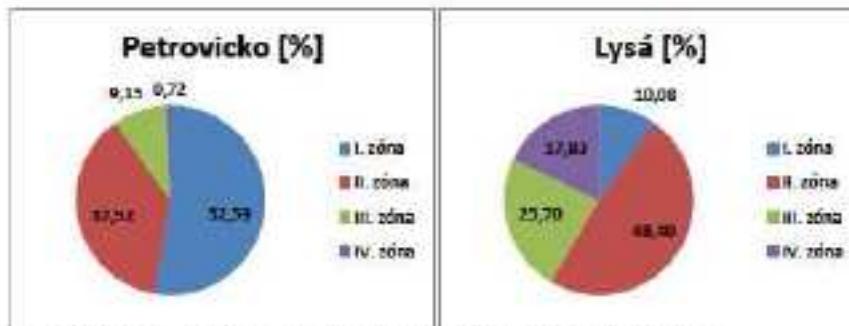
Byly definovány čtyři kategorie ochranných zón: I. zóna (ochování stavu, stínání ochrana), II. zóna (ochování struktury, ochrana), III. zóna (menší míra zasahování do stávajících procesů, snaha o mimě zlepšení stavu), IV. zóna (obnova, snaha o výrazně zlepšení stavu).

Navrhovaná opatření jsou obecným výstupem památkové péče, nikoliv územně plánovací dokumentaci nebo územně plánovacími podklady. Navrhovaná opatření by bylo vhodné zkonzentrovat se záměry ochrany přírody a ochrany krajinného rázu (včetně kulturní krajiny).

7.3.2 Srovnání výsledků případových studií

Vzhledem k tomu, že každé z řešených území má naprostě odlišný charakter, historický vývoj, typ dochovaných hodnot (viz kapitola 7.2), intenzitu využívání krajiny i předpokládané procesy v nejbližší budoucnosti (viz kapitola 7.1), nelze se divit, že rozsah jednotlivých zón je v obou řešených územích zcela jiný: zatímco na Petrovicku jasno dominoje I. zóna a IV. zóna se zde prakticky nevyskyuje, u Lysé zaobírá největší plochu II. a III. zóna. Vážený průměr zón je pro Petrovicku 1,58, pro Lysou 2,49. Rovněž v navržených opatřeních je patrný rozdíl: obecně lze říci, že pro Petrovicko byl použit spíše „konzervující“ přístup, kdežto u Lysé je na počadu dne především obnova poškozené krajiny. Jednotlivé zóny byly v obou dvou případech stanoveny s ohledem na lokální kontext – nelze tedy srovnávat např. II. zónu na Petrovicku s II. zónou u Lysé.

⁵¹ Nezamedenostní vztah zde ještě měl široký teoretiční rozběr kulturních a historických hodnot krajiny (viz kapitola 5), v němž byly k hodnocení identifikovaným PP prioritnou i hodnoty identifikované KR. Nelze se pak divit, že se výsledky nezamedenostní odpovídají, vycházejí-li ze stejných teoretičkých výchozích.

Obrázek 40: Procentuální zastoupení jednotlivých zón v případových studiích.

Na základě provedených studií lze vysledovat některé možné přístupy ke krajinné památkě: konzervace a zachování, obnova, stáření a spod.

(1) Prezentace, konzervace a stáření památky

U zaujímajících krajinných prvků, kterým přisuzujeme velké kulturní či historické hodnoty, je jistě na místě (tak jako u jiných kulturních památek) věst diskuse o prezentování zmíněných prvků veřejnosti. To může mít podobu informační (např. naučná stezka s cedulemi, turistická značka po mizející cestě a spod.), či takovou, která zasahuje do fyzické podstaty předmětu a jeho okolí (např. vyklučení náletových dřevin, odstranění nánosů).

U jiných prvků lze uvažovat o konzervačním přístupu – např. zanikáním (analogie z archeologie: překrytí situace separační vrstvou a zasypaní).

Fenomén stáření památky, jak je popisován v literatuře (Láska 1995), lze stručně popsat jako připuštění možnosti, že se nechá památka do určité míry podléhat přírodním procesům, jejichž zásluhou bude „uslechtilé stáří“. Bohužel však nelze vyříknout obecný návod a je nutno při používání „stáření“ postupovat případ od případu (Láska 1995). Je otázkou, kdy ponechat kulturně a historicky cenné krajinné prvky přirozenému procesu stáření, a třeba i mírně destrukčním vlivem přírodních procesů – např. zanikání úvozů cesty.

(2) Obnova

Téměř obvykly přichází na řadu ve chvíli, kdy se jedná o prvek zaniklý či viditelný na jen lidarových nebo leteckých snímcích, ale „běžný uživatel“ jej již v krajinné nerozozná. Obvykle jde o cesty, meze, rybníky atd. Při obnovování zaniklých krajinných prvků lze rovněž spojit více různých funkcí do jednoho prvku – např. polní cesta může sloužit jako komunikace, bude zasován protierozním povrchem, mohou být podél ní vysázeny stromy, čímž dojde k optickému rozdělení krajiny (vliv na estetiku), může sloužit v rámci systému ekologické stability...

(3) Zásahy do vegetace

Mohou se vztahovat k ochraně před zarůstáním vegetací (např. u významných významných vazeb či reliktv historických cest), vyklučením vegetace (např. v okolí velice významných stavebních památek), bezzaškodnému přístupu (např. v místě významných přírodních hodnot nebo v případě potřeby konzervace terénních útváří) či výsadbě nových stromů a keřů (např. při obnově zaniklých alejí).

Na zásahy do vegetace by se nemělo nahlížet antagonisticky „kulturní dílo člověka versus divoce zanášející příroda“. Nová divočina může mít někdy vliv z hlediska kulturního negativní (např. zanikání opuštěných uborů a polí), ale i pozitivní (vytváření krajinného obrazu romantické zřízeniny, mimě zároveň houštím). Na novou divočinu lze nahlížet jako na analogii uslechtilého stáří památky.⁵²

(4) Terénní zásahy

Protiče terénní tvary jsou významným historickým dokumentem (Gojda 2013), měls by jim být přidělena ochrana. Např. bylo vhodné, kdyby při zemědělském hospodaření nebyly vytvářeny nové nájezdy na pole, nebyly ničeny pozůstatky meziných plášťů, byly chráněny úvozy cest či malé lomy před zasypaním a spod. (např. v problematice lomů a hald stovnej a Cílkov a kol. 2004, s. 88 – 89). Někdy ale mohou být terénní zásahy i pozitivní – např. pokud by se jednalo o restituici zaniklého historického stavu (např. obnovu cest či mezi).

(5) Měřítko obhospodařované krajiny

Dležitočta vlastnosti kulturní krajiny je její měřítko (prostorové i funkční). To se proměňuje (mimo jiné) v závislosti na používaném způsobu zemědělského hospodaření a na urbanizačních procesech. Proměna, která zasáhla české země v druhé polovině 20. století (a stále pokračuje), měřítko krajiny velmi změnila. To má vliv nejen na obraz krajiny, ale i na přírodní procesy, které v ní probíhají (Sklenička 2011).

Obecný postup, jak zachovat s různými krajinnými prvky, ještě v tomto chvíli nelze říci. Byly naznačeny některé možné směry přístupů, nejmeně při řešení takovýchto říloh je vždy nutno postupovat případ od případu a zvážit kontext místa.

7.3.3 Porovnání výsledků případových studií s Vyhodnocením krajinného rázu Středočeského kraje

Stanovené zásady byly porovnány s ochrannými podmínkami krajinného rázu, které byly formulovány ve *Vyhodnocení krajinného rázu Středočeského kraje* (Vorel a kol. 2009), části H – Územně analytické podílnosti (dále jen „*Vyhodnocení KR*“, výběr uveden v kapitolách 5.5 a 6.5).

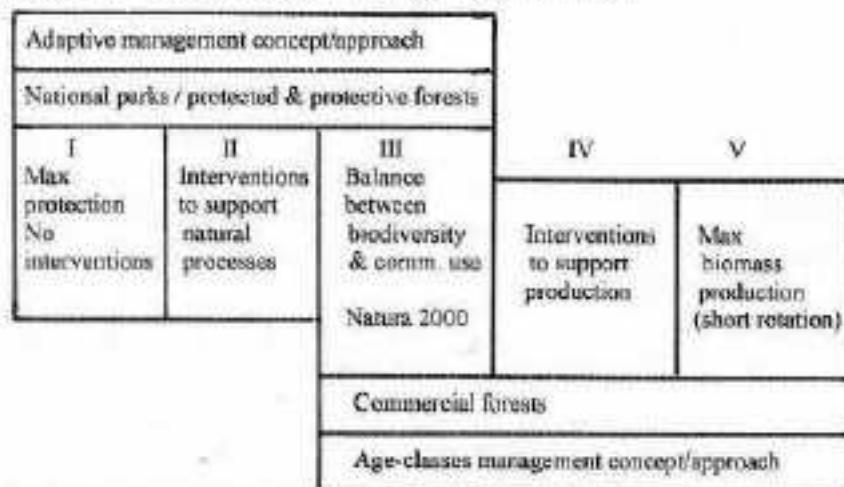
⁵² O nové divočině po drobném horofii např. Čílek a kol. 2004, s. 58 – 59, Šádlo a kol. 2004, s. 201 – 220, [Milutin 2013].

Bylo zjištěno, že v oblasti rozdělení území, ochrany významných dominant, ochrany historických stop hospodaření v krajinné síti, jsou zásady PP a ochranné podmínky KR prakticky totožné. Výhodnosti KR dává mnohem větší důraz na ochranu přírodních charakteristik, zásady uvedené v této diplomové práci zase řídí území v mnohem větším měřítku a jsou mnohem konkrétnější.

Na základě uvedeného byl v řešených územích identifikován soulad záměru památkové péče a ochrany krajinného rázu. Jak již bylo napsáno v kapitole 7.2, doporučuje se pro praktické účely PP v krajinné pěvzít metodické postupy ochrany KR doplněné některé další znaky a hodnoty.

7.3.4 Obecné zásady managementu krajiny

V této práci byly formulovány zásady zacházení s krajinou a ohledem na hodnoty památkové péče: výsledkem jsou 4 zóny s jasně definovaným managementem prostředí (stříkání ochrana / ochrana / mírné zlepšení / obnova). Porovnáme-li tyto zóny s klasifikací managementu lesů [Fanta 2013], nahlédneme mnohé přibuznosti, zejména co se ochrany nejčetnějších lokalit týče.

Obrázek 41: Klasifikace managementu lesů [Fanta 2013].

Autor se domníví, že podobný koncept (tj. rozčlenění území do zón podle vhodného managementu na základě požadavků různých oborů) by bylo možno vztahovat na celou krajinu, nejen na lesy a zvláště cenné kulturní krajiny. Je třeba stanovit šířku zón s jasně definovaným managementem prostředí, určenou nejen k ochraně zvláště cenných území, ale i k určitému omezení rozvoje „běžných“ území a přeřízení či obnově území zdevastovaných. Podobný výstup by se měl stát základem pro plánování krajiny a území všebe – a to z komplexního pohledu.

8. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo prakticky ověřit, zdaž lze metody užívané při stavebně-historickém zkoumání a památkovém hodnocení staveb a sídel aplikovat na kulturní krajiny tak, abychom získali smysluplné a rozumně použitelné výsledky.

Na základě provedených případových studií bylo zjištěno, že SHP a HVK (ačkoliv pracují s jinými prameny a v odlišných měřítkách) si jsou, co se metodických postupů a účelu týče, dosti podobné. Informace získané metodou historického výzkumu krajiny (zejména analýza kartografických pramenů) jsou pro fungování hodnocení krajiny a nastavení zásad jejího rozvoje nepostradatelné. Stále ovšem zůstává celá řada neznámých, zejména v oblasti značení historických krajinných struktur.

Obě dvě případové studie mají naprostě odlišné přírodní podmínky i historický vývoj. Byly naznačeny směry, kterými by se mohlo historické badání dálé ubírat. Ukázalo se, že pro památkovou péči o krajiny je významným partnerem obor historická geografie. Pozdní historické zkušenosti a její nabídka k inspiraci při práci s krajinou pokládá autor za nezmírně cítilé.

Na základě teoretické rozevahy a provedených případových studií bylo zjištěno, že aplikovat metodu památkového hodnocení v zásadě lze, ovšem za podmíny značného teoretického přispění ochrany krajinného rázu a dalších oborů. Byla provedena rozevaha nad teoretickými východisky památkových hodnot a jejich aplikací na konkrétní předměty. Výsledné identifikace hodnot se od „obvykle vnímaných památkových hodnot“ v některých případech odlišuje – dochází k rozšíření záběru na „hodnoty kulturního prostředí“ (např. důraz na hodnotu přírody, funkční stability, identity krajiny atd.).

V další práci by bylo vhodné při historickém výzkumu krajiny rozšířit použitý postup zejména o metody a postupy archeologie a přírodních věd (podrobnější doporučení jsou rozebrána v příslušných kapitolách), při hodnocení krajiny by bylo vhodné spolupracovat s oborem ochrany přírody a s oborem ochrany krajinného rázu. Bylo zjištěno, že v rámci případových studií se zajímy ochrany krajinného rázu a památkové péče v krajině ve značném rozsahu překrývají (KR má záběr širší, ale méně podrobný).

Tato práce se podrobněji zabývá studiem historických procesů (než KR), což umožňuje jistou predikci do budoucna. Byly naznačeny možnosti vzájemné inspirace a spolupráce nad tématem ochrany kulturní krajiny pomocí institutů PP a KR. Autor se domnívá, že některé postupy použité v této práci by mohly přispět k diskusi o metodice krajinného rázu v oblasti hodnocení kulturní a historické charakteristiky.

V práci byly navrženy zásady budoucího rozvoje území s ohledem na dochované hodnoty. Území byla rozčleněna na čtyři zóny podle vhodného managementu prostředí. Jelikož jsou obě dvě území diametrálně odlišná, liší se i příslušná opatření. Byly zmíněny některé možné přístupy k zacházení s krajinnými jevy, ale na obecné formulace je ještě buzy.

Koncept rozčlenění krajiny do zón podle vhodného managementu by se mohl stát základem pro plánování krajiny a územního rozvoje.

Autor je toho názoru, že navržená ochranná opatření (tj. oborový výstup památkové péče) pro obě případové studie by bylo možno využít (1) jako podklad pro přípravu územní plánovacích podkladů nebo územní plánovací dokumentace a (2) jako materiál pro diskusi nad tématem ochrany kulturních a historických hodnot krajiny.

Autor se domnívá, že by bylo zajímavé v řešených územích porovnat zájmy památkové péče a zájmy ochrany přírody.

Velký úkol, který nyní před odbornou obcí stojí, je osvěta mezi uživateli krajiny. Neboť základním východiskem pro ochranu kulturních a historických hodnot krajiny, jejich obnovu, rehabilitaci zdevastovaných krajin a výběc pozitivní upravy a rozvíjení životního prostředí je aktivní občanská společnost. Bez jejího zájmu zůstanou snahy odborníků jen haldami popsaného papíru. Obyvatelé sami musí chtít o svou krajинu pečovat, odborník může maximálně říci, o co by se mělo pečovat a jak.

9. PRÍLOHY A DODATKY

9.1 Odhad rozsahu obdělávané půdy

9.1.1 Úvod

Při úvahách o využití osidlení a krajiny je důležitou otázkou rozsah obdělávané půdy (pro účely tohoto textu tak budeme označovat veškerou plochu katastru mimo lesní půdu; tedy intravilán, pole, louky, pastviny, rybníky apod.) v době před nejstarším mapováním. Ten je ovlivněn podmínkami přírodními (bonita půdy, geomorfologie terénu, klimatické poměry apod.) i sociálními (počet obyvatel, ekonomická charakteristika, poloha v rámci regionu apod.). Za účelem prvního odhadu rozsahu obdělávané půdy byla zpracována srovnávací sonda do katastrů několika obcí na pomezí Sedlčánska a Milevského. Jediné dva informační zdroje, které pro celé území státu poskytují informace o velikosti sídel před josefiským mapováním, jsou berní rula a tereziánský katastr. Z těch byl pro další porovnávání vybrán ten starší (berní rula), který se autor pokusil vztáhnout na rozsah obdělávané půdy. Cílem této makrostudie je odhad rozsahu obdělávané půdy raně středověkých kolonizačních vesnic.

Autor obzvláště rešení literatury neprovádí, nicméně je mu známa práce Ervína Černého (1992), který na základě svých výzkumů z Drahanské vrchoviny uvádí průměrnou výměru plužiny na jednu usedlost mezi 8 až 10 ha (ale rozptyl od 3,2 do 24 ha).

Autorovi je zřejmé, že výsledky této mikrostudie jsou pouze velmi přibližné a hrubě orientační (souboru sledovaných katastrů se snad ani nedá říkat statisticky vzorek). Podrobnější zpracování by jistě bylo zajímavou úlohou.

9.1.2 Postup práce

Jelikož oblasti, k níž chceme vztáhnout výsledky této sondy, je Petrovicko na České Sibici, bylo třeba vybrat takové vesnice, které by splňovaly následující podmínky: (a) aby se nacházely v podobné krajinné a polohu možno nedaleko od řečeného území, (b) měly polohu možno obdělávanou půdu ohrazenou lesem, (c) jejich dnešní velikost byla oca do 10x usedlosti. Tímto způsobem bylo vybráno celkem 5 vesnic na rozhraní Středočeského a Budějovického kraje východně od Vltavy (Chlistov, Mezný, Rukáveč, Sobědraž a Švastalova Lhota).

Na Geoportalu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního byla pomocí webové aplikace „Geopohled ČÚZK“ přibližně znářena dnešní plocha obdělávané půdy (dále jen „OP“) na Základní mapě ČR [7].

Byl odečítán počet usedlostí z berní ruly (Daskočil 1953, Daskočil 1954). Předpokládáme, že pod jednou usedlostí se může obvykle i hospodářská stavba patřit jedné rodině, tedy v součtu několik stavebních objektů, obvykle tvořících více či méně uzavřený soubor. Pro porovnání je uváděn i počet „usedlostí“ v dnešní době (odhadnut z počtu domů, uvedených v Základní mapě ČR [7], v současné době tvoří jednu usedlost soubor obvykle 2 až 4 domů).

Byla zjištěno datum první zmínky o dotečné vesnici v písemných pramenech (Sedláček 1909, Profous 1949, Profous 1951, Profous – Svoboda 1957). Je však zřejmé, že toto se nemusí nutně shodovat s datem založení vesnice, jak je ostatně v mnoha případech doloženo archeologickým datováním (viz Černý 1992).

Lze s jistotou licencí uvažovat, že rozsah OP v tomto regionu se od dob berní ruly příliš nezměnil (v realu samozřejmě ano, ale tento fakt nyní pro zjednodušení zanedbáme). Pokud přijmeme myšlenku, že u všech vesnic je možno vztáhnout do vzájemného poměru dnešní plochu OP a počet usedlostí uvedený v berní ruli (včetně pustých), vyjde nám poměr, kolik OP využívala jedna usedlost. Tento poměr se bude blížit pravdě tím více, čím více se sobě blíží počet usedlostí uvedených v berní ruli a zjištěných v současnosti.

Podarilo se také nalézt listinu, která vypovídá o vsi Pleštičte, nedaleko od Petrovicka. Je datována 25. března 1336 a uvádí ve zkratce toto: „Jenec, Herbold a Py...), bratři z Janovic svádci, že Protiva a Purcharhus, kanovníci milevského kláštera, koupili od Jordana z Garschgobie: ves Pleštičte o 8 lánach orné půdy a zátek Krchov (práno Kjekrov) tamtéž, ze vším příslušenstvím, za 104 kop pražských gr.“ [SOAT].

Wikipedia k pojmu „lán“ nyní uvádí: „1 lan královský = 12 kop záhonů = 27,9452 ha; 1 lan kněžský = 11 kop záhonů = 25,6164 ha; 1 lan pancký = 10 kop záhonů = 23,2876 ha; 1 lan sešský = 8 kop záhonů = 18,6301 ha; 1 lan zemský = 18,3001649 ha; 1 lan německý = 7,6597 ha“ [8]. prostým vypočtem zjistíme, že 8 lánů by měla být výměra mezi **61,5 ha až 223,6 ha**, což je dosud nepřesný údaj. Ovšem není také vyloučeno, že zmíněná obec neměla lánů orné půdy více, než kolik jich kanovníci milevského kláštera koupili. Z uvedeného vyplývá, že výše uvedený zápis o vsi Pleštičte nám pravděpodobně (bez hlbší analýzy či konzultace s historikem) příliš mnoho informací nelze.

Byl zpracován katalog vesnic (uveden níže), který uvádí základní historické údaje, počet usedlostí v berní ruli a odhad počtu usedlostí nyní. Každá vesnice je též doplněna výřezem ze Základní mapy ČR [7], na níž je červenou linkou ohrazena obdělávaná plocha.

9.1.3 Změna rozsahu obdělávané půdy ve středověku a v raném novověku

V souvislosti s velkým časovým odstupem mezi kolonizací a prvními centrálními soupasí obyvatelstva se nabízí dílčí otázka vývoje zemědělských technik, růstu počtu obyvatel a s tím spojeným vlivem na rozsah obdělávané půdy. Autorovi se prozatím bohužel nepodařilo zpracovat dostatek literatury.

V počátcích raného středověku pravděpodobně často docházelo ke stěhování polí z důvodu vyčerpání úrodnosti půdy, v pozdním středověku se naopak vesnice ani nestěhovaly (Lutovský 2009). Kdy došlo k zavedení trojpolního systému, není zcela jasné, uvažuje se o 12. století; jiní autoři (Beranová, In: Beranová – Lutovský 2009) jej spojují až se změnou v zemědělském nářadí a zápisu, která je archeologicky doložená až ve 13. století a znamenala „rozšíření nových zemědělských nástrojů a postupu“ (Beranová – Lutovský 2009).

9.1.4 Shrnutí a závěr

Ačkoliv je soubor vzdálek velmi malý, můžeme v něm vysledovat tyto pravděpodobnosti: (a) ve vesnicích, které mají v berní rule uvedeny 3 či čtyři usedlosti, připadá obvykle na jednu usedlost kolem 20ha OP, tyto vesnice se obvykle nacházejí v členitém terénu; (b) ve vesnicích, které mají v berní rule uvedeno více usedlostí (6 až 7), připadá na jednu usedlost obvykle kolem 40ha OP, tyto vesnice se obvykle nacházejí v méně členitém terénu. Vzhledem k velikosti posuzovaného souboru nelze dovozenat jakýchkoliv obecnějších závěrů. Pro správnost postupu by také bylo nutno vyladit vesnice, jejichž zástavba se od berní rule nebyvale rozrostla (tato problematika však byla zanedbána, stejně tak jako solidní statistické zpracování výsledků). Je na místě upozornit i na fakt, že v tomto přehledu je zachycena pouze půda rustikální, nikoli dominikální, což způsobuje další chybu. Autor si je vědom všech zmíněných nepřesnosti a chyb, ale prezentuje tento text pouze jako dílčí mikroskopu do určité problematiky, nikoliv jako uzavřenou studii.

Protože se vesnice na Petrovicku nacházejí ve velmi členitém terénu a protože v kolonizačních dobách raného středověku uvažujeme vesnice spíše menší než větší, můžeme na základě této orientační studie douzvědat, že rozsah obdělávané plochy kolonizačních vesnic mohl být teoreticky kolem 60 – 80 ha (menší vesnice), resp. 100 – 120 ha (větší či starší vesnice) na jednu vesnici. Autor zdůrazňuje, že se jedná o velmi hrubý odhad.

Jelikož tyto úvahy jsou již tak zatíženy značnou mírou nepřesnosti, nebude se autor pouštět do dalších spekulací ohledně prostorového rozmaření obdělávané půdy. V orientačních mapkách bude rozsah obdělávané půdy značen kruhem, jehož obsah odpovídá zmíněnemu rozsahu (jeho polomér bude tedy 440 – 500 m pro menší vesnice, 560 – 620 m pro větší vesnice). Z důvodu přehlednosti a zdržavnění

sidel, která postupně nabyla různé velikosti a rovněž i důvodu aplikovatelnosti výsledných poloměrů na případové území u Lysé nad Labem, bylo rozhodnuto určit poloměry kružnic značících obdělávanou plochu takto (viz následující tabulka).

Tyto odvozené poloměry byly v další práci využity pro hrubý odhad rozsahu zemědělského záření sídla a pro jeho grafické znázornění v mapách. Pro podrobnější vyjádření by ovšem bylo nutno zpracovat analogickou malbu pro různá historická období se zřetellem k možnostem zemědělství.

typ sídla (příklad)	poloměr kružnice [m]
místa kulturního významu mimo intravilán (kaple, památník)	25, resp. 50
mílyny	100
semoty	200
drobná venkovská sídla, ležící v těsné blízkosti jiných sídel (př. Brod, Jirina), malé fortifikace (př. Mydlovary)	440
drobná venkovská sídla (př. Kojetín, Byšičky)	620
větší venkovská sídla (př. Obděnice), barokní hospodářské dvory (př. Kadov) a hradiště (př. Přerov nad Labem)	800
sídla městského typu (př. Lysá nad Labem, Sedlčany)	1000

Tabuľka 6: Závislosť poloměru kružnice značícího velikost obdělávané plochy v na typu sídla.

9.1.5 Katalog vesnic

CHLÍSTOV

Mapa 37: Ves Chlístov a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].

Počet obyvatel: okr. Tábor, severně od Nadějkova, N: 49° 23' 13", E: 14° 29' 03"

Berní rula 1654, I. díl: 0 / 3 / 1 = 4 usedlosti.

Sedláček 1909: novádi

Profous 1949: „*I389 m villa Chlístowte*“, jméno od „Chlístov (dvůr), chlíst značilo ve staročeském křtu
č. defilevka, řeka, řekavka“.

Plocha OP: 1,022 km² = 102,2 ha

Usedlosti nyní: 7

Poměr počtu usedlostí nyní a v berní rule: 1,75

Poměr plochy OP ku počtu usedlostí v berní rule: 25,6 ha

MEZNÝ

Mapa 38: Ves Mezný a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].

Počet obyvatel: okr. Písek, východně od Obděnec, N: 49° 32' 58", E: 14° 24' 41"

Berní rula 1654, II. díl: 0+3 / 0 / 1 = 4 usedlosti, z toho 3 pustě.

Sedláček 1909: neuvedl

Profous 1951: „*I398 Mezny villa ad curia. Zwierzinecz pertin*“, jméno od „mez(e)“. Grenze, možná založeno v blízkosti hranic panství“.

Plocha OP: 0,604 km² = 60,4 ha

Usedlosti nyní: 4 až 6

Poměr počtu usedlostí nyní a v berní rule: 1 až 1,5

Poměr plochy OP ku počtu usedlostí v berní rule: 15,1 ha

RUKÁVEC

Mapa 39: Ves Rukávec a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].

Pořada: okr. Písek, jihozápadně od Milevska, N: $49^{\circ} 25' 19''$, E: $14^{\circ} 19' 29''$

Berní rula 1654, II. díl: 3+2 / 0 / 2 = 7 usedlostí, z toho 2 pusté.

Sedláček 1909: neuveden

Profous 1951: „1455 Branec, Rukávec, Okruhla“, jméno od Rukávcův (dvůr).

Plocha OP: $3,090 \text{ km}^2 = 309,0 \text{ ha}$

Usedlosti nyní: 7 až 9

Poměr počtu usedlostí nyní a v berní rule: 1 až 1,286

Poměr plochy OP k počtu usedlostí v berní rule: 44,1 ha

SOBĚDRAŽ

Mapa 40: Ves Sobědraž a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].

Pořada: okr. Písek, severovýchodně od Zvíkova, N: $49^{\circ} 28' 18''$, E: $14^{\circ} 14' 23''$

Berní rula 1654, II. díl: 4 / 2 / 0 = 6 usedlostí.

Sedláček 1909: neuveden

Profous – Svoboda 1957: „1554 Přehořov díl se ves, ves Lhín a Sobědraž“, jméno od Sobědráž (dvůr).

Plocha OP: $2,279 \text{ km}^2 = 227,9 \text{ ha}$

Usedlosti nyní: 14 až 22

Poměr počtu usedlostí nyní a v berní rule: 2,333 až 3,667

Poměr plochy OP k počtu usedlostí v berní rule: 38,0

ŠVASTALOVA LHOTA

Mapa 41. Ves Švastalova Lhota a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].

Poloha: okr. Příbram, jižně od Kamyka, N: 49° 37' 27", E: 14° 14' 51"

Berní měla 1654, II. díl: 3 / 0 / 0 = 3 usedlosti.

Sedláček 1909: „Prvotné příslušenství kraju Kamyka. (...) Od 15. století dřívorec ke kraji Hluboké a po odprodání Kamyka (1569) patřila zar k němu.“

Profoos 1940: „1490 (ke Hluboké) Lhota“, příjmení Švastal „povídalo od slovesa Švasti, což značilo chlubit se“

Plocha OP: 0,591 km² = 59,1 ha

Usedlosti nyní: 2 až 3

Pomér počtu usedlostí nyní a v berní rule: 0,667 až 1.

Pomér plochy OP ku počtu usedlostí v berní rule: 19,7 ha

9.2 Katalog sídel ke kapitole „případová studie Petrovicko – historický vývoj“

Mapa 43: Průklovná mapa Petrovicka a okolí. Zdroj: ČHM CR.

Poznámka: výpisy z literatury jsou velmi často přejímány doslově, aniž by byly používány uvozovky pro citace, nebo jinak by byl celý tento text „přenavozkován“; musí se proto na ně tak nahlížet a v dalším zpracovávání uvozovék rádne užít.

Rozloha pozemků z Tereziánského katastru nemá přepisována.

V záhlavi každé obce je uveden její název, první zmínka v písemných pramenech (event. i dendrodatace či archeologické datování), odhad vzniku sídla s přesností na století a topografická poloha.

[SOATJ] 1323, úpen 20. „Jan (Lucemburský), král český, díva Petrovi z Rožmberka zdárná v doživotní držení hrad Zvíkov se vším zbožím (výčet 32 vesnic) a zaučuje jeho dědicům zastavu držení tohoto hradu a panství na tak dlouho, dokud jim nebude vyplacena poředivka 2 000 kop pražských gr., vaznoucích na tomto panství ve prospěch Petra z Rožmberka.“ // Pozn. VF: Provětšeno, že zadaných uvádí pouze Krasovice, ale ty jsou podchyceny již dříve.

[SOATJ] 1421, leden 20. „Zikmund, král český, zapisuje Matěji Brusovi z Kovářova ve 300 kopách českých gr. vsi milevského kláštera Lhotu, Dobrošov, Hřejkovice, Jedli, Vladčešín, Dmyšlice a dvůr v Kovářově odměnou za jeho věrné služby při ochraně hradu Karlštejna.“

[SOATJ] 1454, únor 12. „Ladislav, král český, potvrzuje valm Lety, Probulov, Lhotu (Králova), Jesenby, Oheň, Luckovice, Malciče a Vádkovice výsady, udělené jim králem Janem a královnou Eliškou a potvrzené císařem Karlem IV., na základě kterých se jim povoluje zřízení dědičného rychtařství a vymezují se poňtky rychtaře. (Inserovaná listina z 1. 8. 1378, Tachov, kterou císař Karel IV. určuje práva a povinnosti rychtaře a usedliků uvedených vsi, jež rodiče jeho vydali příjem zákupným.)“

[SOATJ]: 1461, červen 3. „Předbor z Radečina postupuje Janovi z Rožmberka zápis, kterým císař Zikmund zastavil Matěji Brusovi z Kovářova za jeho služby ve 300 kopách českých gr. vsi milevského kláštera Lhotu, Dobrošov, Hřejkovice, Jedli, Vladčešín, Dmyšlice a poplužní dvůr v Kovářově z vrátky se všech prav, která mu k tomuto zboží příslušela.“

[SOATJ]: 1501, říjen 2. „Jan ze Šternberka, nevýšší kancléř českého království, a Zdeněk z Rožmitálu, karloštejnský purkrabí, sjednávají smlouvu, jíž Václav Zmrzlík ze Svojšína a na Orlice dívá souhlas Henrichovi ze Švamberka na Zvíkově k postavě mостu pod Zvíkorem na Vltavě, na břehu a na hrungtech páně Václavových, a k jeho užívání po dobu vlastnictví Zvíkova rodem Švamberkým.“

Berní rula 1654, II. díl. V příloze Doktočílovy edice je uvedena mapa Čech, která zaznamenává předpokládané hlavní silnice v době ruly. Ty sledují přibližně komunikační tahy dnešních hlavních železničních tratí. Petrovicka se nedotýká žádná, nejbliže je silnice Praha – Benešov – Votice – Tábor – Veselí – Budějovice.

Habart 1925: ČII se domnává o existenci „poboční stezky“ v zhruba této trase: Milevsko – Drážovice – Ratiboř – Voděrady – Kozlov – Obděnice – Petrovice – Kumiček – Kumi – Týnčany – Krašovice – Krašná Hora – Radobýl – Vrákamýk – Příbram. Dále Petrovice – Bratřejov – Nechvalice – Počepice – Vysoký Chlumec – Sedlčany. Poštovní úřady založeny vesmír až v 2. polovině 19. stol. Vz. 1680 metr. V letech 1771 – 1773 velká nedrada a hlad.

Habart 1928: (ČH hovoří o celé oblasti Sedlčanska, Sedlecka a Voticka.) Za starých dob byla velká stavění dlevězí. Od 17. a 18. stol. vyskytuje se už stavění položděná a polodlevězí, od druhé polovice 19. století jenom zděná. Mnohé selské rastky v naši krajině podobají se výmě své výstavnosti, zafixením i rozlohou památky dvorcům; beztoho jsou některé z nich bývalá zeměměství nebo svobodnické usedlosti. U cest, nedaleko osad, často o samotě nacházejí se kapličky, kterým lidé říkají „boží muka“. Mají nahoře výkleky pro sošky nebo obrázky a stříšku z cihel. Všechny jsou staré, pocházejí při z 15. století, mnohé i z dob Karla IV. Stavěny z rozličných dílůdok, mj. po nějaké význačné místní události. Mnohé kapličky bývaly zastívkami při pravodech a pobožnostech. Mnohé z „božích muk“ jsou ukazovateli starých cest, těba již dříve zrušených. Mnohem mladší (ze 17. – 20. století) jsou zvonice, které stávají obvykle vprostřed návsi.

[ARUP 1745/43]: V roce 1943 učiněn v okolí Petrovic (blíže nespecifikováno, kde) nález římské mince. Dle numismatické analýzy pochází mince z 2. poloviny 4. století AD.

Slatina 1976: Protože Kosmova kronika ani ostatní písemné prameny se k časům raného středověku pro zdejší oblast nevyjadřují, je nutno sáhnout k archeologickým poznaškům. Na západní hranici benešovského okresu byly v devátém, možná v již osmém století založeny první slovenské osady. Došlo k vytvoření tzv. sídelních komor (menší kolonizované ostrůvky v jinak neobydleném kraji); jedna z nich byla na hradisku u Nalžovického Podluží (severozápadně od Sedlčan), která byla osídlena v devátém sto-

leti. O pozdějších časech kolonizace se dozvídáme z písemných pramenů v souvislosti s kláštery, které měly na tomto území své majetky (jsou známy domace u přemyslovských knížat 11. století). Brali-li býcům v potaz Kosmasův údaj o rozsahu slavníkovského panství (který je ovšem fadou badatelů zpochytlivo), tak by zmiňované hradiště na Nalžovickém Podhradí leželo na slavníkovském území. Nicméně Nalžovické Podhradí lze považovat za objekt Přemyslovský.

Černý 1992: Dr. Ervin Černý ve svých výzkumech na Drahonické vrchovině zjistil o tamějších mezních písech, že „v terasách *bolahých na kamenni* je vrcholek složen z vrstvy kamenni nebo příčný pás v celém průtoku složen jen z kamenni“, přičemž vesnice jim zkoumané vznikaly převážně ve 13. až 14. století.

Peltá 1999: Nejdéle z období pozdního středověku pochází trasy cest, kamenné meze a remízky, ohradní a terasní zdi.

Kučka 2002: Husté osidlení malými vesnicemi s nepravidelným / silnikovým půdorysem, tento hypotetickým reziduem raně středověkého stavu (jen někde).

Čížovák – Lutovský – Slabáma – Smržek 2003: Keramické nálezy z archeologického výzkumu hradišť u Nalžovického Podhradí datují sídlo na sklonek 10. a do prvej poloviny 11. století. Hradiště zřejmě sloužilo k zapojení přemyslovských zajím v této oblasti. Fortifikace byla zničena možným požárem. V katastru obce se nachází několik dalších doložených fortifikací poloh, ale mnoho jich je neprokazatelných, některé až vrcholně středověké. Neleží vyloučit mezinárodní fortifikaci v poloze Malé Kolo. Pravěké hradiště v Dolní Lišniči na levém břehu Vltavy je dnes již prakticky změněno, na základě několika málo nálezů datováno přibližně do období krojovské kultury mladší doby bronzové. Dospod blíže nezkoumané hradiště v Doubravici, které se nachází na pravém břehu Vltavy, je hypoteticky zařazováno do halštatsko-lateinského období nebo do raného či vrcholného středověku. Po proudu Vltavy se pod Orlickem před napuštěním přehrady nacházelo hradiště Košťákovice, datované do 10. a 11. století. Šlo o možně opevněný objekt, možná zmiňovaný písemnými prameny r. 1088. Na pravém břehu Vltavy nedaleko pod Orlickem se nachází hradiště Voltrív, datované do pozdní doby bronzové se stopami osidlení z pozdní doby halštatské a raného středověku. U Orlíku se na ostrově Hradec nachází hradiště z pozdní doby halštatské a z období laténského (6. až poč. 5. století BC a poslední století BC). Na soutoku Vltavy a Otavy se nachází Zvíkovské podhradí (hradiště z několika pravěkých období, keltské castellum a areál hradu Zvíkova). Ostrožna byla osídlena od pozdní doby kamenné do posledních století BC, hradiště zde mohlo vzniknout ve startu nebo mladší době bronzové. V pozdní době laténské patřilo zvíkovské hradiště do řetězce keltských hradišť na Vltavě.

Perfín 2003: Území dnešního odolávalo kolonizacii. Nejstarší osídlení ve 12. a 13. století viz románské kostely (Prčice, Nechvalice, Obděnice). Velmi recypřílená pozemková držba ve středověku (místní drobní feudálkové, milevský klášter) a kopcovitý terén znamenaly rozvoj výklenkové vrcholné středověkých kolonizačních vesnic. V kraji proto zcela převažují drobné vesnice s rostlým nepravidelným půdorysem. Nejobtížnější obdělávací polohy osídleny až ve 14. a 15. století (Vilšová a Žemličkova Lhota). Objednává předhoří hradské kamenné stavby v okolí Petrovic. Zbytky pozdně gotické a renesanční architektury známe z několika mlynů. Nejstarší dochované stavby pocházejí z prvních dvou třetin 18. stol. (Kojetín, Mašov). Roubená výstavba kulminovala kol. r. 1800. Mladší zděná zástavba většinou velmi prostá.

Žižka 2003: Lobkovicové panství Vysoký Chlumec mělo řadu barokních hospodářských dvorů (např. Nechvalice, Dublovice, Vysoký Chlumec, Radobyl, Čachrovice, Podhradí).

Beranová – Lutovský 2009: U Nalžovického Podhradí bylo jednodílné hradiště o rozloze asi 1,4 ha, koncem 10. – 11. století.

Dreclarová, in: Hauptman – Kukal – Polomoučný a kol. 2009: „Národní obyvatel ve 13. a 14. století způsobil kolonizaci i výše položených oblastí, pro něž tehdejší zemědělské způsoby obdělávání nebyly vhodné.“

Kapka, in: Hendrych a kol. 2011: Již před osídlením zde vedla cesta, která spojovala Sedlčany s Milevskem. Pověst (?) o vladycích Petrovi a Obidenovi (jednou zakladatelé Petrovic a Obděnice). Na potocích v oblasti Petrovicka od 16. století budovány rybníky. Dochovaná sidlítka struktura z 12. a 13. století s celistvá rybníků soustava z 15. až 16. století.

Pokorný 2011: Archeologická databáze Čech – pravděpodobnost výskytu archeologických nálezů z různých období (mapky).

BLÁHOVÁ LHOTA * 1365 * 13. / 14. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U PRAMENE

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cesia.cz

Borní rula 1654, II. díl: Bláhová Lhota 3 / 0 / 0 – 3 usedlosti.

Terezínský katastr 1757 R: 4 usedlice: 0/0/1/2/1/0, bojita poli 8, dobytkářství+předění, osedli 0+46/64. Mlyn o jednom kolo na nestálé vodě.

Sedlníček 1909: Ve starých dobách zvána prostě Lhota. V 15. stol. patřila ke hradu Chlumci, pak patřila obci Táborské, kterou ji postoupila r. 1547 králi.

Profous 1949: „1365 fros de Rosenberg plebane in Dubleuzc donat censum in Lheta“, jméno od osobního jména.

Křivanová – Štěpán 2000: Nejstarší datovaný mlýn v českých zemích (v roční 1507 / 1508 na gotickém portálu venupních dveří). Tři vodní kola na vrchní vodu. Jeden ze sloupců mlýnské hrannice nese datování 1720. Dochovaná černá kachyně.

BRATŘEJOV * 1184 * 12. STOLETÍ * U POTOKA V PLOCHÉM ÚDOLÍ POD SEDLEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cesia.cz

Borní rula 1654, II. díl: Bratřejov 5 / 0 / 0 – 5 usedlosti.

Terezínský katastr 1757 R: 5 usedliků: 0/0/0/4/1/0, bojita poli 7, dobytkářství+předění, osedli 1+9/64. Výtažení pyšník na ¼ kopy.

Sedlníček 1909: Ves stala již r. 1184.

Habart 1941: Od nepaměti až do r. 1502 patřil rytířům z Nechvalic a pak i s Nechvalicemi stále ke Chlumci. Pěkné roubené stavěni čp. 1.

Profous 1947: „1184 c. 13 Bratreo, villa Georu de Mylenzc“, jméno pochází z Bratřejov (dvůr), staročeské osobní jméno.

BRATŘIKOVICE * 1381 * 14. STOLETÍ * OSTROH VE STRÁNI NAD POTOKEM
BROD * 1407 * 14. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Borni rula 1654, II. díl: Bratříkovice 6 / 0 / 0 – 6 domů, Brod 2 / 0 / 0 – 2 usedlosti.

Terezínský katastr 1757 R: Bratříkovice 6 usedlíků: 0/0/0/5/1/0, bonita polí 8, dobytkařství+ředění, 2 domy návíc, osedli 1+44/64. Výtažní rytínek na 1+¾ kopy. Brod 2 usedlíci: 0/0/0/1/1/0, bonita polí 8, dobytkařství+ředění, osedli 0+35/64. Výtažní rytínek na ¾ kopy.

Habart 1925: Oldřich Myška, majitel Obděnic na počátku 17. stol., se zúčastnil výpory stavovské a za trest mu byly statky (včetně Brodu) zkonfiskovány a 23. března 1623 prodány Polysené z Lohkovic, jež je připojila k panství chlumeckému.

Habart 1941: Bratříkovice založil v neznámé době zemím Bratík. Bratříkovice patily do r. 1502 k Nechvalicím a potom ke Chlumci. Název Brod pochází ze slova brodit. R. 1407 koupil zdejší německý statek Přibík z Obděnic od Přibíka Vinduly.

Profous 1947: „1381 Alberas de Bratrzkouicz“, název od ves lidí Bratříkových. „1407 hered. in Obedinczech – in Brodie curiam rust.“

SURPMO 1985: Hodnotná lidová architektura v Brodě pochází především z doby po polovině 19. století.

Petru 1999: První zmínka o Bratříkovicích je v písemných pramenech z r. 1381, osada Brod se prvně připomíná r. 1407.

Kriwanová – Šípán 2000: Dochovaný mlýn s technologickým zařízením.

Kolektiv 2002: Vodní obilní mlýn v Brodě u Bratříkovic čp. 3 z první poloviny 19. stol.

HRAZANY * 1373 * 14. STOLETÍ * VE STRÁNI U PRAMENE

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Borni rula 1654, II. díl: 6+1 / 3 / 0 – 10 usedlostí, z toho 1 pasti.

Profous 1947: „1373 Hrazan matorem et Hrazan minorum, villas Petri, abbatis Milocensis“, jméno pochází buď od slova hrad, nebo slova hráze.

KOJETÍN * 1220 * 12. STOLETÍ * SVAH U POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.konfamance.cerna.cz

Berní rula 1654, II. díl: 5+5 / 1 / 1 – 12 usedlosti, z toho 5 pustých.

Sedláček 1909: Připomíná se již 1220. Ku konci 12. století držel ji Vítěk z Práče, zmíňovaný rok prodal ji klášteru Milevskému. Po r. 1420 připadla s celým klášterstvím ke hradu Zvíkovu a při něm stále zůstávající, stala se příslušenstvím zámku Orlíka.

Průběh 1940: „1220 villam Cogetin monum Milevicensis“, jmené přivlastňovací příponou z osobního jména Kojata, t.j. Kojetín (dvůr).

Petra 2003: První zmínka z r. 1220 (prodej milevskému klášteru Premonstratšů). Od basítských vělek patřil k hradu Zvíkovu, později se stal součástí ořlického panství.

KRÁSNÁ HORA NAD VLTAVOU * 1310 * 14. STOLETÍ * OSTROH VE SVAHU

Mapový podklad: ZM ČR, www.konfamance.cerna.cz

Mapový podklad: Josefské mapování, oldmaps.geosib.cz

Berní rula 1654, II. díl: Krásná Hora nad Vltavou 15 / 6 / 12+4 – 37 usedlosti, z toho 4 pusté

Tereziánský katastr 1757 R: 35 usedlostí: 0/9/15/6/5/0, bosíta polí 7, dobytkářství+předení, osedlo 4+45/64. Výtažní rybník na 1+1/6 kopy. 2 mlýny po 1 kole na nestálé vodě.

Podobař 1901: Starobylý kostel, který stál na místě dnešního chrámu sv. Mikuláše, vystavěného r. 1850 – 1855, se sesul r. 1839 a nic se z něj nezachovalo. Na kostelem zvonička nápis, že zvon „sgednany gest byl leta panie 1582“ a „leta 1770 prcelit jest“.

Sedláček 1909: Prvně zboží královské, jež zastavil král Jan, ale před r. 1341 penězi od Petra z Rožmberka půjčenými vyplahl. V letech 1362 – 1460 patřilo klášteru Milevskému. Ve 14. století ryzovalo se tu zlato. Několikrát změnily vlastníků v 16. stol. Nějaký čas po 1572 koupena od páni z Lohkovic a připojena k panství Chlumecckém.

Habart 1941: Zdejší krajská patřila od 10. stol. k velké župě kamýcké. Název od „krasuy“ – tj. červený, odkaz na barvu rudy (zlatá, rudá). Za Jana Lucemburského dolováni ve velkých rozsáhlých.

Proposuit 1947: „1341 Johannes rex locationem hereditatis in monte Schenberg iam a regina Elizabeth inceptam et decolataam renovat.“

Krada 1998: První zmínka 1310/1341 městečko, Jan Lucemburský r. 1341 uděluje privilegium městečku, jež prokazatelně dle této listiny na poč. 14. stol. založila královna Eliška. Ve středověku zlaté doly, největší výnosy za Jířího z Poděbrad a Vladislava II. Jagellonského.

KRAŠOVICE * 1219 * 12. STOLETÍ * PLOCHÉ MÍSTO V ÚŽLAVINĚ POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.konfamance.cerna.cz

Berní rula 1654, II. díl, Krašovice, statek Pat. Societ. Jesu v Novém Městě Pražském. Suma: 7 vesnic, 1454 str. reli, 51 hospodářů, k. 33 os. Krašovice 5+3 / 2 / 5 = 15 usedlostí, z toho 3 pusté.

Sedláček 1999: První zmínkovná r. 1219. Roku 1643 koupeny ke kolejí jezuitské na novém městě Pražském, pak připojeny k Petrovicím.

Habari 1941: Rod Krašovských z Krašovic zde sídlil až do r. 1548, pak rod Smrků ze Mnichu, kterým patřily i Obědkovice a znožství dalších vesnic. Pak ve střídavém držení různých feudálů, r. 1643 prodány novoměstským Jezuitům. Tam, kde je nyní chalupa Pešťovská, stávala viz. kolem níž byl přikop (chalupa čp. 10).

Propous 1949: „1219 Danisse de Cerasoviz“, jmeno od ves lidí Krašových, nebo krásných.

KRCHOV * 1336 * 13. / 14. STOLETÍ * NA SVAHU U PRAMENE

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

[SOA ÚJ]: 1336, březen 25. „Jener, Herbold a P()..., bratři z Janovic svědčí, že Protrva a Porhardus, kanovníci milevského kláštera, koupili od Jordana z Gieschobiez ves Pleiště o 8 lánech orné půdy a statek Krchov (psáno Kykrov) tamtéž, se vším příslušenstvím, za 104 kop pražských gr.“

[SOA ÚJ]: 1359, září 17. „Opět Mikoláš a koment kláštera milevského svědčí, že poddaní klášterní ve vsích Pleiště a Krchov (psáno Kykrov) mají svou půdu zakoupenou takovoum pravou, že krom úroku a kašovníků bez něj jinou půdu jiných břemenn.“

Berní rula 1634, II. díl: Krchov 2 / 0 / 1 – 3 usedlosti (jen 1. díl).

Tereniánský katastr 1757 D: 1 usedlost: 0/0/0/1/0/0, horní poli 8, předměi, osedli 0+13/64 (jen část).

Projekt 1949: „1497 (...) v Krchově dvory“, jméno od Krchov (dvůr). Adj. krchv znacilo „levy“.

KUNÍ * 1369 * 14. STOLETÍ * VE SVAHU U SEDLA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, II. díl: Kuní 3 / 0 / 1 – 4 usedlosti (jen 1. díl).

Tereniánský katastr 1757 D: 2 usedlosti: 0/0/0/2/0/0, horní poli 8, předměi, 4 domy navíc, osedli 0+32/64 (jen část). Svobodný dvůr 8 usedlosti: 0/0/0/3/0/0, 8 domy navíc, osedli 2+6/64 (jen část).

Podlahu 1901: Typ, která byla připomínána již ve 14. století, je zamílká. AP soudí, že stávala uprostřed vsnice.

Habart 1925: Kalvádič mlýna u Radešova uveden jest již r. 1557. Mikulý mlýn u Krásovic připomínán již r. 1646. Červený mlýn u Krásovic zmínován r. 1544, r. 1603 uváděno 6 mlýnských kol.

Habart 1941: Jméno vsi Kuní pochází ze staročeského kuniti / kuniti, tj. obhážeti, vyhážet. Až do zač. 16. stol. v majetku drobných feudálů, od r. 1629 patří k Petrovicím. V letech 1680 – 81 mor. Nedaleko několik km od na výpenecký jeden na křemen.

Projekt 1949: „1369 in E. in Obiedienica ad pries. Przibiconis de Obiedienicz, Sdenconis et Jarossij de Kuny, Marquardi de Nesselin“. „1382 Cunso de Kuneyho in hered. sua in Kuneyho cunia urst. – in Rubniczku cunia rust.“ „1544 w Krassowiczych tyzce – v Kunym a w Rybniczu“, jméno buď od zvěřete (kožich, les), nebo od osobního jména Kuny.

KUNÍČEK * 1260 * 13. STOLETÍ * VE SVAHU U POTOKA

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedláček 1909: Po vsi se nazýval r. 1260 Jakub z K., pak Bernart (+ 1398), 1413 – 1417 Petr Smahel, syn jeho, 1459 František. Od r. 1628 bylo příslušenství Petrovic.

Profous 1949: „1260 Jacobus de Cumyc“, jméno od Kunív (dvůr).

MAŠOV * 1488 * 14. / 15. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U POTOKA

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, II. díl: 2 / 2 / 0 – 4 usedlosti.

Profous 1951: „1488 říčad venkovský Hrazany, Mašov, Ohnada“, jméno od Mářív (dvůr).

Petra 1999: První zmínka o vsi je z r. 1488.

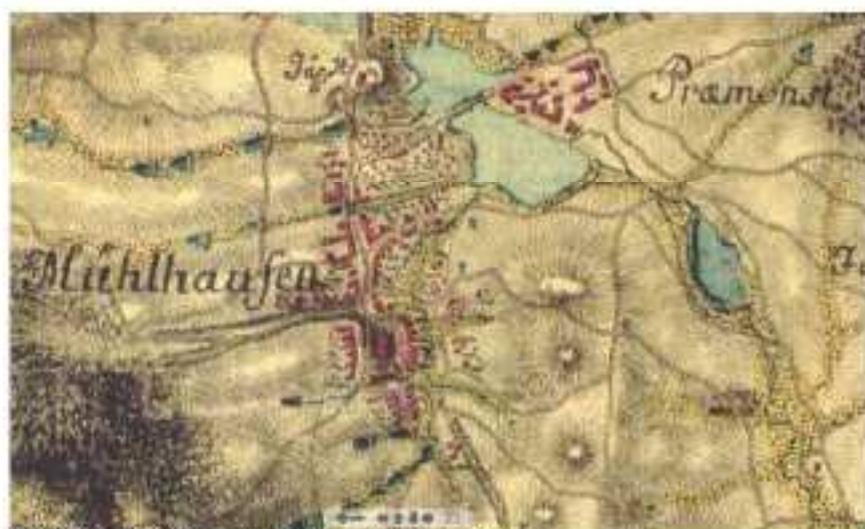
Berková 2000: K domu čp. 10 náleží včetně louky a pastviny přízemní s dolní částí vesnice (v místech už nic nena). Jádrem domu čp. 10 je roubený dům z první poloviny 18. století s trojdílnou dispozicí. Na stropalku ve světnici je vročení 1738 (nejstarší známá kompletně dochovaná roubená stavba na Přibranašku). Dochovaná černá kuchyně. Dům, který je ve špatném technickém stavu, zůstal zkonzervován na úrovni konce 19. století.

Petra 2003: První zmínka o vsi je z r. 1488 (tehdy spolu s Počešínem náleží Zvíkovskému, později Olickému panství). Roku 1654 zaznamenány dvě usedlosti selské a dvě chalupnické.

MILEVSKO * 1183 * 12. STOLETÍ * NEUVÁDÍM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kouřimance.cema.cz

Mapový podklad: Josefské mapoviny, oldmaps.geolab.cz

Podlahá 1898b: Premonstrátsky klášter založen r. 1184 Jilím z Milevska, r. 1187 první opat, r. 1420 klášter „ztruskotán“. Značné opravy v 2. polovině 17. století, r. 1785 klášter zrušen. Kostel sv. Jiří, zbudovaný r. 1185 (dochovaná románská věž), na sklonku 14. stol. ostatek ubourán a jeho místě přistavěn chrám nový. Kostel sv. Bartolomeje z r. 1366 postaven na místě starého kostelíka, tehdy zbořeného (údajně ze 16. stol.).

Sedláček 1909: Klášter založen r. 1184 od Jirího, pána na Milevsku, jenž sám do něho vstoupiv nábožně tu život dokonal (zemřel 1193). Mati jeho Dislava (zemřela 1190) založila baziliku sv. Marii. Klášter 1190 vyhořel, ale v následujících stoletích vzkvétal. Kol. r. 1400 přestavěn kostel sv. Jiří. Leta 1420 due

23. dubna vpadli sem Táborci a klášter vypálili. V následujících desetiletích statky klášterní rozrástavěny. Největší část připojena ke Zvíkovu, r. 1543 postoupen klášter pánlům ze Švamberka, po Bílé hore (r. 1622) klášter císařem Ferdinandem přivřeten klášter s panstvím k Strahovskému klášteru. R. 1648 obnovena bazilika, klášter r. 1786 zrušen. Město při bývalém klášteře je bezpečnoby stavě nad klášter (ovšem jen jako pancké sídlo), asi ve 13. stol. s městskými právy vysazené. R. 1438 připomíná se jako město. R. 1512 – 13 vyhořelo, uděleno právo vařit pivo. R. 1623 zrušeny všechny výsady města. R. 1629 založeny matrky, požár 1640. Stav města v r. 1670 těžký.

Profous 1951: „1183 sp. 13. Jurik de Milevzche“, jméno od dvora Milevice/Milevsk.

Kučta 1998: První zmínka 1183 (fáldum 13. století). Počet domů – 1654: 137, 1713: 139, 1790: 159, 1843: 304. Požáry: 1420 (husité), 1513, 1640, 1749, 1843. Původně sídlo pánlů z Milevska, vybudované někdy před r. 1184.

NECHVALICE * 1352 * DENDRO 1268/69 * 12. / 13. STOLETÍ * VE SVAHU NAD POTOKEM.
KOSTEL NA MÍRNÉM OSTROHU

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cesia.cz

Mapový podklad: Josefské mapoviny, oldmaps.geolab.cz

Berní rula 1654, II. díl: Nechvalice 6+2 / 1 / 2+1 – 13 usedlostí, z toho 3 pusté.

Teritoriální katastr 1757 R: 13 usedlostí: 1/3/5/2/2/0, bonus poli 8, dobytkářství+předem, osedli 1+40/64. Výtažní rybník na 1+2/3 kopy. 1 pánský mlýn o 1 kole a 2 stupních na nestálé vodě.

Podlahu 1901: Farní kostel románský, zgotovovaný, oprava 1890. Věž v r. 1853 zvýšena o jedno poschodi, zvon z r. 1575.

Sedláček 1909: Farní kostel již ve 14. století. Pany podacími byli r. 1370 Přibík a Vavřinec, 1382 Aleš z N., 1390 Soběhrd a Bohuslav Žáček. L. 1447 žil Myslivoz z N. Poslední z toho rodu byl Diviš, jenž r. 1502 tvrz s příslušenstvím Václavovi a Ladislavovi Popelím z Lobkovic prodal. Od té doby patily Nechvalice ke Chlumci. V 17. stol. zamíkla fara, ale r. 1787 obnovena.

Habart 1925: Mlyn v Nechvalicích, zvaný „Holubice“, připomíná se 1669, ale ani je starší. // Pozn. VF: Toponymum „Holubice“ je na 3. voj. námapování; na 2. voj. mapování je v Nechvalicích jen jeden mlýn, a to pod hrází nejvíce položeného rybalka (pod ves, v extrávilliu).

Habart 1941: Archeologické nálezy popelnic na poli č. kat. 260, bronzový náramek a hrot kopí. V neznámé době – v 10. nebo v 11. stol. – usadil se tu zeman Nechval / Nachval. Nejstarší stavění patrně statek čp. 19, vroben na trámu 1743. R. 1771 velký hlad. Bohuslav Žáček z Nechvalic založil nový rybník, jinž pole fary obdělávce zapil, pravděpodobně několik let před r. 1414. R. 1502 prodány Nechvalice Lobkovicům. Tady už dle stávala na místě domu čp. 12, zachoval se jen valený sklep.

Probes 1951: „1352 Nechvalicz“, jméno od ves lidí Nechvalových.

Merkantová 1971: Kostel uváděn až 1350. Mencl položil stavbu přibližně do doby kolem poloviny nebo třetí čtvrtiny 13. století, AM souhlasí.

Razim – Várhánák 1995: Nejlépe zachovaný kostel 13. století se západní hranolovou věží na Podblanicích. Stavba z lemového zdiva, mnohé fragmenty oken. Značná podoba z kostelem všech svatých v Resanicích (okr. Přeštice – jih) – uspořádání tribuny, půdorys chóru, datována do 50. let 13. století, Resanice tvoří východisko pro podblamskou skupinu kostelů (Nechvalice, Vojkov, Olbramovice). Z nechvalického kostela pravděpodobně v příběhu výstavby odešel mistr (proto je později stavěna část – věž – archaičtější).

Sommer – Stecker 2011: Ve východním štítu lodi kostela Kynclova dendrodatace 1268/69.

OBDĚNICE * 1219 (1183 OBIDEN) * 12. STOLETÍ * VÝRAZNÁ OSTROŽNA NAD SOUTOKEM
DVOU POTOKŮ, PŘÍSTUPNA JEN PO ŠÍJI

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, II. díl: Obděnice 4+3 / 2 / 2 – 12 usedlostí, z toho 3 pusté.

Tereziánský katastr 1757 R: 12 usedlíků, 0/2/5/4/1/0, bohatá polí 7, dobytkářství+předem, 3 domy navíc, osadí 1+59/64. Významný rybník na % kopy. 1 panáký mlýn o 1 kole a 4 stoupích na nestálé vodič.

Podoba 1899a: Kostel původně románský, gotický presbytář, úpravy Krčinovy r. 1603. V kostele náhrobní deska Krčinova. Ve vsi bývalá tvrz, nyní rozdělena na několik popsaných čísel. Uvnitř zachována křížová klenba bez žebér. Na západní straně příkop, z něhož vede zasráni chodba pod kostel.

Sedláček 1909: R. 1319 sídlo Martinovo, na tvrzi sedíli 1333 až 1357 Přibík, 1373 – 1418 jiný Přibík, 1468 – 1475 Jan Jedlice. Od 14. stol. farní kostel. Mezi r. 1593 – 1609 Jakub Krčín z Jelčan a jeho dcera Kateřina. R. 1623 tvrz a kostel Polyxené z Lobkovic prodány, potom připojeny ke Chlumci. // Pozn. VE: Datace první zmínky v písemných pramenech „1319“ je očividně překlep, má být „1219“.

Habart 1925: Mlyn Hynka Zeleňky na Varovském potoce zmínovaný již 1669 a 1676 (mlynář Mikuláš Slavíček). Oldřich Myška, majitel Obděnice na počátku 17. stol., se zúčastnil vzpoury stavovské a za trest mu byly statky zkonfiskovány a 23. března 1623 prodány Polyxené z Lobkovic, jež je připojila k panství chlumoeckém.

Habart 1941: Tvrz stávala v místech, kde jsou nyní chalupy čp. 2, 3, 4, 24, 25 a 34. Ze západní strany měla příkop. Zpráva z r. 1667 uvádí v zámku 6 pokojů, 4 suché sklepy, 11 komor, kuchyně a lednice. V 18. stol. zámek zříceninou. Osada Ohrada patřila spolu s Porečínem do r. 1420 k velkemu panství kláštera malevského. Když krčín koupil r. 1593 Obděnice, zřídil vodovod, jinž z Ohrady byl zámek obděnické hojně zásobován vodou.

Proffour 1951: „1219 Martinus de Obidéniz“, jméno (prvotní tvar Obděnice; tj. lidé Obděncové) od osobního jména Obidén („1167 Obiden, cuius filius Petrus, miles episcopi Prag“), staroslověnské obideti – verletzen, verschten, stb. obideti – beleidigen.

Merkantová 1971: První zmínka z. 1219 (Martinus de Obidéniz). Menší kostel datoval do doby kolem r. 1180 (podle zmínek o Petrovi, synu Obidénové, z let 1177 – 83). Až se dominiká, že kostel pochází teprve z první třetiny 13. století.

Pechová 1978: Tvrz píspominána z. 1333, v letech 1468 – 75 v držení Jana z Jedlice, zachována pouze část zdí v domech u kostela. Kostel románský z 2. poloviny 12. století, pozdně gotický presbytář, zaklenutý r. 1603. V té v polovině 19. stol. zvýšena, pseudorománská. Ve vrcholu klenby presbytáře znak Jakuba Krčína z Jelčan a letopočtem 1603, pozdně renesanční náhrobek Jakuba Krčína z Jelčan, křtitelnice kol. r. 1600.

Kuthan – Stecker 2005: Po smrti své dcery (r. 1597) přesídlil Jakub krčín z Jelčan a Sedláček z Křepenic do Obděnic, které koupil již v r. 1593. Tehdy stála v Obděnicích kromě kostela i tvrz a pivovar. Krčín dělal rozsáhlou přestavbu tvrze i pivovaru, buduje ovčín, opravuje mlýn. V Obděnicích v té době 7 sedláčků a 1 opuštěná chalupa. V urbáři z r. 1637 pro Obděnické panství zaznamenáno 9 rybníků (Kuthan – Stecker, str. 51 – podrobnosti o rybnících). Mlýn čp. 10 v pramenech z pol. 16. stol. se objevuje. Dřevěné vodovodní potrubí čp. 64 na konci Obděnice směrem k Ohradě. Zmínky a pověsti o chodbách, sklepech, příkopech apod. (zbytky bývalé tvrze).

PETROVICE * 1219 (1183 PETR) * 12. STOLETÍ * PLOCHÝ VRCHOL MÉNĚ VÝRAZNÉ OSTROŽNÝ NAD SOUTOKEM DVOU POTOKŮ

Mapový podklad: ZMP ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Mapový podklad: Josefské mapování, oldmaps.geolab.cz

Borní rula 1654, II. díl: Státek, P. Societ. Jesu březnické, 8 vesnic, 1 fara 780 str. roll, 49 hospodářů, k. 18 os. Petrovice 3+2 / 0 / 5+2 = 12 usedlostí, z toho 4 pusté

Podlaha 1898a: Kostel již r. 1352 farní, původně gotický, r. 1721 barokně přestavěn, průčeli a věž 1778. Mohutné úpravy v 18. století, varhany v barokní skříni z r. 1761. Mramorové náhrobek desky dvou jezuitů zde zemřelých z r. 1646. Na náměstí socha sv. Václava na oblému renesančnímu sloupu. Zámek prostý ze 17. století a býv. jezuitská rezidence.

Sedláček 1909: Farní ves, po níž se nazývali r. 1219 Obiden z P. a později Hostislav. Ve 14. století byl tu farní kostel, jehož podacími pány byli držitelé P., Krašovic a Kumička. Z rodu starých Petrovských sedlali tu ještě r. 1475 Kunrat. V 16. století P. rozděleny a patřily k Zahradce, Otliku a rodu Rožemberkům. R. 1601 skoupal velkou část Jakub Krčín z Jelčan, v jeho rodě zůstala až do r. 1628. Později patřily jezuitům.

Habart 1925: Dle pověsti stavala na královce stezky z Milevska do Sedlčan a ke Krasné Hoře, v místech, kde je nyní vlastně městečko Petrovice, osamělá krčma s kovárnou. Mlyn mezi Petrovicemi a Skoupým zmínovaný již r. 1557, r. 1751 prodán jezuitů. ČH uvádí též mlyn „Melena“, mlýnai Václav Melena v 16. století, dále připomínán r. 1669 a r. 1676. Název se uvádí již r. 1581. O mýmne „U Radath“ piše ČH, že již od 14. století patřil k manžství kamýkům.

Habart 1941: Zdejší lesy vedla cesta spojující Sedlčany s Milevskem. Po Petrovi je znám Obiden z Petrovic, nejspíše syn Petrův. Zápis z desek zemských uvádí 9. července 1494 uvádí mezi platci Kunráta z Petrovic blíže nespecifikovaného mlýniste, jenž plati 11 grošů. Kunrat toho času vlastnil dvory v Obděnicích a v obou Lhotách, ale ona zmínka se pravděpodobně vzítavuje ke dvoru v Petrovicích. Konrád z Petrovic byl asi posledním toho rodu, další majitelé nejsou jasní nebo se rychle střídají. R. 1600 kupuje Petrovice Jakub Krčín (zemřel 1604). R. 1630 zkoniškovány, předtím ještě přešly do majetku Bohuslava Rittera. R. 1650 postoupeny Petrovice březnickým jezuitům. Ještě r. 1651 „zde velká většina obyvatelstva na Petrovicích v kacířských bludech“. Po zrušení jezuitského řádu r. 1773 jejich pozemky podle tzv. Raabského systému selskému lidu rozprodány.

Profous 1951: „1219 Obiden de Petrovitz“, r. 1183 uvádění jako svědkové bratři Petr a Obiden, snad zakladatelé Petrovic a Obděnic.

Poche 1980: Městečko patřilo ve 2. polovině 17. století jezuitům. Kostel sv. Petra a Pavla původně gotický z počátku 14. století, zbarokizován r. 1721, věž přistavěna r. 1778. V jižní stěně lodi původně gotický portál z počátku 14. století. Minčovní barokní inventář z 18. století. Letní jezuitská rezidence z 2. poloviny 17. století. Další rezidence rovněž ze 17. století. Na náměstí socha sv. Václava na renesančním sloupu, z 2. poloviny 17. století. Na rozcestí mezi Petrovicemi a Týnčany boží muka (francouzská kaplička s nikou) ze 17. století. Stavěny čp. 2 z poslední třetiny 18. století, rekonstruovány s černou kuchyní.

SÚRPMO 1983: Většina domů v historickém jádru byla datována jako klasicistní, nejstarší dochované městské domy jsou z počátku 18. století, početně je však i vstava mladší zástavby z počátku 20. století. Zámek (čp. 28) má ve sklepě pozdější gotický portál, očividně drahotně použity. Petrovice od 13. století dílečnou křížovatkou cest, které se propaly do jeho půdorysné struktury (již v gotice vytvořen půdorysný rozvadž navaz). Od západu přicházela cesta od vltavského přívodu pod hradem Otlik, od západu komunikace od Kamýka nad Vltavou přes Krásnou Horu a pokračovala v jihovýchodním rohu náměstí na Milevsko a Bechyně, odbočovala z ní cesta na Jistebnici. V severovýchodním rohu náměstí vybíhala cesta na Vysoký Chlumec, Sedlčany a Kosovou Horu. V 16. století byly Petrovice v děleném vlastnictví více rodů. Jedním posútařkem feudálního sídla je sedlový portálek drahotně ušitý v suterenu byvalého zámku (potvrzuje existenci i místo zbořeného gotického dvorce). Statek Petrovice darován r. 1650 jezuitské koleji v Březnici. Následovala pravděpodobně přestavba náměstí. V roce 1788 v Petrovicích 41 domů. V roce 1840 počítal již náměstí nová výstavba podle rovné stavební čáry.

JARUP 433/97: Na katastru Petrovic (zámecký park) nalezeny zlomky kachlí z povrchového sběru.

kolektiv 2002: Petrovický mlýn čp. 28 při silnici Petrovice – Skoupý, asi 2 km severně od obce, prvně zmíněn 1557. Nad mlýnem napájecí rybníček se stavídlem.

Kučta 2002: První zmínka 1219 Obiden de Petrovitz, v 16. století rozděleny na několik dílů (Zahrádka / Otlik / Rožemberkové), 1898 městečko. Počet domů – 1654: 13, 1713: 20, 1788: 41, 1843: 55, 1880: 72, 1910: 78, 1921: 84, 1930: 91 (s Krchovem, Vilasovou Lhotou a Zahrádkou 154), 1950: 110, 1991: 160. KK dále uvádí počty obyvatel od SK (425 – 702). Repozitorium novoměstských jezuitů ze 17. století. Faru doložena r. 1352, původně gotický kostel z počátku 14. století r. 1721 barokně přestavěn. V 19. století židovská obec. Oblast osídlena již ve 12. století Vladislav Obiden 1219, ale již v r. 1183 uvádění jako svědkové Petr a jeho bratr Obiden (event. zakladatele Petrovic a Obděnic). Petrovice prodloužily vrcholné sfédrové přesízení půdorysu (vznik návsi). V polovině 17. století získali obec novoměstští jezuité – stavební upravy (kostel atp.).

Kapka, in: Hendrych a kol. 2011: První písemná zmínka pochází z r. 1219. Kostel připomínán r. 1350. Od r. 1650 náležela Přibíkovi Jeníkovi z Újezda (začal v Březnici Jezuitskou kolej). Jezuité vlastnili Petrovice až do r. 1773.

POČEPICE * 1219 * 12. STOLETÍ * SVAH NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontamnace.cerna.cz

Berní rula 1654, II. díl: Počepice 10+4 / 2+1 / 6 – 23 usedlosti, z toho 5 pustých.

Tereziánský katastr 1757 R: 22 usedlostí: 0/4/7/10/1/0, bouzna polí 7, dobytkářství+předělení, 2 domy na víc, osedl. 3+32/64. Obecní výtažní rybník na 2 kopy. Mlyn o 1 kole na nestálé vodě.

Počítání 1890a: Kostel již r. 1352 faru, původně gotický, 1790 přestavěný. Vevnitř malovaný znak Petru Počepického z Počepic a na Počepicích s datem 1553. Množství barokního inventáře.

Sedláček 1909: Farní ves, po níž se r. 1219 nazýval Ctibor z P. Ve 14. století farní kostel, jehož podaci privo patřilo z polovice ke Chlumci, z polovice s faru Počepickým z Počepic. Od r. 1609 v držení Polenovny Lobkovské, od jejíž potomků připojeny ke Chlumci. Kostel r. 1790 rozšířen.

Habart 1925: U rybníka Návesníku stával mlyn zmínovaný již r. 1669.

Habart 1941: Zdejší okresní silnice vystavěna 1832 na staré cestě mezi Sedlčany, Petrovicemi a Milevskem. Byly zde nalezeny popelnice (na zahrádce čp. 28) a bronzový náramek (v rybníku). Blízko poplužního dvoru na levém břehu rybníka Návesníku stávala již od 14. století faru, v přízemí zděná z kamene, v patře roubená (Habart str. 235). Rod Počepických z Počepic zmínil r. 1713. U rybníka Návesníku stával mlyn, zmien 1896. V dolné mezi Kalvárií a Počepickou horou je mlyn zvaný Zelenštejn, zmínovaný od 16. stol. // Pozn. VF: Kalvárie vede na vrch Raděšin.

Profous 1951: „1219 or., Znbor de Pocepisz“, „1544 w Poczepiczych farz“, jméno od ves lidí Počepových.

Žižka 2001: Dvůr při jižním okraji vsi nad Nechvalským potokem. Sypka může být ještě barokního původu (?), ovčím a stodola mají zřejmě klasicistní původ. Dvůr vyrazně přestavěn ve třetí čtvrtině 19. století a upraven ve 20. letech 20. století.

POREŠÍN * 1420 * 13. / 14. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U PRAMENE

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cerna.cz

Berní rula 1654, II. díl: Porešín 5+1 / 1 / 2 – 9 usedlosti, z toho 1 pustý.

Habart 1941: Osada Ohrada patřila spolu s Porešínem do r. 1420 k velkému panství kláštera milovského.

Profous 1951: „1488 ke Zvíkovu řád venkovský Mašov... Porešín“, jméno vzniklo přihlašovací příponou x němčinou jména Porešic z německého Pořešice

Peltz 2003: První zmínka pochází z r. 1488 (ves patří ke zvíkovskému panství). Později připadla k panství Petrovice (neví se kdy), od pol. 17. stol. v držení jezuitů.

POŘEŠICE * 1037 * 10. / 11. STOLETÍ * VE SVAHU U PRAMENE

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cerna.cz

Berní rula 1654, II. díl: Pořešice 12 / 0 / 0 = 12 usedlostí.

Terenátoruji katastr 1757 R: 14 usedlostí: 2/0/0/6/5/1, bouře poli 7, předem, 3 domy navíc, osedli 3+33/64. Obecní výtažní římský na % kopy.

Podlahy 1598a: Uvádí Pořešice. Na zahrádě číslo 19 mohly dosud neprozkoumané. Tvrz, brána zbořena r. 1894; vysoké čtvercové stavěni o jednom poschodi z lomového kamene, nyní nýpla, úzká střílnovitá okna.

Sedláček 1909: Dostaly se v 11. stol. klášteru Ostrov (od knížete Oldřicha 1012 – 1037). V 15. století náležely k Vysokému Chlumci a patřily k němu až do r. 1850.

Habart 1941: Na návsi Hejku (mezi P. a Blahovou Lhotou) vykopáno nedávno 8 bronzových náramků. Některí obyvatelé Pořešic měli ve 13. století pole u Týnic.

Profous 1951: „1012 – 1037 c. 13, Poryesichy, villa monii Ostrov“, jméno od ves lidí Pořechových nebo Pořešových.

Žižka 2001: Dvůr Zvěstovice, k. u. Pořešice. Dvůr zřejmě karolinského původu, upravovaný kolem roku 1800, výrazná přestavba na konci 19. století, úpravy v první polovině 20. století. Nejstarší se jeví dle výpravy od brány. Ovčín klasicistického charakteru architektonicky shodný s ovčinem v nedalekých Počepicích.

RADEŠICE • 1407 • 14. STOLETÍ • NEVÝRAZNÉ ÚDOLÍ S POTOKEM

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cz

Berní záložna kniha 1654 II. díl - 4 / 0 / 0 - 4 usedlosti

Tereznánský kontejnér 1737 R. 4 usedlci: 0/0/0/4/0/0, bonita poli 8, dobytkářství+předení, osedli 0+46/64. Výtažní růvník na 1/3 kocov.

Habart 1941: Radějovice kouzlí Krčín c. 1595, po r. 1623 patřily k Vysočenmu Chlumci

Profous 1951: „1407 in Obedieniczech et Kadessieczch“, jméno od ves lidí Radešových nebo Radečových

Počtu 1999. Prvňí ze všech měst s 1407.

RADEŠIN * 1414 * ARCHEO KONEC 13. STOLETÍ * 13. STOLETÍ * SVAH NAD POTOKEM

Materiov podklad: ZM ČR, www.kontaktniacej-servis.cz

Sedlčák 1909: Roku 1414 žil Předor, předek Předorů z Radčina. Do r. 1575 náležel ke Zvíkovu, pak k Nadějkovu.

Habart 1941: Ve světnici čp. 20 je stará klenba s výklenky v rozech a stopami po klobu, vede je kovová a brána tyče. Kališovky mlyn zmiňovan jíž 1557, dnešní název od r. 1711. Rok 1580 vymřel rod Předbořní z Radčic po matce. Někdy na konci 15. stol. prodali Předbořové svoje původní sídlo, pak R. patřil Švamberkům na Zvíkově a Odice. Po r. 1576 připojen k panství chlumeckému. Na dvoře statku čp. 2 nalezen v r. 1937 při kopání sklepa v loubobce až píl metru dřábnek vyplněny mincemi, dle ČH grošky z doby Václav II. nádobka s pamětky darována mládfanské škole v Petroviciach.

Przeborius 1414 Przeborius de Radessyn, jméno přivlastňovací příponou z osobního jména Radech/Radela

SEDLČANY * 1294 * 13. STOLETÍ * NEUVÁDÍM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontinuita.cz/cema.cz

Mapový podklad: Josefíké mapování, oldmaps.geolab.cz

[SOA] 1337, červen 21. „Jan (Lucemburský), král český, zastavuje Petrovi z Rožmberka užitek ze zlatých dolů v Čechách ve Vsetchlapech, Záblatí, Kamberku, Sedlčanech, Leštiči, Bělečicích, Ujendě, Zahřeňech a Zákoutí a ze statku Letu, patřícího české krajovně, na tak dlouho, dokud nebude z uvedených užitku plně využívány Petrový pohledávky vůči králi ve výši 344 1/2 a 1 579 kop pražských gr.“

Berní rula 1654, II. díl: Sedlčany, město 23 + 4 / 26 / 47 + 24 = 124 usedlosti, z toho 28 pastyrk.

Terezínský katastr 1757 R: 139 usedluků, 60/25/37/12/4/1, bosutá polí 5, 143 domů navíc, osedli 13+63/64. Nasadní rybník na ¼ kopy, mlyn o 2 kolech na nestálé vodě.

Podoba 1598a: Kostel sv. Martina, gotický ze 14. století. Malba v kancionálu zobrazující „Povolení Přemysla od plamí“ s vesnicí v pozadí. Hlavní kostel Nanebevzetí Panny Marie vystavěn v letech 1732 – 1735 na místě prastarého kostelíka (zobrazen na rytmě).

Sedlčáck 1909: Již r. 1294 tehová ves s farním kostelem. Patřily k prvnímu zboží Vítkovců. Po r. 1374 nový kostel. Po r. 1420 město dobylo od Tábora. V letech 1475 a 1578 pěšily dvakrát pod Chlumec. Roku 1580 postoupeny Jakubovi Krčínovi z Ječka (zemřel r. 1600), r. 1604 dostaly se k Polixeně, vdově po Vilémovi z Rožmberka, jehož se provdala za Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic. V letech 1643 a 1645 popleněno město od Švédů. Skrze ty a takové věci město klesalo a v 18. století mnoho protivenství zkoušelo od vichnosti.

Profou – Svoboda 1957: „1294 (villa forensis) Seidelchen (Vlrici de Nova domo)“, jméno od obce Sedlčany, t. j. lidí bydlících v Sedlici a nebo přistěhovaných ze Sedice.

Kucha 2004: První zmínka r. 1294 (villa forensis). Počet domů – 1379: asi 80, 1654: 124, 1713: 139, 1757: 143, 1763: 183, 1771: 201, 1782: 231, 1843: 284. Požáry po 1420 (Jmostě), 1643 a 1645 (Švédové), 1648 (celé město), 1680, 1783, 1802, 1825, 1828, 1835, 1836, 1839, 1894. Mor: 1649, 1680, 1712. Cholera: 1832, 1866. Sedlčany patřily k nejstaršemu zboží Vítkovců. V okolí se nacházelo zlato, ale jeho těžbu si přisvojil kníž. Pádovra se zdejší zlomoval již ve druhé polovině 13. století. V 15. a 16. století město prosperovalo.

SEDLEC-PRČICE * 1179 * ARCHEO POLOVINA 12. STOLETÍ * 12. STOLETÍ * OSTROŽNÝ NAD SOUTOKEM NĚKOLIKA POTOKŮ

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Mapový podklad: Josefínské mapoviny, oldmaps.geolab.cz

Berní rula 1634, II. díl: Sedlec, městečko 19+9 / 4 / 14 = 46 usedlostí, z toho 9 pustých.

Tenčínský katastr 1757 R- 55 usedlíků: 20/5/14/14/2/0, bonita polí 5, předení, 18 domů navíc, osedli 6+49/64. Násadní rybník na 7 kop. Mlyn o 1 kole a 3 stoupach na nestálé vode.

Podlahy 1898a: Kostel již r. 1352 připomínaný jako fara, značnější úpravy 1730.

Sedláček 1909: Sedlec ve 14. století fara ves, později držena k Vysokému Chlumci, v 15. století městečko. Městec Prčice se připomíná r. 1179, tehdy sídlem Vilka. Později co století (obrazně řečeno), to změna majitele.

Projtour 1951: „1184/5 or., Witego de Purschitz“, jméno v singularu nejspíše prvně přijmením tamního usedlika, a to bylo fem. utvořené k bud' císařskému jménu Prik (prik – koží surad), nebo k moravskému práci (koza).

Projtour – Svoboda 1957: „1318 Przedbor de Sedlicze“, jméno ze základu sedlo.

Radová-Štípková 1983: Uvažuje, že ke klášternímu okruhu milovického kláštera by mohlo příslušit kostely v Prčici a Sedlici.

Kuchař 2004: Sedlec prvně zmínován r. 1318. Požáry: 1648, 1845. Mor: 1640 – 1648, 1649, 1680, 1772. Cholera: 1836. Kostel sv. Jeronýma, v jádře románský ze 3. čtvrtiny 12. století. Prčice prvně zmínována r. 1179 Vitek z Prčice. Původně gotická tvrz asi z konce 14. století, později zámek. Kostel sv. Vavřince původně románský až ze 70. let 12. století. Oba dva románské kostely vzdáleny jsou navzájem asi 700 m.

Česká společnost archeologická 2011 [6]: „Při záchranném výzkumu v rámci revitalizace náměstí v Prčici byl objeven sídelní areál z konce 12. století. S největší pravděpodobností jde o již dlouho hledané sídlo prvních Vitkovců, které dal zbudovat zakladatel rodu a jeden z nejvýznamnějších mužů českého království Vitek z Prčice. Po jeho smrti zdědil Prčici jeho syn Vitek III., zakladatel rodu Rožemberků. V roce 400. výročí smrti posledního Rožemberka Petra Voka se tak podařilo objevit hrnčářský dílčas počátku tohoto významného českého rodu. V loňském roce se archeologický výzkum pohyboval ve spodní části náměstí. Tehdy se podařilo objevit stopy po velkém prčickém požáru z roku 1701 a něco malo keramického materiálu. Současná zkoumaná plocha se nachází přímo před kostelem sv. Vavřince a přilehlým domem čp. 92. Nadšení zavládlo v momentě, kdy se podařilo objevit základ rozsáhlé stavby o rozloze minimálně 6 x 10 m, to už začínalo být skutečné jasné, že bylo nalezeno původní pánské sídlo prvních Vitkovců. Z vyzvednuté keramiky vyplývá, že stavba zanikla někdy během přelomu 12. a 13. století, nejdříve však do poloviny století 13., přesnéjší datace bude známa až po zpracování výsledků. Z lokality bylo doposud vyzvednuto i několik cenných nálezů. Mezi nejzajímavější patří bezesporu znožnými ubruský denár z poloviny 12. století, který je podle numismatiků v Čechách skutečnou raritou, dále pak malý a velký klíč nebo prsteny. Svůj průvod má i kolekce nalezené keramiky, která naprosto odpovídá charakteru nálezů z přelomu 12. a 13. století.“ Výzkum, který probíhal v červenci a srpnu 2011, vedla archeoložka PhDr. Michaela Selina Wallisová, Ph.D.

SKOUPÝ * 1420 * 13. / 14. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

[SO4II]: 1479 prosinec 20. „Jan z Janovic a z Petřínské, nejvyšší purkrabí pražský, postupuje Bohuslavovi ze Švamberka zápis na vesnici malevského kláštera Tisomicku, Mezihoti, Tisomici a Skoupý, které jemu a jeho synovi Janu zapsal král Jiří z Poděbrad.“

Berní rula 1654, II. díl: 6+1/0/2 = 9 usedlostí, z toho 1 pastýř.

Sedlčáck 1909: Statek kláštera Milevského, r. 1479 příslušenství Zvíkovu (do 1581), od r. 1596 k Obdělníkům (r. 1606 oddělen). Od 1623 – 1642 patřil k Sedlčánům, pak k Vyškému Chlumci.

Habart 1941: Horninové podloží zde tvoří vápenec, čehož v minulosti bylo hojně využíváno k přírodní výrobě. Ves Skroupý patřila klášteru v Milevsku brzy po r. 1420 pánům z Janovic na Chlumci až do r. 1479 s potom v l. 1479 – 1581 Švamberkům na Zvíkově. Od nich koupil Skroupý Adam z Kalenic, který tu při dvoře vystavěl rybník. R. 1596 prodána ves Krčinovi, po jeho smrti opět samostatným statkem. Po Bílé Hoře statek zabaven a r. 1623 prodán Polixeně z Lobkovic. Mlýn Melena se připomíná již r. 1581. Blíže mlýna v silmíce stojí boží muka z poloviny 17. století.

Profbur – Svoboda 1957: „1470 vsi kláštera Milevského, t. Tynčany... Tisomice a Skroupy“, jméno od adjektiva skroupý (dvůr), tj. skromý, lakový.

TÝNČANY * 1205 * 12. STOLETÍ * V ÚDOLÍ U POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčáck 1909: Ves daroval kníž r. 1205 Slavkovi z Osek a tento vyměnou r. 1207 klášteru Milevskému. Asi od r. 1643 náležely k Petrovicím.

Habart 1941: R. 1470 ves předla do majetku Jana z Janovic. Od r. 1479 do r. 1577 patřily ke Zvíkovu. Kolem r. 1580 připojeny ke Krašovicím, na konci 17. stol. přiděleny k Petrovicím (tj. k jezuitům). Při km jižně od vsi stojí u studánky kaplička sv. Jana Nepomuckého, vystavěna r. 1763, vedle ní je lom na ředi, modře pruhovaný vápenec, další lom na vápenec je na straně zvané Na kozinkách.

Profbur – Svoboda 1957: „1207 (Premisel dux) Zlauconi villam... Tynsan (donat)“, jméno od ves Tynčanu, tj. obyvatel Tynče anebo z Tynče.

VILASOVA LHOTA * 1486 * 14. STOLETÍ * NA MÍRNÉM SVAHU U POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontinuum.cz/cema.cz

Borní rula 1654, II. díl. Vilasova Lhota 5+1 / 0 / 0 - 6 usedlostí, z toho 1 pustý.

Tereziański katastr 1757 R. 2 usedlosti: 0/0/1/1/0/0, božta poli 8, dobytkářství+předení, 1 dům navíc, osadili 0+19/64 (jen část). Mlýn o 1 kole na neslále vodě.

Sedmiček 1909. Dříve „Dolní“ febena. R. 1489 patřila část její k Obděnice, od 16. stol. až do r. 1850 část k Petrovicím a v letech 1513 – 1538 část k Zahrádkám.

Projekt 1949: „1486 (...) et in Inferiori et Superiori Welhotis“, původně zvaná Dolní, jméno podle rodiny Vilasů.

Počít 2009: První zmínka o vsi pochází z r. 1486. Jméno podle rodiny Vilasů (doloženo 1489). V 17. stol. část vesnice náležela k panství Vysoký Chlumec, zbytek k panství Petrovice (jezuitská kolej v Březnici).

VYSOKÝ CHLUMEC (SÍDLO) * 1235 * 12. / 13. STOLETÍ * SVAH / SEDLO
HRAD * 1382 * 13. / 14. STOLETÍ * NA VRCHOLU KOPCE
VÍSKA * 1450 * 14. / 15. STOLETÍ * SVAH NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontinuum.cz/cema.cz

Mapový podklad: Josefské mapování, oldmaps.geolab.cz

Borní rula 1654, II. díl. Chlumec, panství knížete z Lobkovic (Václava Eusebia), 1 město, 4 městečka, 86 vesnic, 7 far, 17 403 str. roli, 814 hospodářiv a pustých gruntů, k. 520 7/8 os. Vysoký Chlumec, městečko 2+3 / 4 / 2 - 11 usedlostí, z toho 3 pasté. Víska 6 / 0 / 0 - 6 usedlostí.

Tereziański katastr 1757 R. Vysoký Chlumec 11 usedlostí: 0/1/7/3/0/0, božta poli 7, předení, 18 domů navíc, osadili 6+49/64. 1 hřišť zažádalo. Víska 6 usedlostí: 0/0/6/0/0, božta poli 7, dobytkářství+předení, osadili 1+31/64.

Počítat 1901: Nesledována na hradebnic zvláště pozoruhodného.

Sedmiček 1909: Stál již 1382. R. 1474 se dostavá do majetku Lobkoviců. Po smrti Ladislava (r. 1584) následoval syn jeho Vojtěch (zemřel r. 1628), jenž později moc a bohatství rodu založil. Statek chlumecký jim skupením konfiskacích statků na velké panství rozšířený dříve pak syn Václav F. E. (zemřel 1677).

Projekt 1949: „1235 Mracots de Hlumec“, jméno od chlumu.

Svoboda - Šmilauer a kol. 1960: Chlum - kopce zpravidla těžký a zalesněný.

Durdík 1999: Hrad je prvně připomínan 1382. Při výstavbě použito dvoupalácové dispozice. Od r. 1474 v držení Lockoviců, upravován v druhé polovině 16. stol. a v druhé polovině 17. stol.

Žižka 2001: Dvůr stojící asi 150 m severozápadně od hradu. Dvůr je zřejmě pozdně barokní. Lze předpokládat, že jde o obnovu dvora po jeho požáru r. 1797. Upravy v druhé polovině 19. století a v druhé polovině 20. století.

Žižka 2003: Pod hradem stojí hospodářský dvůr. Přes zjednodušení fasád se dochoval v podobě, kterou zřejmě dostal po požáru r. 1797.

Kněž 2011: První zmínka 1235 Mračota de Hlumec, 1617 městečko. Počty domů (výběr): 1604: 22, 1654: 17, 1713: 18, 1788: 44, 1843: 75, 1930: 122, 1991: 168. Lze předpokládat existenci panského sídla již před existencí hradu. Byl kostel sv. Marka Na Poušti 2 km SZ, postaven jako poustevna s kostelem r. 1549, zrušen r. 1787. Vaření piv až 1466. Roku 1450 zmínována ves pod hradem.

ZAHRÁDKA * 1373 (1365 VOJSLAV A DIVIŠ) * 13. / 14. STOLETÍ * PLOŠINA NA SVAHU S NĚKOLIKA OSTROHY NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.czma.cz

(SOAT): 1373, červen 24. „Vojslav ze Zahrádky prodává klášteru milovickensku za 10 kop gr. roční činži za 69 1/2 kop gr., vznoucích na dvou poddaných gruntech v Zahrádce.“

Sedláček 1909: První zmínka z r. 1512.

Habart 1941: Bratři Vojslav a Diviš Zahrádeckí ze Zahrádky známi již 1365. Svoje ze Zahrádky vlastnili Táborských r. 1442 při vpádu do Rakous, r. 1448 vpálil s Poděbradem do Prahy. Později časté změny majitele. Po r. 1710 koupil Zahrádecké panství hrabě Jan Erasmus Cukr z Tannfelda, který zde postavil zámek.

Profous 1949: „1497 (...) v Zahrádce tyz“, „1513 w Zahrádce tyz“.

Profous - Svoboda 1957: „1395, 20. Sept. (opis z 1732): priv. mon. Brewn. et possessiones: ... in Wlasiensi prov. villa Costelecz, v. Zahraïka, v. Krassycz et Przedliczko“, jméno od zahrázení, zahrázené místo (ohrazené pastviny, lesy), ohrazený kus panského pole.

ŽEMLIČKOVÁ LHOTA * 1486 * 14. STOLETÍ * V MĚLKÉM ÚDOLÍ U POTOKA

Mapový poklad: ZM ČR, www.kouzleninace.cesma.cz

Borní rula 1654, II. díl: Žemličkova Lhota 7 / 0 / 0 - 7 usedlostí.

Tereziánský katastr 1757 R. 7 usedlostí: 0/0/24/1/0, bonita poli 7, dobytkářství+řezení, 2 domy naziv, osadili 1+44/64. Výtažní rybník na 1+5/12 kopy.

Sedmiček 1909: Dříve „Horní Lhota“, r. 1489 příslušenství Obděnic, v letech 1593 – 1601 z části příslušenství Petrovice.

Habart 1925: Oldřich Myška, majitel Obděnic na počátku 17. stol., se zúčastnil vzpory stavovské a za trest mu byly statky (včetně Žemličkovy Lhoty) konfiskovány a 23. března 1623 prodány Polyanom z Lobkovic, jed je připojila k panství chlumeckému.

Habart 1941: V 15. století patřily 3 statky k Petrovicím, v 16. století patřily 2 statky k Obděnicím. Od r. 1595 náležela celá ves k Obděnicím a od r. 1623 k Vysokému Chlumci. Na návsi postavena r. 1905 žulová zvonice, vedle ní kamenný kříž z r. 1907. Na Varovském potocu jižně od vesnice jsou tři rybníky: Velký, Pilka a Mlýnský. U Mlýnského, do něhož přitéká potůček z Žemličkovy Lhoty, je mlyn Hynka Zelenky, všeobecně známý Oběnský, býval kdysi panským. Stál tu již v první polovině 16. století, r. 1557 měl dvě kola a dvě stonky. V letech 1669 – 76 připomíná se tu mlýnář Mikuláš Slavíček.

Prusov 1949: „1486 (...) et in Inferiori et Superiori Welhotie“, „1489 Kunrat z Petrovic v Obděnicích dy km. – v Horní Lhotě 3 dy km., v Dolejší Lhotě 3 dy km. dává“, původně přívlastek Horní.

Křivánová – Štěpán 2000: Štit Zelenkova mlýna čp. 10 na Varovském potocu má ve znázornici dva zdobené sloupy datované 1600.

Paitz 2003: První zmínka o „Horní Lhotě“ pochází z r. 1489, pojmenování Žemličkova Lhota až 1593. Ve středověku ves patří pod Petrovice. Přelom 16. a 17. stol. – vesnice patří k panství Obděnice (majitelem 1593 – 1604 Jakub Krčín), dle J.P. pochází z této doby rybníky na Varovském potoci i další kultivační úpravy. Od r. 1623 součástí lobkovickeho panství Vysoký Chlumec. Při Dolním obděnickém rybníku mlýn čp. 10 předbělohorského stříři (zbýtek hranyce s vršením 1600).

9.3 Katalog sídel ke kapitole „případová studie Lysá nad Labem – historický vývoj“

Mapa 43. Přehledová mapa Lysá nad Labem a okolí. Zdroj: [ZM ČR].

Poznámka: výpisy z literatury jsou velmi často přejímány doslově, aniž by byly používány uvozovky pro citace, nebo jinak by byl celý tento text „převuzován“; musí se proto na ně tak nahlížet a v dálím zpracovávání uvozovky fádné užít.

Rozloha pozemků z Tereziánského katastru není přepisována.

V záhlavi každé obce je uveden její název, první zmínka v písemných pramenech (event. i dendrodatace či archeologické datování), odhad vzniku sídla s přesností na století a topografická poloha.

Berní rula 1654, II. díl: V příloze Doskočilovy edice je uvedena mapa Čech, která zaznamenává předpokládané hlavní silnice v době ruly. Ty sledují přibližně komunikační tahy dnešních hlavních železničních tratí. Kolem Lysé prochází tato silnice: Praha – Čelákovice – Nymburk – Hradec Králové – Klodzko

SÚRPMO 1977: Velmi nápadná je komunikace od nákladního mostu v Toušku, směrem na starou Lysou a dále na Mladou Boleslav (rane středověké stáří?). Na sklonku raného středověku ležela Lysá na křižovatce dvou významných komunikací. Cesta z Prahy do východních Čech přecházela Labe v Toušku přívozem, později pe mostě a pak severovýchodním směrem na Lysou, kde podminala podélou osu Lysé (dnešní ulice Stržitě, Sojovická, nám. Bedřicha Hrozného, Poděbradova), odkud pokračovala na Nymburk. V uvedeném rozsahu ulic byla zástavba zachycena zčásti v nejstarších zápisech městských knih. Druhá cesta vedla od Českého Brodu na Nové Běchy, která přecházela Labe jižně od vesnice Litol a v Lysé sledovala dnešní ulici Čsl. armady. Velkou důležitost měla i spojující Lysé s Jicína a cestu přes Starou Lysou k přechodu Jizery. Zřejmě již ve druhé polovině 13. století nabyla na významu cesta z Prahy na Poděbrady. // Pozn. VF: Názvy ulic převedeny do dnešní podoby.

Kučta 1997: K roku 1720 existovala zemská silnice Dražďany – Chlumec – Brandýs nad Labem – Toušek – Čelákovice – Mochov – Kolín – Videň, dále Praha – Brandýs nad Labem – Mladá Boleslav – Liberec – Zittau / Görlitz. Roku 1873 byla do provozu uvedena železnice Nymburk – Lysá nad Labem – Praha, roku 1883 trať Čelákovice – Brandýs nad Labem, roku 1883 Čelákovice – Mochov, roku 1899 Brandýs nad Labem – Neratovice. Roku 1937 provedena regulace Labe. Pouze cesta ze Staré Boleslaví do Posty, lemovaná výklenkovými kapličkami z r. 1674.

Kučta 2000: Uvidí zemské komunikace k r. 1720 takto: Praha – Lysá nad Labem – Kostomlaty nad Labem – Dmihelice – Nymburk – Hradec Králové – Náchod – Klodzko – Wróclaw, dále také Lysá nad Labem – Jicín – Vrchlabí.

Petrin 2003: Závěr první poloviny 19. století s rozvojem industrializace a posléze i s možností volného pohybu obyvatel přinesl nutnost rekonstrukce základní dopravní sítě. Velká část mostních staveb ale byly až do druhé poloviny 19. století dřevěné konstrukce, jen výjimečně s kamennými pilíři a opěrami. Masivní rozvoj dopravního stavitelství začíná ještě před polovinou 19. století.

Petrin 2006: Hustý sítí sídel zde vznikla již v raném středověku, ta se v období vrcholného středověku stabilizovala. Do pozdního středověku sahají počátky rybářství. V rovinách labské nivy vznikaly malé rozlehlé vodní plochy, napojené systémem umělých kanálů. Studie JP o mostech v okrese Kolín uvádí, že základ z nalezených mostů nelze datovat do středověku a renesance, nejsou-li bezpečně doložené kamenné mosty pocházejí z období baroka, obvykle jde o mosty zapojené do rybničních hrází. Mostní stavby nelze obecně datovat podle na nich umístěných soch. V první polovině 19. století nastal velký rozvoj silniční sítě, s čímž souvisela i výstavba nových mostů.

Sewořimovi 2007: F. A. Špork (1662 – 1738) se v r. 1684 ujal správy panství Lysá, Choustníkovo Hradisko, Malečov a Konopáčovy. Správním střediskem byla Lysá. R. 1722 prodal panství Lysou F. J. Černinovi, ale po Černinově smrti 1734 se na něj vrátil. Inspiraci pro Šporkovu krajnotvorbu činost byly zejména jeho pobyt ve Francii u dvora Ludvíka XIV. Špork upravil krajinu pro radoš, potěšení, zábavu, odpočinek, reprezentaci a duchovní očistu. ES se domnívá, že J. G. M. Vogt pravděpodobně Lysou osobně navštívil a nem vyloučeno, že i připravil podklady pro vedutu z r. 1712 (i jí sám ryt). Podoba toku Labe výrazně změnila povodně r. 1750. Regulace řeky probíhala již v 90. letech 19. století a Litol a zejména ve 20. a 30. letech 20. století. *Zemská cesta*, která spojovala Čechy s Polskem (zvaná Slezská), vedla po této trase: Praha – Toušek (most přes Labe) – Lysá – Nymburk – Hradec Králové – Náchod – Vratislav (na vedutě 1712 na ní zakreslen jezdci na koniecti). Cesta byla r. 1834 odsluněna k jihu (přes Nehvizdy, Mochov a Sedlčany). Barokní krajina u Lysé kulminovala koncem 30. let 18. století.

Beranová – Lutovský 2009: V Dřevěčích nalezena dvě kostrové pohřebiště z 10. – 11. století.

Pokorný 2011: Archeologická databáze Čech – pravděpodobně výskytu archeologických nálezů z různých období (mapky).

BAŽANTNICE U LYSÉ * PŘED 1728 * NEUVÁDÍM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Krátce 1798: Bažantnice založil F. A. Špork, roku 1728 dal zde vybudovat jednopatrový zděný objekt. Roku 1745 na místě bažantnice zřízen dvorec Neuhöfel.

Současnost 2007: F. A. Špork zřídil západně pod vinnicí oplocenou bažantnice s hajovnou. V místě bažantnice založen r. 1745 dvorec Neuhöfel, r. 1758 bažantnice opět obnovena, posléze vykácen r. 1837.

BENÁTECKÁ VRUTICE * 1244 * 12. STOLETÍ * VE SVAHU NAD NIVOU POTOKA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedláček 1909: První zmínka 1244, královna Kunhuta darovala ji tehdy komendě u sv. Maří v Praze. Později patřila k Lysé, oddělena 1509 k Milevickám, pak patřila ke Kostomlatům a v letech 1599 – 1850 k Benátkám.

Projekt – Svoboda 1957: „1244 in villa Naurotice“

BRANDÝS NAD LABEM * 1290 / 1304 * 13. STOLETÍ * VE SVAHU S OSTROŽNOU NAD LABEM
 STARÁ BOLESLAV * 930 * 9. / 10. STOLETÍ * VÝRAZNÁ OSTROŽNA NAD LABSKOU NIVOU
 KRÁLOVICE * 1771 - 81 * ROVINA NAD LABEM
 PÍSEK * asi 1771 * ROVINA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cerna.cz

Mapový podklad: Josefíské mapování, oldmaps.geolab.cz

Sedláček 1909: Brandýs povstal sloučením dvou vesnic, totiž Hrádku s farním kostelem a vesnice při kostele sv. Vavřince. Hrad Brandýs postavili snad páni z Michalovic před r. 1318. R. 1420 obsazen jest Brandýs od Pražanů. Ves Hradec se připomíná r. 1290. Před rokem 1309 povstala u Hrádku tříhová ves Brandýs. Zdejší kostel vyhořel ve 30leté válce. Roku 1807 darován panstvím Stará Boleslav, původně Boleslav Václav, prvního hrad. který dal postavit Boleslav Lity, dokud držel knížectví Pšovské za říd. Tyž chtěje mít hrad kamennou hradbou zavřený, obyvatelstvo krutostí k založení jeho písmutí. Postavil

tu také kostel sv. Kosmy a Damiana. Místo zavřeného sv. Václava. Při vpádu českého Oty (r. 950) se zde ukryl Boleslav. V letech 1039 - 1046 staven ta druhý kostel sv. Václava a při něm klášter pro Kanovníky, z něhož se vytvořila kapitula s probostem, děkanem, kustodem, scholastikem atd. Kostel založil kníže Břetislav r. 1039. Břetislav nadal r. 1052 kostel i klášter vesnicemi, dvory, Jemesínský a dřívody po Čechách i Moravě. Karel IV. dal Boleslav v letech 1351 - 1378 novou hradbou ohrazeni. Při husitských válkách stárky kapituly rozebrány a kostel kapitulní vyhořel. R. 1434 pokus o obnovení kapituly. Někdy kolem r. 1620 (AS neuvedl přesnější) začaly pouhy k chrámu farnímu sv. Máří a vystavěnou tam zákrém obrazu. Po r. 1620 se kapitula zase zotavila. R. 1639 část města zbořena, r. 1640 kostel kapitulní i domy kanovnické shořely. Následující léta kapitula upadala.

Profous 1947: Hrad Brandýs před rokem 1318, „1304 villa Hradec prope villam forensem Brandysa“. Boleslav zmínovina k r. 930.

Kuča 1997: Brandýs nad Labem naří roku 1459 55 domů osídlených. Hradec 22. Městečko Brandýs vyzámeno mezi lety 1290 a 1304. Přímství zde vzniklo před rokem 1306, hrad postavili páni z Michalovic před rokem 1318 (pravděpodobně již před r. 1306). Iž v raném středověku strategický přechod přes řeku (přemyslovské hradiště, lužická stezka). Vrcholně středověká proměna nastala až po konci 13. století. Hradec zachycen i na Menhartově rytině r. 1640. Dva gotické kostely. Zásadní urbanistická proměna mezi lety 1290 - 1304, založení nového hradu. Roku 1317 doložena existence města. Uznak městečka neznamenal splynutí se starší vsi. Vybudování kamenného mostu v letech 1568 - 69. Most rozsířen r. 1841. Významné centrum renesanční architektury. Za třicetileté války velmi postižen, ze 4/5 pustý. V letech 1771 - 1781 založena jednočádá rasiborská ves Královice. Stará Boleslav zmínovina k r. 930. Roku 1654 37 domů. Požáry 1420 (Pražané), 1421 (Pražané), 1631 - 32 (Sasové), 1639 - 40 (Švédové). Roku 1342 při povodni zatopen i kostel sv. Václava. Do poloviny 13. století královské zboží (původně přemyslovské hradiště), po r. 1039 kapitula (založena Břetislavem I. jako pokání za vpád do Polska). Karel IV. dal Starou Boleslav roku 1351 ohrazeni novou zdí se dvěma branami. Kostel sv. Kosmy a Damiana existoval v první třetině 10. století. Z kostela kapituly, který byl svěcen r. 1046, se nezachovalo nic, ve 12. století přestavěn na trojlodní baziliku, upravován v 15., 16., 17. a 18. století. Kostel sv. Klimenta z 11. století. Kostel zamčily z 11. století. Kostel P. Marie doložen r. 1378. Kostel sv. Marii Magdalény postaven v letech 1613 - 1623 na místě starého farního kostela, věže přistavěny v 17. a 18. století. Systém cesta z Prahy k tomuto kostelu byla lemována 44 výklenkovými kapličkami z roku 1674. Roku 1584 byla provedena dílní regulace úprava řeky Jizery, toto bylo pravděpodobně přesunuto z Boleslavu do Touškova. Niva byla v raném středověku podmáčena výrazně méně než později. V prostoru Hluchova bylo zjištěno mladohrdinské osídlení pokryté pozdějšími nivními uhozeninami. Kolmo roku 900 bylo na ostrově nad nivou založeno jedno z nejvýznamnějších českých hradišť jako opěrný bod tehdejší přemyslovské domeny. Založatelem byl patrně Spytihněv I. Za Boleslava I. bylo před rokem 932 hradiště opěrněno kamennou hradbou na malém (nejstarší známou na našem území). V 11. - 12. století bylo zesíleno opěrné hradiště. Někdy ve 13. století bylo zřejmě lokováno nevelké městečko na emfyteutickém právu. Pamět roku 1771 byla založena rasiborská osada Písek.

Vlček 1999: Za třicetileté války vybudován u brandýského zámku bastionový systém. Brandýs je původně středověký hradec založený po r. 1300. Na přelomu 15. a 16. století zámek pozdě goticky rozšířen. Přestavby v 16. a 18. století.

Petr 2002: Mimořádně exponované přemostění hlavního řečítka Labe v Brandýse nad Labem na trase silnice do Mladé Boleslavi bylo ještě v polovině 19. století dřevěné

Čtverák - Lutovský - Sláma - Smýk 2003: Stará Boleslav - na nízké terasovité vývýšenině, která se vypíná až o 3 - 5 m nad dnešní nivou Labe, bylo raně středověké hradiště. Hradiště mělo vybornou topografickou polohu a ochranu prostřednictvím okolního terénu (od severozápadu močiňatý terén, od jihu

meandrující Labu a od východu tok Jizery, jejíž jedno rameno se v raném středověku vlévalo do Labu právě v blízkosti hradistej. Plocha hradistej se kryje s jádrem dnešního městského. V roce 935 vznikla knížete Václava u kostela sv. Kosmy a Damiána. Hradistej bylo začleněno nejspíše na počátku 10. století knížetem Spytihněvem I. v rámci budování nejstaršího správního systému přemyslovských Čech. Hradistej bylo začleněno při brodu přes Labu, pravděpodobně při dřívější dálkové komunikaci – Žitavské stezce. Ještě v průběhu 10. století bylo hradistej opevněno „po finském způsobu“, v té době v Čechách zdela nezvyklým (Kosmas uvádí jako stavitele Boleslav I., existence kamenné hradby spojovala na malu archeologické prokázání). Na hradistej stálo několik dvorských obytných i hospodářských objektů. V předhradí hradiště zástavba dřevěnými objekty. V 11. stol. se z hradistej stalo významné církevní centrum. Kostel sv. Václava, zbudovaný Bretislavem I., vysvěcen r. 1046. Na konci 11. století postaveny na akropoli další dva kostely

Korčáková - Pešta 2009: Vznik a význam sídelní aglomerace vázán na přechod dřívější dálkové stezky přes Labu. Hrad v Brandýse vznikl na ochranu zdejšího brodu. Most byl postaven asi v letech 1568 – 1569, dnes téměř zaniklý. Dochován dvou obložkový most přes odtokový kanál ze mlyna, postaven v letech 1603 – 1604 jako poslední součást přemostění.

BYŠICKÝ * PŘED 1375 * 13. / 14. STOLETÍ * OBNOVENY 1717 * ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cz/cia/cia

[ARUP 6222/47] - Nálezy středověké keramiky v poloze Visko (osada při Labi proti Sedlčánkám). // Pozn. VF: Pravděpodobně se jedná o lokalitu Hradu východně od Sedlčánek.

Profoux 1847: „1546 / 1503 w Byssiczkach dlorek a platem“, „1542 w Byssiczkach dvír popl.“

Kučta 1998: Roku 1398 Petr z Vartenberka a z Kostí prodal ves Byšicky. Za Jana Jindřicha (syna Jana Lucemburského) existoval „most byšicky“ u nynějších Byšicek. Část kamenné konstrukce se dochovala. Za husitských válek zanikla s výjimkou jedné usedlosti celá ves Byšicky v jihovýchodním sousedství dnešní vesnice. Vznikl zde později dům (doložen 1542), který zanikl za třicetileté války. R. 1717 založil F. A. Spruk dominikáni ves Byšicky o 8 chalupách.

[ARUP 704/05] - Na návsi Byšicek nalezeny v sondách zlomky keramiky z raného středověku, dále zlomky keramiky a jiné artefakty a ekofakty z 2. poloviny 16. století a z 18. století.

[ARUP 2863/05] - Nález keramiky ze 16. – 17. století na poli východně od obce Byšicky.

Smetanová 2007: Současné Byšicky založil hrabě Špork roku 1717, stará ves byla vypálena za husitských válek a znova v 17. století.

ČELÁKOVICE * 1290 * 12. / 13. STOLETÍ * NAD POTOKEM VE SVAHU NAD LABEM
JIRINA * 1787 * ROVINA U POTOKA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.censis.cz

Mapový podklad: Josefínské mapoviny, oldmaps.geolab.cz

Sedláček 1909: První zmínka r. 1290, povstalo pod starodávným Hrádkem Čelákovským. Mezi léty 1290 – 1300 majetkem kláštera Sedleckého. AS zmiňuje pochobně majetkovou držbu ve středověku. V letech 1620 – 1648 loupeno a drancováno, takže část zpustla.

Kuchař 1997: Jméno zmílivo r. 1290 ve významu oppidum, tlo o původně kralovské zboží, které Václav II. prodal sedleckému klášteru. Město trpělo požáry v letech 1421 (husitské), 1611 (Pasovští), 1620 (Lisovčtí), 1631 – 32 (Sasové), 1634 (cisářské vojsko), 1639, 1643 a 1645 (Švédové). Opevněné sídlo s dřevěnými stavbami na kamenných podezdívách zde existovalo již v době hradištní. Jeho středověké tvrze tvořila věžovitá stavba z doby kolem roku 1300, původně vyšší (r. 1730 zničena). Tvrz písemně doložena r. 1368, roku 1421 vypálena husity. Město zde zřejmě nikdy nebylo opevněno. Kostel Nanebevzetí P. Marie je románský z doby kolem 1. čtvrtiny 13. století. Důležitou složkou obživy bylo rybářství, roku 1409 doloženy vinnice, v 16. století technicky vyspělý mlýn pod tvrzí. Pravděpodobně již v polovině 15. století pivovar. Roku 1719 požár. V první polovině 20. století značná výstavba rodinných domů a vilek. Prostorem Čelákovic již ve 13. století přecházela větev významné cesty ze Saska do Rakous. Ve druhé polovině 10. století existovalo na vyvýšené labské terase východně od kostela i na skalnaté výsypě v místě tvrze slovenské osídlení. Nejpozději ve 12. století zde vzniklo menší dřevěné sídlo, kolem roku 1300 zboždována věžovitá tvrz. Někdy před rokem 1290 založeno lekární městečko, jehož osu tvořila transzitní cesta. Čelákovice byly až do konce 19. století malý venkovským sídlem. Jirina je nashubační osadou z r. 1787.

Petrž 2001: Železniční mост na trati č. 231 mezi Čelákovicemi a Lysou nad Labem pochází z r. 1874, ačkoliv trať byla uvedena do provozu již r. 1873 (je možné, že nejstarší most byl provizorně dřevěný). Rekonstrukce r. 1908. Na pravém břehu má i dvě mramorové pole. Další přestavba r. 1921. Pozitivně se uplatňuje jako krajinotvorný prvek.

Falta 2013: Patrně někdy na přelomu 12. a 13. století byl na nejvyšším místě ostrožny, východně od předpokládané tvrze, postaven jednolodní emporeový kostel se západní věží.

ČIHADLA * 1478 * 15. STOLETÍ * OBNOVENA PŘED 1790 * 17. / 18. STOLETÍ * VE SVAHU (PRUDKEM)
BON REPOS * 1718 * NA KOPCI

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčáck 1909: Zámek Bon Repos postavil r. 1718 František Antonín hr. ze Šternberka, aby tu v zátiší bydleti a čihadlem ptácím se obveselovati mohl.

Profour 1947: „1790 Čihadla von 11 N.“

Knoužek 1998: Na kopci, který F. A. Šternberk získal roku 1715, zřídil si své „dokrě spolužití“. Kaple sv. Jana Nepomuckého z r. 1716. Opodíl vznikla kaple sv. Šimona Stylisty s dvojicí soch andělů v průčeli. Pod zámečkem Bon Repos byla někdy před rokem 1790 obnovena středověká ves Osorvá s novým pojmenováním Čihadla. Ves Osorvá doložena k r. 1478, r. 1558 čítala 6 osedlých, zcela zpustla ve třicetileté válce.

DOUBRAVA * PŘELOM 17. / 18. STOLETÍ * HRBOLATÁ ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčáck 1909: Jméno pochází od velkého lesa Doubravy, v jehož části r. 1357 ves Strátov založena. Ves Doubrava založena teprve od Fr. Ant. ze Šternberka, který luhy v té krajině využíval, pícní rostliny sej a tyrolský dobytek zaváděl. Po něm se ves ta v minulém století nazývala Francisci-Dorf.

DVORCE * 1760 * ROVINA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Semotanová 2007: Při východním výstupu lesního průseku od poustevní sv. Františka stála již r. 1712 budova, u níž založil F. K. R. Sweerts-Sporck roku 1760 ves Dvorce.

HRADIŠTKO * 1088 * 11. STOLETÍ * OSTROH NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedláček 1909: Připomíná se r. 1088 zakl. listé Vyšehradském.

KAMENNÉ ZBOŽÍ * 1495 * 15. STOLETÍ * VE SVAHU NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, I. díl: 8+1/4/0 = celkem 13 usedlostí, z toho 1 pustá.

Sedláček 1909: V r. 1495 patřilo ke Kostomlatům a dřízeno v r. 1548 – 1850 k Lysé. Příjmení Kamenné se vyskytuje od r. 1642.

Profous – Svoboda 1957: „1495 tvrz Kostomlaty, () Ztratov, Kostomlátky, ves Zboží“

KÁRANÝ * 1777 * ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Profous 1949: R. 1777 vysazena tu nová osada s názvem Káraný. Jméno K. změňováno již v r. 1546 / 1503 (jiní lesy).

KARLOV * 1715 * ROVINA
NOVÉ STAVENÍ * 1702 * ROVINA

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Krčák 1998: F. A. Šporck založil kolem r. 1715 při staré pražské silnici špitál pro 40 nemocných a starých lidí. Naproti kostelu vztyčena socha od M. H. Brauna, odstraněna r. 1729. Areál byl za F. K. Sweerts-Sporcka přestavěn na dvůr Karlov. Kostel odzvěcen r. 1790. Východně od Bytček byl zhruba současně s ním vybudován malý mlýn zvaný Neugebau na potoce Mlynářici (Tři chalupy).

Sewantsová 2007: Západně od Litole při cestě podél Labe stával zámeček Nové stavení (trojkřídlá stavba s nádvořím, zahradou a vodotryskem). Východně od něj nechal Šporck postavit r. 1720 mlýn s palou u sv. Anny. Zámeček byl dostavěn r. 1702, měl přízemí a patro. Severně od zámečku byl poblíž hlavní zemské silnice postaven po r. 1715 špitál s kostelem Povýšení sv. Kříže. Jizně od Nového stavení je na vedutě 1712 ostrov Holobrod se dvěma mostky. Už r. 1790 se o Novém stavení hovoří v muziklému čase.

KOSTOMLÁTKY * 1437 * 14. / 15. STOLETÍ * ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, I, díl: 8/7+3/0 – celkem 18 usedlostí, z toho 3 pusté.

Sedláček 1909: Na kostela Vyšehradského. Císař Zikmund zapsal je (1437) Vaňkovi a Jankovi z Odic. Od té doby drženy byly ke Cizéovicím.

Profous – Svoboda 1937: „1495 tvrz Kostomlaty (–) Zratov, Kostomlatky, ves Zboží“

KOSTOMLATY NAD LABEM * 1223 * 12. STOLETÍ * ROVINA U POTOKA, KOSTEL NA KOPEČKU

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Borník rula 1654, I. díl: 1+4/3+4/0 – celkem 12 usedlostí, z toho 8 pustých.

Sodíšek 1909: Po ves se nazýval r. 1223 – 1265 Sezema z Kostomlat. Do r. 1547 ve vlastnictví různých feudálů, pak přivřeleny k Lysé. Kostel byl ve 14. stol. farním, r. 1778 znova vystavěn.

Projekt 1949: „1223 Země de Czotomlat“

Projekt – Svoboda 1957: „1495 tvrz Kostomlaty, (...) Znojov, Kostomlátky, ves Zboží“

LÁZNÉ TOUŠENÍ * 1293 * ARCHEO ENEOLIT / RANÝ STŘEDOVĚK * 12. STOL. * VE SVAHU NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlníček 1909: 1293 ves, 1338 hrad, v němž Karel IV. přenočuje, měl voděni. L. 1431 Pražané opanovali Toušení. R. 1536 prodal ji Adam Lev z Rožmitála k panství Brandýskemu.

Kučta 1998: Prusové zde roku 1744 spálili mост. Roku 1293 již prokazatelně existoval přivoz u Lázní Toušení. Most v Toušní r. 1781 zcela zanikl a již nebyl obnoven.

Čívarák – Lutovský – Šafářina – Smajíček 2003: Na ostrovně zvané Hradiště v západní části obce byla eneolitická hradiště osada a později raně středověké hradiště o rozloze 3,5 ha.

LITOL * 1293 * 13. STOLETÍ * ROVINA

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Berní rula 1654, I. díl: 0/7+1/0+2 = celkem 10 usedlostí, z toho 3 pusté.

Sedláček 1909: Prv. Ljutol, již r. 1293 přišel panství Lysského, k němuž do r. 1850 náležela.

Kněž 1998: Obohou založil F. A. Špork, který zde vybudoval i letohrádek Nové stavení, dokončený r. 1702. Areál byl s městem spojen lipovou alejí. Obydlí lesníků přeměněno roku 1749 v pánský Františkův dvůr. Přívoz v Litoli existoval již ve 13. století (1293), mezi lety 1548 – 53 vybudován most. Ještě r. 1672 existoval mlyn, o několik let později stržen povodní, která zanesla labské rameno, které jej poškožilo (stával mezi vesnicí a přívozem). Roku 1742 důležitý muzí přes Labe spálen francouzským vojskem, obnovený most spálili Prusové r. 1744. O rok později obnoven, definitivně zrušen asi 1753. Potom zde byl přívoz, roku 1866 postaven kamenný most přes severní labské rameno. V letech 1890 – 92 regulace Labe u Litola. První zmínka o obci z r. 1293.

Smetanová 2007: Poblíž vsi Litol zřídil Špork velkou ghetto, v něj údajně choval až tisíc daňáků. Ze vsi Litol vede na východě 1712 cesta přes labské rameno s mostkem, druhým mostkem pokračuje cesta jihovýchodním směrem. Povodeň r. 1750 stuhla litolský most.

LYSÁ NAD LABEM * 1199 * 11. / 12. STOLETÍ * KOPEC, VELICE VÝRAZNÝ OSTROH
MĚSTO * 1293 * ARCHEO MLADŠÍ PRAVÉK / KULTURA LATENSKA / STARŠÍ DOBA ŘÍMSKÁ / VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK * 13. STOLETÍ * SVAH

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Mapový podklad: Josefské mapování, oldmaps.geolab.cz

Berní rula 1654, I. díl: Panství generála Šporka, Jana svob. pána. Suma: 1 městys, 10 vesnic, 2 kostely farma, 4+1 židù, 6227 str. orných, k 108 3/8 os. Lysá 30+9/43+33/1+4 = celkem 120 usedlostí, z toho 46 pustých.

Sedláček 1909: VI. Nová Lysá, dříve i Větší Lysá, město a n. hrad. Královny České založily ji ve 13. stol. i s kaplí sv. Dendera (1244). Královna Jitka vynadila tu r. 1291 rychlú a založila tu faru a kostel. R. 1626 městečko zřístit vyhotelo (měřítko moci k reformaci odcházeli do ciziny a zapalovali své domy) Císař Ferdinand III. daroval Lysou (1647) Janovi ze Šporku, známému válečníku (zemřel r. 1679). Po

něm zdědil Lysou syn jeho osvícený František Antonín, jenž zámek rozbíl a okolo oživil (klášter pro Augustiniány 1733, nový kostel v městečku 1719 – 1739, velká knihovna a sbírka rytin). R. 1722 prodal Lysou F. J. hr. Černinovi z Chudenic, ale zase ji koupil (1734), zemřel r. 1738. Pak v majetku Sweerts-Spojků do zač. 19. stol.

[ARUP 10709/66]: V blízkosti nového krematoria nalezen kostrový hrob z kultury istenské. // Pozn. VF: Pravděpodobně při cestě na Hrabanovskou Černavu.

SÚRPMO 1977: Počátky Lysé jsou velmi nejasné. R. 1052 zmíněována „surrem vicum Lysa“, hypoteticky může být spojována s masivní spodní částí někdejšího kostela sv. Jana Křtitele uprostřed náměstí. R. 1244 se připomíná rotunda sv. Desideria. Královna Gutta, manželka Václava II. nařídila r. 1291 založení městečka Nové Lysá při svém dvoru. V organismu Lysé zůstaly dodnes zachovány dávné kostruální tably, které mají svůj počátek již v době předlokační. Lysá nikdy neměla hradby. Za husitských válek zanikl klášter augustiniánů. Za třicetileté války mimofádné škody, požár r. 1626. R. 1647 darována Lysá Janovi ze Šporku, leta 1679 nastupuje jeho syn František Antonín. Leto 1666 velký požár.

Krčák 1998: Na jižních svazích lysických kopci (na zámeckém vrchu pod klášterem a na Vinickách) se dříve pěstovala vinná réva (až do poloviny 19. století). Požáry 1558, 1626, 1639, 1666, 1682, 1720, 1751, 1781, 1837, 1873. Povodení 1770. Mor 1530/31, 1711, 1772, 1782, 1832/33, choleru: 1855. Na zámeckém kopci hrad, neprimo doložen prvně r. 1398, pobořen za hasičských válek, na přelomu 15. a 16. století pozdně gotický přestavěn. Lysá byla v raném středověku významný strategický bod. Roku 1199 je zmíněována ves Kestekov Hlavno, kterou příslušela k Lysé. Roku 1244 se uvádí kaple sv. Desideria, nepochybně umístěna na pozdějsím zámeckém kopci, nelze u ní vyloučit starší až z 11. či počátku 12. století. Roku 1291 královna Gutta zavedla emphytentický systém. Roku 1291 byl královou služebník Rudlím pověřen, aby pádu v Lysé a ve všech vesnicích k ní příslušných vysadil na německém právu a vyměřil jí v lány (pravděpodobně tedy došlo k pravidelné severo-jihovýchodní parcellaci pluhem v extravilámu severně a jižně od města). V jihozápadní části města bylo osídleno na Tržiště (před r. 1293) a v severovýchodní na Okrušku (název slovenského poližebště). Dálková cesta přes Lysou mijela v 18. století město z jižní strany (dodnes dochována jako polní cesta ze dvora Karlova a ulice Na Zemské stezce). Ve východní části města se odpojovala cesta na Jičín (dnes ulice Čs. armády). Roku 1478 se uvádí užnice a chmelnice. Již r. 1549 existovala dnešní Vodňákovova ulice, roku 1555 dnešní ulice Na Pisku, pro 15. a 16. století je archeologicky doloženo osídlení Okrušku, založené ulice mezi Piskem a Koncem. Třicetiletá válka zanechala ve městě drastické škody. Roku 1684 převzal panství F. A. Šporck. Roku 1754 přeložena poštovní trasa přes Starou Boleslav. V první třetině 19. století budována nová gříz silnice, která se Lysé vymula.

Flíček 1999: Někdejší hrad vypálen hasity, pak přestavěn Smiřickými na pozdně gotický zámek, úpravy v 16. stol. V r. 1647 panství přešlo na Jana Šporka, r. 1696 zahajena mědiční přestavba. František Antonín Šporck pravděpodobně zadal práce G. B. Alliprandimu a F. M. Kaňkovi. Dnešní podoba z r. 1767. Park založen po roce 1733, sochy z doby kolem r. 1735, dnešní úprava novodobá.

[ARUP 9577/01]: V Masarykově ulici nalezena jáma, pravděpodobně zbytek zahlobovené chaty ze středobodem římské. Patrná vrstva s nálezy ze 13. a počátku 14. století, související s již dříve odkrytým dvercem. Ve středověku zde nebyla ještě v provozu cesta. Na severním okraji Husova náměstí zachyceno seskupení železné strusky, dříve zde nalezeny středověké železařské peci. Ve středu Sokolské ulice nalezena vrstva se zlomky keramiky z malého úseku pravěku.

Samošnová 2007: Zámek z poloviny 16. století za třicetileté války vydrancován. V r. 1696 zahajil F. A. Šporck přestavbu včetně budování okrasné zahrady, po r. 1733 založil rozlehly park. Jižně a západně od zámku jsou na vedutě 1712 zakresleny vinnice. Kolem r. 1700 měla Lysá 107 domů a kostel. Kostel na náměstí zbořen koncem 80. let 19. století.

[ARUP 617/02]: V Masarykově ulici, na parcele 3384/6 nalezeno při výstavbě TI několik sídlištních objektů z období vrcholného středověku až časného novověku.

MILOVICE * 1396 * 14. STOLETÍ * VE SVAHU NAD NIVOU POTOKA

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Profbour 1951: „1396 in villa Milewicz“

MYDLOVARY * 2. POL. 13. STOLETÍ * DROBNÝ KOPEC V LABSKÉ NIVĚ

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedláček 1909: Mydlovary, jiné jméno hradu Kostomlat nad Labem, bezpochyby i starší ves, která tu byvala.

Durdík 1999: Zřícenina hradu na pahorku v labské inundační. Někdy nazýván též Kostomlaty. Hrad založen patrně pány z Kostomlat až ve druhé polovině 13. století. R. 1493 kupuje hrad Vladislav Jagellonský. Roku 1547 hrad připojen k Lysé a poslehan svému osudu, již r. 1561 uváděn jako pusty. Hrad má dvojdílnou dispozici. Na severní a západní straně chráněné příkopem. Nelze vyloučit, že pahorek, na němž hrad stojí, je uměle nasypán. Molnátní hradební výstavba vystavěná z cihel (v jádru zdíva se vyskytují i kamenný). Pravděpodobně jediný celocihelný hrad v ČR (souvislost s ostrom v cihelné gotické architektury v Polabi).

NA ČERVENÉM HRÁDKU * 1034 * 11. STOLETÍ * KOPEC, VELICE VÝRAZNÝ OSTROH

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

SURPMO 1977: K roku 1034 je zmínka o knížecím hrádku, který může být lokalizován do těchto míst.

Kučta 1998: K nejstarším dějinám víme od Kosmy, že kníže Jaromír, jenž bydlel ve vsi Lysá, po úmrtí knížete Oldřicha (r. 1034) dal se odvézt do Prahy, roku 1052 již existoval opevněný knížecí dvorec, pravděpodobně s věží. Tento dvorec lze asi situovat na lokalitu Vinačky. A. Sedláček zde v r. 1895 popisoval čtverhrannou plochu obklopenou valom. Stará této fortifikace není známa, ale můžeme zde očekávat existenci knížecího dvorce s věží v 11. století. Pojmenování Hirádek je známo již z gruntovních knih 16. století (tehdy zde byly vinice).

NYMBURK * 1247 - 78 * ARCHEO NEOLIT / ENEOLIT / MLADŠÍ DOBA BRONZOVÁ / POZDNÍ DOBA HALŠTATSKÁ / 6., 7., 9. A 10. STOLETÍ / RANY SŘEDOVĚK * 13. STOLETÍ * OSTROH NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Mapový podklad: Josefské mapování, oldmaps.geolab.cz

Sedláček 1909: Královské město založené Přemyslem II. Král Václav II. obdaril město r. 1287 platem a je ohradil. R. 1343 vyhořel. Za husitských válek vyvrácen klášter. Po roce 1621 uteklo 150 rodin. R. 1628 oblekolán od Sasů, ¾ města i s kostelem shořely. R. 1634 rozevalili stělbu hradby a vznádili obyvatelstvo. R. 1639 obsazen od Švédů, kteří tu zůstali 33 měsíců. R. 1741 trapec od Prusů. Obec donucena své pozemky podle Raabovy reformy rozprodávat (1772 – 1784). Hradby zničeny v 19. století.

Kučta 2000: Osídlení již v mladší době kamenné. V Nymburce archeologické nálezy z mladšího eneolitu (možná opevněné sídliště). Intenzivní osídlení v době bronzové. Nejdříve v mladší době bronzové

osídlen aresl nad závalem řeky (opevněn valom a příkopem). Slovenské osídlení nebylo komunální, nálezy ze 6. a 7. století. Dvorec z 9. – 10. století. Archeologické nálezy svědčí o tom, že prostor nebyl ve 12. století osídlen. Město od Přemysla Otakara II. Pravděpodobně z pozdější doby jeho vlády, tj. 1274 – 78, pochází o tom listina. Založeno bylo asi nedlouho před tím. Městu nepředcházelo významnější osídlení (jen později zaniklá ves Ústí, která ležela východně od nynějšího města). Přechod přes řeku, r. 1287 most.

Pelka 2002: Přemostění Labe v Nymburce bylo ještě v polovině 19. století dřevěný.

Čtverák – Lutovský – Sláma – Smejnek 2003: Na návrší okolo kostela sv. Jilji v historickém jádru města se nacházelo pravěké (významný komunální prostor s brodem přes Labe), případně i raně středověké hradiště. Uzemí vývýšeného jádra města využíváno již od neolitu a eneolitu. Bezpečné doklady o fortifikaci z mladší doby bronzové. Pravděpodobná existence hradiště i v pozdní době halštatské, nicméně otázka jeho existence v závěru raného středověku před založením města zůstala nedokázána.

OSTRÁ * 1503 * 15. STOLETÍ * NÁVRŠÍ A ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cz/cia.cz

Berní rula 1654, I. díl: 9+1/3/0 – celkem 14 usedlostí, z toho 1 pustá.

Projekt 1951: „1503 Ostra ves“

POUSTEVNA SV. FRANTIŠKA * 1692 * NEUVÁDÍM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Kučta 1998: Kaple a poustevna a sochou se uvádí již r. 1704 s datem 1692. Areál změn, socha přemisťena na ohradní zeď kostela sv. Jana Křtitele v Lysé.

Sewočinová 2007: Eremitáž je místo určené k meditaci, rozejmání, k požitku z klidu a samoty a k zábavě v přírodě. Poustevna sv. Františka Serafinského (kaple) a patrový domek Saletti stáli již r. 1692. Vedly k ní dvě cesty – od jihu od zemské cesty, kde byla socha sv. Antonína Poustevníka a od východu k dnešní obci Dvorce.

POUSTEVNA SV. VÁCLAVA * PO 1690 * NEUVÁDÍM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Kučta 1998: Poustevník zde údajně sídlil již r. 1690. Reprezentativní areál budován od r. 1696 F. A. Šporcem po obou stranách staré pražské silnice. Areál zaujal již kolem poloviny 18. století, sochy svězeny do Lysé nad Labem. Vyklencová kaplička a dvě sochy andělů z doby kolem r. 1710 z dílny neznaného předchůdce M. B. Braama.

Sewočinová 2007: Poustevna stála u stase zemské cesty při vstupu na Šporckovo panství. Postavena byla koncem 17. století, kaplička sv. Václava byla dokončena r. 1696. Kolem kapličky byl rozsáhlý areál budov, čítající mimo jiné i 24 m vysoký větrný mlýn, ovšem žádná se nezachovala. Poustevna byla upuštěna r. 1734 a brzy nastal její zánik. Ke kapličce se vážou lidové pověsti. Už r. 1790 se o eremitaži hovoří v minulém čase.

PŘEDMĚRICE NAD JIZEROU * 1352 * 13. / 14. STOLETÍ * VE SVAHU NAD NIVOU JIZERY

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlček 1909: Farní kostel před rokem 1354. Předměřice patřily dílem ke hradu Brandýsu nad Labem, dílem tu byl vlastní statek. Po 16. stol. patřila celá ves k Brandýsu.

Průbuz 1952: První zmínka r. 1352.

Pejš 2002: Most přes dnes již suché řečiště Jizery (někdy považovaný za imundační) byl postaven r. 1888 a uplatňuje se v místní Jizery jako významný krajinný prvek.

PŘEROV NAD LABEM * 1227 * 12. STOLETÍ * ROVINA U POTOKA
PŘEROVSKÁ HŮRA * ARCHEO KULTURA LUŽICKÁ / KNOVÍZSKÁ / SLEZSKÁ / POZDNÍ
DOBA HALŠTATSKÁ / RANÝ STŘEDOVĚK * KOPEC, VELICE VÝRAZNÝ OSTROH

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlček 1909: První zmínka r. 1227. Ve 14. století patřil břevnovskému klášteru (do r. 1421). Až do r. 1631 byl samostatným panstvím, pak ale podřazen Brandýsu.

Čívarák - Lhotovský - Skalnína - Smajták 2003: Návrší Přerovská hora východně od obce, které převyšuje okolní krajinnu asi o 50 m, bylo osídleno již v několika pravěkých obdobích (kulturní lužická, knovízská a slezská byly spojována s existencí nezrazeného osídlení, v pozdní době halštatské již existovalo hradiště) a v raném středověku (rovněž hradiště), nicméně vzájemný vztah různých opevnění a časová kontinuita není dosud zcela jasný.

SEDLČÁNKY * 1375 * 14. STOLETÍ * ROVINA NAD LABEM

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčánek 1375: Prv. Sedlčané, r. 1400 – 1407 sídlo Michala Držky ze S., avšak založen i statek kanovnicví vyšehradského. R. 1547 připojeny k Brandýsu.

Profoux – Svoboda 1957: „1375 Laurentius de Sedičan“

SEMICE * 1352 * 13./14. STOLETÍ * ROVINA U POTOKA
SEMICKÁ HŮRA * ARCHEO MLADŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ * KOPEC

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčánek 1352: R. 1359 farma ves, tehdy tu byla tvrz.

Profoux – Svoboda 1957: Obec prvně zmínována r. 1352.

Čverák – Lukešovský – Sláma – Šimánek 2003: Na tabulové hoře Semická hora se nachází nepatrně zbytky pravděpodobně raně středověkého hradiště (asi mladší doba hradištní). V prostoru Semic byl jeden ze čtyř historicky známých brodů přes Labe.

SOJOVICE * 1345 * 13. / 14. STOLETÍ * ROVINA V NIVĚ JZERY

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Profsour – Svoboda 1957: První zmínkovány r. 1345

STARÁ LYSÁ * 1293 * 13. / 14. STOLETÍ * ROVINA NAD POTOKEM NA OSTROVĚ * NAVRŠÍ A ROVINA NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM CR, www.kontaminace.cenia.cz

Sedlčák 1999: Dříve nazývaná i Menší Lysá, prvním dvorem knížecí (dnes „Ostrov“), na němž osídleny kníže Jaromír až do r. 1037 u vézemi sedl. Kníže Boleslav udělil Lysou hraběti Mutíši, ale zakládaje r. 1052 Boleslavskou kapitulu ustanovil, aby se ji dostal dvorec Lysá po smrti Mutíšové. Později patřila ves Lysá k Nové Lysé. Leto 1509 přidělena k Milevickám, l. 1509 koupena ke Kostomlatům a s nimi připojena l. 1547 k Beneškám.

[ARUP 6213/47]: Nálezy několika střepů kultury hradčanské „na Ostrově nad hrází rybníka“.

[ARUP 6214/47]: Nález středověkého střepu na k. u. Stará Lysá.

[ARUP 2204/49]: Na parcele č. 55 (u domu čp. 18) nalezeny dvě kostry a lidská lebka. Nelze bližše kulturně určit, lze uvažovat na knovízskou kulturu.

Kuchař 1998: V prostoru Staré Lysé existovalo k roku 1293 trávníček. Na lokalitě Ostrov archeologicky doložena osídlení z 13. – 14. století. Možná byla roku 1291 nově vysazena i Stará Lysá, a to asi jihozápadní část ves, až na konci 13. století byla založena vrcholně středověká lokální část ves na úpatí Vinicek. V polovině 16. i v polovině 17. století tvořilo ves pouhých 7 usedlostí. V 1. polovině 16. století napuštěn Starolýský rybník (vypořádán v 2. polovině 19. století). Bezprostředně pod hrází na něj navazoval rybník Eliášové, vybudovaný pravděpodobně roku 1530, který zanikl v průběhu 18. století (jeho hráz se zachovala severně od silnice z Lysé do Dvorce). V průběhu 18. století založen důl Alžbeta. Pod Starou Lysou ležely v r. 1293 tři rozsáhlé louky, které se rozkládaly kolem královského rybníka.

STRATOV * 1357 * ROVINA A OSTROH

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cerna.cz

Berní rula 1654, I. díl: 15/4+2/0 = celkem 21 usedlostí, z toho 2 pusté.

Sedláček 1909: V části velkého lesa Doubrovny byla r. 1357 ves Stratov založena. Ves založena r. 1357 od Příby z Častolovic na penzví Kostomlatském. Obyvatelé obdrželi ok. L. 1390 dédiny, jež jím 1414 Jindřich z Elstubeck potvrdil.

Profous – Svoboda 1957: „1495 turz Kostomlaty, (...) Zratov, Kostomlátky, ves Zboží“

ŠNEPOV * 1709 * ROVINA NAD POTOKEM

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.cerna.cz

Profous – Svoboda 1957: „1790 Schnepfendorf, Snepow von 16 N.“

Kačn 1998: F. A. Špotk založil Šnepov na dominikánském půdě r. 1709, zprvu 8 chalup podél cesty.

VÁPENSKO * CCA 1710 * NÁVRŠÍ

Mapový podklad: ZM ČR, www.kontaminace.censis.cz

Projekt – Svoboda 1957: „1790 Wapensko, auch Wapenice und Ray genannt von 16 N.“

Kněž 1998: Ves založil F. A. Šporck na půdě tří opeštěných gruntů někdy kolem r. 1709. Tehdy měla 6 chalup.

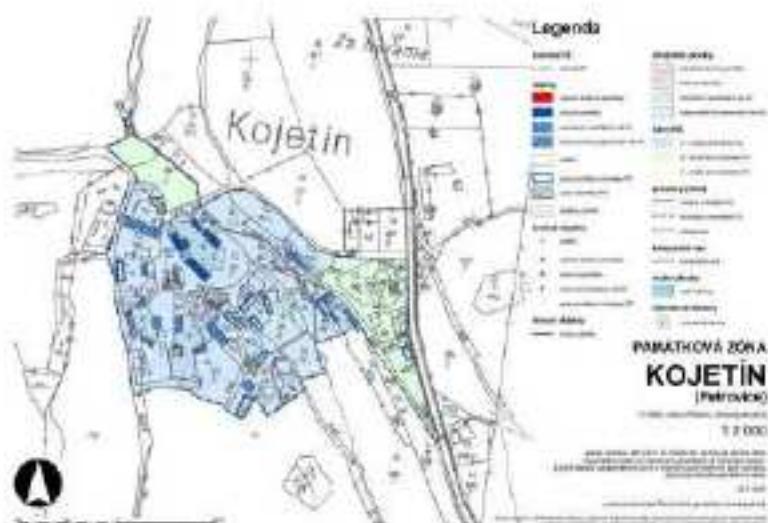
9.4 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky (Petrovice)

9.4.1 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky

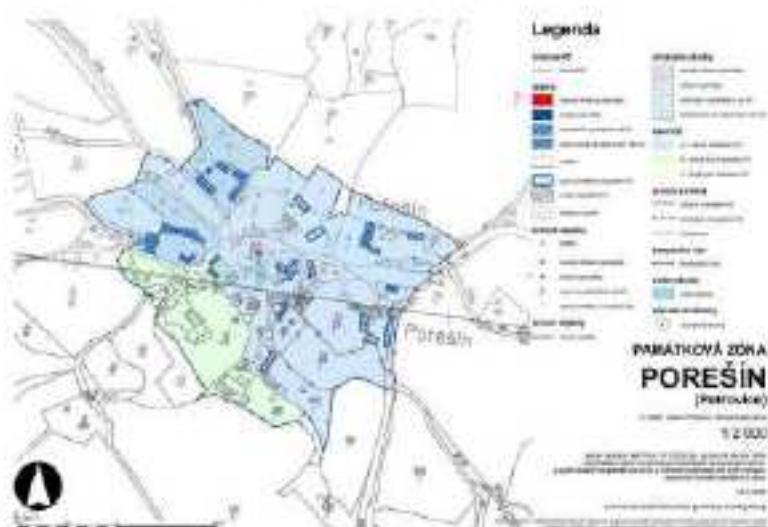
číslo rejstříku	název okresu	sídelní útvar	část obce	čp. / čs.	památka	ulice, nám. / umístění	IdReg
11417/3-4336	Příbram	Radotice	Bod	čp. 1	venkovský usedlost - bývalý mlýn		160205
104390	Příbram	Kojetín	Kojetín		výklenková kaplička		912550570
27653/3-4179	Příbram	Kojetín	Kojetín	čp. 4	venkovský usedlost		133274
31308/3-2488	Příbram	Obořenice	Obořenice		kopec Na obořezeni P. Marie		143814
103487	Příbram	Obořenice	Obořenice	čp. 29	venkovský usedlost		189181723
45196/3-2489	Příbram	Obořenice	Obořenice	čp. 35	zahrada, záhon		157799
32737/3-2465	Příbram	Petrovice	Petrovice		kopec sv. Petra a Pavla		144524
35249/2-2441	Příbram	Petrovice	Petrovice		kaplička	u silnice do Kralovic	147016
42158/3-2466	Příbram	Petrovice	Petrovice		socha sv. Vojtěcha	silnice	154414
45190/3-2467	Příbram	Petrovice	Petrovice	čp. 24	zinek		157619
33188/3-2412	Příbram	Petrovice	Petrovice	čp. 47	venkovský dům		144815
25100/3-2468	Příbram	Petrovice	Petrovice	čp. 58	modulová secesní		116836
102126	Příbram	Porešín	Porešín	čp. 3	venkovský usedlost		667126340
103405	Příbram	Zemědělská Lhota	Zemědělská Lhota	čs. 5	venkovský dům		10030015

Tabuľka 7: Nenormované kulturné pamiatky na Petroviciach. Zdroj: [10].

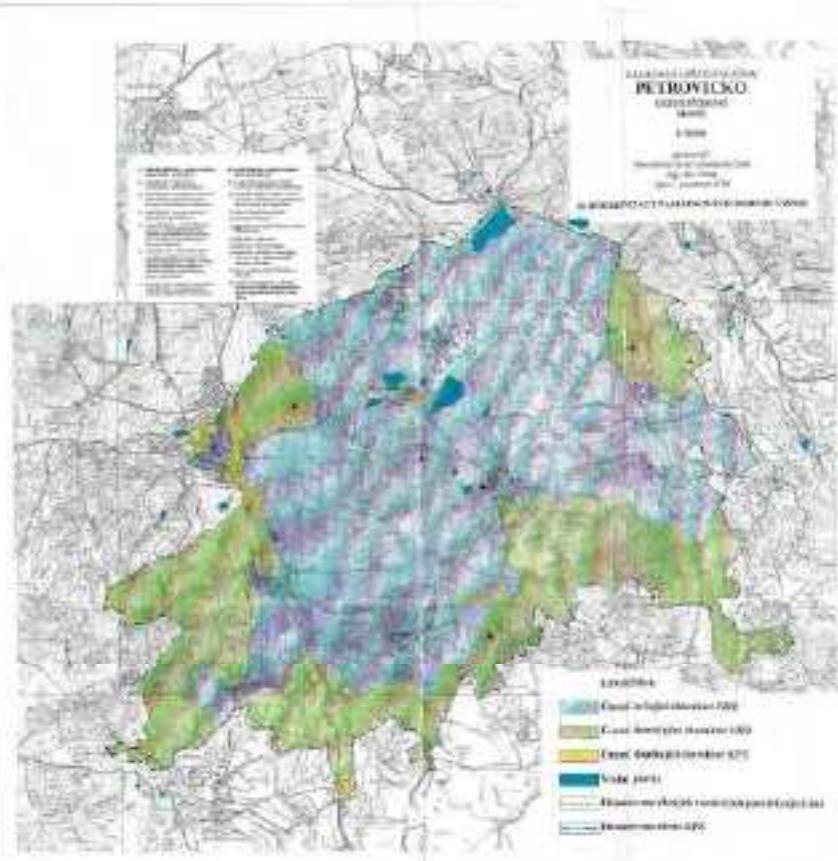
9.4.2 Mapy památkových rezervací a zón

Mapa 44: Pamätková zóna Kojetín (zmienkované). Zdroj: [11].

Mapa 45: Pamätková zóna Porešín (zmienkované). Zdroj: [11].

Mapa 46. Návrh krajinné památkové zóny Petrovicko (změněno). Zdroj: Pečta 1999.

9.5 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky (Lysá nad Labem)

9.5.1 Výpis z Ústředního seznamu kulturních památek České republiky

číslo rejstříku	název okresu	sídlní útvar	část obce	čp. / eč.	památka	ulice, nám. / umístění	IdReg
101031	Nymburk	Lysá	Lysá	čp. 147	vila cikláma	Mirovi	701792194
13234 / 2-1865	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		kaple sv. Jana Křtitele	nám. dr. Bedřicha Hrozného	125793
101639	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		sober evangelický s farou (čp. 47)		637436704
22731 / 3-1870	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		socha významného sv. Františka	Nám. Františka	133568
13604 / 3-1873	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		socha sv. Františka	Zámecká	130380
20023 / 3-1871	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		socha sv. Jana Nepomuckého	Zámecká	130382
100046	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem		cibulka, z téhož jin:		722544476
21770 / 3-1868	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 1	zahrada	Zámecká	122585
21233 / 3-1866	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 4	mátník	Zámecká	138453
104411	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 7	fara	nám. B. Hrozného	97680500
102195	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 13	zámecký dům - rodový dům prof. MUDr. Jindřichy	nám. B. Hrozného	471942
14687 / 3-1869	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 13	radnice	Buňkovské nám.	122984
106582	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 177	zámecký dům	Buňkovské náměstí	472945
101934	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 365	spit - Muzeum Bedřicha Hrozného, v současnosti byt bratří	nám. B. Hrozného	903471697
101311	Nymburk	Lysá nad Labem	Lysá nad Labem	čp. 319	zámecký dům	Sofijská	515989739
22744 / 2-1961	Nymburk	Stoček Lysá	Stoček Lysá		kaple sv. Jana Křtitele		133713
42199 / 3-3145	Nymburk	Stoček Lysá	Stoček Lysá		knacifika		154311
101805	Nymburk	Byšice	Byšice	čp. 17	dům: Karlov		138543481
30338 / 3-1874	Nymburk	Byšice	Byšice	čp. 7	vejvodská usedlost, z téhož jin:	náves	141773
28414 / 3-3149	Nymburk	Čihadla	Čihadla		kaple sv. Symeona		139305

zpráva / zákon	Název	Čidlo	Čidlo	čp. /	zpráva - za-		
103421	Název	Čidlo	Čidlo	čp. 19	zpráva - za-		
13801 / 2-1867	Název	Dvorce	Dvorce		vernovky		138005211
					kaple sv. Václava	příprava letecké cesty	137399

Tabuľka 8: Naučovisko kultúrnej pamiatky u Lysé nad Labem. Zdroj: [10].

9.5.2 Mapy památkových rezervací a zón

Mapa 47: Památková zóna Lysá nad Labem (změněno). Zdroj: [11].

9.6 Přírodní park Petrovicko

Webová stránka [14] uvádí:

„6/2008 NARIŽENÍ STŘEDOCESKÉHO KRAJE o zřízení přírodního parku Petrovicko“

Rada Středočeského kraje jako orgán příslušný podle § 7 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, a podle § 77a odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 114/1992 Sb.“), vydává podle § 12 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb. toto nařízení o zřízení přírodního parku Petrovicko a o omezení využití jeho území.

Čl. 1

Vymezení přírodního parku a jeho poslání

(1) Přírodní park Petrovicko se zřizuje z důvodu ochrany krajinného rázu krajiny s významnými soustředěnými přírodními a estetickými hodnotami, zejména zachovanými charakteristickými geomorfologickými prvky, mimolesními dřevinami a remizy na celém katastrálním území Kojetín u Petrovic, Mašov, Obděnice, Petrovice u Sedlčan, Ratiboř I, Vilasova Lhota, Zahrádka u Petrovic, Žemličkova Lhota a na části katastrálního území Skoupy. Typickou dominantou tohoto území jsou nepravidelně rozmístěné kameny a kamenné skalky. Nepravidelné rozmístění kamenů určuje krajinný ráz daného území.

(2) Přírodní park se nachází v jihovýchodní části okresu Příbram. Hranice přírodního parku začíná na jihu v místě, kde hranici Středočeského a Jihočeského kraje protíná silnice č. 105 (Praha – České Budějovice). Hranice přírodního parku pokračuje na západ po hranici kraje a poté se napojuje na hranici katastrálního území Zahrádka u Petrovic, prochází po jeho hranici (katastrální území Zahrádka u Petrovic leží uvnitř přírodního parku) až k hranici katastrálního území Petrovice u Sedlčan. Po hranici katastrálního území Petrovice u Sedlčan vede až k silnici Kuničky – Petrovice a dále po této silnici k obci Petrovice. V Petrovicích vede severní částí obce po jižní hranici zemědělského areálu a dále směrem severum po vodoteči Brzina až k místu přítoku Kněžského potoka, který tvoří hranici až k jeho prameništi. Dále vede po hranici správního území obce Petrovice až k hranici mezi Středočeským a Jihočeským krajem. Po hranici mezi krajem vede západně až k místu, kde tato hranici protíná silnice č. 105 (Praha – České Budějovice).

(3) Přírodní památka Husova kazatelna a přírodní památka Vrkámen nejsou součástí přírodního parku Petrovicko.

(4) Podrobnejší je hranice přírodního parku vymezena v mapě v měřítku 1 : 25 000, která je nedilnou součástí tohoto nařízení.

Čl. 2

Podmínky ochrany přírodního parku

(1) Území přírodního parku je chráněno, stejně jako ostatní volné krajiny, ustanovením § 12 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.

(2) V souladu s § 12 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb. stanovuje Rada Středočeského kraje následující omezení využití území.

(3) K zajištění ochrany přírodního parku lze na jeho území pouze se souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody

a) pěstisťovat a odvážet kameny; souhlas orgámu ochrany přírody není třeba v případě, kdy je kámen pěstisťelný bez poškození nařídi nebo mechanizace; v případě pochybností je rozhodující vyjádření obce s rozšířenou příslušností,

b) poškozovat a odstraňovat meze, skalky, kamenné terasy a suché zádky,

c) provádět terénní úpravy mimo zastavěná území sítelných celků.

Čl. 3

Hospodaření v přírodním parku

(1) Zřízením přírodního parku není dotčen běžný způsob ohospodařování pozemků.

(2) V případech, kdy způsob hospodaření musí být schvalen (např. LHP), třídi se způsob hospodaření pravidly schváleného dokumentu.

Čl. 4

Závěrečná ustanovení

(1) Toto nařízení včetně mapové přílohy je uloženo u Krajského úřadu Středočeského kraje a Obecního úřadu Petrovice.

(2) Pouřazení povinností stanovených tímto nařízením lze postihnout jako přesupek podle § 45 zákona č. 200/1990 Sb., o přesupech, ve znění pozdějších předpisů, nebo jako protiprávní jednání podle § 11 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, pokud nemí postižitelně podle § 87 a § 88 zákona č. 114/1992 Sb.

(3) Toto nařízení bylo schváleno usnesením Rady Středočeského kraje č. 026-29/2008/RK ze dne 15. 10. 2008 a nabývá účinnosti patnáctým dnem následujícím po dni jeho vyhlášení ve Věstníku právních předpisů Středočeského kraje.

Ing. Petr Bendl
hejtman

Ing. Vilém Žák
náměstek hejtmana"

Mapa 4S: Přírodní park Petrovicko (změněno). Zdroj: [15].

9.7 Stručný popis a fotodokumentace typických projevů KHHK (Petrovice)

Poznámka: níže uvedené fotografie pocházejí z řešeného území a z jeho blízkého okolí. Všechny fotografie pocházejí z archivu autora (fotografováno v roce 2013).

Geomorfologické dominnty

Krajina České Sibiře má velice členitý reliéf, který vytváří její charakteristický ráz. Vzniká tak množství zajímavých pohledových směrů a horizontů. Některá návrší jsou porostlá lesem, na jiných se nacházejí významné kulturní dominnty (např. Obříšenský kostel).

Přírodně blízká krajina, lesy

Některé části krajiny byly kulturními zásahy poznamenanými méně, než jiné. Jde zejména o kamenná pole, údolní nivy, lesy daleko od sídel apod. Nejde v žádném případě o „přirodní krajiny“, ale o „krajinu s menším vlivem člověka“ nebo o „krajinu s bývalým vlivem člověka“. Do mnohých takových míst se v dnešní době vlivem změny využívání krajiny člověkem povoluje vraci divoce.

Stabilní prvky

Na Petrovicích se vyskytuje množství mimořádně stabilních krajinných prvků (tj. takových, které za posledních 250 let nezměnily svoji pádorysovu stopu). Jde o cesty, meze, intravilány sídel, rybníky, potoky, mlýny a další.

Mimořádná zelen

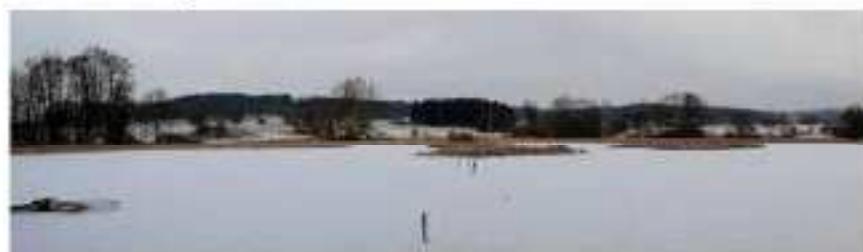
V posledních 60ti letech došlo na Petrovicích k velkému nárůstu mimořádné zeleně [1]. Ta se významně pozitivně uplatňuje v obrazu krajiny. Jedná se o drobné remízky, skupiny stromů a jinou solitérní zelen, zarostlé skupiny balvanů, zarostlé meze a bývalé cesty.

Pozůstatky tradičního zemědělství

V krajině Petrovicka se dochovalo množství pozůstatků tradičního zemědělského obhospodařování krajiny (meze, polní cesty i celé plázkiny). Lze vyslovit domnění, že dobie patrná plužina v okolí některých sídel (Porečín, Obděnice) je středověkého původu.

Tradiční vodohospodářská díla

Významnými krajinnými prvky jsou rybníky a mlýny. Na Petrovicku se vyskytuje soustava rybníků na Varouském potoce, která je chráněna jako evropsky významná lokalita systému Natura 2000.

Historické komunikace

V krajině Petrovicka se nachází množství dobie dochovaných historických komunikací (oběti doprovázených zdíkami) a mostů. Značná část polních cest má doposud nezpevněný povrch.

Hodnotné architektonické a urbanistické prostředí

Petrovicko je oblastí s mimořádně cennou lidovou architekturou, včetně celých souborů a vesnic (Pešta 2003). Význam této sídel je podtržen právě v souvislosti s dochovanou kultuřní krajinou v jejich okolí. Nelze ani pojmout velké množství drobné sakrální architektury.

Symbolická místa

Na Petrovicku se nachází několik míst, která mají symbolický (asociativní) význam (Krčinova tvrz v Obděnicích, PP Husova kazatelna).

Komponovaná krajina

Krajinské-kompoziciální úpravy se na Petrovsku nevyskytují, za určitý naznač by bylo možno považovat parkové úpravy v okolí Petrovického zámku.

Zaniklé vodohospodářská díla

Některé rybníky, zvláště ty menší, v průběhu let zanikly. Jejich pozůstatky lze dnes v krajině vidět díky terénním reliktům, typické vegetaci či podmáčeným místům (pozn. fotografie je pouze ilustrační).

Zaniklé cesty

V krajině jsou uchovány mnohé cesty, které již nejsou využívány jako komunikace, ale jejich pozůstatky (relikty, uvozy, trasy) v krajině stále zůstávají. Otázkou zůstává, jak k takovým stupním zaniklosti přistoupat.

Zaniklé meze

I na Petrovsku docházelo k proměnám krajinné struktury. Zde však změny posledního půlstoletí nebyly tak masivní, jako v jiných částech Čech. Bývalé meze jsou tak dnes občas patrné jako liniové zarostlé terénní útvary, občas doprovázené vzrostlými stromy nebo drobnou sakrální architekturou.

Negativní hodnoty

Na Petrovicku se nachází jen velmi málo rušivých prvků. Obvykle se jedná o výrobní či skladovací stavby halové konstrukce. Je zlejší, že do krajiny takto mimořádně by se mohly novými stavbami zasahovat co nejcitlivěji.

9.8 Stručný popis a fotodokumentace typických projevů KHHK (Lysá nad Labem)

Poznámka: níže uvedené fotografie pochází z řešeného území a z jeho blízkého okolí. Všechny fotografie pocházejí z archivu autora (fotografováno v letech 2012 a 2013).

Geomorfologické dominantu

Krajina Polabí má plochý reliéf, z nějž vyčnívají několik kopců. Mnohé z nich byly v průběhu dějin osídleny jakožto významné topografické polohy. V dnešní době se tato návštěv významně pohledově uplatňují v prostorové struktuře krajiny.

Přirodě blízká krajina

Některé části krajiny byly kulturními zásahy poznamenaný méně, než jiné. Jde zejména o údolní nivy, širokonáhorní oblasti Labe a našeliniště (např. NPR Hrabáňovská Černava). Nejde přímo o „přirodnu krajinnu“, ale o „krajinnu s menším vlivem člověka“ nebo o „krajinnu s bývalým vlivem člověka“. Do mnohých takových míst se v dnešní době vlivem zmenšenou využitivou krajiny člověkem povolná vraci dvočina.

Lesy

Významným krajinným jevem v oblasti soutoku Jizery a Labe jsou rozsáhlé lesy, které prolínají množství lesních cest a průseků.

Stabilní prvky

V okolí Lysé nad Labem se vyskytuje množství mimořádně stabilních krajinných prvků (tj. takových, které za posledních 250 let nezměnily svoji půdorysnou stopu). Jde především o cesty, historická jádra sídel a některé lesy.

Mimolesní zeleně

V posledních 60ti letech došlo v okolí Lysé nad Labem k nárůstu mimolesní zeleně [1]. Ta se významně pozitivně uplatňuje v obrazu krajiny. Jedná se o drobné remízky, skupiny stromů a jinou solitérní zelení, zarostlé mzeze a cesty.

Pozůstatky tradičního zemědělství

Pozůstatků tradičního zemědělského hospodaření se u Lysé nad Labem dochovalo velmi málo, v podstatě jde o pár mzez a několik polních cest.

Tradiční vodohospodářská díla

V okolí Lysé nad Labem se v minulosti nacházelo několik rybníků (Kuča 1998). Ačkoliv všechny zanikly, jejich hráze jsou dodnes dobře patrné.

Historické komunikace

Tato části Polabí procházely důležité středověké komunikace (Kuča 1998). Nicméně většina historických cest, které zůstaly v krajině do dnešní doby, má asfaltový povrch, jen některé jsou nezpevněné.

Hodnotné architektonické a urbanistické prostředí

V samotné Lysé nad Labem se nachází množství památkově cenných staveb, kterým dominuje zámek a klášter. Lidová architektura je dochována v Byšičkách (Pešta 2003).

Symbolická místa

Ze symbolických míst v okoli Lysé nad Labem je asi nejvýznamnější poustevna sv. Václava s dochovanou kaplí a reliéfem zavázání světce, přiznačné postavení při cestě, která v minulosti pravděpodobně mohla směřovat do Staré Boleslavi.

Komponovaná krajina

Na začátku 18. století byl majitelem lysého panství hrabě Špork, podporovatel umění, který nechal okolní krajinu zkrášlit komponovanými úpravami: alejemi, sochami a kaplemi v polích, poustevnami, oborec, špínalem atd. (Semotanová 2007).

Zaniklé cesty a meze

Velké množství polních cest a mezi během nedávné doby zcela zaniklo [1]. I když je možno najít jejich stopy např. na leteckých ortofoto či lidarových snímcích, v terénu jsou prakticky všechny takové průkly již k nerozeznání.

Negativní hodnoty

U Lysé nad Labem se bohužel nachází několik nrušivých průků. Obvykle se jedná o výrobní či skladovací stavby halové konstrukce či nevhodnou suburbanní výstavbu.

9.9 Srovnání Vyhodnocení KR Středočeského kraje s hodnotami identifikovanými památkovou péčí

9.9.1 ObKR Jistebnicko – Miličínsko

Shoda PP a KR vyznačena zeleným puntíkem. Zdroj: Vorel a kol. 2009, část H, s. 53, upraveno.

Identifikované hlavní znaky a hodnoty KR	Klasifikace znaku	
	zelený	žlutý
A.2 Znaky a hodnoty přirozené charakteristiky KR		
A.2.1 Všechna využívaná na zdejším území lesy:	●	XXX XX
A.2.2 Naučné a asynchronické turisty, turistické skály a výhledy	XX	XX
A.2.3 Výhody z údolí a vodního nádrží až následovných ohodnocení ovlivněných na zdejším území	XX	X
A.2.4 Dležec, kolem 250 m výšky severního svahu Čertova hradu nad Jistebnickou běžeckou	XX	XX
A.2.5 Kopecký vrchol kopec Medvěd (713 m)	XX	X
A.2.6 Obrázek architektury na zdejších	XX	X
A.2.7 Vzhled možných vod a vodních kanalů na zdejších o jejich možnostech	●	XX XX
A.2.8 Celková výhodnost kamenů a lepidel pro využití kamenné, mramorové a žulové	●	XX XX
A.2.9 Silniční základních kamenů – výhody o povrchu a formě zdroje a komunikací ve vzdálenosti od obce	XX	XX
A.2.10 Kámen mramor a mramor vlnka, horizontální projevy	XXX	XX
A.2.11 Veličina vodů na zdejších vodách	XXX	X
A.2.12 Na povrchových plochách jsou na různém a místě v dospělosti	XX	X
A.2.13 Veličina vodních toků a povrchového a nejvýše vzdáleností vlivů	XXX	XX

Pokračování na další stránce.

A.2.14 Možné výhody zdejšího lesa v malém součtu po celém okrese	●	XX	X
A.2.15 Dopravní síť vede zdejšími lesy po pramenem řekou Mlýnskou	X	X	
A.2.16 Vlastní a zemědělské využití lesa	●	XX	X
A.2.17 Převážné využití lesa k výrobě osnovního materiálu nebo k užití v zemědělství	●	XXX	X
A.2.18 Vlastní výrobky lesa, využití na zdejších výrobcích	XX	XX	
A.2.19 Nároky při využití lesa na zemědělských výrobcích	XX	XX	
A.2.20 Velká pola a zemědělské díly v lesích u Mlýnské	X	X	
A.2.21 Fragmenty lesopásů v krajinně pestrých lesích v rámci lesopásů, výhody, místní a oddáljené postupy a jinovatky	●	XX	XX
A.2.22 Zdejší výroba průmyslové a neprůmyslové tovary v zemědělském kraji	X	X	
B.2 Znaky a hodnoty kulturní a historické charakteristiky KR	zelený	žlutý	zelený
B.2.1 Přírodní a větve architektury (kopecké, kaple, usedlosti)	●	X	XX
B.2.2 Dochovaná výstavba místního Jistebnického potoka, zemědělské zóny a zdejší zemědělské výrobky a zemědělské plány	●	XXX	X
B.2.3 Dochovaná stavební struktura městských vesnických osad a usedlostí v rámci obcí a městecích na jejich hraničích	●	XX	X
B.2.4 Dlouhé vody s českou duchovností, urbanistické struktury	●	X	XX
B.2.5 Rybníky jako kulturní a vodohospodářské objekty	●	X	XX
B.2.6 České historické cesty a silnice, telegrafie	●	X	X
B.2.7 Přírodní dědictví architektury (kaple, Mlýn)	●	X	XX
B.2.8 Dědictví kulturního dědictví (kopecké v Mlýnském)	●	X	XX
C.2 Znaky estetických horizontů včetně harmonického městského a vztahů v krajinném prostoru	zelený	žlutý	zelený
C.2.1 Česká průvodce a slavnostní krajiny a současného využívání vlastních vlastních prostorů	●	XX	XX
C.2.2 Zdejší významní průvodci krajiny	●	XX	X
C.2.3 Zdejší významní průvodci krajiny	●	X	X
C.2.4 Zdejší linie vodopojů lesů, výhledové horizonty, rozsah horizontů v krajinných panoramatech a dálkové výhledy do krajiny	●	XX	X
C.2.5 Místní struktury netestovatelné	●	XX	XX
C.2.6 Dobrá městská prostředí a harmonická různe lesopasů krajiny	●	XX	X
C.2.7 Malý počet výrazných rušivých nebo mohutných významných objektů	●	X	X
C.2.8 Harmonické město o několika místech a zároveň zemědělské krajiny	●	XX	XX
C.2.9 Přírodní krajina s hrádky v lesech a lesopasůmi lesopasů krajiny	●	X	XX
C.2.10 Význam architektonického hejtmana, krajiny architektury a urbanistického stylu zdejších obcí, současné záležitosti dny v zdejším krajinném krajinném rámci	●	XXX	XX
C.2.11 Uplatnění krajiny a kulturního dědictví místního Mlýnského v krajinném rámci	●	XXX	XX

9.9.2 ObKR Sedlčansko

Shoda PP a KJR vyznačena zeleným pastilekem. Zdroj: Votol a kol. 2009, část II, s. 116 – 117, upraveno.

Identifikované hlavní znaky a hodnoty KR		Klasifikace zdroje	
		číslo významu	číslo hodnoty
A.2	Znaky a hodnoty přírodního charakteristického KIC	POZORNOST KZ určitost KZ význam	KAZ-000000 KZ význam KZ hodnota
A.2.1	Dlouhá pahorkatina až vrchovina, mimo klesající hřebeny	XXX	X
A.2.2	Kamennová písk. vrch. mimo vodní nivu – granitové, zastíněny většinou o stález. obecných místech v lesoch (louky, zvlněná křovina, trávník, dřev. skupiny) a lesích křovinatých	XXX	XX
A.2.3	Loučky sálavé a vřesoviště s ořech. Kosové Hory, Křečové Hory nad Vltavou a Milovice v historickém významu	●	X
A.2.4	Přírobní a místy významné, s relativně cestnou vzdálostí	●	XXX
A.2.5	Význa. a místy významné: ze světlou charakteru oholu – Nezříditelná hrazen. (538 m), Černou (605 m) a Hrdly (567 m)	XX	XX
A.2.6	Přírobní a granitového žádoucího charakteru na vrcholech, u různých vodopádových kaskád	XX	XX
A.2.7	Mezis. skály na svazích i vrcholech	●	XX
A.2.8	Několik desítek městské výsypky skalního materiálu zdejšího zváreného, mnohdy základu nebo výškového	X	XX
A.2.9	Zdejší louky rozptýlené na potopené části	●	XX
A.2.10	Krasové jery u Petrovic – jeskyně, škrapy, mramor zdejší	XX	XX
A.2.11	Mozz. rost. a zahrada k ořešákové záhonce a krasovému údolí	XXX	X
A.2.12	Vodní výrob. hrázka, ale otevřená, se místy ořešákovým výhonem ve svahu kopce	XX	X
A.2.13	zdejší výsypky skalního materiálu zdejšího zváreného	XX	X
A.2.14	Mimo ledu a sněhu všechny vody v povodí	XX	X
A.2.15	Tepelné výroby na světlé endemice a v oblasti	X	XX
A.2.16	Vodotoky vysokohorského vývoje	X	X
A.2.17	Trojice vodních jermek a ohlášené vodky v severních sektoriích, vč. vod. výrob.	X	X
A.2.18	Významné zastoupení lesů a významné lesy	●	XXX
A.2.19	Katastrofálně ohrožený přírodní vodopád	XX	X
A.2.20	Lasy včetně jehličnatých lesů	XX	X
A.2.21	Skrálová v borealní kultury v lesoch, a přírodní lesy, mimo lesy lesní	XXX	X
A.2.22	Fragmenty lesů se včetně mokřadů a mokřadů, hrdle, luhů	XX	X
A.2.23	Louky a podmáčených místnostech a sucha travnatého v průsahách	XX	X
A.2.24	Zastoupena domácími množstvími hospodářských dřevin v místech krajiny, zvl. na významných georegionech	●	XX
A.2.25	Dlouhý zářížející pohledy na lesnaté louky	●	XX
A.2.26	Velké pohledy a výhledy a přírodní v lesech kromě krajiny krajiny	●	XX
A.2.27	Až 100 m dlouhých odlehých vodních mřížek a nádrží, zasídlila něco krajiny a lesy, av. v krajinném významu	●	XX

A.2.28	Velký rybník Mašák post. Dlouhovice		XX	XX
A.2.29	bezdráv v kameni		X	XX
B.2	Znaky a hodnoty kulturně a historické charakteristiky KR	<small>bezdráv kameny kamenec kamenec kamenec</small>	<small>bezdráv kameny kamenec kamenec kamenec</small>	
B.2.1	Ochranné území v starověku užitých archеologických míst, pozůstatky hradů		XX	XX
B.2.2	Dochovaná struktura osídlení (doby historických užívání) zahrnujícího hrad (zahrada hradu)	●	XXX	XX
B.2.3	Dochované struktury místního hospodářství a zemědělské ploch	●	XXX	X
B.2.4	Přírodní dochované venkovní architektury (zavlažovací výrobky, hráze, zámkové stropy, střechy, sarkofagy a další objekty)	●	XX	XX
B.2.5	Sláva a dobrovolným určováním významnosti a uměleckejší hodnotou (výroba, význam)	●	XX	XX
B.2.6	Udržitelná architektura	●	X	X
B.2.7	Oblastní dominantní vzdálostí v krajině	●	X	X
B.2.8	Mytiny jako historické vodohospodářské úpravy (mimo jé ze 16. století)	●	X	X
B.2.9	Oblastní dominantní vzdálostí	●	X	X
C.2	Znaky estetických hodnot a harmonického měřítku v základě v krajině	<small>bezdráv kameny kamenec kamenec kamenec</small>	<small>bezdráv kameny kamenec kamenec kamenec</small>	
C.2.1	Oblastní materiálové ohlášené kameny a rozdílnost do rozměrů různých druhů pískovců	●	XX	XX
C.2.2	Zvláštně vymezení prostoru lesem a horou	●	XX	X
C.2.3	Zhodné vymezení prostoru okrajem zeměd.	●	X	X
C.2.4	Zvláštní krajinné horizonty (horizonty, stopy, silnice, železniční, dálniční, řekové horizonty), řapíkové horizonty v cílových zeměměřicích	●	XX	XX
C.2.5	Výrazně dominující a jinak zaznamenávané horizonty	●	XX	XX
C.2.6	Hranice mezi využitými a nevyužitými pozemky a zemědělskými plochami a výhledy na využití pozemků k výškovým prostorům Žďárských vrchů		XXX	XX
C.2.7	Uzávěrnost a drobnost měřítku prostoru v lesech a pastvinách rodového vlastnictví	●	X	X
C.2.8	Harmonická měřítko četných segmentů zemědělské krajiny	●	XX	XX
C.2.9	Přirozený charakter měřítek lesů a partiček rodového vlastnictví	●	X	XX
C.2.10	Výrazně architektonické horizonty krovů architektury a urbanistického rámu největších měst, zaujetí zájemců skrytí ve zvláštném seřazení krajinného rámu	●	XX	XX
C.2.11	Cenné architektonické památky a kulturní památky	●	XX	XXX
C.2.12	Nefiktivní vlivných městských nebo městskového obecního území	●	X	X

Pokračování na další straně

9.9.3 ObKR Nymbursko

Shoda PP a KR vyznačena zeleným puntíkem. Zdroj: Vorel a kol. 2009, část II, s. 90 – 91, upraveno.

Identifikované hlavní znaky a hodnoty KR		Klasifikace znaku	
		zelený	žlutý
A.2	Znaky a hodnoty přirodních charakteristik KR	PP identifikované KR identifikované	KR identifikované KR identifikované
A.2.1	Dvojkládová pánve v Čechách, oce, jednoduché východní poloviny Čech	XXX	XXX
A.2.2	Strukturou vlastní synecologickou formou řeky Labe	XX	XX
A.2.3	Rozsáhlé středohorské lesy podél řek	●	XXX
A.2.4	Izolované opadové vrchové výšinné svahovité plochy	●	XXX
A.2.5	Pískovcové dno na povrchu řek	XX	XX
A.2.6	Sesasy na oboustranně vedené i mítavy ze všemiž „plných“ stran	XX	XX
A.2.7	Teplo a sucha oblasti, cvi. v západní části	XX	X
A.2.8	Vltava domácí vodní průtok východního dnuna, plavečové vodotoky v krajině	●	XXX
A.2.9	Rakovice Labe (voda voda voda)	●	XXX
A.2.10	Koryta řek Labe, Otavy, Regulevka, venkovská	XX	XX
A.2.11	Cestní údolové vlny vody řek	●	XX
A.2.12	Kvalita tekoucích a nádržních slupek vod rovnoběžných s řekami	XX	X
A.2.13	Cestní aquatikové vlny a nacházené potoky v zaplavovém korytovém	XX	X
A.2.14	Pravidelné vlny vody	xx	x
A.2.15	Měnitelné proměny v řekách Podkarp.	X	XX
A.2.16	Oblasti s poměrně velkými zastupujícími lesy vč. velkých celků	●	XXX
A.2.17	Lesy a možnosti lesy v řekách Labe a Otavy	●	XX
A.2.18	Dominance borovicích kultur v lesech a lesostech	XXX	X
A.2.19	Převážně přítomnost (účetní lesy zastupují vysokou vložku)	XX	X
A.2.20	Frequentně přítomnost (účetní lesy zastupují vysokou vložku)	X	X
A.2.21	Poměrně hojně obecného nebo ištěvaného, zároveňho, významného dominantního druhu v synecologickém Povltaví a severním Nymbursku	XX	X
A.2.22	Floristické hotové pole s nedostatkem dležitých přirozených původních dominantních druhů v systému Povltaví a na severním Nymbursku	XX	X
A.2.23	Fragmenty starších západních od hercátových	X	X
A.2.24	Starší a černava (dokončené) mimo nový řek	●	XX
A.2.25	Stromi smrků na závěrečném záborodku	XX	X

Pokračování na další stránce.

B.2 Znaky a hodnoty místní a historické charakteristiky KR		PP identifikované KR identifikované	KR identifikované KR identifikované
B.2.1	Přirozenost ve stáře a věku oblasti, konstrukční systémy, historické zemědělské využívání	●	XXX
B.2.2	Dochovaná kultura krajiny (půdový podl. lesů, oblast)	●	XXX
B.2.3	Dochovaná činnost architektonického objektu (zámky, hrady, hradby zdejšího a vč. německých kulturních památek)	●	X
B.2.4	Dochovaná struktura historických nálet. míst a zemědělských vln	●	XX
B.2.5	Dochovaná struktura návratných tras zemědělské, požární a původní zemědělské	●	X
B.2.6	Dochovaná (navržená) historická urbanistická struktura (včetně ulic) (MPZ, MPF, LPZ)	●	X
B.2.7	Dochované architektury (kapleky, mlýny, zemědělský...)	●	X
B.2.8	Přirozenost výroby archeologických objektů a místního vč. archeologického památkového rezervace (Louny nad Ohří)	●	XXX
B.2.9	Kultury dominantu (hrady, zámky – Mělník, Kolín, Nymburk...)	●	XX
B.2.10	Historický zájemné významné sídla (Staré Boleslav)	●	XXX
B.2.11	Přírodní a výrobek vodopádských úprav (Kralupy nad Vltavou)	●	XX
B.2.12	Dlouhé kompenzovaných krajinných úprav (Kralupy, Lysá nad Labem)	●	XX
C.2 Znaky estetických hodnot vč. harmonického místního a vztahu v krajině		KR identifikované KR identifikované	KR identifikované KR identifikované
C.2.1	Oblastní centrá (základní krajina bez výrazného prostorového ohřezání)	●	XXX
C.2.2	Významné vlastnosti okruhu Dominance v oblasti v krajinných památkách	XX	X
C.2.3	Historický krajinný přechod v oblasti Kralupského lesa a lesů	XX	X
C.2.4	Významné přírodní komplexy východních vod (Dolní, Střední a Přerovské)	●	XX
C.2.5	Převážně významné krajinné nebo krajinné lesy s dominantním patrem, lesními osadami a významními památkami	●	XX
C.2.6	Lidově užitá a drahoslužební krajina v řekách řek	●	XX
C.2.7	Harmonické výhledy v oblasti (dok. výpravy) (Kralupy, krajiny a významné Národnopřírodní úpravy (Kralupy, Lysá nad Labem, Nymburk, Poděbrady, Mělník, Louny, Nisa))	●	XX
C.2.8	Významné architektonické domeny prokazující si v krajinné sebě (Lysá nad Labem, Nymburk, Poděbrady, Mělník, Louny, Nisa)	●	XX
C.2.9	Významné architektonické hodnoty lidové architektury a urbanistické skladby v historických osadách	●	X
C.2.10	Oblastní zájmem dležitá krajina bez významného prostorového ohřezání	XXX	X

9.9.4 ObKR Mladoboleslavsko

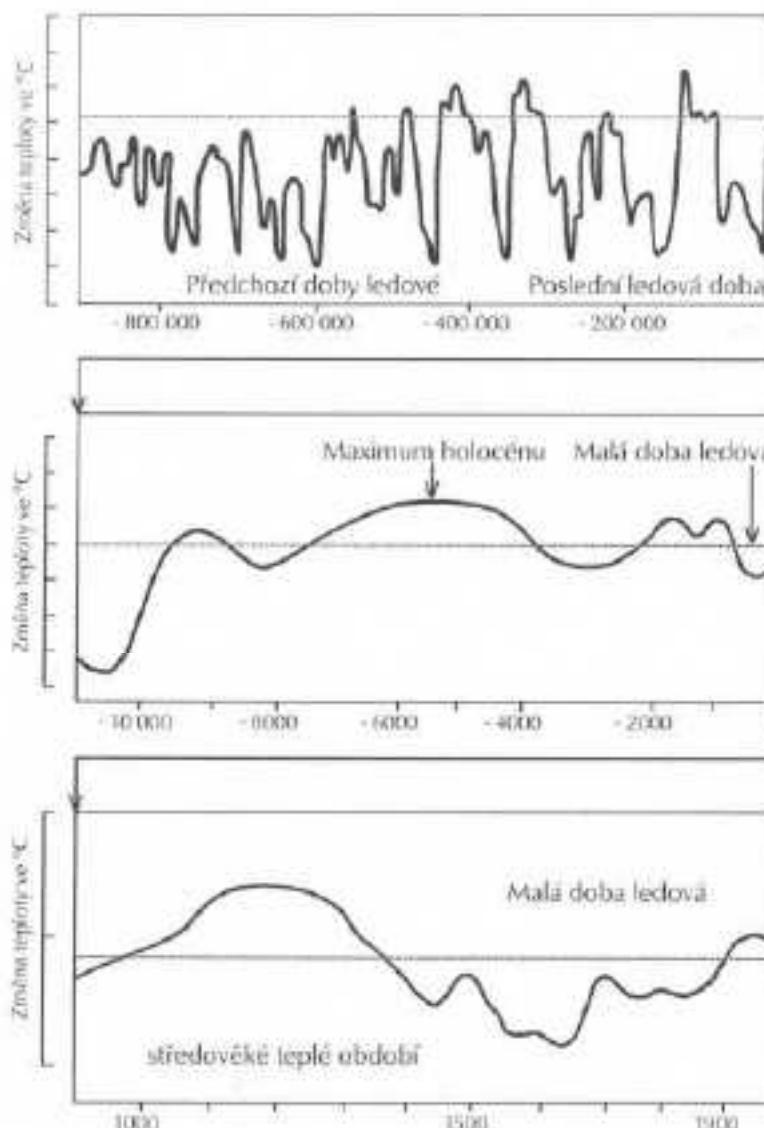
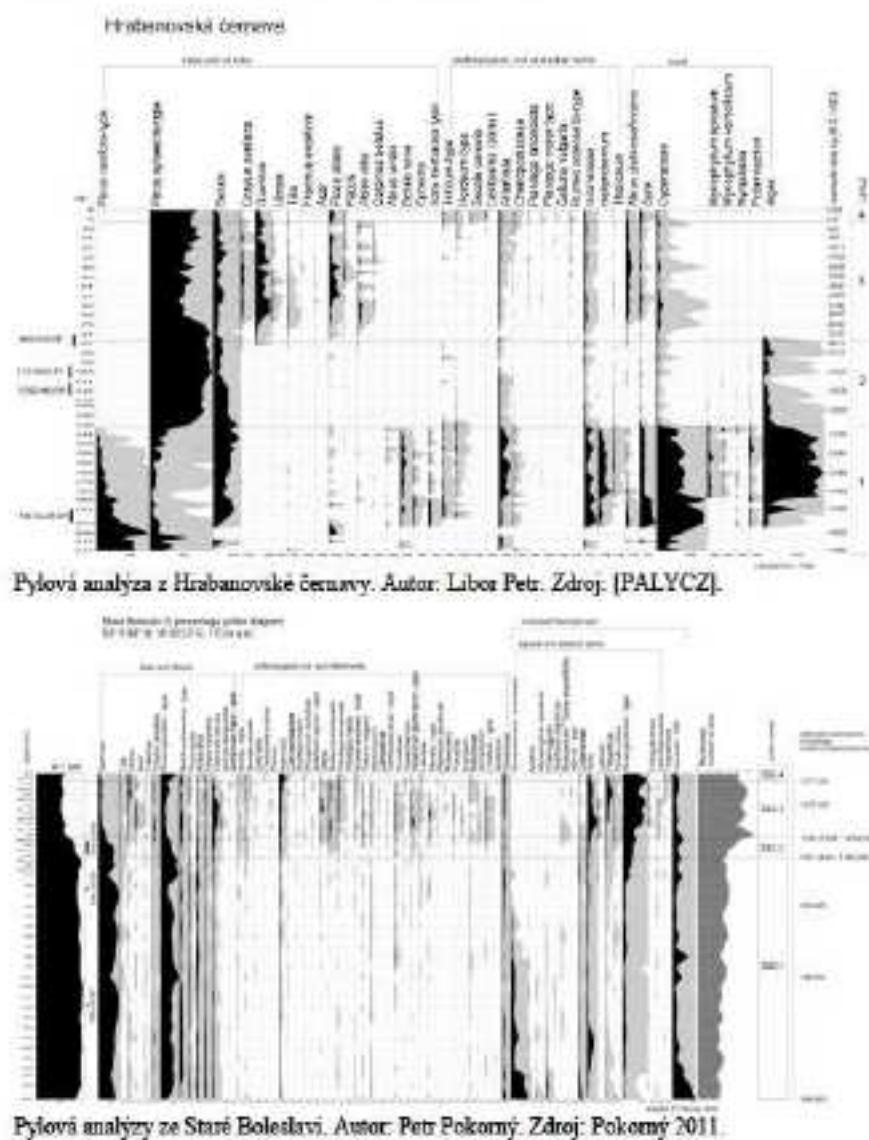
Shoda PP a KR vyznačena zeleným puntíkem. Zdroj: Vorel a kol. 2009, část II, s. 77 – 78, upraveno.

Identifikované hlavní znaky a hodnoty KR	Klasifikace znaku	
	xx norma	xx norma s významem zelený puntík
A.2 Znaky a hodnoty přirodní charakteristiky KR:		
A.2.1 Relativním (výškovým) stupněm vzdálostí od hranic parkovany a rozdělení zložení	XXX	X
A.2.2 Celková zeměpisná šířka a délka vystupujícího pásma Českého ráje a Jizerských hor	XX	X
A.2.3 Výškový Chlumecnický kříž (výška je v rozmezí 100 – 140 m)	XXX	X
A.2.4 Vltava, Blanice a Kokořínský potok (výšky vodních toků)	XX	XX
A.2.5 Ustá drobná nádrž s menší mimořádnou významnou hodnotou	X	X
A.2.6 50 – 70 m vysoké, silné vlnaté údolí řeky u Města Libouchec	XX	X
A.2.7 Řeky na českém území nejvýznamnější	X	X
A.2.8 10 – 50 m hluboké údolí řeky se střední výškou a výškou	XX	XX
A.2.9 Přítoky mimořádného významu (Mlýnský)	XXX	X
A.2.10 Nevelký vodopád vod. toky o maximálních rozměrech 17 x 5,5 m vznikající od Jakubce	XX	X
A.2.11 Mezi významnější řeky patří, křížením povinovaného stupně	XXX	X
A.2.12 Celkové prospěšnosti krajiny východních podkrušnohorských oblastí	XX	X
A.2.13 Tvar a mírné vlnité okraj	XXX	X
A.2.14 Počet lesů s více než 40 % výškou	XXX	X
A.2.15 Velké pole s nedostatkem rozměrného trávníku vegetace	●	XX
A.2.16 Velká a silná vlnatá řeka (nádržová oblast)	●	XXX
A.2.17 Poměrně vysoké přítoky mimořádného významu v lesech	XX	X
A.2.18 U lesů významy slavných dubů i jasanů	X	X
A.2.19 Plantáže borovice a smrků mimo přírodní blízkými lesy	XX	X
A.2.20 Mimo lesy významy potoků potoků a v podzemním osazensích	XX	X
A.2.21 Mimo lesy a mimořádné v oblastech rybníků	●	X
A.2.22 Teplicko-české výškové a výškově mimořádné řeky	XX	X
A.2.23 Zadník a krovákovské oblasti významnosti	XX	X
A.2.24 Jezera – řeka a mimořádné ohrožené koryta	XX	X
A.2.25 Rybářské stavby v lesoch mezi obcemi Vlčkov a Dobroušek	XX	X
A.2.26 Kostelec a východní výškové mimořádné řeky východní Českého ráje	XX	X
A.2.27 Téměř komplexní regulování potoku v korytu neválčené kvality	XX	X

Pokračování na další straně.

B.2	Znaky a hodnoty kultury a historické charakteristiky KR:		xx norma s významem zelený puntík	xx norma s významem zelený puntík
	B.2.1	B.2.2		
B.2.1	Přítomnost ve staveb východních oblastí, konfesijní církve, historické zemědělské výrobky	●	XXX	XX
B.2.2	Dochovaná struktura krajiny (průhy pot., lesů, svahů)	●	XXX	X
B.2.3	Dochované české archeologické objekty (kostely, zámky, hrady...)	●	X	XX
B.2.4	Dochovaná struktura východních oblastí mimo významnějších vod	●	XX	X
B.2.5	Dochovaná struktura místních tradičních obcí, významnými památkami jsou zde	●	X	X
B.2.6	Dochovaná česká kulturní struktura (kostelík, hřbitovy, památky...)	●	X	X
B.2.7	Dochovaná architektura (kapleky, hřbitovy, památky...)	●	X	X
B.2.8	Přítomnost architektonických lokalit a materiálů	●	X	XX
B.2.9	Kulturní dominanty (kostely, památky)	●	X	X
B.2.10	Přítomnost významné historické vodopojovacího systému	●	X	X
B.2.11	Přítomnost významného významného vývojového mimořádného města	XX	X	
B.2.12	Přítomnost krajinných systémů a komplexních krajinných soustav	X	XX	
C.2 Znaky estetických hodnot vč. harmonického náležitosti a vztahu v krajině:				
C.2.1	Česká průměrná situace krajiny a mimořádné do nadregionálních kategorií významných přírodních krajin	XX	XX	
C.2.2	Zároveň významné průměrné krajinné hodnoty	●	XXX	X
C.2.3	Zároveň významné průměrné krajiny jasnosti	●	X	X
C.2.4	Zároveň významné krajiny (berounsko, hradecké, liberecké), horizontální a výškové horizonty a výškové horizonty v celkových panoramatu a dálkové výhledy do krajiny	●	XX	X
C.2.5	Význam dominanty a jejich zapamatovatelné konfigurace (Libeň, Chlumecnický hrad)	XX	XX	
C.2.6	význam mimořádného prostoru a významného krajinného významu krajiny	XX	X	
C.2.7	Lokálnost a dálková (výšková) prostor v lesech a parkech	X	X	
C.2.8	Harmónická mimořádnost významných krajinných krajinných dominant	XX	XX	
C.2.9	Dochované kostely v východních osazenech zemědělské krajiny	●	X	XX

9.10 Pylové analýzy a vývoj klimatu

Schema výkyvů ve vývoji klimatu. Zdroj: Behringer 2010.

9.11 Analýza Vogtovy veduty

Analýza Vogtovy veduty z r. 1712

LEGENDA (pozorní stavby a degravní infrastruktura)

- degravní dřevěné krajinné prvky
- pozemek s vodním tokem
- zelená hráz

LEGENDA (obrácené pole a zelené městská, mýto, ...)

- pole v zelené městská
- zelená půda (převážně městská)
- zelená půda (čistá rva)
- zelená půda (zelená rva)

LEGENDA (právě neopolednované pole, obvykle lesní rva, mýto, ...)

- zelená půda (převážně městská)
- zelená půda (čistá rva)
- zelená půda (zelená rva)

Zpracoval: Vojtěch Patočka, 2013. Podklad: Vogtova veduta pochází
lyčí nad Labem, 1712. Používá literaturu a mapy k mapování
Seminářového 2007. Kuba 1988. www.mapy.cz (mapy české)
o-nás číslo 11, v 14. 3. 2013.

Obrazek 41: Analýza veduty J. G. M. Vogta z r. 1712. Veduta je přístupná on-line na URL:
<http://veduty.bach.cz/veduty/VysledekBeam.action?show=&_sourcePage=JazykSGHkvoXinLDqarTEjJK6VbW7y2puBnW2i8yc9P%3D&rowPg=0>.

9.12 Barokní mapa panství Lysá nad Labem

Mapa 49. Mapa panství Lysá nad Labem z r. 1752, autor neznámý. Reprofoto F. Chmel, 2012. Kopia mapy uložena ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem.

9.13 Seznam fotografií, obrázků, grafů, tabulek a map

Tabulky

Tabulka 1: Dokumenty územního plánování ve vztahu k ochraně kulturní krajiny	8
Tabulka 2: Účinnost nástrojů ochrany kulturní krajiny vůči změňovaným hodnotám (A – ano, N – ne)	12
Tabulka 3: Ochranná opatření, detail	41
Tabulka 4: Ochranná opatření, detail	63
Tabulka 5: Srovnání metod stavebně-historického průzkumu a historického výzkumu krajiny	65
Tabulka 6: Závislost poloměru kružnice značícího velikost obdělávané plochy v na typu stále	74
Tabulka 7: Nemovitá kulturní památky na Petrovicku. Zdroj: [10]	120
Tabulka 8: Nemovitá kulturní památky u Lysé nad Labem. Zdroj: [10]	122

Obrázky

Obrázek 1: Charakteristický obrázek krajiny Petrovicka (vlevo románský kostel v Obděnicích). Foto autor, 2013.	3
Obrázek 2: Charakteristický obrázek krajiny u Lysé nad Labem. Foto autor, 2012.	3
Obrázek 3: Pečeť Václava z Prešova na listině z r. 1120. Zdroj: [18].	24
Obrázek 4: Kostel v Obděnicích. Foto autor, 2013.	24
Obrázek 5: Kostel v Nachvalicích. Foto autor, 2013.	25
Obrázek 6: Jakub Krčmář z Jelčan a Sedlčan na vyobrazení v Sedlčanském kanoniku z konce 16. století. Zdroj: [16].	28
Obrázek 7: Poloha z Lobkovic. Zdroj: [17].	29
Obrázek 8: Porovnání leteckých snímků stejněho místa (Obděnice) z let 1953 (v levé části stránky) a 2011 (v pravé části stránky) ke naznačení, že v posledních 60 letech krajina Petrovicka značně zarostla. Zajímavé je též porovnání rozsahu a tvary ploch zemědělské půdy. Zdroj: [1].	31
Obrázek 9: Vývoj kolonizačního procesu dokumentovaný počtem sídel venkovských v příslušném století. Rozpočítaný počet sídel udává počet sídel částečně rozpočítaný do sousedících období (kvůli nepřesnosti datování), výsledkem je „plynnující krivka“. Graf je pouze orientační, neboť vstupní data nejsou příliš přesná.	33
Obrázek 10: Grafy zachycující vývoj kolonizačního procesu: graf rychlosť vzniku sídel (vlevo) a graf poměru počtu sídel venkovských v jednotlivých obdobích (vpravo).	33
Obrázek 11: Grafy dokumentující nálezy přírodní charakteristiky zájemní sídel.	34
Obrázek 12: Graf dokumentující „oblibenosť“ určitých poloh pro zakládání sídel v určitých staletích.	34
Obrázek 13: Useďlosti v Porečíně. Foto autor, 2013.	38
Obrázek 14: Cesta na pole, lemovaná kamennou zdíkou. Okolo Porečína. Foto autor, 2013.	39
Obrázek 15: Národní park Petrovicka. Foto autor, 2013.	39
Obrázek 16: Cesta z Petrovick do Obděnic. Foto autor, 2013.	40
Obrázek 17: Mladší osídlení na okraji Porečína. Foto autor, 2013.	40
Obrázek 18: Přerovská hůra od jihovýchodu s dobrým patrným stupením ohrazení. Foto M. Špedla, zdroj: Čtvrták a kol. 2003, s. 265.	47
Obrázek 19: Kresebná rekonstrukce staroboleslavského hradiště v 10. století. Podle I. Boháčové. Zdroj: Čtvrták a kol. 2003, s. 290.	48
Obrázek 20: Pocitostatky mostu u Bytíšku. Foto autor, 2013.	50
Obrázek 21: Meranovna rytmus dvouměstí Brandýs a Starý Boleslav z r. 1640. Za posornost stojí námořnictví: mýtiny a přemostění Labe, hrádek v Brandýse, zámecký tematiz (centrální motiv), vypálená Starý Boleslav, operními, užití římsy (dnes se vlná vace proti proudu). V pravém horném rohu je zobrazeno město s hradebnou a popiskem: „Die Stadt Brandeß von den Schwäbischen Rittern“, což bylo vloženo přeložit jako „město Brandeß od Švédů zničeno!“. Reprint dostupný např. ve Vlčkově (1999).	52

Obrázek 22: Veduta panství Lysá nad Labem z r. 1712, autor J. G. M. Vogt. Analýza veduty uvedena v příloze. Dostupná on-line. URL: <http://veduty.bach.cz/veduty/PaginatedResult.action?_sourcePage=R1PiGJokZTAmlDqaiTEJUX6VbW7y2puRuW2t8yc9I%3D&row=0>.

52

Obrázek 23: Železniční trať v podzemních mlnách nedaleko Stratova. Foto autor, 2012.

53

Obrázek 24: Vývoj kolonizačního procesu dokumentovaný počtem sídel venkovských v příslušném století. Rozpočítaný počet sídel udává počet sídel částečně rozpočítaný do sousedících období (kvůli nepřesnosti datování), výsledkem je „plynnující krivka“. Graf je pouze orientační, neboť vstupní data nejsou příliš přesná.

55

Obrázek 25: Grafy zachycující vývoj kolonizačního procesu: graf rychlosť vzniku sídel (vlevo) a graf poměru počtu sídel venkovských v jednotlivých obdobích (vpravo).

56

Obrázek 26: Grafy dokumentující některé přirodní charakteristiky zájemní sídel.

56

Obrázek 27: Graf dokumentující „oblibenosť“ určitých poloh pro zakládání sídel v určitých staletích.

56

Obrázek 28: Zámek v Lysé nad Labem, dominantu širokého okolí. Foto autor, 2013.

60

Obrázek 29: „Dvočtva“ na místě zaniklého labského ramene uprostřed „kulturních“ polí. Foto autor, 2012.

60

Obrázek 30: Ves Čihadla nedaleko zámečku Bon Repos. Foto autor, 2012.

61

Obrázek 31: Niva Mlynářice, v pozadí Dvorce. Foto autor, 2012.

61

Obrázek 32: Kaplička na východním okraji Lysé. Foto autor, 2013.

62

Obrázek 33: Pole svazující se k Hrabáňovské černavé. Foto autor, 2013.

62

Obrázek 34: Zároveňovány hospodářský dvůr Karlov, původně barokní i přízemí. Foto autor, 2013.

62

Obrázek 35: Rozsáhlá zelenina pole mezi Lysou a Stratovem. Foto autor, 2013.

63

Obrázek 36: Vývoj kolonizačního procesu. Graf je pouze orientační (restupní data nejsou příliš přesná).

66

Obrázek 37: Poměrné zastoupení jednotlivých oblastí hodnot (A, C, D).

67

Obrázek 38: Zastoupení krajinných struktur mezi nositeli dochovaných hodnot.

68

Obrázek 39: Zastoupení vybraných indikátorů mezi nositeli dochovaných hodnot.

68

Obrázek 40: Procentuální zastoupení jednotlivých zón v případových studiích.

70

Obrázek 41: Klasifikace managementu lesů [Fanta 2013].

71

Obrázek 42: Analýza veduty J. G. M. Vogta z r. 1712. Veduta je přístupná on-line na URL:

<http://veduty.bach.cz/veduty/PaginatedResult.action?show=&_sourcePage=JImySGHkvoLdnLDqaiTEJX6VbW7y2puRuW2t8yc9I%3D&rowPg=0>.

137

Mapy

Mapa 1: Poloha případových studií v rámci ČR na podkladě výškopunové mapy (zelaná – nízky, červená – hory). Zdroje dat: [DMÚ 25], [FA ČVUT], [SRTM]. Data poskytl a zpracoval © GISAT (2007).

2

Mapa 2: Okolí Petrovic. Zdroj: [ZM ČR].

19

Mapa 3: Vymezení říčního území Petrovicka. Zdroj dat: [DMÚ 25].

20

Mapa 4: Zjednodušená geologická mapa 1:50 000 (zmenšeno). Zdroj: [26].

21

Mapa 5: Reliéf terénu a vodní toky. Lidarový snímek Skréj převyšeny. Zdroje dat: [DMÚ 25], [DMR 4G]. Mapový podklad: Český úřad zeměměřický a katastrální.

21

Mapa 6: Mapa řídí ochrany ZPF. Zdroj: [9].

22

Mapa 7: Mapa plánových typů. Zdroj: [9].

22

Mapa 8: Mapa klimatických regionů. Zdroj: [9].

22

Mapa 9: Obděnice. Porovnání plánů zachycených mapou stabilního katastru s třídami ochrany ZPF a rozšířením obdělávané půdy. Dochované částečné hypotezické rady středověkého plánování označeny čípkami. Mapa SK byla pro lepší přehlednost přivedená do černobílé formy. Zdroje dat: [9], [BPEJ]. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zaměstnávce a katastru.

25

Mapa 10: Porečínská situace v okolí Žemličkovy Lhoty zachycená mapou stabilního katastru zobrazuje pravděpodobně vrcholně středověkou tráfovou plátnu. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zaměstnávce a katastru.

26

Mapa 11. Mapa úřid ochrany ZPF v okolí Lhoty (oranžová – nadprůměrné produkční půdy, světle žlutá – průměrné produkční půdy, modrozelená a žedecelena – malo produkční půdy). Zdroj: [9].	27
Mapa 12. Porovnání půd v zachycených mapou stabilního katastru s úřidami ochrany ZPF a rozsahem obdělávané půdy. Dochované části hypotezické vrcholné středověké půdiny označeny šipkami. Mapa SK byla pro lepší přehlednost převedena do černobílé formy. Zdroje dat: [9], [BPEJ]. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	27
Mapa 13. Severní okraj Petrovic. Porovnání půd v zachycených mapou stabilního katastru s úřidami ochrany ZPF „Raabkařský pole“ označeny šipkami. Mapa SK byla pro lepší přehlednost převedena do černobílé formy. Zdroje dat: [9], [BPEJ]. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	30
Mapa 14. Dostupnost elektřinové sítě v ČR v současné době. Zelené jsou vyznačena města, odhad je to k neblížeji elektřinové trati méně než 10 km. Zdroje dat: [FA ČVUT], [DMU 15].	30
Mapa 15. Stav majetkové držby na Petrovicku ve 12. století (vlevo) a ve 13. století (vpravo). Zdroje dat: [DMU 25], [ZM ČR].	32
Mapa 16. Stav majetkové držby na Petrovicku ve 14. století (vlevo) a v 15. století (vpravo). Zdroje dat: [DMU 25], [ZM ČR].	32
Mapa 17. Stav majetkové držby na Petrovicku ve 16. století (vlevo). Pozn.: „MDF“ značí „místní drobný feudál“. Rozsah obdělávacího panství Jakuba Kréme z Jelčan kol. r. 1600 (vpravo). Zdroje dat: [DMU 25], [ZM ČR].	32
Mapa 18. Stav majetkové držby na Petrovicku v 17. století (vlevo) a v 18. století (vpravo). Zdroje dat: [DMU 25], [ZM ČR].	33
Mapa 19. Současný stav ochrany krajiny v případovém území Petrovicka podle zákona o ochraně přírody a krajiny (zelené mapové značky) a podle památkového zákona (modré mapové značky). Zdroje dat: [DMU 25], [10], [11], [12], [14], [15].	37
Mapa 20. Vymezení řešeného území detailu. Zdroj dat: [DMU 25].	41
Mapa 21. Okolo Lysé nad Labem. Zdroj: [ZM ČR].	43
Mapa 22. Vymezení řešeného území Lysá nad Labem. Zdroj dat: [DMU 25].	44
Mapa 23. Zjednodušená geologická mapa 1:50 000 (změněno). Zdroj: [26].	45
Mapa 24. Reliéf terénu a vodní toku. Lidarový snímek řeky pírový způsob. Zdroje dat: [DMU 25], [DMR 4G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřictví a katastrální.	45
Mapa 25. Mapa úřid ochrany ZPF. Zdroj: [9].	46
Mapa 26. Mapa pědních typů. Zdroj: [9].	46
Mapa 27. Mapa klimatických regionů. Zdroj: [9].	46
Mapa 28. Parcelní situace v okolí Lysé nad Labem zachycená mapou stabilního katastru. Šipkami označeny části severojižně parceleované půdiny, o níž se Kuča (1998) domnívá, že byla vyměřena nedlouho po r. 1291. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	49
Mapa 29. Mapa úřid ochrany ZPF v okolí Rydičeck (červená – bohatě nejcennější půdy, oranžová – nadprůměrné produkční půdy, světle žlutá – průměrné produkční půdy, modrozelená a žedecelena – malo produkční půdy). Zdroj: [9].	50
Mapa 30. Parcelní situace v okolí Staré Lysé zachycená mapou stabilního katastru. Kuča (1998) vyslovuje názor, že jihovýchodní část ves byla založena na přelomu 13. a 14. století. Zajímavá jsou památky jména: „U Toussaintovy cesty“ a „Na Hradku“. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	51
Mapa 31. Jihozápadní část katastru Lysé na mapě stabilního katastru. Zajímavá je zejména parcelní situace v okolí dvora Karlov a vsi Divorce (označeny šipkami): velké, zcelené lamy odpovídají vrchmazovské půdě, kdežto ižská polická byla obhospodařována jednodivými drobnými zemědělci. Velký les v západní části mapy nese památné jméno „Bar“. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	53
Mapa 32. Pole severně od Lysé při cestě na Benáteckou Vrutici (kata 214 „Na Lycku“). Skrat pírový způsob. Lidarový snímek zachycuje pozůstatky mezi, zobrazených stabilním katastrum (linie ve směru SV – SZ) i	
současným velkoplošným spůsobem obhospodařování krajiny (verbá ve směru Z – V). Srovnej s následujícími mapami. Červená linka vymezuje řešené území. Severní okraj snímku zachycen podrobnějším laserovým skenováním. Zdroje dat: [DdÚ 25], [DMR 4G], [DMR 5G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřictví a katastrální.	54
Mapa 33. Celé pole, lidarový snímek překry s mapou stabilního katastru. Zdroje dat: [DdÚ 25], [DMR 4G], [DMR 5G]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřictví a katastrální. Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.	54
Mapa 34. Celé pole, lidarový snímek překry s aktuálním leteckým snímkem. Zdroje dat: [DMU 25], [DMR 4G], [DMR 5G], [CENIA]. Mapový podklad © Český úřad zeměměřictví a katastrální.	54
Mapa 35. Současný stav ochrany krajiny v případovém území Lysá nad Labem podle zákona o ochraně přírody a krajiny (zelené mapové značky) a podle památkového zákona (modré mapové značky). Zdroje dat: [DMU 25], [10], [11], [12], [14], [15].	58
Mapa 36. Vymezení řešeného území detailu. Zdroj dat: [DMU 25].	63
Mapa 37. Ves Chlístov a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].	75
Mapa 38. Ves Mezny a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].	75
Mapa 39. Ves Rukávec a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].	76
Mapa 40. Ves Sobáňov a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].	76
Mapa 41. Ves Švartalava Lhota a její obdělávaná plocha. Mapový podklad: [7].	77
Mapa 42. Přehledová mapa Petrovicka a okolí. Zdroj: [ZM ČR].	78
Mapa 43. Přehledová mapa Lysá nad Labem a okolí. Zdroj: [ZM ČR].	99
Mapa 44. Památková zóna Kojeticín (změněno). Zdroj: [11].	120
Mapa 45. Památková zóna Porešín (změněno). Zdroj: [11].	120
Mapa 46. Nový krajinné památkové zóny Petrovicka (změněno). Zdroj: Peida 1999.	121
Mapa 47. Památková zóna Lysá nad Labem (změněno). Zdroj: [11].	122
Mapa 48. Přírodní park Petrovicko (změněno). Zdroj: [15].	124
Mapa 49. Mapa panství Lysá nad Labem z r. 1752, autor neznámý. Reprofoto F. Chmel, 2012. Kopie mapy uložena ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem.	138

10. PRAMENY, LITERATURA A ZDROJE DAT

Některé části této práce byly převzaty z autorova předdiplomního semináře a seminářních prací zpracovaných v průběhu předchozího autocova studia na Fakultě architektury ČVUT, které tvořily přípravné studie před vlastní diplomovou prací. Vedoucimi a konzultanty použitých prací byli prof. Václav Girs, arch. Milena Hauserová, arch. Jan Pešta a arch. Tomáš Eber.

Pro zpracování a vizualizaci geografických dat byl využit volně dostupný software *Quantum GIS 1.7.1-Wroclaw* (zkratka „QGIS“), který lze zdarma stáhnout z adresy www.qgis.org.

Quantum GIS Development Team (2012). *Quantum GIS Geographic Information System*. Open Source Geospatial Foundation Project. <http://qgis.osgeo.org>.

Poznámka: u literatury encyklopedického charakteru (Kuča, Sedláček, Pešta, Čtverák apod.) nejsou citovány stránky (zmiňované informace lze snadno vyhledat pomocí hesel).

10.1 Literatura (včetně rukopisů a elaborátů SHP)

BEHRINGER, Wolfgang: *Kulturní dějiny klimatu. Od doby ledové po globální oteplování*. Paseka, Praha – Litomyšl 2010.

HERANOVÁ, Magdalena – LUTOVSKÝ, Michal: *Sloveni v Čechách. Archaeologie 6. – 12. století*. Libri, Praha 2009.

BERKOVÁ, Jana: *Maloš čp. 10, okr. Příbram – příspěvek k poznání vývoje venkovské domoviny v Petrovicku*. In: *Památky středních Čech 14/1*. Památkový ústav středních Čech, Praha 2000.

BLÁHOVÁ, Marie – FIALA, Zdeněk eds.: *Kosmova kronika česká*. Svoboda, Praha 1972.

BOHÁČ, Zdeněk: *Dějiny osídlení Středního Povltaví v době předhistorické*. Zemědělské muzeum Ústavu vědeckotechnických informací, Praha 1978.

BOLINA, Pavel – KLIMEK, Tomáš: *K problematice Kosmovy bechyňské cesty*. In: *Historická geografie* 36/1. Historický ústav AVČR, Praha 2010, s. 99 – 136.

CENDELÍN, Dušan: *Historická geografie – nástroj nebo negativní prvek při řešení starých pozemních spojí?* In: *Historická geografie* 33. Historický ústav AVČR, Praha 2005, s. 57 – 70.

ČERNÝ, Ervin: *Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich půdorys*. Historico-geografické studie v regionu Drahonické vrchoviny. Muzejní a vlastivědná společnost, Brno 1992.

CÍLEK, Václav – MUDRA, Pavel – LOŽEK, Vojen a kol.: *Ustoupení do krajiny. O přírodě a památkách středních Čech*. Středočeský kraj – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha 2004.

CÍLEK, Václav – LOŽEK, Vojen a kol.: *Obraz krajiny. Pohled ze středních Čech*. Dekorin, Praha 2011.

CIMRMAN, Jana – SMOLJAK, Ladislav – SVĚRÁK, Zdeněk: *Divadlo Járy Cimrmana. Hry a semináře*. Uplně vydání. Paseka, Praha – Litomyšl 2009.

ČTVERÁK, Vladimír – LUTOVSKÝ, Michal – SLABINA, Miroslav – SMEJTEK, Lubor: *Encyklopédie hradů v Čechách*. Libri, Praha 2003.

DOSKOČIL, Karel ed.: *Berní rule. Sv. 2. Popis Čech r. 1654. Souhrnný index obcí, osad a samot k berní rule I. díl*. Střímské pedagogické nakladatelství, Praha 1953.

DOSKOČIL, Karel ed.: *Berní rule. Sv. 2. Popis Čech r. 1654. Souhrnný index obcí, osad a samot k berní rule. II. díl*. Střímské pedagogické nakladatelství, Praha 1954.

DRESLEROVÁ, Dagmar: *Pedologie a archeologie*. In: HAUPTMAN, Ivo – KUKAL, Zdeněk – POŠMOURNY, Karel a kol.: *Půda v České republice*. Ministerstvo životního prostředí CR – Ministerstvo zemědělství CR, Praha 2009, s. 61 – 64.

DURDIK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopédie českých hradů*. Libri, Praha 1999.

FALTA, Milan: *Čelákovice, ukryt nebo ztocištěn?* In: *Dějiny staveb 2012. Sborník výběrových referátů z konference v Náčelních konané v dnech 23. 3. – 25. 3. 2012*. Klub Augusta Sedláčka, Plzeň 2013, s. 118 – 130.

FANTA, Josef: *České krajiny v evropských souvislostech I*. In: *Veronika 15/4*. Ekologický institut Veronica, Brno 2001. (a)

FANTA, Josef: *České krajiny v evropských souvislostech II*. In: *Veronika 15/5*. Ekologický institut Veronica, Brno 2001. (b)

GIRSA, Václav – HANZL, Miloslav: *K barevnosti památek na počátku 21. století*. In: *Zprávy památkové péče 63/3*. Národní památkový ústav, Praha 2005, s. 216 – 230.

GOJDA, Martin: *Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny*. Academia, Praha 2000.

GOJDA, Martin a kol.: *Sandie k dálkovému průzkumu v archeologii. Studies in Remote Sensing in Archaeology*. Katedra archeologie Fakulty filozofické, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2010.

GOJDA, Martin: *Archeologické dálkové české krajiny. Identifikace a dokumentace pomocí laserového skenování*. In: *Vesmír 92/1*. Vesmír, s. r. o., Praha 2013, s. 18 – 20.

HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. Popis a dějiny krajiny mezi stříbropášnou Vltavou a památným Blaníkem a vylíčení života jejího lidu. Díl I*. Pražská edice, Praha 1998. Reprint původního vydání z r. 1925.

HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. Popis a dějiny krajiny mezi stříbropášnou Vltavou a památným Blaníkem a vylíčení života jejího lidu. Díl II*. Sedlčany 1928.

HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. Popis a dějiny krajiny mezi stříbropášnou Vltavou a památným Blaníkem a vylíčení života jejího lidu. Díl IV*. AlfaPrint, Sedlčany 1994. Reprint původního vydání z r. 1941.

- HÁJEK, Tomáš: *Zánik a vznik památkových péčí. Filosofie památkové péče*. Epochia, Praha 2005.
- HÁJEK, Pavel: *Jde povídka kapředu naše země. Krajina českých zemí v období socialismu 1948 – 1989*. Malá Skála, Praha 2008.
- HAUSEROVÁ, Milena: *Poznámky ke stavebněhistorickému průzkumu*. 2011 (rukopis).
- HRNČIAROVÁ, Tatjana – MACKOVČÍN, Peter – ZVARA, Ivan a kol.: *Atlas krajiny České republiky*. Ministerstvo životního prostředí ČR – Výzkumný ústav Šilva Taroucy pro krajinnou a okrasné zahradnictví, v. v. i., Praha – Průhonice 2009.
- CHALUPA, Aleš a kol.: *Terezský katastr český. Sv. I, Ruská (kroje A – CH)*. Archivní správa Ministerstva vnitra, Praha 1964. (R)
- CHALUPA, Aleš a kol.: *Terezský katastr český. Sv. I, Domácká*. Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1970. (D)
- KIESOW, Gottfried: *Památková péče v Německu*. Národní památkový ústav, Brno 2012.
- KOLEKTIV: *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, H – O*. Libri, Praha 2002.
- KORČÁKOVÁ, Veronika – PEŠTA, Jan: *Renesanční most v Brandýse nad Labem*. In: *Památky středních Čech 23/1*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2009.
- KOVÁŘ, Pavel: *Ekozávodová a krajinná ekologie*. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2012.
- KŘIVANOVÁ, Magda – ŠTĚPÁN, Luděk: *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Argo, Praha 2000.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. A – G. I. díl*. Libri, Praha 1997.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Kolin – Ml. III. díl*. Libri, Praha 1998.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ml – Pan. IV. díl*. Libri, Praha 2000.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Par – Pra. V. díl*. Libri, Praha 2002.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Pro – S. VI. díl*. Libri, Praha 2004.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. V – Ž. VII. díl*. Libri, Praha 2011.
- KUČERA, Zdeněk – BLÁHA, Jan D. – KUČEROVÁ, Silvie – HUPROVÁ, Martina – REEVES, Daniel: *Katolická pouťní místa v Česku na počátku 21. století podle kouzlení poté během kalendářního roku. Doprovodný text k mapě*. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2012.
- KUPKA, Jiří: *Krajiny kulturní a historické. Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. ČVUT, Praha 2010.
- KUPKA, Jiří: *Přírodní park Petrovice*. In: HENDRYCH, Jan – KUPKA, Jiří – LÍČENIKOVÁ, Michaela – VOREL, Ivan: *Slovanské zahrady a parky Středočeského kraje*. Foibos, Praha 2011, s. 212 – 214.
- KUTHAN, Jan – STECKER, Martin: *Sedlčanskem po stopách Jakauba Krčína*. Rodice s. r. o., Praha 2005.
- LÁSKA, Vojtěch: *K problematice starostní památky*. In: *Památky středních Čech 9/2*. Památkový ústav středních Čech v Příbrami, Praha 1995, s. 1 – 8.
- LÍBAL, Dobroslav – PENNIGER, R. – HORYNA, Mojmír – ŠIMKOVÁ, D.: *Petrovice. Sanovské historické průzkum historického jádra města*. SURPMO, Praha 1983 (rukopis).
- LÍBAL, Dobroslav – PENNIGER, R. – HORYNA, Mojmír: *Lysá nad Labem. Sanovské historické průzkum historického jádra města*. SURPMO, Praha 1977 (rukopis).
- LIPSKÝ, Zdeněk – ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta – WEBER, Martin a kol.: *Přírodní krajiny Železnicka a Novohradská ve středních Čechách*. Karolinum, Praha 2011.
- LOŽEK, Vojen: *Po stopách pravěkých dějin. O záložích, které vytvářely naši krajiny*. Doktorát, Praha 2011.
- LÓW, Jiří – MICHAL, Igor: *Krajiny ráz. Lesnická práce*, Kostelec nad Černými lesy 2003.
- LUKÁŠEK, Libor: *Euronovela Ústavy je dalším pokusem o narovnání nedostatočného poslavení mezinárodního práva v českém právním prostředí. K českému řešení vztahu mezinárodního práva a univerzálního právnického rádu České republiky*. In: *Právní rozhledy 2001/9*. Praha, 2001. Nahlizeno dne 15. dubna 2013. URL: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-ustavní-a-správni/pd_28/art_3674/euronovela-ustavy-je-dalsim-pokusem-o-narovnani-nedostatochnego-poslavni-mezinárodního-práva-v-českém-právním-prostredi.aspx>.
- LUTOVSKÝ, Michal: *Rané středověká archologie v Čechách. Úvod od studia*. Gaudeamus, Hradec Králové 2009.
- MACEK, Petr: *Standardní neodesstrukční stavebně-historický průzkum*. Státní ústav památkové péče, Praha 2001.
- MACEK, Petr – RYKL, Michael – RAZÍM, Vladislav – HAUSEROVÁ, Milena: *Stavebně-historický průzkum*. In: RAZÍM, Vladislav – MACEK, Petr (ed.): *Zkoumání historických staveb*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2011, s. 34 – 60.
- MAIER, Karel – VOREL, Jakub – VOZÁB, Jan – BEČKA, Marek – CACH, Jan – ČTYROKÝ, Jiří – DODOKOVÁ, Alena – KLAPŠTĚ, Petr – KLAPŠTOVÁ, Eva – PEŁTAN, Tomáš – SVOBODOVÁ, Kamila: *Udržitelný rozvoj území*. Grada, Praha 2012.
- MERHAUTOVÁ, Aneška: *Rané středověká architektura v Čechách*. Praha 1971.
- NOVÁČEK, Karel: *Archaeological heritage of středních Brd: současný stav poznání a problematika jeho ochrany*. 2011 (rukopis). Nahlizeno dne 8. dubna 2013. URL: <http://www.academia.edu/1130167/Archeological_dedictvi_strednich_Brd_soucasny_stav_poznani_a_problematika_jeho_ochrany_The_archaeological_heritage_of_the_central_Brd_forest_a_current_stage_of_knowledge_research_and_protection_perspectives_in_Czech_only_>

- PEŠTA, Jan: *Krajinná památková zóna Petrovice, okres Příbram* (návrh). Památkový ústav středních Čech, Praha 1999 (rukopis).
- PEŠTA, Jan: *Výbrané památkově hodnotné železniční mosty ve středních Čechách*. In: *Památky středních Čech 15/1*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2001, s. 21–36.
- PEŠTA, Jan: *O velkých kamenných mostech 19. století ve středních Čechách*. In: *Památky středních Čech 16/2*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2002, s. 35–38.
- PEŠTA, Jan: *Encyklopédie českých vesnic. Díl I. Střední Čechy a Praha*. Libri, Praha 2003.
- PEŠTA, Jan: *Inventarizace historických mostů na území okresu Kolín*. In: *Památky středních Čech 20/2*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2006, s. 43–54.
- PEŠTA, Jan: *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel. Zpráva o postupu přípravy metodiky za rok 2012*. Nymburk 2012 (rukopis).
- PETRÁŇ, Zdeněk: *První české mince*. Set out, Praha 1998.
- POCHE, Emanuel ed.: *Umělecké památky Čech II. K – O*. Praha 1978.
- POCHE, Emanuel ed.: *Umělecké památky Čech. III. P – Š*. Praha 1980.
- PODLAHA, Antonín: *Soupis památek historických a uměleckých v království českém III, politický okres Sedlčanský*. Praha 1898. (a)
- PODLAHA, Antonín: *Soupis památek historických a uměleckých v království českém V, politický okres Milevský*. Praha 1898. (b)
- PODLAHA, Antonín: *Soupis památek historických a uměleckých v království českém XIII, politický okres Přibyslavský*. Praha 1901.
- POKORNÝ, Petr: *Nekládné časy. Kapitoly ze společných dějin přírody a lidí*. Doktorát, Praha 2011.
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl I A – H*. Česká akademie věd a umění, Praha 1947.
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II. CH – L*. Česká akademie věd a umění, Praha 1949.
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III. M – Ř*. Česká akademie věd a umění, Praha 1951.
- PROFOUS, Antonín – Svoboda, Jan: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. S – Ž*. Československá akademie věd, Praha 1957.
- RIPPON, Stephen: *Historic landscape analysis: deciphering the countryside*. Council for British Archaeology, York 2008.
- SÁDLO, Jiří – POKORNÝ, Petr – HÁJEK, Pavel – DRESLEROVÁ, Dagmar – CÍLEK, Václav: *Krajina a revoluce. Původní přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. Malá Skála, Praha 2008.
- SEDLÁČEK, August: *Mistopisý slovník historický království českého*. Argo, Praha, 1998. Fotosepint původního vydání z r. 1909.
- SEMOTANOVÁ, Eva: *Historická geografie českých zemí*. Historický ústav AV ČR, Praha 2006.
- SEMOTANOVÁ, Eva: *Vognova veduta Lysá nad Labem – „naučná stezka“ Šporkovou barokní kryptou*. In: *Od knížat ke králi. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. Lidové noviny, Praha 2007.
- SKLENICKA, Petr: *Základy krajinného plánování*. Naděžda Skleničková, Praha 2003.
- SKLENICKA, Petr: *Pronajatá krajina*. Centrum pro krajinnou, s. r. o., Praha 2011.
- SLÁMA, Jiří: *K historické problematice rané středověkého osídlení Benešovska a Sedlčanska*. In: *Sborník vlastivnických prací z Podblanicka 17*. Muzeum Podblanicka, Vlašim 1976, s. 27–41.
- SOBKOVÁ, Veronika: *Krajinný plán jako nástroj územního plánování. Bakalářský práce*. Masarykova univerzita, Brno 2010 (rukopis).
- SOMMERR, Petr – STOCKER, Martin: *Kortoly na Sedlčansku*. Městské muzeum Sedlčany – Centrum medievistických studií, Sedlčany – Praha 2011.
- SVOBODA, Jan – ŠMILAUER, Vladimír a kol.: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl V. Dodekazy k dílu Antonína Profouse*. Československá akademie věd, Praha 1960.
- SÝKORA, Luděk – MULÍČEK, Ondřej: *Urbanizace a suburbanizace v Čechu na počátku 21. století*. In: *Urbanismus a územní rozvoj XV/5*. Ústav územního rozvoje, Brno 2012, s. 27–38.
- ŠIMŮNEK, Robert: *Krajina a příroda ve vnitřní a myšlené středověkého člověka*. In: *Historická geografie 35/1*. Historický ústav AV ČR, Praha 2009, s. 95–146.
- ŠKABRADA, Jiri – DOSTÁL, Petr – DITTRICH, T. – CIBULOVÁ, P.: *Inventární průzkum lidové architektury Středočeského kraje. Okres Příbram (část) Katalog*. Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů, Praha 1985 (rukopis).
- TOMAŠEK, Milan: *Poly České republiky*. Česká geologická služba, Praha 2007.
- TROPEK, Robert: *Zoologický management? Dělat, nebo ne*. In: *Vesmír 90/11*. Vesmír, s. r. o., Praha 2011, s. 623–625.
- RAZIM, Vladislav – VARHANÍK, Jirí: *Příspěvek k typologii kultů 13. století na Podblanicku*. In: *Památky středních Čech 9/1*. Památkový ústav středních Čech, Praha 1995, s. 1–11.

VALENA, Tomáš: *Kontinent stavitele a inovace z lokality. Témata a prostorové koncepty u Plečníkových přestaveb kostelů*. In: HORSKÝ, Jiří (ed.): *Josip Plečník a česká sakrální architektura první poloviny 20. století. Sborník přednášek z mezinárodní konference*. Přátelé Prahy 3, o. s. – VŠUP, Praha 2012.

VLČEK, Pavel: *Ilustrovaná encyklopédia českých zámků*. Libri, Praha 1999.

VOREL, Ivan – VORLOVÁ, Jana – KUPKA, Jiří – HRONOVSKÁ, Kateřina – SKLENÍČKA, Petr – BUKÁČEK, Roman – CULEK, Martin – BUKÁČKOVÁ, Pavlína – RUSNÁK, Josef – PALA, Petr: *Studie vyhodnocení krajinného rázu na území Sředočeského kraje (2. část)*. Praha 2009. Nahlídzeno dne 11. dubna 2013. URL: <<http://www.kr-stredočesky.cz/portal/odboru/zivotni-prostredi-a-zemědělství/ochrana-přírody-a-krajiny/aktuality/studie-vyhodnocení-krajinného-razu-na-území-sředočeského-kraje.htm?pg=1>>, <http://www.kr-stredočesky.cz/NR/rdonlyres/C1A9D5EA-484A-4863-92E7-48F6BEP3C6E0/0/S_kraj_titul_TISK.pdf>, <http://www.kr-stredočesky.cz/NR/rdonlyres/9B671E5F-F7E6-45A9-9917-6F183DAD7140/0/S_kraj_kapitola_E_TISK.pdf>, <http://www.kr-stredočesky.cz/NR/rdonlyres/8633F8B4-36D0-43DC-833D-BB51D825D891/0/S_kraj_kapitola_F_TISK.pdf>, <http://www.kr-stredočesky.cz/NR/rdonlyres/030C491A-0249-4056-A8DB-347457E33C7E/0/S_kraj_kapitola_G_TISK.pdf> a <http://www.kr-stredočesky.cz/NR/rdonlyres/3A251557-56A3-4116-A350-FE490E6FD78B/0/S_kraj_kapitola_H_TISK.pdf>

VOREL, Ivan – KUPKA, Jiří: *Krajinný ráz. Identifikace a hodnocení*. ČVUT, Praha 2011.

WEDER, Martin a kol.: *Započatí realizace Evropské úmluvy o krajinné v dálce činnosti MŽP*. Závěrečná zpráva a výstup řešení projektu. FaV 640/6/02. Výzkumný ústav Šilva Taroucy pro krajinné a okrasné zahradnictví, v. v. i. – Ústav aplikované ekologie ČZU Praha – LÖW & spol. s. r. o., Průhonice – Kostelec nad Černým lesy – Brno 2004.

ŽIŽKA, Jan: *Dvory na panství Vysočí Chlumec. Inventarizační příčkam a soupis panstvích hospodářských dvorů*. Státní památkový ústav středních Čech, Praha 2001 (rukopis).

ŽIŽKA, Jan: *O barokních hospodářských dvorech ve středních Čechách*. In: *Památky středních Čech 17/1*. Národní památkový ústav, územní odbovné pracoviště středních Čech v Praze, Praha 2003, s. 1 – 24.

10.2 Právní pořádek

Evropská úmluva o krajině, Florencie 2010.

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, Paříž 1972.

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy, Granada 1985.

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná), Vídeň 1992.

Operační instrukce pro implementaci Úmluvy o světovém dědictví [Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention], UNESCO, Paříž 2008.

Zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

Zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

10.3 Internet

- [1] Základní mapa České republiky, letecké snímkování z 50. let 20. století o aktuální letecké záběry. CENIA. Nahliženo dne 3. ledna 2013. URL: <<http://kontaminace.cema.cz>>.
- [2] Železniční trať č. 233. Wikipedia. Nahliženo dne 3. ledna 2013. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/trat_233>.
- [3] Železniční trať Tábor – Rájovce. Wikipedia. Nahliženo dne 3. ledna 2013. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Železniční_tábor_-_rájovce>.
- [4] První (josefíkské) mapování. Nahliženo dne 4. ledna 2013. URL: <<http://oldmaps.geolab.cz>>.
- [5] HERBER, Vladimír – DOBROVOLNÝ, Petr. Klimatické poměry České republiky. Nahliženo dne 10. ledna 2013. URL: <http://www.herberkvalitne.cz/FG_CZ/klima.html>.
- [6] Česká společnost archeologická, naše výzkumy. Nahliženo dne 13. ledna 2013. URL: <http://www.csarcheologicka.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=83&catid=4&Itemid=6> a Česká společnost archeologická, probíhající výzkumy. Nahliženo dne 13. ledna 2013. URL: <http://www.csarcheologicka.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=6>.
- [7] Základní mapa ČR. Geopohlizec ČÚZK. Nahliženo dne 15. ledna 2013. URL: <<http://geoportal.cz/geoportal/cuzk/cz/geopohlizec/>>.
- [8] Lín (jednotka). Wikipedia. Nahliženo dne 16. ledna 2013. URL: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/Lín_\(jednotka\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Lín_(jednotka))>.
- [9] GIS for Soil and Water Conservation. Výzkumný ústav melioraci a ochrany půd, v. v. i. Nahliženo v lednu a v květnu 2013. URL: <<http://www.sowac-gis.cz>>.
- [10] MonumNet. Národní památkový ústav. Nahliženo dne 8. dubna 2013. URL: <<http://monumnet.npu.cz/mouremnet.php>>.
- [11] Metadatabáze památek – centrální část. Národní památkový ústav. Nahliženo na podzim r. 2012. URL: <http://uspp.npu.cz/mis_public/homepage.htm>.
- [12] Informační systém ochrany přírody. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Nahliženo dne 11. dubna 2013. URL: <<http://mapy.nature.cz>>.
- [13] Nařízení Slezského kraje o zřízení přírodního parku Petrovicko. Nahliženo dne 11. dubna 2013. URL: <<http://www.kunicek.cz/park2a.htm>>.
- [14] Přírodní park Petrovicko. Nahliženo dne 11. dubna 2013. URL: <<http://www.kunicek.cz/Petrovicko-schvaleno.pdf>>.
- [15] Jakub Krčin z Jelčan a Sedlčan. Město Sedlčany. Nahliženo dne 15. dubna 2013. URL: <<http://mesto-sedlicany.cz/o-meste/historie-mesta-sedlicany/jakub-krcin-z-jelcan-a-sedlicany>>.
- [16] Polyxena z Pernstejna. Wikipedia. Nahliženo dne 15. dubna 2013. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:POlyxena_Pern%C5%99ejn.jpg>.
- [17] Vlajk III z Práče a Plánkyberka. Wikipedia. Nahliženo dne 16. dubna 2013. URL: <<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Vlajk3Práce.jpg>>.
- [18] Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI). Nahliženo dne 18. dubna 2013. URL: <<http://www.npu.cz/naki>>.
- [19] Pence za ustanovení vlády o implementaci Evropské úmluvy o krajině. Kulturní krajina. Nahliženo dne 19. dubna 2013. URL: <<http://www.kulturuokrajina.cz>>.
- [20] Pence „Za obnovu zemědělské krajiny“. „Za obnovu zemědělské krajiny“ – veřejné prostředky za veřejné hodnoty. Nahliženo dne 19. dubna 2013. URL: <<http://www.zemedelska-krajina.cz>>.
- [21] Nebouřejte dnu Václavku nověčí 47. Facebook. Nahliženo dne 23. dubna 2013. URL: <<https://www.facebook.com/pages/Nebouřejte-dnu-Václavku-nověčí/170987456255786>>.
- [22] Powěř. Wikipedia. Nahliženo dne 23. dubna 2013. URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pow%C4%9B%C5%8D>>.
- [23] I. vojenské mapování – josefíkské. Laboratoř geoinformatiky UJEP. Nahliženo dne 23. dubna 2013. URL: <http://oldmaps.geolab.cz/map_root.php?z_height=70&z_lang=cs&z_width=0&z_newwiz=0&map_root=1vm>.
- [24] Geologické a geovědní mapy. ČOS. Nahliženo v květnu 2013. URL: <<http://www.geologickemapy.cz>>.

10.4 Mapy

Mapy v záhlavi každého sídla v katalogu sídel a v inventarizačních kartách jsou výřezy z těchto mapových podkladů: [ZM ČR] a [IVM].

[ZM ČR] *Základní mapy © Český úřad zeměměřický a katastrální. Nahliženo v prosinci 2012 a v lednu 2013.* URL: <<http://kontamnace.cerna.cz>>.

[IVM] *První vojenské mapování © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně, © Ministerstvo životního prostředí České republiky, © Austrian State Archive / Military Archive, Vienna. Nahliženo v prosinci 2012, v lednu a v dubnu 2013.* URL: <<http://oldmaps.geolab.cz>>.

[DMÚ 25], [CENIA] *Digitalní model území 1:25 000. Datová sada laskavě poskytnuta panem Ing. Jiřím Kvapilem z České informační agentury pro životní prostředí (CENIA).*

[DMR 4G], [ČÚZK] *Digitalní model reliéfu ČR 4. generace. Data pro zpracování práce laskavě poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální „Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální.“*

[DMR 5G], [ČÚZK] *Digitalní model reliéfu ČR 5. generace. Data pro zpracování práce laskavě poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální „Mapový podklad © Český úřad zeměměřický a katastrální.“*

[KČT 39] *Sřední Povltaví, Zvíkov a Orlick. Soubor turistických map 1:50 000. Klub českých turistů, Praha 2003.*

[SK] *Císařské mapy středního katastru 1-2 880. Data pro zpracování práce laskavě poskytl Ústřední archiv zeměměřictví a katastru „Mapový podklad: Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru.“ Některé mapy byly také nahliženy on-line, a to v období únor – duben 2013. URL: <<http://archivnimapy.czuk.cz>>.*

[BPEJ] *Bouříkační plánky ekologické jednotky. Výzkumný ústav melioraci a ochrany půdy, v. v. i.*

[Vogtova věduťa] *Věduťa panství Lysá z r. 1712. Autor: J. G. M. Vogt. Nahliženo v únoru – květnu 2012. URL: <<http://vedutvybach.cz>>.*

[Merianova rytmia] *Veduta města Brandis nad Labem z r. 1640. Autor: Matthäus Merian. Nahliženo na jaře 2013. URL: <<http://vedutvybach.cz>>.*

[FA ČVUT] *Geografická data přístupná na serveru Fakulty architektury ČVUT pro studijní účely.*

[SRTM] *Shuttle Radar Topography Mission. Společný projekt NASA, NGA, německé a italské kosmické agentury. Data pro území ČR a SR poskytla společnost GISAT. „Data poskytl a zpracoval © GISAT (2007).“ Stáženo dne 13. dubna 2013. URL: <<http://www.gisat.cz/content/cz/produkty/dataliste-stazeni>>.*

Mapy vojenských mapování a Müllerova mapa Čech nahliženy v průběhu zpracovávání práce (únor 2012 – květen 2013) na URL: <<http://oldmaps.geolab.cz>>.

Mapy císařských oříšků stavebního katastru a indikačních skic stavebního katastru byly nahliženy v průběhu zpracovávání práce na URL: <<http://archivnimapy.czuk.cz>>.

Aktuální letecké snímky a mapy II. vojenského mapování byly laskavě poskytnuty panem Ing. Jiřím Kvapilem z České informační agentury pro životní prostředí (CENIA).

10.5 Archiválie (včetně nálezových zpráv) a databáze

[ARUP 1745/43] Autor zprávy a datum: bez podpisu (nález označil p. Dubský), pravděpodobně 1943. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 1745/43.

[ARUP 6213/47] Autor zprávy a datum: bez podpisu, pravděpodobně 1947. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 6213/47.

[ARUP 6214/47] Autor zprávy a datum: bez podpisu, pravděpodobně 1947. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 6214/47.

[ARUP 6222/47] Autor zprávy a datum: bez podpisu, pravděpodobně 1947. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 6222/47.

[ARUP 2204/49] Autor zprávy a datum: V. Spurný, 22. dubna 1949. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 2204/49.

[ARUP 10709/66] Autor zprávy a datum: M. Líška, pravděpodobně 1966. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 10709/66.

[ARUP 433/97] Autor zprávy a datum: Korený, 1995. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 433/97.

[ARUP 9577/01] Autor zprávy a datum: K. Motýková, 1996 – 1997. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 9577/01.

[ARUP 704/05] Autor zprávy a datum: J. Špaček, 2005. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem NB/LYSA NAD L/2005/704.

[ARUP 2863/05] Autor zprávy a datum: J. Špaček, srpen 2004. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem 2863/05.

[ARUP 617/09] Autor zprávy a datum: L. Balová, 2009. Uloženo v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, pod inventárním číslem NB/LYSA NAD L/2009/617.

[PALYCZ HČ] Czech Quaternary Palynological Database, Hrubanovská černava. Autor: Libor Petr, 2005. Katedra botaniky přírodnovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Nahliženo on-line dne 31. ledna 2013. URL: <<http://botany.natur.cuni.cz/palycz/>>.

[SOAT] Fond Velkostatek Orlick nad Vltavou (1198 – 1748). Uloženo ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Nahliženo on-line dne 16. ledna 2013. URL: <<http://www.mom.ca.umk.koech.de/mom/CZ-SOAT/VelkostatekOrlick/fond>>.

10.6 Přednášky

[Beneš 2013] Doc. PhDr. Jaromír Beneš, Ph.D.: nepublikovaná přednáška *Slovanského pluhu a její význam v české krajině*, přednesená na konferenci *Historické hodnoty krajiny II.*, pořádané studenty Ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze a Katedry biotechnických úprav krajiny ČZU. Datum: 25. dubna 2013.

[Fanta 2012] Prof. em. Ing. Josef Fanta, CSc.: nepublikovaná přednáška *Historické hodnoty krajiny z hlediska krajinné ekologie*, přednesená na konferenci *Historické hodnoty krajiny*, pořádané Ústavem památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze. Datum: 8. listopadu 2012.

[Fanta 2013] Prof. em. Ing. Josef Fanta, CSc.: nepublikovaná přednáška *Forests in Central European national parks: their protection and management*, přednesená na konferenci *Mountain Protected Areas in a Changing World* pořádané Správou Krkonošského národního parku ve Špindlerově mlýně. Datum: 21. května 2013.

[Hauserová 2011] Ing. arch. Milena Hauserová, CSc.: předmět *Památková péče II.*, vyučován na Ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze. Přednášky byly navštěvovány v zimním semestru akademického roku 2011 / 2012. Přeně znění převzato z anonymního textu „PP2-poznámky z prednášek arch. Hauserové 2010“. Nahlídáno na jaře 2012 na URL <<http://www.spa-fa.cz/index.php?p=mat&idp=76>> (dostupné jen po přihlášení ve složce studium → materiály → 7. semestr → PP2).

[Lánská 2012] Ing. arch. Vojtěch Lánská: nepublikovaná přednáška *Historické hodnoty krajiny z hlediska památkové péče*, přednesená na konferenci *Historické hodnoty krajiny*, pořádané Ústavem památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze. Datum: 8. listopadu 2012.

[Mikuláš 2013] RNDr. Radek Mikuláš, DSc.: nepublikovaná přednáška *Nová dvojčina*, přednesená na konferenci *Historické hodnoty krajiny II.*, pořádané studenty Ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze a Katedry biotechnických úprav krajiny ČZU. Datum: 25. dubna 2013.

[Sklenička 2012] Prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.: nepublikovaná přednáška *Vztah vlastničství a užívání poloh určujících kulturně historické hodnoty krajiny (aneb struktura krajiny jako historická hodnota)*, přednesená na konferenci *Historické hodnoty krajiny*, pořádané Ústavem památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze. Datum: 8. listopadu 2012.

[Slavko 2013] PhDr. Pavel Slavko: nepublikovaná přednáška *Zámecké barokní divadlo v Českém Krumlově – obnova jeho vybavení a uměleckého divadelního repertoáru*, přednesená na Ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze. Datum: 19. března 2013.